

# Viktor Myrén



## Mästaren vid gränsen De goda fotspåren

”Kulturskildringar ur folkväckelsens historia”.

Förord.

Det var i mitten av 70-talet, i egenskap av pastor i Missionsförsamlingen på Backen i Nössemark, som jag för första gången stiftade bekantskap med denna gränstrakt, dess vackra natur och säregna personligheter.

Där fanns Agnar i Bomarken, son till Kolportör Johannes, och Ingeborg Dahlström, dotter till Sångaren och Predikanten Ludvig Olsson, och många fler. Jag ska sent glömma stunder av gemenskap och samtal på ”Det heliga berget”. Det vilade en djup förtröstan och en varm innerlighet i deras Gudstro.

Varje år, en augustisöndag hålls Nössemarks mötet. Det inleds alltid med en läsning från Viktor Myréns ”Mästaren vid gränsen”, eller från någon av de två andra av hans böcker, som skildrat just denna bygd, folkligt förankrade andliga skeende.

Både Ingeborg Dahlström och Agnar i Bomarken är sedan många år döda. Det var ett hedersuppdrag att få tjäna, då deras stoft vigdes till gravens ro och vila i Nössemarks kyrka. Men det är som om de fortfarande lever, på något sätt, förutom alla dessa andra personligheter från denna bygd. Och det vilar ett ansvar på oss som finns kvar, att föra detta levande arv vidare.

Ett sätt är att ge ut Viktor Myréns böcker på nytt. Denna gång, som senast de gavs ut 1959 på Gummessons bokförlag, med två titlar i en och samma utgåva; ”Mästaren vid Gränsen” och ”De goda fotspåren”. Det sker med tillstånd från Missionskyrkans nuvarande förlag och med samtycke från Viktor Myréns anhöriga.

Vi har valt att använda faksimiltryck, och bevarar därmed också helt den ursprungliga utformningen och texten, utan några ändringar.

Det är med stor glädje och tacksamhet vi här på nytt kan presentera detta stycke unika litterära verk, och med en förhoppning om dess stora betydelse också för vår tid.

Gunnar Olsson  
Dals-Eds Missionsförsamling



VIKTOR MYRÉN

# *Mästaren vid Gränsen*

---

KULTURSKILDNING UR  
FOLKVÄCKELSENS HISTORIA

MED INLEDNING AV  
ERIK HJ. LINDER



*Viktor Myren*

## *Viktor Myrén*

Viktor Myrén (1883—1941) stammade från Nössemarks socken i Dalsland, och frågan är om inte detta faktum är det viktigaste i hela hans biografi. Han var son till en lantbrukare som hette Elias Jonasson, och det är ett nästan lika betydelsefullt förhållande. Denne Elias Jonasson var nämligen under namnet Eljas i Nolby känd som en framstående folklig sångare i den kristna väckelsens tjänst. Genom honom kom Viktor Myrén i kontakt med den ämneskrets som skulle ge honom stoff till hans bästa berättelser, trilogien *Mästaren vid Gränsen* (1936), *De goda fostpären* (1937) och *Det förlovade landet* (1938).

”Som brukare av jorden var det inte mycket med honom, och säkert är att han var född till något annat än att påta i jorden, därom vittnade hans klockrena och välljudande sångröst. Hade han fått den utbildning som hans anlag krävde, skulle han ha kommit långt som sångare. Nu fick han stanna som väckelsesångare i en isolerad by uppe vid gränsen.” Så skrev Viktor Myrén om sin far i en minnesuppsats kring sina romangestalter år 1941. ”Han var en impulsiv människa med både fel och förtjänster, men han dolde aldrig sina fel utan var en människa som andra.”

---

Formuleringarna röjer att fadern gjort ett starkt intryck på sin son. Men Eljas hörde hemma i ett särpräglad bygdesammanhang. Inte nog med att de dalsländska trakterna närmast Norge är — eller var — mycket isolerade, de tycks också ha varit rika på särpräglade och begåvade människor. Och just under Viktor Myréns ungdom sveptes dessa människor med av folkväckelsens vindar. Det fanns tydligen mycket att betrakta och engageras av i åttio- och nittioalets Dalsland.

Viktor Eljasson var studiebegåvad, kom vid sekelskiftet till Fjellstedtska skolan i Uppsala och blev 1905 journalist; hans konstnärliga anlag ledde honom en tid till Valands konstskola i Göteborg. För en tjuugoårig yngling i sekelskiftets Sverige låg det nära till hands att vara en smula bygderomantiker. Viktor Myrén studerade dialekter i Norge och folkliv i Dalsland. Hans debut 1909 skedde med en diktsamling som hette Dalbolåtar. Sedan skrev han ett stort antal noveller, en del humoresker, barnböcker och annat; från 1918 bodde han i Stockholm och var med sin vita lugg och sitt förtroligt humoristiska leende en både känd och respekterad figur i Klarakvarteren och på tidningsredaktionerna. Man räknade honom som en bidragsgivare av kvalitet, däremot väntade man knappast några storverk av den flitige skribenten.

Det var under nittioalet som bygdeskildringen växte fram, och Viktor Myréns författarskap hörde alltså till dess efterdyningar. Han var ingen banbrytare. Han intresserade sig ganska litet för den nyktra och realistiska samhällsskildring som hans jämnåriga, de så kallade tiotalisterna, drev fram. Men han liknade dem ändå i ett avseende: han kom i sina bästa böcker att bygga på barndomsminnen. Skillnaden var väl helt enkelt den att majoriteten av hans generationskamrater kom från städer och kunde skildra industrialismens genombrott. Myrén

stammade från en avlägsen landsända, dit den moderna tiden hade nått inte i form av fabriker och affärer utan i form av en livaktig religiös väckelse. Dessutom fann han först sent den stil och de ämnen som gav honom ett personligt genombrott.

Viktor Myrén var 52 år gammal när han publicerade Mästaren vid Gränsen. Efter allt att döma — och som jag tycker mig minnas av hans egna utsagor — hade han mycket länge varit sysselsatt med sitt stoff, fastän han inte var fullt på det klara med hur han skulle bruka det. Uppslaget lär han ha fått redan före 1920, vid ett samtal med Selma Lagerlöf, som direkt skall ha uppmanat honom att utnyttja miljön vid Gränsen. Ett par år efter detta samtal kom en novellsamling, Folk från Gränsen. Kanske hade han ännu inte tillräckligt med självförtroende för att planera en större sammanhängande berättelse, ett epos. När Mästaren vid Gränsen omsider såg dagen, kallade han sin bok "Kulturskildringar ur folkväckelsens historia". Han var vid det laget en driven artikelskribent, och verkligheten bakom minnena var för honom viktigare än berättelsens flätning, de fabulerande konstgreppen. Det var denna inriktning som gjorde hans verk kulturhistoriskt värdefullt. Han hade gjort sig mödan att samla alla slags uppgifter om sina hjältar, i möjliga fall också fotografier. Genom släktingar och vänner hade han många kanaler tillbaka till sin gamla bygd. Från 1934 till sin död var han sekreterare i Dalslands gille, och få landskapsbebyggare i Sverige är så lokalpatriotiska och minnesgodas som dalslänningarna. Det måste alltså ingå en stor mängd historiskt vederhäftiga traditioner och karaktäristiker i hans böcker.

Men han byggde dock främst på minnen och på hörsägnen från barndomen, och minnet är ingen dålig författare. Det var inte Viktor Myrén heller. Ur en skildring som på sina ställen



kunde få tycke av en personligt hållen kulturhistorisk föreläsning frigjorde sig här och där partier som hade liv och flykt. Myrén ville kanske först och främst beskriva — men i sådana avsnitt där skildringen koncentrerade sig kring en mänsklig centralfigur ville han ha full frihet att låta fantasien bestämma. Hur skulle nu egentligen resultatet betecknas? Som roman kunde boken tas, eftersom personerna var desamma boken igenom, som en väl sammanhållen serie noveller kunde den också anses, eftersom episoderna följde självständiga och avgränsade på varandra.

Med de två volymer som följde försvann varje tvekan. En helt liten förändring i uppläggningsen var nog. Föreläsningstonen bortopererades, sammanhanget gjordes något strängare — och fram växte ett enhetligt verk med novellistiskt avrundade episoder, där det kulturhistoriska stoffet är helt inarbetat i berättelsen och inte behöver se ut som förklarande anmärkningar.

Viktor Myrén kom att göra en fin och aktningsvärd insats i den av nittioalet inspirerade svenska bygdeskildringen, och det berodde just på det stoff han bar med sig från ungdomen. Något av en epiker var han, och i trots av vissa ojämnheter lyckades han hålla sitt ämne samman. Stoffet ligger oss både avlägset och nära. En viss idealisering, en viss "glans" kostar han gärna på sina figurer, det är oförnekligt, men verkligheten har ändå alltid påtaglighet och fattigdomens kärva smak är klart förnimbar.

Den svenska folkväckelsen sådan den sent bröt fram i en isolerad bygd har av Viktor Myrén fått en skildring som har utsikter att bli en bestående tillgång, något att återvända till för dem som vill förstå hur det var.

*Erik Hj. Linder*



# I

---

## *Bubblor från djupet*

Innan den frikyrkliga rörelsen vid svensk-norska gränsen börjat taga form — ja, till och med innan de första väckelsevindarna svept över gränsocknarna, var det mångahanda tecken, som bådade vad komma skulle. Det var bubblor, som stego upp från djupet av den naiva folksjälén, de stego till ytan med tecken på att det fanns liv.

För vår tids kulturmäniskor te sig emellertid dessa tecken både enkla och primitiva. Men dåtidens folk uppfattade dem med rent och barnsligt hjärta. Således böra de inte heller förgätas av ett sentida släkte, för vilket mycket i den barnsliga gudstron gått till spillo, utan uppfattas av oss med förståelse.

En kär läsning framför annan utgjorde på 1870-talet Thomas a Kempis "Om Christi efterföljelse", en folkupplaga i guldsnitt och i översättning från latinet av J. M. Lindblad. Titelbladet återgav ett träsnitt av Mästaren med törnekrona, bärande sitt kors, och under träsnittet följande ord ur Matt. ev.: "Hwilken som icke tager sitt kors på sig och följer mig, han är mig icke wärd".

Denna bok var i gränstrakterna av ett dominerande inflytande, den fanns både hos rika och fattiga, och där den inte fanns som egendom, gick den i lån från hydda till hydda. Den på bokens titelblad återgivna Kristus bilden var likaså den enda tillgängliga. Således framställdes Kristi ansikte av bygdekonstnärer, som målade altartavlor, och denna bild av Mästarens ansikte framträdde i deras syner och uppenbarelser.

Medan man mångenstädes läst besvärjelseformler över sjukdomar, läst bort "det onda bettet", liksom besatthet och andra åkommor hos människor och djur, målat tjärkors på ladugårdsdörrarna för att utestänga det onda hos husdjuren, som voro dem ytterst kära, började nu mödrarna böja sina knän i båset och bedja för sina sjuka djur. Kristus hade stigit ned från sin upphöjda tron i himmelen och lagt av sig guldkrona och purpurmantel. Han hade i folkets uppfattning blivit en snäll hustomte, som vaktade hjordarna och skyddade dem för olyckor och sjukdomar. Man kunde tala till Mästaren och strax därpå förnimma hans svar i själen.

Under första tiden hade allmogen svårt för att draga gränserna mellan vidskepelse och kristen tro. Den kristna kyrkoläran hävdade, att det fanns onda andemakter i himlarymderna. Skräcken för dessa makter hade fastnat så i medvetandet, att många ännu levde i en medeltida tro på spöken, häxor och troll. Folksagorna från de norska fjälldalarna gingo från mun till mun. Berättelser om spöken och skräcksyner gävo näring åt folkfantasin, och övernaturliga ting uppfattades av människorna på individuella sätt.

Från denna avskilda vrå bland bergen och skogarna stamma dessa skildringar, de ha upptecknats såsom de berättats av de gamla, vilka levde vid sekelslutet.

## II

---

### *En syn i natten*

Långt uppe vid svensk-norska gränsen ligger kring en vik av Stora Leevattnet en bygd, som heter Nössemark. Till höger synes prästgården idylliskt inbäddad i en lund av björkar och gamla, hundraåriga ekar. Längst inne vid en kil av Långsjön skiner den vita kyrkan på en höjd och ser ut över vattnet med två valvbågefönster. Den gamla klockstapeln av eketrä står ovanför på en grön kulle, ty det är ännu på 1870-talet, innan stapeln blev nedriven och uppsatt vid kyrkans huvudportal.

Prästen i församlingen heter O. Norstedt. Han är en temperamentsfull själaherde, av naturen har han ett häftigt sinne. Ibland har han stött sig med sina församlingsbor, men han är den förste till att bedja om tillgivelse för sina överilningar. Det värsta är då han har sina mörka dagar, ty då har han genomlidit en vakenatt för sin tro.

Han sitter nu i sitt ämbetsrum på nordöstra gaveln och plitar med en gåspenna. Bredvid står en liten silverskål med fin skrivsand. Därur tar han då och då en nypa och strör på papperet. Det är en predikan han skall hålla om den himlafarande Frälsaren. Han brukar alltid hålla långa och innehållsrika predikningar, två timmar på predikstolen minst.

Prästfrun, som heter Lotten, går nere i dagligstugan och sysslar. Hon vet mycket väl, vad dessa hans "mörka" dagar betyda både för henne och honom. Hon kan inte tala till sin man, ty han är upptagen med läsning, han söker svar på en fråga.

Nu hör fru Lotten, att han är uppe och går över golvet, prästen är nämligen låghalt, och de oroliga stegen ljuda, ett steg är tungt, ett steg är lätt. Hon känner igen dem från vakenätter, då han varit sömlös av grubbel och kamp för sin tro.

Prästens kroppslyste har dock aldrig plågat honom själv. I själen är pastor Norstedt ingen invalid, han är en stark själ med stor viljekraft att gagna Guds rike i världen.

Han har alltsedan studietiden i Uppsala omsorgsfullt förberett sig för kallet, avlagt en god examen och dessutom formligen slukat allt det vetande, som erfordras av den andans man, som mængden skall se upp till. Hans forskarande har fått näring på många-handa sätt. Nyfikenheten har fört honom i kontakt även med ateistiska skrifter. Han har läst och läst med tanke på att för en prästman äro alla böcker tillåtna, även de gudlösa. Gång på gång har han mött dessa skrifter med ord ur Bibeln så lydande:

— De dårar säga i sitt hjärta: det finns ingen Gud.

Men ingen som vidrör smutsen kan undgå att fläckas, och en dag hände det att pastor Norstedt måste erkänna för sig själv, att han blivit en tvivlare.

Det var då de kommo till honom, dessa mörka dagar, då han ingenting hade att bygga på utan frågade sig om det fanns en allsmäktig skapare och en himmel för de saliga.

Kunde han predika för de i anden fattiga, dessa, som sleto och hade det ont i världen, att det skulle komma ett Guds rike ned till oss, ett land, där ingen nöd skall vara?

För inte länge sedan beslöt han sig för att uppsöka doktor P. Fjellstedt, denne lärde kyrkans man, vars rykte redan då hade gått vida över landet.

Han träffade också doktor Fjellstedt på en gästgivaregård i västra Värmland. Den landskände doktorn hade kommit från missionsfältet och befann sig på en resa i hemtrakterna.

Tiden för besöket var kort, och det gällde för den unge sökande prästmannen att få hjälp så snart som möjligt, ty han kom ju som när den sjuke söker en läkare. Doktor Fjellstedt emottog pastor Norstedt mycket vänligt, men lät honom förstå, att tiden var kort. Inom en halvtimme skulle han resa vidare inåt landet.

Norstedt sade då sitt ärende, berättade om den oro, som kvalde honom, och erkände sina tvivel på en allsmäktig skapare.

Det fick inte hjälpa, om denne troshjälte skulle komma att bestraffa honom.

Fjellstedt hörde på en stund, sedan log han bara ett gott leende.

— Ler doktor Fjellstedt? frågade den av mörker och tvivel kvalde unge prästen.

— Ja, min unge vän, ty detta är bara en barnsjukdom för en erfaren kristen och ett tillryggalagt stadium. Du saknar ännu gudsgemenskapen, det rätta barnskapet med Gud. Men du är på rätt väg, ty den tro, som uppstått genom kamp och strid, det är en tro, som har värde.

— Men hur skall jag kunna tro på en allsmäktig skapare? frågade Norstedt.

Doktor Fjellstedt log åter ett gott leende, tog fram en av sina läderväskor, plockade därur ett litet paket och vecklade ur pappret ett litet träbeläte, en avgudabild från missionsfältet.

Norstedt såg och såg. Han förstod mycket väl vad denna lilla tingest var för något.

— Vet du, vem som har gjort denna här? frågade Fjellstedt.

— Nej.

— Jo, den har gjort sig själv, sade Fjellstedt.

— Har den gjort sig själv?

Nu var det Norstedts tur att le, ty han visste inte rätt, var han nu hade den lärde doktorn.

Men Fjellstedt fortsatte:

— Om inte denna lilla avgudabild har gjort sig själv, då måste den ha en skapare, hur enkel och anspråkslös den än är. Och människan, den mest underbara av allt som har liv, i fall hon inte tillkommit på en slump, måste alltså ha en stor och underbar skapare, eftersom människan har liv, tankar, uttrycksmöjligheter och främst av allt: en längtan efter att tillbedja ett högre väsen. I hedningalandet är denna längtan lika medfödd som vår. Vad står det i Skriften? Jo: "Hedningarna, som icke hava lagen, göra dock av naturen det lagen tillstädjer".

Och nu farväl, unge ämbetsbroder. Försök inte att se din skapare med lekamliga ögon, därtill är han för stor att uppfatta, du kan

blott fatta honom med dina andliga ögon. Men därtill fordras ett rätt barnskap med Gud.

Den lärde doktorn reste sig, och pastor Norstedt sökte sig åter till sin lugna prästgård i Nössemark, där han börjat kämpa sin kamp.

Han hade fått både se och tala med en troshjälte. Detta gav honom ett bestående intryck, även om tvivlets skugga ännu en stund skulle förmörka hans själ.

Den första tiden efter mötet med doktor Fjellstedt blev kampen hetare för pastor Norstedt. Han visste, att denna kamp måste han genomkämpa till slutet, kämpa den ensam såsom Jesus i Getsemane.

Han kunde tillbringa hela nätterna i bön och vaka under åkallan av den högstes hjälp. Han bad att få barnskap med Gud: Herre låt nu ditt ljus skina, så jag må se ditt ansikte, och är det möjligt att ge din tjänare en uppenbarelse, så jag må kunna tro? Visa mig din himmels salighet, och visa mig, om det finnes ett liv efter döden!

Men nätterna gingo liksom dagarna utan den allra minsta uppenbarelse.

Skulle han aldrig få det barnskap, som den lärde doktorn talade om? Det barnskap, som Norstedt själv talat om i sina utläggningar från predikstolen inför en församling, som inte kände till denna prästens oerhörda kamp för sin tro...

Och så hände det, att han efter en natt i bön och vaka föll i ett dvalliknande tillstånd. Det var inte sömn, ty han kunde både se och uppfatta. Det var efter prästens egna ord "ett tillstånd mellan dröm och vaka".

Fönstren i hans ämbetsrum, där han tillbringade sina vakenätter, voro omsorgsfullt stängda fastän det var sommar. Gardinerna voro neddragna och intet ljus strömmade in till honom, emedan det var midnatt.

Då kom plötsligt en ångestkänsla över honom. Han tyckte sig se ett ljusgrått fält uppunder taket. Det var att likna vid den dager, som uppstår i ett rum, då solen lyser in genom en väggspringa.

Det ljusgrå fältet blev större och större, och när det nått halva takets storlek i det lilla rummet, såg han en mängd små, rörliga



väsen, som virvlade kring på den gråvita duken. Dessa väsen blevo större och större, tills de framträdde som människogestalter, bundna till händer och fötter.

Dessa människor blevo slutligen så tydliga, att han kunde iakttaga deras ansikten, och bland dem upptäckte han människor, som han känt under deras jordeliv, i yttre hänseende klanderfria personer, som gått i kyrkan och åtnjutit Herrens heliga nattvard, betalat sitt prästtjänande och varit ansedda som gudfruktiga. Nu voro även de bundna till händer och fötter som slavar. De sågo olyckliga ut, och han fick den förnimmelsen, att alla dessa voro osaliga andar.

Synen försvann. Rummet låg åter öde, men strax därpå övergick ångestkänslan i en lyckokänsla. Nu såg han en annan syn. Han såg ett ljus tändas över hans egna fötter, det steg upp emot taket, där det åter slocknade.

När pastor Norstedt återkom till sig själv, kände han att kallsvetten sipprade från hans panna.

Han hade begärt av Gud en uppenbarelse. Nu hade han fått denna, men vad föreställde den? Var det dödsriket, som han sett i de osaliga andar, vilka voro bundna till händer och fötter?

Och var det himmelen, som framträdde i det ljuset, som blev tänt och lyftes mot taket?

Han tänkte mest på de osaliga andarna, dessa, som voro bundna till händer och fötter. I livstiden hade de varit att anse som rättskaffens människor. Han såg flera av dem, som han själv hade jordfäst och sagt välsignade ord om i tanke på att de voro himmelrikets arvingar . . . voro nu även de att räkna såsom osaliga . . . kanske hade de dyrkat penningen mer än Gud . . . levat ett skenliv i Gud, men haft sina rötter i jorden . . . ?

För prästens öron ringde Lars Linderots underbara psalm:

Ingen hinner fram till den eviga ron,  
som sig ej eldigt framtränger.  
Själén måste utstå en kamp för den tron,  
varpå vår salighet hänger.  
Porten kallas trång och vägen heter smal,  
hela Herrens nåd är ställd uti ditt val.

Men här gäller tränga, ja tränga sig fram,  
annars är himlen förlorad.

Var det denna kamp, som nu börjat för den unge prästen?

Dagen därpå är det första pingstdagen. Det vackra templet vid Långsjöns strand är lövat som vid en bröllopsfest med färska doftande björkar, och kyrkan är fylld till sista plats.

Det var inte enbart den gamla sedvänjan att gå i kyrkan under högtiden, som kallat så många människor till högmässa denna dag. Under detta år hade Guds Ande gjort sitt intåg bland människorna. Man hade läst inte bara Guds ord i den heliga Skrift, utan också de talrika andaktsböcker, som funnos spridda över hela bygden.

Här sutto denna dag män, som skulle skriva sitt namn in i gränsbygdens och västra Sveriges religiösa krönika, det var Nils på Stampen, Johannes Andreason, sångaren och kyrkvärden Eljas i Nolby, Olle Glader, Lax på Udden och andra.

Prästen hade sin predikan skriven på förhand, en omfattande bibelutläggning efter gammaldags mönster. Men efter att ha upplevat denna uppenbarelsenatt, hade de ord han nedskrivit blivit döda bokstäver. Han skulle enligt evangeliitexten tala om den himlafarande Frälsaren, om tungorna av eld hos lärjungarna i Jerusalem och om den helige Andes utgjutelse.

Men orden i hans skrivna predikan hade blivit torra och tunga som stenar. Hur skulle han räcka sina åhörare livets bröd på den heliga pingstdagen, när han blott hade samlat torra ord och stenar?

Då var det detta hände. När han besteg predikstolen, kom den helige Andes kraft över prästen med en sådan kraft, att han för första gången talade obunden av manuskriptet.

Kyrkvärden Eljas fick först flera år efter denna händelse en fullständig och samvetsgrann redogörelse för vad som förut inträffat: prästens långa och intensiva kamp för sin tro, såväl som händelserna under uppenbarelsenatten i prästgården, ävensom den helige Andes utgjutelse på predikstolen.

Det är därför som denna krönika har kunnat bevaras för eftervärlden.

### III

---

#### *Olle Glader och tron*

Olle Glader hade hört, liksom många andra uppe i Markerna, att Kristus var människornas vän och inte deras konung. Han hade hört, att en skara av Guds vänner, när de sutto i kyrkan och åhörde pastor Norstedts predikan, inte kunde tiga stilla och anamma ordet på vedertaget sätt. Han tyckte, att det lät litet underligt, det lät som att tala med sig själv. Både Lax på Udden och andra sutto och talade med sig själva i kyrkbänken. Träffade man dem ute på markerna, gick mun på samma sätt. Det var inbördes samtal mellan Guds vänner och Mästaren.

Hade Mästaren, som en gång vandrat genom Jordanlandet, nu kommit till Gränsen?

Även Olle Glader började nu tala med Mästaren. Han var alltid ensam ute på arbete, kände sig så ensam, så ensam där han påtade i den grå jorden, och det kom någonting av helgdag över sinnet första gången han talade med Gud. Han var rakt inte obekant med Bibeln. Det var visserligen länge sedan han läst den på allvar, länge sedan konfirmationen, då han stått vid altaret och svarat ja på prästens heliga frågor till honom själv. Det var både första och enda gången han känt sig nära Guds rike. Sedan hade bekymren, arbetet och kampen för uppehållet börjat. Han upptäckte, att han hade sinne för tonerna, lärde sig spela fiol på dansbalerna, där det var roligt med slagsmål och vilt liv, klackarna i taket och brännvin till tolv skilling för kannan. Visserligen gick han i kyrkan varje söndag och satt främst i sin målade kyrkstol

med psalmboken uppslagen och sjöng av hjärtans lust för att överrösta klockaren och försångaren, men det var ju rena högfärden.

Ären hade rullat sin kos, och Olle Glader var sig lik under hela denna tid, varken bättre eller sämre. Kanske var han klokare än förr, hade fått litet mera erfarenhet i det världsliga, var inte så envis utan lyssnade gärna till vad andra sade vara rätt och riktigt. Han sov inte heller i kyrkbänken som många andra. Blott en enda gång hade kyrkstöten Nord stannat vid hans rosmålade kyrkstol och stött sin stav i golvet för att väcka honom ur sömnen. Efter denna erfarenhet höll sig Olle Glader vaken och satte de ljusblå ögonen på prästen under hela predikan, tills denne sade amen.

Olle Glader kunde berömma sig av att ha en stor bibellärdom efter all denna kyrkogång, och religionsläran höll han troget i minnet, eftersom den uppfriskades vid varje husförhör i socknen.

Men sedan han nu börjat tala med Mästaren som med en vän, hade allt blivit så underligt. Han bara längtade ut i ensamheten och var rädd för att hustrun Britta skulle höra honom. Han gick bakom plogen och talade. Det var som hade Mästaren suttit på plogskaftet och sett honom i ögonen, gått efter honom i fårorna och trampat ned torvorna, som inte lagt sig. Mästaren hade två vänliga och klara ögon. Han hade sett dem på altartavlan, där Jesus sträcker händerna över församlingen. De voro som människoögon och inte som ögon på himmelrikets Herre.

Nu hade Olle Glader behov av hjälp från denne vän. Hästen hans hade fått kvarken mitt på sommaren, och de som förstodo sig på sjukdomen sade, att hästen blivit sjuk av fjolårsgammalt hö.

Skulle han måne be Mästaren, att han botade hästens sjukdom, såsom han gav den blinde hans syn, uppväcke döda, botade lama, halta och blindade, då han gick härnere på jorden?

Han träffade en dag soldaten Lax på Udden, som var mera skriftlärd i Bibeln och frågade honom, om han sett i Bibeln, huruvida Jesus någonsin botat ett djur.

— Nej, jag tror inte det, men det står i Bibeln, att allt vad I bedjen Fadren i mitt namn . . . Kan han bota människor, så kan han också bota djur, det är givet, sade Lax och gick vidare.

Men för Olle Glader var detta inte en lätt sak att bedja Mästaren bota en häst. Det var som att fläcka ned hans rena klädnad,

dra ned honom från den upphöjda plats han hade i hjärtat och söla ned honom i smutsen och eländet. Skulle han inte i stället spara Frälsaren från någonting sådant som att bota ett djur och i stället bedja finngubben uppe i Lia, Kartelin, som han kallades, komma ned och bota hästen, eftersom han botat både kor och grisar. Häri styrkte honom även kyrkstöten Nord, som berättade för Olle Glader, att Kartelin botade både folk och kreatur. Han läste böner så vackra över det onda bettet, att de gärna kunnat stå i bönboken. Han kunde dessutom både trolla och stämma blod. Dessutom står det ju både Fader, Sonen och den helige Ande i varje bön, sade Nord.

Olle Glader tyckte då, att han kunde pröva på finngubben för en gångs skull. Men att Kartelin var någon gudelig människa, det tvivlade han på. Kartelin hade något av den onde i sitt väsen, men även den onde kunde ju utdriva djävlar och onda andar i Guds namn.

Slutet blev att Olle Glader gick upp till Lia och talade med Kartelin om hästens kvarka, och Kartelin kom.

— Det vore roligt, om jag först kunde få höra böna', som hjälper för kvarkan, sade Olle Glader, ty han var rädd för att det skulle stå något om djävulen i den, och honom hade han intet bruk för.

— Låt mej se, sade Kartelin och började bläddra i en sotig bok.

Medan han stod där och bläddrade, kom Olle att betrakta finngubben, som han inte sett förut på så nära håll, eftersom han nyligen slagit sig ned i socknen. Han var inte vacker att se på, litet kutryggig och svavelgul i ansiktet. Från öronen växte sträva hårstrån, ögonen voro ljusblå, dessutom bar Kartelin ett glest skägg, som aldrig blev längre, det kallades finnskägg uppe i gränsbygden, och härav har myrstarren fått bära sitt namn ända tills nu.

Nu läste finngubben:

Jesus och Sankt Peter mötte en syndig man,  
blodet över honom rann.  
Blodet stann —

— Nej, detta är visst bönen som staggat blod, den duger inte,

sa Kartelin och bläddrade vidare. Så kom han till bönen för djuren. Olle följde honom in i stallet till hästen. Där lade finngubben den ena handen på hästens huvud, medan han med andra handen höll boken och läste:

Jesus är födder, Jesus är döder,  
Jesus befaller att kvarkan skall stanna.  
Dessa ord binder jag i tre heliga namn,  
Fadren, Sonen och helig And.

Finngubben gjorde ett hemligt tecken med handen över hästens huvud, det var som en skrift i luften, sedan var det färdigt.

Han tog ingenting för sitt besvär, och någonting var det inte heller värt, ty hästen kom sig inte ett dugg. För övrigt tyckte Olle, att det lät som besvärjelse, det var att missbruka Jesu heliga namn. Och tänk, om vår Herre nu skulle bli vred på Olle, för att han anlitat den hjälp, som säkerligen inte var från Gud. Det blev åter en prøvotid för Olle. Han kunde inte längre se Mästarens heliga ögon framför sig, såsom han sett dem i minnet från altartavlan. Det kändes som om ett stort berg hade kommit mellan honom och Mästaren.

När han gick där ute på markerna och talade till honom, förnam han intet svar i själen, och det var grått och vardagligt allt vad han såg omkring sig.

Han måste försöka komma i Mästarens närhet igen, och en dag var hästen hans så dålig, att Olle trodde det skulle bli slutet. Då gick han in i stallet och talade med Mästaren.

— Du vet det, Jesus, att jag inte kan ha jordbruk utan att ha en häst, och om hästen dör, så kan jag inte köpa någon ny. Så ä' det ställt med mig, dålegt med pengar och litet tell mat. Har du gett mig jol att föda mig och kärenga på, då är det väl meningen din att den skall brukas. Och nu får du göra som du vell, du vet va som är rätt, därför får du allt vara bra och göra hästen fresk, Jesus.

Morgonen därpå gick Olle till stallet. Hästen var inte bättre, men då tog Olle och bad en gång till. Så fortsatte han hela veckan.

När Olles kamp med Mästaren ändå inte lyckades bli någon

seger, gick Olle en kväll upp på vinden och lade sig, ty han ville dölja sin kamp för Britta. Hittills hade hon fått stå utanför.

Då hade Olle Glader ett långt samtal med Mästaren. Han hade liksom på känn, att himlen inte längre var stängd för honom.

Det blev både frågor och svar, alldeles som i Thomas a Kempis. Slutligen somnade Olle och hade en dröm. Hela Tomteberget utanför stugan började vackla och sjönk i djupet. Han tyckte, att höjder, lövskogar, sjöar och dalar försvunno, och snart kände han inte längre igen omgivningen däruppe på Noret.

När Olle åter vaknade ur sin sömn, lyste solen in genom vindsgluggen. Han såg ut, men ingenting var förvandlat, utan allt var sig likt.

Men i det han vaknade, hörde han en djup röst:

— Bergen skola vika och högarna falla, men mitt fridsförbund skall aldrig vika, säger Herren, din förbarmare.

De första orden hade han hört i sömnen, men de sista orden *din förbarmare* ekade ännu genom gavelnorna.

Olle började gråta. Hade Mästaren åter vänt sitt ansikte till honom? Var Jesus inte längre vred på honom för att han satt sin tillit till trollkarlar och teckentydare? I detta ögonblick tänkte han inte längre på hästen, han tänkte på Mästaren, som hade vänt tillbaka till Noret efter att ha övergivit honom en hel vecka. Han tänkte på det förtroliga förhållandet, som åter uppstått mellan Mästaren och Olle Glader. Och då kom ett bibelord för honom: "Om du hade tro som ett senapskorn" . . .

Hade Olle verkligen en tro så liten som ett senapskorn? Nej, den var mycket, mycket större. Ett senapskorn var ju bara en liten, liten smula, som kunde blåsa bort. Han kände på sig, att den tro han nu hade, satt och växte som ett stort frö inne i hjärtat, kanske det en dag blev ett stort träd. Alltså måste nu hästen hans vara frisk . . .

— Du får ha tack då, Jesus, för att du gjort hästen frisk, ja har nu trott så start, att både berg och daler har gått i våger, sade Olle Glader, klädde sig och gick till stallet, där hästen börjat krya på sig och gnäggade efter hö . . .

## IV

---

### *Vissångaren som blev väckelsesångare*

En av förgrundspersonerna i gränsbygdens väckelsehistoria var kyrkvärden Eljas i Nolby. Han var en lynnesmänniska av samma temperament som Olle Glader, men av ett mera sorgglöst kynne, oberäknelig i sina upptåg och namnkunnig i flera kyrksocknar. Medan han stod i potatisåkern med skinnbyxor och trätofflor, kunde han gå direkt till Futten, där det såldes brännvin, därefter i samma skrud till Edsmo marknad, där han på grund av sin vighet uppträdde som akrobat samt för trängre kretsar sjöng "Sämsmons visor", de radikalaste kärleksvisor som någonsin blivit sjungna inför lyckta dörrar. På grund av sin ovanliga sångargåva tjänstgjorde han ibland både som försångare i kyrkan, gravsångare på kyrkogården och vissångare i gillestugorna.

Eljas var således till sin natur utrustad med ovanliga talanger och eftersökt överallt i gränsbygden som muntrationsråd, innan han på sin stormiga färd mötte Gud.

Han hade begivit sig till Norge, där han på ett kalas anmodades om att sjunga "Sämsmons visor". Det var en uppsluppen fest med brännvin och klackarna i taket, såsom det brukade bli på den tidens dryckesgillen. På hemfärden gick han förbi en stuga, där haugianerna höllo möte. Detta var en augustikväll med månsken över de norska gränsskogarna, och Eljas var fylld med lustiga infall och vild galenskap.

Mycket hade han inte hört om de norska läsarna, men han kände till deras sorgeliga sånger, och nu tänkte han gå därin för att



stämman upp "Sämsmons visor" så de hängfärdiga norskarna fingo skratta i stället för gråta. Men redan vid inträdet i stugan, möttes Eljas av en helt ny och främmande ande, och han betraktade församlingen med en skygg blick. Här stod en predikant med långt polkahår, iklädd storstövlar och mörka vadmalsskador. Han stod med knutna händer, som hade det gällt att försvara sig mot ett överfall. Närmast honom sutto ett trettiotal kvinnor med knäppta händer, en del eftersade predikantens ord och sutto som fastnaglade på bänkarna inför hans brinnande, extasfyllda ögon.

Han talade om Jesu snara återkomst, om de fåvitska jungfrurna, som inte hade någon olja på sina lampor, då ropet hördes, att brudgummen kommer.

Då predikanten sagt amen, reste sig alla de närvarande från bänkarna, lyfte händerna mot höjden och ropade:

— Se brudgummen kommer!

Då hände någonting. Eljas, som stått förhäxad av detta rop och synen av de ropande haugianerna, fick plötsligt se Jesu ansikte över församlingen. Det var ett av smärta och lidande förvridet ansikte med törnekrona, och blodsdropparna sipprade ned från Frälsarens tinning.

Var det någon mer som såg detta Jesu ansikte, eller visade han sig endast för Eljas, därför att han varit på ett dryckesgille och nu på väg att ohelga haugianernas möte?

Nu stod församlingen upp och sjöng:

Nu tak, o Jesus, for al din smerte,  
for døden og for dine mange sår.  
Du gav mig fred for mit arme hjerte,  
og vinteren blev til en hyppig vår.

I de sista stroforna sjöng Eljas med, fastän sången var ny för honom. Men det var långa, släpande psalmtoner med vidlyftiga drillar.

Då mötet var slut måste Eljas begiva sig hem över de norska gränsskogarna. Vägen bar över Alingmoen, en stig genom mörka dalgångar, täta granhult och över höjder, där månskenet fladdrade spöklikt mellan trädstammarna. Nu hade han kommit på en

mycket gammal stig. Det var byvägen till Fredrikshall i gamla dagar. Nu hade vägen ett dåligt rykte, ty man sade, att det spökade i dessa trakter. Här lågo krigargravar efter norsk-svenska strider, som blivit utkämpade under Karl XII:s och Karl Johans tid, då svenskarna skulle belägra Fredrikshall . . . Sedan hade det hörts rop i skogen från soldater, som aldrig fått vila i vigd jord.

Hade Eljas förut känt sig underlig till mods vid mötet med Jesu ansikte på haugianernas möte, blev skräcken inte mindre på gränsfjällen, ty här tyckte han, att allt som rörde sig var på jakt efter honom. Skuggorna i månskenet hade blivit levande händer, som grepo efter honom, och det fladdrade som eldar från stam till stam. Det föreföll honom, att detta var djävlar, som jagade honom. Skulle de nu och medan han ännu levde, slita honom i stycken för att han deltagit och sjungit i en Lammets visa? Eller var det Gud, som ville skrämma honom för hans leverne och slagsmålsäventyr på baler och auktioner . . . ?

Men skräcken varade inte länge. Han kom att tänka på dessa döda, som inte fått vila i vigd jord och därför inte fått någon ro i sina gravar. De voro inte troll och djävlar, de voro andar, som väntade på uppståndelsen. Självs var han ju gravsångare, han hade sjungit många döda till den sista vilan. Kanske att dessa oroliga andar ville höra psalmsång över sina gravar. Var det kanske därför som de spökat om nätterna för ensamma vandringsmän, som gått denna stigen fram . . . ?

Eljas stannade. Det kom en sådan ro över honom, det var som hade han stått i kyrkan och tagit upp en psalm.

Strax därpå ljöd Eljas' klockrena röst genom skogen:

Du snöda värld, farväl!  
Till himlen far min själ.  
Där vill hon hamnen hinna,  
där söker hon att vinna  
vad evigt månde vara  
ibland Guds helgonskara.

Far bort, o värld så svår,  
min håg till himlen står,

det jordiskt är föraktar,  
det himmelskt är, avvaktar.  
Farväl, o värld med alla,  
jag vill mig Gud befalla.

Och härmed sänktes en stor frid i Eljas' sinne.

När Eljas återkom mitt i natten, var han så underlig. Marja vaknade och frågade:

— Hur är det med dej, Eljas? Jag kan inte se, om du är riktigt nykter.

— Jag har druckit, men jag har druckit för sista gången. Det är så, att jag har sett Jesu ansikte, jag har också sjungit de döda till ro i Alingmoskogen. Men efter detta, så blir jag nog aldrig den jag har varit.

Härmed menade Eljas, att han på något sätt blivit förryckt, ty det var hans tanke, att haugianerna, som sträckte armarna mot höjden och ropade, att brudgummen kommer, voro förryckta.

Det skulle dock inte dröja länge, förrän Eljas blev av en annan uppfattning om läsarna. Han slöt sig själv till den lilla skaran av Guds vänner, och eftersom han ägde en glänsande sångröst, fann han nu som sin uppgift att sluta med de världsliga visorna och börja med de andliga.

---

*Sven Dalson spelar*

Man hade bytt femton kannor brännvin uppe i Sämb, delat ut dem i Sandtorpskogen med en kanna till vardera, ty det skulle bli dans som kanske inte i mannaminne. För ett år sedan hade den unge mästerspelmannen Sven Dalson varit här på Sandtorpets tun och spelat till dans, och ljuven låg ännu året efter nedtrampad på backarna efter stövelklackarna och häljärnen.

Eljas i Nolby hade ännu inte blivit stadgad i sinnet efter synen på haugianernas möte och den skräckfyllda vandringen över gränsfjällen. Men den stora frågan var, hur han med bilden av Jesu smärtefyllda ansikte i minnet skulle kunna gå till dans på Sandtorpets gamla tun. Synen av Frälsarens ansikte med törnekrona brände i hans sinne. Han kände Sven Dalson, mästerspelmannen, som kunde trolla fram fågellåtar och forsbrus ur en gammal fiol.

De hade druckit tillsammans på skördegillen och under dansnätter, då Eljas sjöng sina världsliga visor. Bägge voro mästare var på sitt sätt. Eljas med sin sång och Dalson med sin fiol. Bägge kunde säga lustigheter och locka folk att skratta, liksom bägge kunde locka fram tårar med sin konst.

Nu skulle Sven Dalson spela.

Det kom både gamla och unga för att höra dansspelmanen, de flesta för att dansa efter musiken från en mästerspelman. Mot kvällen var hela Sandtorpets tun fullt av människor, ty det mesta av höstarbetet var gjort i bygden.

Skulle Eljas gå, eller skulle han stanna hemma och lära sig Lammets visor? I smyg hade han sjungit dem ute på gårderna, då ingen — inte ens hans hustru Marja — hörde honom. Hon gick därhemma och var glad över att *han* åtminstone inte druckit brännvin på den senaste veckan, gick och kände en stilla, återvändande lycka inne i hjärtat. Inte heller hon hade gått oberörd av allt detta underliga, som skedde i socknen. Olle Glader gick ju och talade för sig själv. Den gamle soldaten Lax på Udden talade för sig själv. Det fanns även flera underliga, förryckta bland läsarna, flera som hade kastat bort all livsglädje, de gingo "under lagen" och voro betryckta över att de inte kunde fullgöra budorden.

När därför Sandtorpets tun var överfyllt av folk, var det inte enbart danslystna människor, som samlats. Många hade kommit av nyfikenhet för att höra Sven Dalson, ehuru de inte tyckte om att han spelade ett dansinstrument. I skymningen kom också Eljas, vissångaren från Nolby.

När därför folket upptäckte honom, beredde de sig på att få höra roliga visor, kanske skulle de till och med få höra "Sämsmons visor" sjungas. Det var de liderligaste visor, som någonsin ha blivit sjungna i gränsbygden, men Eljas' vackra röst förtog verkningarna av deras råhet. Man lyssnade inte på innehållet, man hörde bara på det vackra "målet", då Eljas sjöng.

Dansringen stod färdig då spelmannen Sven Dalson anlände, den stod färdig par vid par och väntade på de första stråkdiragen, och nu skulle polskorna komma i hurrande rytmer.

Sven Dalson hartsade stråken och stämde fiolen, strök då och då över strängarna och såg ut över tunet. Det dröjde och dröjde med polskan. Ungdomen vart otålig och ropade till spelmannen att börja. Han hade ju blivit lovad fem riksdaler för musiken under denna dansnatt.

— Spela, spelare, spela!

— Ja, jag ska spela för er, sade Sven Dalson, jag har lovat att komma och spela polska, jag har kommit för att hålla mitt löfte, men denna polskan kan ni inte dansa, hör nu bara noga efter!

Och så flög stråken över fiolsträngarna... Det blev som ett väldigt forsbrus på basarna med kaskader av flagolettoner i en

Ijus båge över det mörka vattenbruset. Detta var en hymn till livet. Därefter hördes som klang av kyrkklockor, långsamt klämmande medan människogråt och snyftningar ljöd ur strängarna och sakta förtonade i melodin av en psalm. De unga, som stodo par om par på Sandtorpets tun, hade blivit förhäxade, och de äldre, som sutto där omkring, rörde sig ej ur fläcken. När den åsyftade stillheten hade blivit uppnådd, började Sven Dalson tala. Han berättade då att efter det han lovat spela till dans hade underbara ting hänt honom. Han hade blivit läsare, han hade fått gemenskap med Gud och smakat sötman av Guds nåd, därför ville han härefter endast spela till Guds ära.

Dessa frimodiga ord blevo mötta med andaktsfull tystnad, men det lyste två onda ögon i skymningen. Det var Bark Toreson från Sund, fritänkaren och slagskämpen, som sedan en lång tid gått och haft onda tankar om de förryckta läsarna. Nu hade läseriet kommit även till den gamla dansplatsen på Sandtorpet. Han reste sig och gick sina färde med knutna nävar, men i sinnet tändes hos honom hatets eld, och den skulle brinna, så länge det fanns en läsare kvar i bygden.

Men från samma sten där han suttit och lyssnat till Sven Dalsons underliga vittnesbörd, steg en man upp. Det var sångaren Eljas i Nolby. Han hade under veckan lärt sig flera av Lammets visor, och nu sjöng han med en röst så ren och klar, att det lät som klockor mellan åsarna:

Än finns det rum vid Lammets bröllopsfest,  
hans bord står färdigt, kom, kom in som gäst.  
Än rum, än rum,  
kom in, kom in just nu.

Sven Dalson upptäckte först nu sin vän Eljas och ropade på honom:

— Eljas med de rutiga böxorna, kom hit!

— Nej, sjung hellre "Sämsmons visor," ropade någon, som tyckte att de unga borde få ha åtminstone något nöje efter den långa vägen de tillryggalagt, när det i alla fall inte blev någon dans på Sandtorpet därborta i Sämb.

— Nej, nu har jag sjungit "Sämsmons visor" för sista gången, sade Eljas.

Detta hörde Sämsmon, som diktat dem, men han hörde också, att Lammets visor ekade i åsarna länge efter det Eljas sjungit dem på Sandtorpets tun. Det var första tecknet på att hans sol var i nedgång, ty ungdomen, som tågade hem efter den misslyckade dansen, sjöng åter och åter de sista stroferna:

Än rum,  
än rum,  
kom in, kom in just nu.

## VI

---

### *En röst ur skogen*

Den gången Sven Dalsons fiol för sista gången ljöd över Sandtorpets tun, fanns bland de närvarande en ung man, som hette Nils Lindgren, allmänt kallad "Nils på Stampen".

Han var en av sönerna till en på sin tid inflyttad bergshantverksman från Småland och var av vallonsläkt. Nils bodde däruppe i Sämb's by i en ålderdomlig stuga, vartill hörde ett jordområde, en smedja, en benstamp och en gammal skvaltkvarn. Nedanför stugan stodo ett tiotal bikupor, som han skattade då och då efter behov, och runt däromkring blommade trädgården som ett paradiset.

Innan vi här berätta om hans väckelse, vilja vi först söka teckna hans bild, både som folktyp och människa. Till utseendet var han skulderbred, något korpulent med mörkt stripigt hår, stora mörka korpgluggar till ögon, något ovårdad i klädedräkten och hans gång hade takten av en marscherande soldat.

Till sitt inre var han en impulsiv natur, något burdus i sitt framträdande, mycket begåvad, men en individualist, som i allt gick egna vägar. Han var mycket vetgirig. Om sommaren låg han i höladan, där fanns en nisch i timmerväggen, och denna fick tjänstgöra som bokskåp. Han sågade ut bit efter bit i den mån boksamlingen växte. Här hämtade han sitt vetande, och man sade, att han redan från början, innan ännu väckelsen nått honom, kunde den heliga Skrift från pärm till pärm. Det är således lätt att förstå, vilken urkälla för andligt inflytande han skulle bli i



socknen, och den dagen kom också snarliga, då han uppsöktes av vår Herre.

Redan veckan efter mötet på Sandtorpets tun hade man kungjort, att det skulle bli bal i ytterbygden, och till denna hade man sparat de femton kannor brännvin, som ej blevo urdruckna vid den inställda danstillställningen på Sandtorpet.

Nils på Stampen var alltså på väg till denna bal. Han var ung och yster i hågen och marscherade gladeligen ned mot spången över bäcken, som skilde Sämb från ytterbygden.

Men han hade inte marscherat länge, förrän han hörde någon ropa till honom:

— Nils, du är på en galen väg, vänd om!

Nils stannade och lyssnade, såg sig omkring, men kunde ej upptäcka någon människa. Trakten låg öde och still, och månen sken över skogen. Bäckens frustade under spången i månskenet som en guldström.

Det var ingen känd röst som ropat, och likväl tyckte han sig ha hört rösten förr. Han var dock alldeles viss om att denna väg verkligen bar till ytterbygden, där balen skulle hållas, varför han inte brydde sig om rösten utan vandrade över spången och fortsatte. Men kommen ett längre stycke uppåt vägen förekom det honom, att han sett en ljusning på himlavalvet, det var inte bara månen som sken över skogen. Det blev en röd strimma över himlen som efter en solnedgång. Han stannade för att se närmare på det underliga skenet, då han plötsligt tyckte sig vara i en annan persons närhet, kände en iskall rysning och hörde åter rösten, denna gång närmare än förut:

— Nils, du är på en galen väg, vänd om!

Var rösten från jorden eller från himlen? Han hade läst i den heliga Skrift, hur Saulus blev hejdad vid Damaskus, då han var på väg att göra det som var illa mot Herrens lärjungar, och nu var det kanske Herren, som kallade Nils på Stampen.

Och Nils svarade:

— Herre, är det du, som talar till mig, då vänder jag väl om och går tillbaka till Stampen igen!

Och därmed vände Nils om.

I detsamma han vände sig, kände han en stark glädjeförnim-

melse, och denna glädje fyllde hans själ under återstoden av vägen hem.

Efter detta var Nils en annan än han förut varit. Han gick aldrig på några dansnöjen, och även om rösten från himmelen ej kunde omskapa honom i ett ögonblick, blev dock denna uppenbarelse en händelse, som utgjorde vändpunkten i hans liv och gjorde honom till en människa av eld och tro och med en ursprunglig uppfattning om det andliga livets företeelser, en begåvad predikant, kanske en av de mest naturbegåvade som under hans samtid fanns i vårt land.

## VII

---

### *Himmelrikets portar*

En stor del av läsarna i gränsbygden blevo, som synes av föregående skildringar, väckta till andligt liv av övernaturliga händelser, syner eller uppenbarelser, men det allra största flertalet påverkades enbart av Guds ord eller av religiösa skrifter.

Bland dem, som varken i syner, övernaturliga händelser eller uppenbarelser väcktes till livet, fanns en gammal soldat, som gick under namnet Lax på Udden. Och då det här lämnas ett stort utrymme för skildringen av denna försynta trosgestalt, är det för att han levde ett mera ödmjukt lärjungaliv än andra, ett liv i en andlig atmosfär, avskild från världen.

Lax på Udden var inte mycket att se för denna världen, en lång, något krokig och visnen skepnad med vitt hår och en liten vit mustasch, ljusblå troskyldiga ögon och långa slängande armar. Han gick alltid med krokiga knän för att ej synas så lång som han var, och ingen kunde förstå, att en karl som gjorde sig så litet gällande, någonsin kunnat vara soldat och legat i fält som en fosterlandets försvarare.

Lax på Udden var redan en pensionerad soldat vid den tid, då de andliga vindarna började blåsa över Värmlands och Dalslands gränsbygder, men till den avlägsna plats långt uppe i Storskogen, där Lax bodde, kom intet underverk. Han fick aldrig se några syner, fast han bad därom till Herren; inte uppleva någon uppenbarelse, ehuru han lik aposteln Johannes bodde på ett Patmos, långt borta från allfarvägarna.

Den lilla halvö, som kallades Udden, låg som en utspringande kil från Storfjället ut i Fjällsjö. Mycken jord fanns inte på denna udde, och vegetationen skulle säkerligen inte ha varit tillräcklig för att föda en ko. Lax hade därför bara en get. Hon gick där på berghällarna och nappade grönt ur skrevorna. Hon var lika enslig som Lax på Udden, därför slöt hon sig till sin husbonde, följde honom ett stycke på färden, då han skulle den milslånga vägen ned till byarna och handelsboden för att köpa kaffe och socker för huset.

Lax på Udden älskade blommor och växter. Utanför stugan blommade lavendel, renfana, vallmorosor, ringblommor och för-gätmigej in på själva väggen i en rabatt, omkransad av en rad vita kiselstenar, som han plockat ur bergskrevorna, och solrosen lyste in genom fönstret och förgyllde hans fattiga bohag, bland vilket fanns ett gammalt hemmagjort psalmodikon.

Soldatpensionen var inte stor. Den utgjordes av sextio riksdaler årligen, men den var nog för hans behov, ty det fanns hjärtegodas människor nere i bygden, där han handlade, och hade han inte pengar, fick han på borg.

Utanför stugan fanns det vidare en ärtåker och ett litet potatisland. Fisken drog han ur Fjällsjö och mjölken från geten.

Lax på Udden kände sig rik.

Det värsta var den milslånga vägen ner till bygden. Det var en gammal säterväg, som boskapen själv hade trampat upp. Den gick ibland över höga berg, än utmed branta klyftor, än slingrade den som en fåra utmed ättestupor. Hela stigen ner till bygden bestod av sten, sten och åter sten. Men Lax gick den vägen och tänkte på den smala vägen genom livet, som han också vandrade, den vägen, vilken bar till himmelriket och den eviga saligheten. Under tiden bar han på en barnslig önskan att få se ett Guds under, något av de uppenbarelser och syner som de andra Guds vänner hade skådat. Kanske var han inte riktigt ödmjuk i sin tro ännu? Och så hade han väl inte fullgjort lagen. Han prövade sig på första budet. Hade han älskat någonting högre än Gud? Kanske hade han älskat sig själv. Kanske hade han avgudat de sextio riksdalerna han fick i pension, eftersom han låst ned dem och bevarat dem som en klenod. Det var sextio bankovittar, och det var

honom en svår prövning varje gång han måste ta dem med till boden och växla dem.

Och hur var det med det andra budordet? Och det tredje? Hade han ohelgat den heliga vilodagen? Kanske hade han dragit någon abborre ur Fjällsjö, medan klockorna ringt till högmässa i kyrkan, sysslat i sin ärtåker eller grävt upp färsk potatis till middagsmat. Men han ägde intet ont samvete efter det arbetet var utfört. Skulle måhända samvetet vara dött hos Lax på Udden? Skulle han vara förhärdad i sitt sinne, eftersom han inte såg några himmelska syner som andra sett?

Så hände det, att det kom för hans öron, att pastor Norstedt haft uppenbarelsen. Lax måste bort till prästen för att få klarhet om de himmelska synerna. Han kom till prästen sent en kväll. Norstedt satt och arbetade med en lång bibelförklaring, som han skulle hålla i kyrkan söndagen därpå.

Det var mycket omständigt, när Lax kom till prästgården. Han skrapade i farstun med fötterna, han harklade och hostade, ty det var inte vanligt att tillkännage sin ankomst med att banka på dörren den tiden.

— Goder kväll, sade Lax och stod med skärmössan mellan händerna.

Prästen satt med gåspennan i hand och skrev, strödde sand på papperet och lade det bort, innan han besvarade hälsningen.

— Goder kväll, Lax på Udden, varför kommer han så sent till prästgården?

— Jag kan likasom inte få någon ro, sade Lax. Det är så, att jag undrar, om jag har syndat, eftersom jag inte kan få någon uppenbarelse från Gudi.

— Behöver då Lax någon uppenbarelse för att tro?

— Ibland tror jag och ibland tvivlar jag på om jag tror eller icke tror... Nu undrar jag därför, om jag har syndat emot Gudi...

— Vad har Lax då gjort? frågade prästen, som började se litet munter ut och skruvade sina glasögon till rätta för att riktigt kunna se på Lax.

— Jag har dragit upp abborrar, medan klockorna i kyrkan har ringt till mässa.

— Ja, det var visserligen inte vackert gjort, men en synd kan ju förlåtas.

Prästen såg trofast på Lax.

— Ja, och jag tror, att jag har fått förlåtelse av Gudi, och jag känner Mästarens svar i själen, då jag talar till honom . . .

— Då behöver inte Lax någon uppenbarelse, ni har sådana ögon, att ni ser Herrens under däruppe på Udden för var dag, gräset som gror, blommorna som växer utanför stuguväggen, skogen och Fjällsjö. Vattnet där är ju så blått och rent som själva himmelen . . .

Prästen reste sig upp till tecken på att besöket var slut, det var ju sent, och han behövde komma i säng.

— Jag kan då alltså inte förvänta, att Gudi visar mig något under? frågade Lax, skälvande av rörelse. Gråten var inte långt borta, och det darrade i överläppen. De ljusblå ögonen blevo så vattniga.

Då gick pastor Norstedt fram till dörren och grep hans hand och sade vänligt:

— Var lugn, käre Lax, ni kommer nog att få se Herrens under en gång, då ni behöver det, och jag är viss på att när Gud så vill, kommer han att låta Lax på Udden få se till och med himmelrikets portar . . .

Den natten drömde Lax på Udden, att han såg himmelrikets portar såsom Johannes hade sett dem i en syn på ön Patmos. Detta tog han som en bekräftelse på vad prästen Norstedt hade sagt honom. Nu fanns inte längre något tvivel. Lax skulle få se så långt som till himmelrikets portar en gång medan han levde. Och då han vaknade på morgonen, måste han gå efter Bibeln och läsa om hur himmelrikets portar sågo ut, om den heliga staden, där de tolv portarna stå:

”Och stadsmurens grundwalar woro prydd med all dyrbar sten: förste grundwalen war en jaspis, then andre en saphir, then tredje en calcedonier, then fjerde en smaragd, then femte en sardonix, then sjette en karneol, then sjunde en chrysolit, then åttonde en beryll, then nionde en topazier, then tionde en chrysophras, then ellofte en hyacinth, then tolfte en amethist.

Och the tolf portarne woro tolf perlor, hwar för sig, och hwar

port war af en perla. Och stadens gator woro klart guld såsom genomskinande glas.

Och thes portar låtas icke till om dagen, ty ther warder ingen natt.

Och the skola föra Hedningarnes härlighet och ära uti henne.

Ther skal intet inkomma, som besmitteligt är, eller thet styggelse gör och lögn, utan the, som skrifne äro i Lambsens lefwande bok.”

*(Joh. Uppenb. 21: 19—27, tr. 1815.)*

Och Lax på Udden läste de nötta stilarna med stor begärlighet, satte sedan på morgonkaffet och gick ut för att mjölka sin get. Hans tid att se uppenbarelsen var ännu inte kommen. Nu visste han, att den skulle komma. Med sina naturliga ögon skulle han få se himmelrikets portar, kanske till och med den heliga staden, sådan Johannes såg den i en syn på ön Patmos.

Men han skulle ingenting säga om allt detta, han skulle behålla det som en hemlighet för sig själv, tills han äntligen hade sett den himmelska synen.

\*

När Guds vänner i gränsbygden blivit så många, att man kunde samlas till enstaka möten, vid vilka var och en vittnade om sina upplevelser, så möttes man i stugorna för att samtala om Gudsordet. Elias sjöng Lammets visor, Olle Glader var uppe och talade, Nils på Stampen och andra. Till den lilla kretsen slöto sig några äldre kvinnor. En och annan gång kom Lax på Udden den långa vägen ner till bygden för att se och höra. Det hade nu gått år från den dagen han fick visshet om att få se himmelens portar i en syn, men ännu hade intet under skett däruppe på hans ensliga Patmos. Han satt och lyssnade till vad andra hade att berätta. Därvid kände han sig så liten, så tillintetgjord över att ingenting ha att tala om för andra, och då han åter vandrade vägen upp emot Udden, den långa, smala och steniga vägen, höll han på att krympa ihop till ingenting.

När han kommit hem och lagt sig om kvällen, låg han länge vakent vid den osande tranlampan och såg hur lågan fladdrade

och lämnade skuggor under taket. Varför hade det dröjt så länge med hans syner och uppenbarelser? Och skulle de någonsin komma till honom som till andra? Han provade sig själv. Det stod en bön i "Fadervåret" och den löd:

"Förlåt oss våra skulder, såsom ock vi förlåta dem oss skyldige äro."

Hade Lax någon att förlåta? Eller hade han själv gjort någon orätt?

Bar han hat eller avund till någon människa, och var det detta, som fortfarande undanskymde för honom de himmelska synerna?

Han tänkte på Eljas, som hade sett Jesu ansikte, det var inte fritt, utan att han kanske bar på litet avund till honom. Han tänkte på Olle Glader, som sett Mästaren i en sådan underbar bönhörelse. Han tänkte på Nils på Stampen, som hört Guds röst över gränsskogen och blivit väckt till livet. Han tänkte på prästen, som haft den underbara synen att se både himmelriket och helvetet.

Var han månne avundsam på någon av dessa sina bröder?

Han hade ingen ovän, och hade han haft en ovän, skulle han ha förlåtit honom av hela sitt hjärta. Sorger och glädjeförnimmelser hade han kanske lika många som andra. De kommo och gingo som skenet av tranlampan fladdrade bland takets bjälkar och skuggor. Visserligen förstod han, att han inga syner behövde för att tro, men det skulle ha uppmuntrat hans hjärta, om en liten fågel flugit in genom fönstret med en hälsning från himmelriket.

Men kanske pastor Norstedt hade rätt uti vad han yttrade, att Lax hade sådana ögon, att han kunde se Herrens under däruppe på Udden varje dag. Prästen hade också talat om gräset, som grodde, om blommorna utmed stugväggen, skogen och det blå vattnet i Fjällsjö, vattnet, som var lika blått som himmelen.

Ja, visst kunde Lax se det som var vackert. Han gladdes över denna fjällsjö med vatten så blått som himmelen, och över lövskogen, ty den var grön som smaragd. Han förstod sig gott på färger, det låg en bok här som bergverksmännen lagt efter sig, då de borrhade efter silvergruvor. Där stodo färgerna på alla slags ädelstenar, till och med dem som utgjorde portarna till himmelriket. När han därför såg dessa färger överallt i skogen, sjön,



ljungen, blommorna och helt till kattsilvret uppe på Storfjället, där det lyste i solen, då visste han färgerna på himmelrikets portar.

Och Lax kunde också *höra* det som var vackert. Hitupp till Udden kommo ju fåglarna först på våren, därför att de här fingo bygga och bo i fred. Här kunde han njuta av deras sång, och här hörde han, hur det klang då grågässen drogo över hustaket, klingade som då han knäppte på sitt psalmodikon.

Det gamla instrumentet låg kvar på byrån, det hade bara en sträng, men när han förfärdigade detta instrument, måste det ju betyda, att han även hade sinne för vackra toner.

Kling . . . klang . . .

Han prövade strängen på nytt, och så tog han stråken och drog över den . . . Hela stugan blev plötsligen full med toner. Om han också skulle pröva, ifall han ägde sångröst . . .

Jag fattig, arm och svag,  
dock målet når en dag,  
ty Herren är min del,  
jag äger honom hel.

Han tyckte, att hela stugan blev ett tempel, men utanför fönstret stod geten och såg in på honom, undrande om husbonden blivit galen.

## VIII

---

### *”Den som övervinner”*

Den lilla skaran som sinsemellan kallades Guds vänner, men av allmänheten fick namnet läsarna, hade inte, som de själva trodde, övervunnit sina syndiga vanor. Olle Glader brukade frambära vittnesbörd under möten i stugorna, och när han berättade för sockenborna, hur underbart Gud hade räddat honom från synden och förtappelsen, använde han ofta ord, som passat bättre samman med räggler och svordomar.

Under ett vittnesbörd i Nolby hade djävulen visat sig för hans ansikte mitt ibland folket, och han hade anklagat Olle Glader för att han talade om sin frälsning med tuggbussen i munnen. I helig vrede spottade då Olle Glader tuggbussen rätt i ansiktet på djävulen, varefter denne försvann ur folkhopen, och Olle Glader på detta sätt lade bort tobaken.

Skulle det någonsin gå att övervinna allt det andra? Han hade deltagit i många slagsmål både på supgillen och på baler under sin ungdom, och en dag kände han på sig, att det skulle bli svårt att betvinga onda lustar. Detta var en lördagskväll då han kom hem från kvarnen. Som oftast gick han även nu och samtalade med Mästaren. Olle frågade, och Mästaren svarade, och svaret lade han i Olles mun. Det var som i ”Kristi efterföljd” av Thomas a Kempis.

Olle:

— Är jag nu ren från alla synder, o Herre?

Mästaren:

— Pröva dig, o själ, i ljuset av den lidande Mästaren på korset.

Olle:

— Hur många synder finnes det i en människas syndabörda?

Mästaren:

— Tusen och åter tusen...

Olle:

— Om jag lagt bort alla dessa synder, är jag då ren, o Herre?

Mästaren:

— En människa med synd född kan aldrig själv lägga bort sina synder. Men jag kan stryka dina missgärningar och aldrig mera komma dem ihåg.

Olle kom att tänka på dessa ord. De synder, som han lagt bort, voro inte fler, än han kunde räkna dem på sina tio fingrar, men det var ju bara för det eller det ögonblicket, och alltjämt satt frestelsen kvar och oroade hjärtat.

Nu vandrade alltså Olle över några blommande mader med långt, doftande majgräs, ångan steg stark från kådiga träd och ängar, ty det var mitt i den ljuvliga sommarens tid. Från en rödmålad lada i grannskapet hörde han fiolens toner klinga i en munter polska, medan dansstegen över logens tiljor ekade i skogen.

Detta blev för mycket för Olle. Han hade under sin ungdom varit dansspelman, han hade även varit så gott som dansmästare i bygden, lätt på foten och uppsluppen i lynnet. Då kom det något av en svunnen ungdoms lust och längtan över honom. Han stannade, höll på att vända och gå till logen. Han tog redan polkasteg, och rytmerna smekte hans öron. Det blev plötsligt som ett strängospel i hans hjärta, ett strängospel som gav återsvar.

Men plötsligt stannade Olle och frågade sin Herre:

— Är det synd att dansa, Herre Jesus?

Denna gång fick han vänta på svaret. Det dröjde och dröjde, och Olle undrade, om begäret efter de gamla lustarna så intagit hans själ, att han ej längre kunde höra Guds röst.

Plötsligt kom ett bibelord för honom: "Allt det I gören med ord eller gärning, gören det i Herren Jesu namn."

Kunde Olle måne dansa i Guds namn? Nej, det kunde han inte.

Kunde han sjunga i Guds namn? Ja, men inte slagdängor och liderliga visor, sådana som Sämmons diktade.

Han hade hunnit så långt, att han nu såg hem till sin stuga i Noret. Han begynte då springa av brinnande livet för att komma bort från de eggande tonerna av dansinstrumentet. Han flåsade och höll på att tappa andan. När han äntligen kom hem, fortsatte han att springa runt stugan, varv efter varv, som hade han blivit vettvillig.

Hustrun Britta kom ut och frågade:

— Men käre Olle, springer du för vässar (getingar) eller har du blivit galnare än du varit...?

— Nej, jag håller på att springa djävulen ur kroppen, svarade Olle, varefter han staggade sig, gick in och fick sin kvällsvard samt lade sig och somnade gott som ett barn utan att hustrun Britta fått någon riktig förklaring på beteendet.

Britta kunde inte riktigt fatta detta språk. Inte heller kunde hon fatta, att Olle hade blivit läsare samt gick där som en galning och samtalade med sig själv. Att han blivit en nykter människa efter att förut ha fört ett våldsamt leverne med slagsmål och mångahanda förlöpningsar, det satte hon värde på. Att han slutat med svordomarna, var hon ävenledes lycklig över, men hon tyckte han kunde föra ett städat liv utan att därför bli till en visa bland folket.

I den tiden sades att det skulle komma en missionär vid namn Jonas Larsson och hålla bibelförklaring på Bottnemo tun vid Nolby. Han hade varit på långresa till det heliga landet, och ryktet talade om att han vandrat där Mästaren vandrat. Han hade badat i floden Jordanen, han hade bett som Frälsaren i Getsemane örtagård, han hade rott över Tiberias sjö, knäböjt i den heliga gravens kyrka, vandrat Smärtones väg från Jerusalem till Golgata kulle och plockat blommor i Sarons dal. Han hade hört Libanons cedrar susa, och i hatten hade han en kvist från cedrarna på Libanon.

En lördagskväll trädde en främling in hos Britta på Noret. Olle Glader var inte hemma. Britta stod där och gräddade kakor, som blandats med sådor. Främlingen tog av sig hatten och hälsade. Han var mörk, hade svart, yvigt skägg och svart hår. Ögonen brunno av extas; det var en mans djupa röst som sade till Britta:

— Goder afton, mor. Jag är en missionär, som kommer och

bjuder till Lammets bröllop. Saliga äro de, som äro bjudna till Lammets bröllopsmåltid.

Britta blev handfallen, hon stod där och glömde de brödkakor hon nyss hade satt in i ugnen. Så underligt denne främling talade. Hon började skälva.

Och så talade han om att han skulle hålla bibelförklaring på Bottnemo tun söndagsaftonen och bad henne föra detta budskap vidare till grannarna.

En stund därpå var hon åter ensam. Olle kom in, och Britta berättade då med rädsla, hur hon bränt alla de sådkakor, som hon satt i ugnen.

Olle höll på att bryta ut i häftigheter. Han stod och såg på hur Britta sopade samman resterna av det förbrända Guds bröd i en fattig tid, då det varit missväxt på tegarna i Noret. Men då kom det helt plötsligt över Olles läppar:

— Är det rätt att vredgas, Herre Gud?

Mästaren svarade:

— Saliga äro de fridsamma, ty de skola kallas Guds barn.

— Vad är väl detta för något underligt igen? frågade Britta sig själv. Hon var nära att falla i gråt av gripenhet över detta nya, detta som hon ännu icke förstod.

— Vem är det du talar med? frågade Britta, hon tyckte det lät så underligt.

— Jag talar med Mästaren, sade Olle, vet du inte att han har kommit till Noret?

\*

Missionär Jonas Larsson gick omkring från hus till hus och bjöd till Lammets bröllop, han talade med både trogna och otrogna. Det blev oro överallt i bygderna, var han drog fram. Ungdomen som på lördagskvällen samlats för att dansa på landsvägen, visste vem han var, och det blev tyst med fiolen, dansen tystnade, man drog sig undan för att se den märklige mannen i smyg. Det var inte ett smådeord att höra, ty Jonas Larsson bar en kvist från Libanons cedrar i sin hatt.

Borta i Sämb låg Sämmons hustru, Dårdi, lam sedan två år tillbaka. Även dit hade ryktet om Jonas Larsson nått. Några trod-

de, att Dårdis lamhet var Guds hämnd för de liderliga visorna, som Sämsson hade diktat och spritt ut bland folket, och nu ville hon veta, om Gud kan hämnas på en värnlös och oskyldig kvinna för att hennes man hade syndat mot Herren. Sämsson gick där och lagade mat, han hade gjort detta alltsedan hustrun blev sängliggande. Nu stod han och kokade korngröt åt sig och hustrun, grep kornmjölet med handen och silade det ned i vattengrytan, som sjöd på brandringen under brasan.

Sämsson var ingen elak människa, ville rakt ingen människa något illa. Han var blott en orolig dagdrivare, som inte gjorde tillräckligt gagn på den jordbit, som skulle föda honom, och man sade, att brännvinet fördärvat honom.

På golvet stod pojken Julius och tände lysestickan med stål och flinta, ty mörkret hade kommit, och solen gick ner bakom norgesfjällen. Julius brukade mata mor. Han var mors hjälpreda i huset, och nu var korngröten snart färdig.

Då gled en lång skugga förbi fönsterglasat, det bankade på dörren och in kom missionären Jonas Larsson.

— Goder afton, sade främlingen, jag kommer och bjuder till Lammets bröllopsmåltid. ”Åt den som törstar skall jag giva att dricka för intet ur källan med livets vatten. Den som övervinner, han skall få detta till arvedel, och jag skall vara hans Gud, och han skall vara min son.”

Men borta i sängen låg den lama Dårdi och kände som om en nerv i kroppen börjat få liv. Det var, som när en lem somnat och åter börjat vakna. Det kändes som tusen små nålstyng i kroppen, där hon låg och ej orkade lyfta handen till hälsning, när missionären grep den, och när han tryckte hennes hand, kände hon en ström av liv genom kroppen. . . . Var hon ändå inte riktigt lam? Hon såg, att Jonas Larsson bar i sin hand hatten med en kvist av Libanons ceder, och hon önskade innerligt, att han kom så nära, att hon fick vidröra den heliga kvisten.

Sämsson hade sprungit ut. Han ville inte tala med den helige, men Dårdi berättade, att hon legat lam i två år och måste skötas som ett barn. Hon trodde, att Gud kunde helbrägdagöra en bruten kropp, och hon önskade så innerligt att få vidröra den heliga kvisten, som han bar i sin hatt.

Då hände något. Jonas Larsson böjde knä vid sängen och bad för den sjuka, medan Julius med det ljusa håret stod på golvet och knäppte händerna. Kanske skulle mor ännu en gång kunna gå och springa på sina ben, arbeta med sina händer och stryka sin pojke över huvudet, när han lade sig och läste "Fadervåret" på kvällen.

När Sämsson åter kom in, hade missionären gått, men ett under hade hänt. Därdi satt i sängen och kunde röra händerna, hon kunde stryka över hjässan på Julius . . .

Sämsson stod där vid sängen så ordfattig. Han förstod, vad som hade hänt, medan han varit ute, och han kunde se genom fönstret, hur främlingen försvann i skymningen ner emot dalen.

Dagen därpå var det söndag. Jonas Larsson hade vandrat runt i alla byalag och kungjort mötet på Bottnemo tun. Över allt hade han bjudit till Lammets bröllopsmåltid, och när tiden för det utlysta mötet äntligen var inne, hade stora människoskaror samlats på Bottnemon. Pastor Norstedt hade infunnit sig. Han satt på en bänk nära talaren. Här fanns också andra kända ansikten. Nils på Stampen, Olle Glader och hans hustru, Eljas och Marja i Nolby. Hit hade kommit Lax på Udden. Här stod finngubben Kartelin i förskinn och storstövlar. Här fanns fritänkaren Bark Toreson från Sund, och längst bort i skaran stod Sämsson och höll sin pojke Julius vid handen. Hit hade anlänt många grannklädda kvinnor, magra ansikten stucko fram ur hårt tillknutna silkeskläden, vita förkläden lyste i kvällssolen, och många försiktiga ögon riktades mot främlingen från det heliga landet, då han reste sig upp och sjöng med en stämma, som hördes över hela Bottnemo tun:

Här kommer en främling från fjärran ort,  
låt upp, låt upp!  
Han gästa vill i ditt hus. Dess port  
låt upp, låt upp!

Och Jesus heter den vännen god,  
låt upp, låt upp!  
För dig han givit sitt dyra blod,  
låt upp, låt upp!

Och låta upp är att taga mot,  
hans nåd tag mot!  
Hans evigt gällande syndabot  
tag mot, tag mot!

Därefter tog han Bibeln och läste med hög röst ur Matteus' evangelium Jesu ord om Johannes Döparen:

”Vad var det I gingen ut för att se? Var det för att se ett rör, som drives hit och dit av vinden?”

Eller varför gingen I ut? Var det för att se en människa klädd i fina kläder? De som bära fina kläder finnen I ju i konungapalatsen.

Varför gingen I då ut? Var det för att se en profet? Ja, jag säger eder, ännu mer än en profet är han. Han är den, om vilken det är skrivet: ”Se, jag sänder ut min ängel framför dig och han skall bereda vägen.”

Efter uppläsandet av denna text talade Jonas Larsson länge och varmt om föregångsmän inom kristenheten, och han slutade sin predikan med följande ord:

”Häruppe i denna avlägsna bygd har jag funnit flera, som bära Johannes Döparens kännemärke på sin panna, gnistor från Guds heliga härd, som ha börjat glöda. Det återstår både för dem och för andra en stor kamp att kämpa för det inre troslivet och den personliga gemenskapen med Gud, men de som strida för Guds rike, de strida inte förgäves, ty härskarornas Gud har segerns lön bevarad åt var och en, som redeligen kämpar. — Den som övervinner, han skall få detta till arvedel, och jag skall vara hans Gud, och han skall vara min son.”

Man märker bland lyssnarna många, som aldrig besökt en gudstjänst utom i kyrkan. De stå länge och stirra av nyfikenhet på missionären från det heliga landet. Visdiktaren Sämsson har under predikan dragit sig närmare och närmare till talaren, och vid hans hand står sonen, den ljuslockige Julius och tänker på mor därhemma, medan han ser kvisten från Libanons cedrar i Jonas Larssons hatt. Kanske om mor finge denna heliga kvist, skulle hon resa sig upp ur sängen och gå...

Nu lågar en av de nya gnistorna upp. Det är sångaren Eljas i



Nolby, som på uppmaning från Jonas Larsson börjar sjunga Lars Linderots väckelsesång. Det var sången ur väckelsehistoriens första epok, fylld med den stora hänryckningens anda och allvar:

Ingen hinner fram till den eviga ron,  
som sig ej eldigt framtränger.  
Själén måste utstå en kamp för den tron,  
varpå vår salighet hänger.  
Porten kallas trång, och vägen heter smal,  
hela Herrens nåd är ställd uti ditt val.  
Men här gäller tränga, ja tränga sig fram,  
annars är himlen förlorad.

Hindren äro många, gör motstånd, min själ.  
Satan dig nåden ej unnar.  
Träng dig framom allt som vill hindra ditt väl,  
övergiv världenes brunnar.  
Lyd ej hennes röst, som ropar: "Följ med oss!"  
ty, min dyra själ, du måste då förgås.  
Nej, för Jesu kärlek jag råder och ber:  
Strid i Guds kraft för din krona!

Härlighetens himmel är värd all din flit,  
värd all din bön och din längtan.  
Ingen ångrar sig som har väl hunnit dit,  
kronan förtjänar din trängtan.  
Därför vakna upp och se dig flitigt om,  
laga dig tillreds till Herrens stora dom!  
Bröllopskläder fordras av var och en själ,  
som in i staden skall komma.

Aldrig blir du insläppt i himmelens land,  
tro mig, o själ, vad jag säger,  
aldrig kastas ankar på himmelens strand,  
om du sann tro icke äger.  
Tron skall rädda dig, så framt du räddas skall,  
därför käre, hör och res dig från ditt fall.

Bättra dig och tro Jesu ljuvliga ord.  
Detta, ja detta är vägen.

Hela vida världen Gud bjuder och ber:  
"Kämpa för sällhetens krona!"  
Herren dig av nåde den skatten visst ger,  
sträva därefter i trona.  
Himlafaderns hand är utsträckt till din själ,  
Frälsarn klappar på, han ömmar för ditt väl.  
Nådens helge Ande vill störa din sömn,  
salig är du om du vaknar!

Aldrig hade Eljas i Nolby sjungit som nu. Visserligen grep honom andakten ibland i kyrkan, där han tidvis tjänstgjorde som försångare, och visserligen hade hans malmfyllda stämma ljudit i bårhusen, där han sjungit ut liken, och på kyrkogården, där han sjungit de döda i sömn, men nu klingade tonerna som från en rönnlur över tunet, det var som att ösa ur en väldig brunn.

Efter andaktens slut, reste sig missionären och uppmanade menigheten, att om någon hade anmärkningar att göra mot hans predikan, så kunde han stiga upp och framlägga dem.

Det var ingen, som hade några anmärkningar att göra. Blott pastor Norstedt reste sig upp, och han yttrade dessa ord:

"Jag har suttit och lyssnat till denna bibelförklaring, jag kan inte säga annat, än att detta sändebud talar Guds klara och rena ord, och jag måste slutligen bekänna, att i förmågan att predika Guds ord, så står jag långt efter denne missionär."

När mötet är slut, är det många, som lägga märke till ett par onda ögon i skymningen. Det är Bark Toreson, fritänkaren från Sund, och man känner något av en rysning, då man ser den jättelike mannen avlägsna sig och försvinna neröver vägen.

Men då Sämsmon skall ta sin son Julius vid handen och leda honom hem, har han försvunnit i folkträngseln. Far står och spejar efter sonen, han är ju inte gammal, bara en sju års pojke. Men när folkträngseln glesnat, finner han lille Julius med det gula håret stå där barhuvad och lysa som ett tänt ljus på tunet. Han står framme vid bordet och stryker över en hatt...

— Va tar du dej för, pojk? ropar Sämsson, under det han går och rycker Julius i armen. Kom, så går vi hem!

De vandra hemåt i mörkret. Tranlamporna ha börjat tändas i husen, ty folk har återvänt. Det höres inte ett ljud från något håll, bara en häst, som gnäggar efter hö.

\*

Då Sämsson kommit hem med sin pojke, har Dårdi somnat borta i sängen. Far går upp på vinden och lägger sig, men Julius skall sova nere hos mor och gå henne tillhanda. På stolen står ett träfat med resten av korngröten, som mor har ätit. Han bär bort resterna och städar efter henne. Sedan lägger han sig. Då vaknar mor Dårdi och får se, att det är Julius. Hon stryker honom över det lingula håret och frågar:

— Var det många på mötet?

— Ja, det var fler än i kyrkan på julottan, säger sonen och frågar tillbaka med spänning: Kan du riktigt röra bägge armarna, mor?

— Ja, se här!

Hon tar pojken om huvudet med bägge händerna. Då sticker Julius högra handen i mors barm och säger:

— *Med den handen har jag tagit i kvisten från Libanon. Se om det hjälper!* Kanske att du i morgon kan både gå och springa...

Men mor har så svårt för att tro, hon känner dock, att det kommer en underbar värme från gossens hand, hjärtat dunkar starkare än förr. Och hon tänker på missionären Jonas Larssons ord:

— Den som övervinner, skall få detta till arvedel...

## IX

---

### *Förföljelserna komma*

Bark Toresons onda ögon bådade intet gott.

Efter mötet på Bottnemo tun hade Bark lovat sig själv att på något sätt bota de "förryckta" från sin sjukdom. Han fäste intet avseende vid, att prästen i församlingen, komminister Norstedt, genom att själv ha blivit väckt till livet, gynnat den fria väckelse-rörelsen utom kyrkan.

Det var inte utan att många läsare voro rädda för Bark Toreson. Han var en ättling av en stark och namnkunnig släkt, som man berättade sagolika händelser om. En av ättlingarna hade förut gjort sig känd i socknen under namnet "Ingre-Lunsen". Denne hade burit en kvarnsten från Bäckén och lagt den som trappsten vid lilla kyrkdörren i Nössemarks kyrka. När nu denne ättling av den starka släkten börjat sjuda av hat mot läsarna, var det många bland dem, som med förskräckelse tänkte på vad han kunde göra dem. Likväl var denne läsarnas fiende inte den värste av dem. Med sagolika kroppskrafter och onda försåt skulle inte tron på en levande Gud kunna ryckas upp ur människornas hjärtan. En vida farligare medtävlare i upploppet var Gustaf i Bäckén, som var en boksynt och mycket beläst man. Han hade förskaffat sig Nils Liljas under 70—80-talen mycket lästa fritänkarskrifter och diverse översättningar av Robert Ingersoll. Dessa lånades ut till allmänheten och i synnerhet till de unga, som ännu icke nåtts av folkväckelsen.

Den mest brutale var likväl Bark Toreson i Sund. Nu stod han

i Tjärdalen och brände tjära medan sönerna Börje och Bryngel bröto tjärvedsstubbar ur marken. De var starka karlar även de, inte så högväxta som fadern, men seniga och tätvuxna. Tjärstubbarna samlades i hög för att torkas, medan fjolårsveden höggs i små flisor och samlades i tjärgrytan, där lågan brann i veden och sände en mörkbrun ström av kokande tjära genom röret ned i tunnan.

Starkt doftande rök svepte neröver hållningen mot sjön, det hade redan blivit barfrost, luften var hög och klar. Man kunde höra minsta ljud på långa avstånd, och nu reste sig Bark och lyssnade på tonerna från en sång ur tjärbrottet. Det var Börje, som sjöng:

Hans blick är kärlek, hans röst ger frid,  
låt upp, låt upp!  
Han stillar blödande hjärtans strid,  
låt upp, låt upp!

Bark blev vit i ansiktet av vrede, när han hörde denna sång från Bottnemo tun sjungas på hans egen mark. Han gick ner till tjärbrottet, gick med smygande steg, tills han stod bakom Börje, varpå han grep sonen hårdhänt om nacken, men den var som en stålfjäder, och Börje vred huvudet ur det hårda greppet.

— Va' är det far? frågade Börje.

— Jag hörde, att du sjöng läsarvisor. Gör inte om det, för då blir du utsagd (utkörd från gården).

— Jag kan gå av mig själv, behöver inte att utköras, jag har förut gått till Norge med plejel (slagan) på ryggen för att söka arbete, och jag kan vägen.

Fadern skulle ha gripit honom i armen, men mötte ett par oändligt vemodiga ögon hos Börje.

— Du vet, att jag inte vill ha veklingar i slakten min, men nu må du gå vidare och bryta tjärvedsstubbar, ty snart kommer snön, bryt på nu, "Stubb-Jesus".

Bark återvände med ett leende till tjärgrytan men det låg allvar i leendet. Han hade känt på Börjes nacksenor, att det var styrka i honom. Han var nog inte så lätt att tagas med, och en tvekamp

mellan far och son skulle säkert sluta med seger för Börje. Det kände fadern på sonens nacke.

Bark var emellertid för sent ute, om han tänkte skydda sonen för läsarna. Börje hade förra hösten varit i Norge och blivit väckt på ett haugianermöte. Hans kristendom var därför djup och inbunden. Det var blott den äldre brodern, Bryngel, som visste om att Börje blivit läsare, och nu skulle den heliga lågan tändas när som helst även hos Bryngel. Bägge sönerna hade varit hos Eljas i Nolby på läsarmöte utan faderns vetskap. Man hade samlats i härbret, som kallades "boden", och detta för att få vara helt ostörda av främmande människor. Däruppe böjde man knä vid mjölkistorna, och Nils på Stampen läste där och talade över valda ställen i Bibeln. Det var däruppe som det himmelska ljuset började lysa för den unge predikanten, och där han höll sina första predikningar.

Bark Toreson från Sund skulle emellertid snart ana, vem som således var skulden till att hans bägge söner blevo läsare, men han tordes inte längre bära hand på varken Börje eller Bryngel. Han visste, att härnäst han bar hand på någon av dem, skulle de ta sina plejlar på ryggen och söka sig till Norge på tröskarbete. Han skulle mista deras arbetskraft i Tjärdalen, och Bark hade sin inkomst av tjärbränneriet, emedan han varje månad körde till Fredrikshald och sålde tjära.

Därför teg Bark. Han hade emellertid fått kännedom om dessa läsarmöten hos Eljas i Nolby, och han svor att härbret däruppe på Eljas' tun en gång skulle jämnas med marken.

Bark Toreson hade dessutom inflytelserika vänner såväl inom som utom kyrkan, och emedan Eljas var kyrkvärd i socknen, hände det en dag, att det på själva kyrkstämman blev fråga om, huruvida Eljas kunde ha sin kyrkvärdssyssla kvar, sedan han blivit läsare.

Prästen Norstedt anförde, att han för sin del inte hade något emot, att Eljas stannade kvar som kyrkvärd, men det var flera ledamöter av stämman, som yttrade sig emot detta, och bland dessa en av Bark Toresons vänner. Denne föreslog, att Eljas skulle avsättas, emedan han var en villoande, som drog folk från kyrkan.

Det blev ett starkt mummel i bänkarna, man spottade i golvet

och menade tro på, att det var rätt att man slog vakt om Guds heliga tempel.

Då reste sig Eljas. Han förklarade, att han självant önskade avgå från befattningen, som han innehaft så och så länge, utan att någon anmärkning blivit gjord mot hans sätt att sköta den.

Och därvid blev det.

---

*Branden på Nolby tun*

Missionären Jonas Larssons besök i gränstrakterna hade haft den verkan, att Guds vänner slöto sig intimare samman än förut. Samtidigt hade ock respekten för läsarna börjat växa. Man hade hört prästens erkännande, att han i förkunnelsen stode långt efter denne vandrande läsrapostel med det svarta håret och de genomträngande ögonen. Separationen från kyrkan begynte. De som hitills åtnjutit de heliga sakramenten i kyrkan, började i stället samlas till Herrens måltid hos Eljas i Nolby. Där hade man inrett ett litet bönerum bland mjölkistorna i härbret på tunet och där vittnade bägge sönerna till Bark Toreson från Sund. Bark visste nu, att det inte fanns någon återvändo för hans söner tillbaka till det gudlösa livet. Lammets sånger och visor ljödo i Tjärdalen, medan de bröto stubbar eller fällde träd till kolmilor, och tonerna från Lammets visor stego från överfulla hjärtan. De blygdes inte att bekänna sig till Mästaren. Nu hade de blivit två, som sjöngo i Tjärdalen. Mästaren hade nu kommit till Sund.

Härbret hos Eljas i Nolby blev snart känt utom socknen. Det kom ofta vandrande predikanter, som fingo härbärke och mat. Det var fattiga resenärer från grannsocknarna, som predikade utan lön. De kommo med gördlar kring sina länder och med Johannes Döparens eld i blicken. Men en dag varje månad var avsedd för Herrens måltid. Då trängde man sig samman på bänkar och mjölkistor, ty Guds vänner hade förökat sig på sistone, och Guds lov steg i sång och tal upp under takets slinor.



Det var efter en sådan Herrens måltid som Bark Toresons söner kommo hem till Sund så sent, att fadern vägrade lyfta av dörrens tvärslå och släppa in dem.

— Ni kan dra era färde! ropade Bark. — Sådana arbetare vill jag inte ha i Tjärdalen. Då reder jag mig ensam.

— Vill du, att vi ska gå våra färde, far?

— Ja, ni är utsagda från gården.

Bark gick inte in och lade sig, han var så upprörd, men han måste se efter vart de två gesällerna drogo.

Månskenet lyste över skogen, och de tidiga vårstjärnorna skälvde i natten. Då såg Bark, att Börje och Bryngel gingo till logen, togo var sin plejel på rygg och vandrade västöver mot Norge. Det kom skuggor över hans ögon, det var kanske inte riktigt som det borde vara, detta. Han skulle haft lust att ropa dem tillbaka. De hade dock tjänat mycket pengar åt honom där i Tjärdalen. Han öppnade dörren och satte ned tvärslån. Då hörde han en egendomlig sång i natten stiga under stjärnorna, tills den dog bort vid fjällkammen, där berget tar vid.

Då stängde Bark dörren, klädde på sig och gick vägen ner emot Tjärdalen.

\*

I den tidiga morgongryningen väcktes folket i byarna runt omkring av klockringning från kyrktornet. Kyrkväktaren Nord hade sett det brinna uppe i härbret på Nolby tun och hade inte ens tid att kläda sig. Han sprang i byxorna, medan en grov blaggarnsskjorta flaggade om vadorna, och nu väckte han byarna.

— Bing... bång...

Det sjöng under skyarna, det ekade i höjderna, och kajorna flögo ut från stapelns vinklar och vrår i den tidiga morgonväkten.

— Kiak... kiak... kiak, sladdrade kajorna.

Men byarnas folk kom springande med byttor och laggekärl samt allt vad de kunde få med sig av ämbar, ty nu var det härbret hos Eljas i Nolby som brann...

Flammorna hade redan börjat slicka fönstren med blyinfattningen, och genom torvtaket stodo tjocka rökpelare mot himlavalvet.

Här stå både Olle Glader och Britta från Noret. Här kommer Hans-Peter, Simon och Samuel, Brynte på Huken och andra gran- nar. Kvinnorna flåsa med vattenämbaren, de ösa vatten uppefter gavlarna, men elden fräser för varje ämbar vatten och flammor upp väldigare än förr. De ha vredgats, dessa eldens element, de likna vidöppna gap, röda tungor, som slicka överallt.

Eljas står där utan att förmå deltaga i arbetet, han bara vrider händerna, och överallt var han ser, tycker han, att två onda ögon förfölja honom.

Nu kommer Nord från klockstapel. Han kommer med blag- garnsskjortan flaggande utanpå byxorna, det är en munter syn på tunet. Nord har alltid vetat ställa till ett roligt skådespel, där det sorgliga hotat ta överhanden. Han har alltid varit den borne spek- takelmakaren vid varje begravning, och nu — alla dessa sorgliga anleten, som se gråtmilda ut i tidiga morgonen, egga honom till munterhet. Han ger sig med i vattenlangningen med blaggarns- skjortan utanpå byxorna.

— Gå hem och lägg dej, Nord, ropar Olle Glader.

I fönstret till mangårdsbyggnaden tittar Eljas' hustru, Marja, ut med ångestfulla ögon. Hon bär ett barn vid barmen och rycker till, när hon ser, hur lågorna börja hota mangårdsbyggnaden. Att rädda härbret ser ut att vara fåfängt, ty lågorna sticka ut ur alla gluggar, och mycket har man nu inte förvarat däruppe. Mjöl- bingarna och sädkistorna bruka närmast vara slut denna tiden på våren. Vad som finnes kvar är några knippor lin, en fårbog och några garvade skinn.

— Låt härbret brinna! ropar hon ut genom fönstret. — Men se till att stugan inte antändes av gnistor!

Marja har alldeles rätt. Härbret måste brinna. Nu kommer det snart att störta, och då gäller att samla sig kring stugan med vat- tenhinkarna.

Man bär vatten i sår med stång över axlarna. Allt som kan fyllas med vatten blir överfyllt. Nu stå där på tunet alla ämbar fyllda, ty man väntar, att härbret skall störta när som helst, och med den vinden som blåser blir det en storm av fräsande gnistor över stugan.

Nu står härbret och vacklar på sina ben. Det luktar av gammalt

timmer, ty denna byggnad är trehundra år. Det är virke, som hållit från ofredstider, då norska rövarskaror drevo in över byarna och plundrade. Det är virke, som kunde hålla ut ännu i hundra år.

Nu störtar stolphuset med brak och dån. Våldiga gnistkvastar spruta mot himmelen grant i morgongryningen. Vattenämbaren tömmes över mangårdsbyggnaden, ty nu är den så het av elden från det störtade huset, att träet skulle kunna brinna som fnöske vid den minsta gnista.

Eljas går fortfarande och vrider händerna, men måste skratta varje gång han ser Nord med den vita blaggarnsskjortan.

— Nu blir det väl slut med bönerna häruppe, säger Nord, det är bättre att bedja i kyrkan, för den har murar av sten, den . . .

— Bättre är att bedja under Guds tak, säger Eljas, ty det brinner aldrig ner. Himmels stad har murar, som heter salighet.

Då går kyrkväktare Nord. Han ville inte diskutera med Eljas i dessa frågor.

\*

Dagen efter branden på Nolby tun har berättelsen om olyckshändelsen nått över hela socknen, och då det lider mot kväll, kommer finngubben Kartelin in till Eljas. Han är fylld av trolldom, men är inte någon ovän till Eljas, och hade han kunnat trolla upp ett nytt härbre, skulle han ha gjort det. Men han bär ett vattenglas i handen. Det glaset ställer han på bordet och säger:

— Vill du veta, vem som har ställt till den här branden, Eljas?

— Jag tror, att jag vet det och bryr mej inte om dina konster, svarar Eljas.

— Men du kan väl titta här i glaset, då får du se, vem som är den skyldige . . .

— Nej, jag tittar inte. Man skall inte vända sej till några teckentydare, står det i Skriften.

— Du har inte vänt dej till någon, det är teckentydaren, som vänder sej till dej.

Då tittar Eljas i glaset. Där ser han ansiktet av Bark Toreson . . . Det kommer en rysning över honom.

— Här är en nål, säger Kartelin, om du tar denna nål och stic-

ker den här i vattenglasets, precis där han har sitt öga, så blir han blind på det ögat, och det vore förtjänt...

— Vill du, att jag skall sticka ut hans öga?

— Ja, för till tinget kan du inte dra honom. Du har inga vittnen.

— Nej, jag sticker inte ut hans öga och behöver inte dra honom fram för tinget, ty "hämnaden är min, säger Herran".

## XI

---

### *De onda ögonen*

Dagen efter det Bark Toresons söner i Sund tagit sina plejlar och vandrat till Norge för att få tröskarbete, och samma dag som härbret hos Eljas i Nolby stod i ljusan låga och brann ned till grunden, gick Bark därhemma i Sund som en orolig ande, ty förstörelselustan hade kommit över honom på allvar. Han laddade sitt hagelgevär och hängde det under takbjälkarna. Hustrun, Kerstin, såg detta, men hon tordes inte fråga honom något. Hon visste, att sönerna hade begett sig i väg, men inte ett ord hade Bark yttrat till henne på hela dagen. Han gick där och tyckte han hörde sönerns plejlar på de norska logarna, det dunkade och dunkade i takt, och dunket förföljde honom. Det var svensk arbetskraft på norska logar, och hemma i Sund låg hans egen säd otröskad i ladan. Litet korn hade han kvar av fjolårets skörd, det skulle han nu mala, och framemot middagen bar han en säck med korn till Nolby kvarn. När han kom upp emot Nolby höjder, kastade han en skygg blick till tunet, där härbret stått. Han såg att Eljas var ute och grävde i de förkolnade resterna, och det var flera, som hjälpte honom med att röja undan. Då han såg denna syn kom ett löje i de onda ögonen, och han påskyndade sina steg. Ingen hade sett honom den gången, ingen skulle komma och anklaga honom för det brott han hade begått, och även om han bleve anklagad och kom inför tinget, skulle han fria sig med ed. Han skulle säga: "Så sant mig Gud hjälpe . . .", ty det fanns ingen Gud. Gud var ett begrepp, som människorna hade gjort sig, därför att

de voro fattiga och arma och behövde en stark hjälp att lita till. Själv var Bark tillräckligt stark att lita på sig själv.

Han tyckte, att det var rätt gjort att tända på denna bönekammare, som fördärvat hans båda söner och gjort dem till veklingar.

Men vid Nolby kvarn var det många denna dag, som kastade misstänksamma ögon på Bark. Man viskade sinsemellan, men då Bark kom dem nära, talade de högt om andra ting.

Kvarnen gick för flera stenar, och kvarnkistorna skälvde för höstfloden. De allra flesta hade nytt korn att mala, ny råg och nytt vete. Men Bark kom med fjolårsgammalt korn, och han fick inte mala den dagen utan måste vänta till följande dag.

Därför begav han sig hem, men under hemvägen började åter dunket av sönernas plejlar att hamra i hans huvud. Det hamrade och hamrade, dunk dunk, dunk dunk. Och när han åter kastade en blick bortöver Nolby tun, där härbret stått, såg han, att en stor folksamling kommit till platsen. Hela tunet var svart av folk, som kommit för att se. Det var kvinnfolk i granna klänningar och där fanns en man, som var halt. Han gick omkring med en käpp och pekade.

Det var prästen Norstedt.

Bark skyndade hemöver. Hemma stod Kerstin och grät. Det var intet ovanligt, ty Bark hade också varit hård mot henne, och nu voro sönerna borta. Kerstin saknade dem, de voro goda människor, som älskade det rätta och hatade det onda. De hade samma mjuka och fogliga sinne som modern, därför saknade hon dem och kunde inte finna sig tillrätta med tanken, att de lämnat henne ensam med en så brutal man som Bark.

När mannen återkom på eftermiddagen, stod maten färdig på bordet. Det var korngröt och mjölk, och det var bröd, bakat av mjöl och sådor.

Han satte sig till bordet och började äta utan att säga ett ord. Men Kerstin satt vid spinnrocken och spann blånor. Hon betraktade Bark i smyg. Han hade inte fått ro ännu. Det var något, som snart komme att bryta ut hos honom, antingen det nu var ont eller gott. Hon kände sig så ensam, att hon måste säga något.

— Har du hört, att det har brunnit hos Eljas i Nolby? frågade hon spakt utan den minsta baktanke.

— Ja, jag har hört det, svarade Bark, och mörkret vek från hans ögon. Det var med ens, som hade han talat om en glädjesam händelse, hans ansikte förändrades från det svartaste svårmod. Alla rynkorna i pannan och kinderna utplånades, och han log ett elakt löje.

— Skrattar du åt det? frågade Kerstin, det är väl ingenting roligt, att det brinner.

— Jo, när det brinner hos en läsare.

Det var omöjligt att förstå honom. Hon satt och såg på honom en stund, sen kom en misstanke. Spinnrocken började gå med större fart. Det vemodiga och trevna spinnrockssurret blev till ett vin, som när höststormen blåser i knutarna, och Kerstins vita huvud började darra.

— Du har väl ingenting med *det* att göra, Bark? frågade hon i barskare ton.

— Nähä.

— För då vet du, att du kommer på fästning. Länsman bor inte långt borta, sade hon.

Spinnrocken ven, och blånorna yrde kring Kerstin. Sådan hade Bark aldrig sett henne förut.

När Bark hade ätit, gick han upp på nattstugan, där hans söner brukat ligga om nätterna. Han såg sig omkring, som hade han sökt något. Han lyfte på kuddarna och letade under skinnfällarna. Ingenting att se. Så stack han handen mellan väggen och sängstammen, där drog han fram en bibel med mässingsspännen. Det stod inte något namn i den, men det fanns märken av kådiga fingrar från Tjärdalen, märken efter svarta tummar. Men i detsamma han tog boken i hand, började åter ljudet från sönerns plejlar dunka inne i hans huvud: dunk dunk, dunk dunk . . . Nu gick slagan på de norska logarna, men hemma i Sund låg hans egen säd ännu otröskad i ladan, och hästen sparkade i spiltan, ty han ville ut.

Nerunder hörde han Kerstins spinnrock gå, så att skäktorna flagade från linet i sländan. Vad var det åt Kerstin? Hade även hon blivit förryckt. Var det åt henne, som sönerna ämnat ge den bibel, som de lämnat kvar på nattstugan? Då må den få samma öde som Eljas i Nolibys bönekammare, innan Kerstin blivit för-

giftad av de himmelska sagorna om änglar, andar och tre personer i gudomen . . .

I skymningen gick Bark ned till Tjärdalen för att bryta stubbar och bränna tjära. Det började blåsa friskt från nordan. Vintern var i antågande med snö och oväder.

När Bark vandrade till Tjärdalen, sjöng han en av Sämmons liderliga visor . . . Sämmons namn skulle inte dö i gränsbygden, fast Eljas slutat sjunga hans visor. Bark skulle sjunga dem i stället både vid slätteröl och begravningar, och han skulle få åtminstone kyrkstöten till att skratta . . . kyrkstöten och Hamborgen.

Bark hade aldrig bränt upp en bok förut. Det var någonting hos honom som sade, att en bok inte skulle brännas. En bok var tankar från en själ, och den kunde inte dö. Han hade en gång haft svartkonstboken på bålet i Tjärdalen, men ryckt den tillbaka igen, innan elden fått den riktigt fatt.

Länge gick han där och bröt tjärvedsstubbar, gick med spettet och bände och bände upp den ena roten efter den andra, åkallade onskans andemakter för att få krafter i armens senor, och när han brutit upp en mängd stubbar, lade han dem i hög.

När det led mot kväll, satte han sig på en sten och tände pipan med svavelsticka, rökade och rökade svart tobak och blåste ut i den kyliga kvällsluften. Tanken kom åter på Börje och Bryngel, och med tanken kom en stor ångest i hans sinne. Varifrån kom denna stora ångest? Åter tyckte han sig höra dunket från deras slagor: dunk . . . dunk . . . det var två plejlar, som dunkade, men nu skulle hans egen plejel dunka ensam på logen.

Det var i denna häftiga ångestkänsla, som han grep tjärveden, föste den i grytan så att den närapå blev full med tjärvedsflisor. Därpå lade han Bibeln med mässingsspännena . . .

Nu tände han . . . Nej, lågan slocknade i blåsten, så fort han fått eld på en svavelsticka. Plötsligt reste han sig upp. Var det någon som såg honom? Nej, intet människoöga, så vitt han kunde spåra. Om Kerstin såg honom, gjorde det ingenting! Jo, kanske också hon i en framtid skulle bli förryckt och gå kring socknen med hans namn som härverkare på sin tunga. Han måste ropa:

— Kerstin!

Nej, det var ingen som svarade, men ändå var han inte säker.



Det kändes, som hade någon gått efter honom i spåren. Han vände sig om, men såg ingen. Han tog sig om huvudet. Han hade väl inte blivit galen? Nej, han kunde tänka klart, men denna obehagliga känsla, att någon var nära honom, kunde han inte bli kvitt, den förföljde honom. Och så fort det prasslade i snåren av fallna löv, som blåst ner från asparna, vände han sig om för att se. Fanns det spöken i skogen?

Här i Tjärdalen hade han gått i tjugo år, men ännu inte varit rädd för spöken och andar. Han hade vandrat över kyrkogården i svarta nätter, medan rostiga flöjlar på gravarna knarrat. Han hade hört skogsrån i vinternätterna, när han legat och vaktat milan som pojke, men ändå inte darrat i knäna. Men nu stod han där och skälvde för att en bok låg på bålet och skulle brinna.

Hade Bark börjat att bli feg...? Bark, som var hela socknens skräck och de elaka barnens buse!

— Bark Toreson!

Han ropade sitt eget namn, och med ens vaknade hans mod till livet.

Ogonblicket därpå började en låga att flamma i Tjärdalen. Röken drev med vinden ned mot sjön, och Guds klara stjärnor stodo tårögda och tysta över Bark Toresons skog.

\*

Bark Toreson stod med ryggen vänd mot bålet. Han hörde bara, hur det en lång stund fnittrade och brann i veden och kände en stark tjärdoft, som vinden drev runt dalen. Han hörde, hur vinden vaknade till storm, och då han efter en stund vände sig om i den tron, att boken var förvandlad till aska, såg han i stället en syn, som var underlig. Bibeln var inte slut, ty bladen, som voro uppbrända, hade fått vingar av eld i mörkret. Stormen grep i de guldglänsande eldflagorna, en del voro röda, andra guldkantade, men liv hade alla bladen, som drevos med stormen högt över skogen ned mot sjön, där de slocknade som fallande höststjärnor.

Boken var inte slut med de uppbrända bladen och brinnande eldflagorna. Bark betraktade de flygande eldvingarna med oro och häpnad.

Men då han skulle resa sig, kände han, att all den gamla kraften

hade liksom vikit från honom. Han gick ned för att se till tjäran, som runnit ur pannans rör och ned i tunnan. Han rörde i den med spaken, den var röd som blod.

Han kunde ej vara så förvillad i synen, att han tog miste på färgen. Detta var det underligaste han sett. Han tog en tjärvedslåga och lyste. Tjäran var röd, och han var inte förvillad i sina ögon.

När han kom hem, satt Kerstin fortfarande vid spinnrocken och spann. Det brann en brasa på spisen, och det såg ut, som om blånorna hade tagit eld i klykan.

Hon tyckte visst, att Bark var litet underlig, då han trädde in, ty hon stannade spinnrocken och frågade, om han inte var riktigt frisk.

— Jo, sade Bark, men jag har sett någonting så underligt, jag var nere i tjärbrännan, och då såg jag, att tjäran var röd som blod.

På natten fick Bark en uppenbarelse medan han låg och sov. Han drömde, att han såg Jesu ansikte över Tjärdalen, det var ett ansikte med törnekrona och bloddroppar på tinningarna. Och Frälsaren sade till Bark, att han hade blivit korsfäst på nytt och att Jesu blod nu hade runnit för andra gången.

\*

På morgonen såg Kerstin, att det inte var rätt ställt med Bark, det var som hade ett ljus slocknat i hans ögon. Hon försökte tala honom till rätta, men fick inga riktiga svar. Han hade blivit som ett oredigt barn.

Det blev från Eljas i Nolby inte ingivet någon anmälan om branden på Nolby tun till den bistre länsmannen Freudenthal i Ed. Eljas var en fridens man, och han visste, att den dagen skulle komma, då Bark själv ångrade sitt brott. Han hade dessutom låtit finngubben Kartelin tydligt förstå, att det låg i Guds hand att hämnas eller förlåta. Sedan Gud nu hade tagit förståndets ljus från Bark Toreson, hade också straffet utmätts för hans ogärningar. Han gick i flera år som en orolig ande, irrade kring på vägar och stigar, utan att någon brydde sig om att svara honom på hans orediga tal, och man tyckte synd om denne starke och kraftfulle man, som så hade måst lida för sina missgärningar.

## XII

---

### *Lax på Udden och himmelriket*

Lax på Udden hade en svår kamp att kämpa. Han stred mot det andliga livets högfärd. Han hade en lördagskväll varit nere vid posten och hämtat sin årspension, det var 60 riksdaler i bankovittar. Han hade egenhändigt skrivit sitt namn som erkännande, att han mottagit dem. Under namnet hade han ritat en krumelur, som liknade en klocklänk. *Karl Lax* stod det på papperet. Det skulle nu tillbaka till ämbetsverket, och alla skulle läsa vad han skrivit.

Efter det han hämtat pengarna, växlade han en bankovitt i boden, köpte förnödenheter som kaffe och socker. Han köpte också något annat: tio taggiga honungskakor och en flaska saft. Handelsmannen såg upp på honom, ty det var inte alla dagar, som Lax kostade på sig sådant överflöd. Men nu tyckte Lax, att han var rik. Hade två hundra bankovittar hemma i det blå skrinet, och så dessa sextio . . .

Eftersom det var i juni månad, var jorden fager. Ute vid stuguväggen blommade åter violerna. Hela Udden var ett paradiset av blommor, och nu spirade åter renfana och förgätmigej. Lavendel och solrosen strävade upp mot fönsterkarmen. Det betänkliga var, att han inte kände någon längtan till det himmelska paradiset, när det var paradiset på jorden. Under vintern, då det var kallt på Udden, och nordanvinden blåste genom den gistna stugan, då stod himmelriket så klart för honom, där solen alltid sken och Gud var solen. Men fick han aldrig så litet värme i spisen, då började han

trivas och tycka att han hade det bra här. Och nu hade han det bra. Göken gol över åsarna, och fåglarna kvittrade i skogen. Det var musik hela dagen, och var det tyst, så tog han bara stråken och strök över psalmodikonsträngen. Då var det som hade hela stugan blivit fylld med sång och harpors brus.

Nu satte han pekfingeret på strängbandet och for med stråken över instrumentet.

Jag har ett saligt bud  
ifrån min Herre Gud  
att bära ut i världen  
på mina strängars ljud.

Han kunde också en sång om "Himmelens skatter, dess manna och honung", men den var för vidlyftig för ett sådant instrument som hans psalmodikon, den passade bättre för "öljeverket" i kyrkan eller Sven Dalsons fela. För detta instrument var denna sång för vidlyftig.

Men hur kunde det gå så långt med Lax på Udden, att han inte längre erfor den innerliga längtan till himmelriket, som han förut hade känt? Månne det var så, att en försmak av himmelen nått Guds vänner redan här i livet? Och var det inte en syn från himmelriket, när han med tacksamma, ljusblåa ögon betraktade de syrener, som stodo i fönstret i ett gammalt krus och hängde med tunga klasar över mynningens guldrand?

Människorna äro så olika, en del äro missnöjda, en del äro barnsligt glada och fröjda sig även åt små ting. Andra äro som slipade stenar och kunna återgiva ljuset i alla dess färgbrytningar. Andra åter äro som enkla glaspärlor, men de rymma lika mycket av ljus och glädje. Medan den ene kan ha ett tiosträngat spel i sitt hjärta, är en annan bara ett psalmodikoninstrument med en sträng . . .

När Lax kommit hem från handelsboden tänkte han på hur länge sedan det var, då han stod i kyrkan på knä vid altaret och fick Kristi lekamen och blod. Han tänkte på att prästen var en sträng skriftefader, som prövade själarna, synade dem ut och in, om det fanns några dolda gömslen. Nu hade Lax sagt farväl till

kyrkan. Han skulle aldrig mera gå därin för att få Herrens måltid. Nu delade man ut bröd och vin i husen, och Lax hade nu köpt sig saft och kakor.

Han gick upp i en bergsskrevla och dukade upp en Herrens måltid, bestående av saft och honungskaka. Det lyste i ett par blå, vattniga ögon, och nu stodo säkert himmelens portar på glänt. Lax knäppte sina händer så hårt, att det vitnade i knogarna, och han kände, att nu var åter hans längtan stark till himmelriket, eftersom det var så nära. Han var nu viss på, att Gud inte skulle vara hjärtlös nog att låta honom, som längtat mest av alla, få se bara himmelrikets portar. Lax ville se längre än till portarna. Ty vad brydde han sig om att få se portar av alla de ädelstenar, som det står om i Skriften, när han inte fick se Mästaren själv.

Han bar en förvissning i sitt inre, att han skulle få se mera, medan han levde. Han ville se Mästarens ansikte. Ty Mästaren befann sig här vid Gränsen.

## XIII

---

### *”Angestsjukan”*

En kyrkväktare på landet är alltid en kyrkväktare. Han är sig lik varhelst man påträffar honom, en i yttre hänseende skämtsam och rolig människotyp, påhittig, robust och fullständigt utan fruktan, men till sin inre människa en helt annan än den man ser. Man skämtar gärna med honom, men innerst inne bär man både aktning och fruktan för honom, ty han gräver de våras gravar, och ingen kan veta, när han gräver vår egen. Han mäter människorna med en och samma måttstock, även med samma mått. Generaler, furstar och konungar, torpare och bönder, backstugusittare och rotehjon äro alla lika. Han hör samma ritual läsas över dem, alla få samma avskedspass från denna världen: tre skovlar mull och klockringning, en gravpsalm och en plats tre alnar i jorden.

Kyrkstöten Nord var av samma typ som de flesta, och 1800-talets människor begravdes efter samma ritual som nu, alla utom självspillingarna, ty för dem skulle aldrig ringas i stapeln, inte läsas någon tröstens bön. Likkistan skulle inte ens få forslas genom kyrkogårdsgrindarna, den måste lyftas över kyrkogårdsmuren från nordsidan och begravas på norra sidan av kyrkan, där solen aldrig skiner och blommor aldrig växa, ty där lågo självmördarna och väntade på sin dom, som människorna redan givit dem, människorna, som äro så snara att döma.

\*

Tiden för dessa skildringar var en brytningsperiod emellan gammalt och nytt.

I Dalslands och Värmlands gränsbygder gick då en sjukdom, som allmänt kallades "ångestsjukan". Den uppträdde här och där sporadiskt, och många tillskrev väckelserörelsen orsaken, eftersom den ångestsjuka anfäktades av religionsgrubbel, rädsla för att ha begått synd mot den helige Ande m. m. Det har emellertid visat sig, att detta inte var förhållandet. En stor del av de ångestsjuka hade aldrig haft förbindelse med väckelserörelsen vid utbrottet av denna själssjukdom, och vid de tillfällen, då dylika sjuka senare slöto sig till Guds vänner och deras väckelsearbete, blev den nya och personligare gudsgemenskapen dem en brygga för återvinnande av själens hälsa och friskhet.

Orsaken till de fall av själssjukdomar, som förekommo i de mest avlägsna och avskilda delarna av gränstrakterna torde bero på ett starkt ingifte i släkten. Den ärvda fädernas jord skulle inte skiftas mellan utbölingar, och som sådana nämnde man inte bara utom socknen boende eller inflyttade, utan även dem som icke tillhörde den egna släkten.

Det själsliga tillståndet i bygden hade dock ännu en fiende, och det var dryckenskapen.

I Futten sålde man brännvin. För de ångestsjuka, som började varsna verkan av den ärftliga belastningen, var det bara att gå till Futten för att dricka bort ångesten.

Brännvinet blev emellertid så outhärligt, att när det inte längre fanns pengar till drycken och även utvägen att låna pengar var stängd, började man räkna självspillingarnas tal.

Den förste var en kvarndräng. Han försvann ur kvarnkammarren en natt och hittades en tid därpå i Nyfsesjön.

Det stod skräck omkring den förste självspillingen. Ingen vågade på lång tid draga fisk ur sjön. Den låg övergiven av alla, och rykten gingo, att man hört ångestrop kring Nyfsesjöns stränder under de mörka höstnätterna.

Den andre var Samuel Brötegen. Han hade gått från hus till hus för att få låna pengar till brännvin. Det fick han inte, ty han blev brutal som en besatt, då han var drucken. I förtvivlan kom han då en kväll till Eljas i Nolby och frågade, om denne inte

kunde skaffa honom en liter brännvin. Det var så och så illa ställt. Nej, Eljas hade ju för länge sedan upphört att ha den djävulsdrycken i huset.

— Den höll på att fördärva mig, sa Eljas, försök att komma från allt detta.

— Nej, det går inte, och eftersom jag intet får, så måste jag dö, sa Samuel och gick.

Det var ingen, som trodde detta, men dagen därpå hängde Samuel Brötegen i ett rep på stalldörren och var död.

Hela vintern därpå kunde man i nätterna höra skri i luften över Brötegen, och rädslan grep varje människa. Det var sällsamt om någon vågade sig ut på natten.

Men på våren hände det någonting nytt. Den fagra våren häruppe i bygderna blommade som aldrig förr, och man tänkte, att kommer sommaren med all sin makt och härlighet, skall man snart kunna glömma bort skräcken av den sista händelsen.

Men en dag gick en ung bondson vid plogen. Det var Erik på Linkasen. Rätt som han gick och plöjde, lämnade han både plog och tömmar och försvann. Ingen såg vart han tog vägen och ingen kunde tro att han gjort sig något illa.

Man letade länge efter Erik. Han var en sådan tyst pojke, så stillsam och foglig, att det knappast fanns hans like i hela bygden.

På sensommaren fann man honom i en tjärn uppe i skogen.

Erik på Linkasen var kyrkväktarns och hans hustrus gudson. De hade burit honom fram till dopet, hedrat honom på hans konfirmationsdag med en gåva, och då Eriks mor dog på barnsängen, blev det kyrkväktarns hustru Böret, som måste giva honom di eftersom hon hade mjölk för två.

Ingen av gudföräldrarna kunde stå ut med att Erik på Linkasen blivit självspilling, och Böret gick där och tänkte på då han låg vid hennes bröst. Hon kunde ännu känna, hur glupsk han var, då han drack gudmoderns mjölk. Hon strök över det lingula håret, hon grät över barnet, som inte hade någon annan mor.

Ja, man vet, hur gudföräldrar i gammal tid kunde hålla av ett gudbarn. Näst efter föräldrarna buro de ju ansvaret för barnet under uppväxtåren, och Böret visste, att både hon och Nord i det stycket hade gjort sin plikt



Hur skulle nu kyrkväktarn kunna gräva Eriks grav på nordsidan av kyrkan, där självspillingarna lågo? Han måste upp till prästen och tala med honom om detta.

Nord kom också till prästen på en tid av dagen, då han inte tog emot. Det var nämligen inte ämbetstid. Han satt och skrev kvitton på smörtiondet från församlingens medlemmar.

Nord stod så fattig vid dörren, eftersom han kom olägligt. Men han måste veta om begravningsplatsen, ty graven till Erik skulle grävas.

— Jag ville veta, hur vi skall göra det med liket av Erik på Linkasen, sa Nord.

— Han skall begravas i tysthet, såsom man begraver dödfödda och icke döpta barn.

— Men han är ju både döpt och konfirmerad, sa Nord, jag stod fadder vid dopet, och jag minns konfirmationen . . .

— Men han är självspilling . . .

— Skall han inte få bäras genom kyrkogårdsporten, utan lyftas över kyrkogårdsmuren från nordsidan?

— Det får bli så, sade prästen.

— Skall det inte vara någon klockringning heller?

— Nej.

Prästen var obeveklig.

— Och ingen bön utom "fadervåret" och välsignelsen?

— Nej, men han skall få tre skovlar mull . . .

— Han skall få mer än tre skovlar mull, så sant jag är dödgrävare, sa Nord, det är jag, som skall fylla graven igen, kom ihåg det!

Prästen framhöll, att självmord var en synd, och då man begår en syndig handling det sista man gör här i livet, får man själv svara för den evige domaren.

Det sjöd i sinnet på Nord. Han gick närmare prästens bord och såg honom i ögonen:

— Vad hade Erik gjort för ont? Han gick där och plöjde, sedan försvann han, och ingen vet, om han var vid sina sinnen den gången, sa Nord, och kanske han är heligare i paradiset än mången annan, som fått hela begravningsakten och därtill många vackra ord om sitt leverne . . .

Nord hade nämligen hört om prästen Norstedts syn: även sådana som under livstiden gällt för att vara gudfruktiga, voro osaliga andar och bundna till både händer och fötter.

Nu stod Nord där som anklagare, och prästen måste se på honom, ty han såg fruktansvärd ut. Håret, som Nord hade kammat, då han gick till prästen, hade nu rest sig som borst på hans huvud, och de blå ögonen sköto blixtar ur det rynkiga ansiktet.

— Jag kan inte hjälpa det, sa prästen, ty kyrkolagen föreskriver begravning i tysthet för självspillingar, och *då får det bli så*.

Prästen lade en knuten hand bekräftande i bordet, och det blixtrade också blankt ur *hans* ögon.

— Vad får jag för straff, om jag ändå ringer Erik på Linkasen till himmelriket? frågade Nord.

— Det kan bli varning . . .

— Det får gärna bli både varning och gapstocken, sade Nord,  
— Erik skall in i himmelen på ett hederligt sätt och inte på några krypvägar.

Med dessa ord lade också Nord knytnäven i bordet mitt för prästens ögon, och det med en sådan kraft, att både bläckhornet och gåspennan hoppade.

Därmed sade han adjö och gick ner för att leta ut plats för Erik på Linkasen.

Å, här på denna kyrkogård kände grävaren de allra flesta, en del vilade under höga, järnsmidda vårdar, grova och handgjorda med flöjlar och lösa hjärtan hängande på en järntråd. Här fanns vitmålade träkors med gyllene inskrift, som talade om uppståndelsen. Här fanns gravar med kaktéer, och här fanns gravar med långt, visset gräs. Dessa senare hade plats på nordsidan, men de voro gamla, glömda av både släkt och vänner. De två självspillingarna, som senast blivit begravda här, voro kvarndrängen och Samuel Brötegen.

\*

Det är torsdagsafton då Nord går och spejar över kyrkogården, och där kommer en linhårig liten jänta. Hon heter Greta och är Samuel Brötegens dotter. Hon har plockat prästkragar och skall smycka sin fars grav, men då hon ser Nord, ryggar hon tillbaka.

Det är eljest vanligt att smycka gravarna på lördagen, men då är det så många onda ögon på kyrkogården som se henne, och hon är inte yngre, än hon vet, hur det gick till då far begravdes.

Nord får syn på henne.

— Kom hit, Greta!

Greta kommer full av blygsel bort till Nord. Prästkragarna gömmer hon bak ryggen.

— Se här du, här ska du få sockerbär.

Han ger henne en klibbig karamell ur en påse.

— Vet du var far din ligger?

Hon blir röd i ansiktet och säger ja.

— Jag ska gå med dej, här ligger han, och här ska du lägga blommorna, Greta, och sen ska jag göra graven fin, för far din var en snäll människa.

Nu först ser Greta upp på Nord med tacksamma ögon. Hon ville gärna fråga honom något, men hon är nöjd med det hon fått veta, lämnar blommorna till Nord, niger och återvänder springande med bara fötter och trasig kjol.

När hon gått, blir det dimmigt i ögonen på Nord.

Då han senare går in i vapenhuset efter spaden för att gräva Eriks grav, har hans sinne kommit i fullt uppror. Han sparkar till den gistna gapstocken, som ännu står kvar som ett spöke i en upplyst tid. Det ekar inne i vapenhuset, och gapstocken lossnar från väggen och faller ner i sanden. Nord tar upp den och bär den in i skjulet.

— Det här ska bli ved till julottan, säger han.

På kyrkogården tar han ut plats så nära åt söder, att man kan säga, att graven ligger både åt norr och söder. Där hugger han spaden i sanden, som sprutar kring honom medan han talar för sig själv och säger högt:

— Solen ska lysa på Erik Linkasens grav!

Dagen därpå är det begravning på Linkasen, det är fredagseftermiddag. Nord har inte lov att ringa, han vet det, men likavisst befinner han sig uppe i tornet strax före begravningen och smörjer kyrkklockans axel med talg. Sedan är han nere efter gammal sed för att leda liktåget till graven.

Nu kommer det anskrämliga: likkistan skall lyftas upp på kyr-

kogårdsmuren från norr, eftersom det i norr icke finnes någon ingångsport. Det är bara begravningsståget, som skall tåga genom grindarna stora vägen.

Karlarna släpa kistan från kärnan, lyfta den varligt uppöver muren, sedan tas den ned, och likståget fortsätter. Prästen går före, halt som alltid, han bär upp kappan med handen och stöder sig på käppen, han ser inte upp mot himlen som vid andra begravingar, han ser mot jorden och gruset.

Nord räcker spaden till prästen och försvinner uppemot höjden, där den gamla trästapeln står. Han hör knappast de tre skovlarnas mull, hör inte en enda psalm sjungas och är utom hörhåll, då prästen läser de två knappa bönerna, Fadervår och Välsignelsen.

Men Böret, Nord's hustru, gråter, så att hon håller på att brista, ty här ligger Erik, som druckit mjölken ur hennes bröst, hon skulle kunna säga, att han är liv av hennes liv. Hon lägger en krans av den dejliga sommarens allra vackraste blommor över graven och torkar sig i ögonen.

Nu är det färdigt, ty prästen kommer för att säga farväl och ett trösteord till de sörjande, men innan han öppnat munnen, blir det plötsligt ett dån däruppe från klockstapeln, så att trågallret för gluggarna håller på att brista. Det är Nord och Olle Hamborg som ringa sorgeringning. Nord ringer storklockan och Olle lillklockan. Prästen ser plötsligt upp mot stapeln, men säger ingenting, och Böret blir så innerligt glad över att klockorna ringa hennes gudson till himmelriket.

Men påföljande söndag, då Nord skall ta kappan och knyta på prästen där innanför altaret, frågar Nord:

— Va får jag nu för straff, får jag gapstocken, eller får jag varning?

— Jag ser, att gapstocken är nere, säger prästen.

— Ja, den ramlade ner, då vi ringde Erik Linkasen till paradiset, sa Nord.

Men det blev aldrig någon varning till kyrkväktaren.

## XIV

---

### *Ljuset från Värmland*

Två år efter det kyrkväktaren Nord olovandes ringt sjärlarung vid självspillingen Erik på Linkasens jordafärd, har prästen Norstedt flyttat till Värmland och lämnat gränsbygdens folk. Det kom en annan präst, som ej var så välvilligt stämd mot läsarna, och följden blev, att dessa bildade front mot kyrkan och hade sina egna gudstjänster även på vilodagarna.

Det kom predikanter från andra gränssocknar, bland dessa Gustaf Janson. Sven Dalson hade lagt bort fiolen, han kunde ta fram den ibland och visa sin kunnighet genom att spela en marschmelodi med fiolen på nacken. Eljest hade han blivit en andlig talare, som var eftersökt just för sitt naturliga, burleska sätt. När han uppträdde på talarstolen och slungade ut sina angrepp mot djävulen, var det inga finslipade stenar han hade i sin slunga. Det var i stället kantiga gråstenar, ibland väldiga jättekast. Man tyckte om detta opolerade och frigjorda väsen, denna urkraft från de andliga väckelserörelsernas födelsedagar. Dessutom framträdde en från Fosterlandsstiftelsens skola utbildad kolportör vid namn Johannes Andreasson, som sedermera slog fast rot i bygden. Utom denne verkade i gränstrakten en annan "urkraft", som redan fått stadigvarande rykte, nämligen Nils på Stampen. Hans namn började gå vida över sockengränserna. Han fick kallelser att predika både i Värmland och Norge, men vägrade envist därför att han ej kunde predika på rikssvenska utan enbart på bygdens svårförstådda språk. Det fanns knappast en predikant i hela västra Sve-

rige eller i det norska gränslandet, utan de hade hört rykten om Nils. Det gick legendariska historier om hans enkla eremitliv, hans naturliga vältalighet och kristliga ödmjukhet, och mycket överdrevo inte dessa rykten, sedan Nils på Stampen kämpat och vunnit seger både över högfärdsdjävulen och andra onda andemakter. Talträngd blev han aldrig, men då han uppträdde, visste man, att han hade att bjuda himmelens honung åt åhörarna.

Folket började i denna tid bli lyhört för röster från Värmland. Där hade nämligen bildats en Ansgariiförening, en sammanslutning för den yttre och inre missionen. Den bildades i samband med tusenårsminnet av Nordens apostels död.

Häriifrån utsändes resande även till gränstrakterna, och en dag nådde den förste aposteln även denna bygd.

Till dessa ödemarker med dess obanade vägar och utan förbindelse med yttervärlden var det eljest sällan någon från de stora stråkvägarna som sökte sig. Gränsbygden låg ju bortom de långsträckta vattendragen och instängd bland bergen, ett bortglömt rike för sig, och ute i landet sade man, att här rådde ett andligt mörker. Det var en jord där föregångsmän hade brutit, odlat och försökt att så himmelens säde. Nu väntade man på solen och ljuset, och man väntade på andlig kultur.

Med stor nyfikenhet väntade man även på denne Ansgariiföreningens apostel, som skulle komma för att skingra mycket av det mörker, som ännu låg kvar i själarna.

Visserligen hade läsarna haft sina möten och sökt uppbygga varandra, men det fanns många frågor i själarna, som väntade på svar, och dessa, som här predikat, voro olärda eller självlärda allmogemän, utan någon erfarenhet av de vindar, som just nu svepte över de stora, andliga vidderna.

Ännu hade man kvar minnet av missionär Jonas Larsson, denne som kom från det heliga landet och inbjöd till Lammets bröllopsmåltid, han som bar en kvist från Libanons cedrar i sin hatt.

Aposteln från Ansgariiföreningen skulle hälsas lika mycket välkommen, även om han ej anlände från det heliga landet och gick omkring i husen för att kungöra sin ankomst.

Mötet var redan offentliggjort genom anslag, och den dagen predikanten kom körande i en skranglig kärra från Ed för att

stanna hos Eljas i Nolby, hade i mangårdsbyggnadens översta våning inretts ett gästrum, som alltifrån denna dag kallades "predikantrummet" och blev avskilt för detta ändamål.

Gästgivarskjutsen från Ed körde vidare, men kvar stannade en man med långt helskägg, högvälvd tänkarepanna och ett par allvarliga, men oändligt kloka och goda ögon, som blickade fram under de något strida ögonbrynen.

Han var en vörnadsvärd gestalt, kom med hatten i hand, eftersom det var en varm dag, och hela huset måste ut för att hälsa, ty det var ljuset från Värmland, som nu för första gången kom till gränsbygdens ödemarker.

Uppe i predikantrummet fanns en bräda i väggen, och där skulle gästerna skriva sina namn. Det var en högst ovanlig gästbok, men här tecknades nu det första namnet, det var C. J. Nyvall.

Sammankomsten skulle denna gången hållas på Eljas' i Nolby tun. Man hade samlats i skaror under de gamla, hundraåriga och masurvidna björkarna. Det var något av samma gammaldags vesperstämning, som vilade över mötet på Bottnemo tun, då Jonas Larsson talade, men ändå var det någonting nytt, som strålade kring det blonda, skäggprydda ansiktet vid talarebordet. Jonas Larsson hade kommit med den mörka väckelserösten och lagens predikan, men Nyvall kom med evangeliets ljus.

Många av Guds vänner kommo med skälvande frågor i sina hjärtan. Lax på Udden undrade, om han kunde få se längre än till himmelrikets portar, medan han levde. I många år hade han önskat att få se Guds ansikte i en uppenbarelse, men inte lyckats.

Olle Glader bar också en fråga i sitt hjärta: hur länge skulle de onda lockelserna fortsätta efter det en människa blivit kristen?

Eljas i Nolby ville fråga: hur länge skall man gå tyngd under lagen och veta sig inte kunna fullgöra den?

Nils på Stampen ville fråga: var det inte orättfärdigt av Gud att kräva ett blodsoffer av Sonen, för att människorna på jorden hade gått vilse och förgätit honom?

Det var också många andra, som sutto med bävande frågor på sina läppar, frågor, som ännu inte fått svar, fastän de burit dem fram vid sammankomsterna.

Men längst ute i periferin stod en ljushårig pilt, det var Julius,

Sämsmons son. Även han bar en fråga på läpparna och i de två skygga ögonen. Han undrade, om denne man, som skulle tala evangelium, bar en sådan kraft inom sig, som kunde göra mor helt frisk, så hon kunde både gå och springa.

Nu tar Nyvall upp Ahnfeldts sångbok och sjunger med stark och ljudlig röst sången om det ljusa fadershemmet:

O, vad salighet Gud vill skänka  
sina utvalda i himmelen.  
Ingen människotanke kan tänka,  
ej någon tunga beskriva den.  
Där är härlighet vart ett öga  
undrande kring sig blicka må.  
Där man evigt skall Herrens höga,  
ljuvliga kärlek smaka få.

Sorgens suckar där aldrig höras,  
glädje tillfyllest finnes hos Gud.  
Klara himmelska harpor röras,  
jublande höras sångernas ljud.  
Där de heliga änglar spela,  
kasta för Gud sina kronor ned,  
där skall ej heller själen fela  
kraft till att tjäna Herren med.

Lossad sjunger var stum hans ära,  
lama då springa av himmelsk fröjd.  
Intet har man att då begära,  
ty man besitter där allt förnöjd.  
Det fullkomliga kommit redan,  
då är utstånden all jordens nöd.  
Gömd i graven är synden och svedan,  
och den gamle Adam är död.

Himmelens manna, dess ljuva honung  
får man i evighet smaka där.  
Själva livets och ärans konung



se med sin' ögon just som han är.  
Brist och fattigdom har en ände,  
trycker ej längre sinnet ner.  
Själens vanmakt och dess elände  
samvetet ej skall agga mer.

Där är kunskapen utan brister,  
kärleken ren, övervinnelig.  
Kroppen klarhet där aldrig mister,  
andlig han är och odödelig.  
Ingen sjukdom och värk skall vara  
mer i de sällas hem hos Gud.  
Syndens börda, dess nöd och fara  
slipper för evigt Kristi brud.

Mer än heliga änglars like  
bliver ock arme syndaren där,  
mer än konungen i sitt rike  
upphöjd och härlig tiggaren är.  
Där på vänner ej brist skall vara:  
lovande Lammet frälsad står  
inför tronen en vitklädd skara,  
det ingen räkning talet når.

Den förlossade kära bruden  
skall nu få skåda sin brudgum där,  
som har skänkt henne bröllopskruden,  
och som i trone hon hyllat här.  
Si, däruppe skall bröllop firas  
evigt i himmelens klara sal.  
Där skall bruden med krona siras  
bland alla änglars sälla tal.

Detta var sången ur väckelsehistoriens *andra* epok, som bar budskap om Guds kärlek till människorna.

Den ljushåriga pilten Julius står med knäppta händer, han har lyssnat med begärlighet till vad det stod i sången, att "lama

springa av himmelsk fröjd”. Och nu tar Nyvall upp en bibel med skinnpärmar och läser texten: ”Så älskade Gud världen, att han utgav sin enfödde Son, på det att var och en, som tror på honom, icke skall förgås utan få ett evigt liv.”

Det är som hade hans ögon trängt in till alla hjärtan och sett de frågor, som rörde sig hos dem alla, ty i denna predikan får Lax på Udden *veta*, att man inte skall bygga sin gudsfruktan på syner och yttre företeelser. Olle Glader får svar på frågan om de onda lockelserna, Eljas i Nolby får *veta*, att han inte behöver gå tryckt under lagen, emedan Frälsaren burit alla överträdelser. Nils på Stampen får också svar på sin fråga redan genom textinnehållet, som sade, att Gud älskade världen och inte var vred.

Det ljus, som Nyvall denna gång spred över försoningsfrågan gav återsken i allas hjärtan, och man vandrade från mötet med större klarhet, än då man kom med frågor på sina läppar.

Sådant var det glada evangeliets budskap, som denne apostel bar till gränsbygden.

Missionären Jonas Larsson hade några år förut höjt väckarösterna och talat lagens ord. Det var en dynamisk kraft både över hans predikan och över sången.

Nu hade Nyvall sjungit om den eviga saligheten och predikat det glada budskapet. Det var himmelens honung för dem, som hungrade, och det var ett ljust och vackert evangelium för alla dem, som trott att Gud var vred, det passade alla dessa människor, som sleto och hade det ont här i världen, dessa som gingo kring med sorgsna anleten och trodde, att enbart deras gärningar skulle göra dem saliga.

Dagen därpå hade C. J. Nyvall skrivit på panelen i predikantrummet följande strof ur Ahnfelts sånger:

Hur rik jag är,  
fast fattig och ringa på jorden!  
Hur hög jag är,  
hur härlig för Gud jag är vorden,  
sen Sonen gått ringa på jorden.  
Guds barn jag är!  
Hur hög och rik jag är vorden!

---

*Himmelens och jordens honung*

Dagen efter mötet på Nolby tun var en solglittrande julidag. Nyvall skulle vila ut, innan han ställde kosan vidare mot en ännu oländigare ödemark i bergstrakterna. Men han unnade sig ingen ro, han ville se och tala med någon av bröderna på platsen, och eftersom han förut kände Nils på Stampens namn, vandrade han vid sidan av en liten vägvisare bort till Sämb.

Klörevallarna stodo i blom, vitklöver och rödklöver växte vilt över ängsbackarna, och den smala stigen kantades av jungfrulin och jungfru Marie hand. Lärkan steg i bågar över dalarna, och blåvita fjärilar susade i luften.

Nyvall var inte den förste, som ville se och tala med Nils, och han var heller inte den siste. Alla som kommo till Stampen emottog han på samma okonstlade sätt, han ville bjuda dem på himlens och jordens honung, och Nils var alltid gästfri.

Han fanns emellertid inte i stugan. Stina måste därför ut och ropa honom in. Det dröjde, ty Nils var alltid trög då han skulle lämna sitt bibliotek.

Efter en stund kom Nils ur ladan. Han hade legat på höskullen, och då han mötte Nyvall var han att likna vid en igelkott. Höstråna stucko ut och in i hans vadmalsrock, och eftersom han alltid saknade byxhångslen, stack även en blårandig skjorta fram under västen.

Det mörka håret stod rätt upp, och han spände de stora, svarta ögonen oförfärat i den främmande gästen.

— Är detta vår Herres apostel, sade Nils, då hälsar jag honom med apostlahälsningen: Nåd vare med eder och frid av Gud vår Fader!

Nyvall tryckte hjärtligt den okonstlade broderns händer. Sedan bad Nils, att han skulle bänka sig framför bikupan. Detta gjorde dock inte Nyvall, utan föredrog att sitta på respektfullt avstånd från de surrande bina. Då gick Nils fram till en kupa, stack handen upp i den och tog en stor vaxkaka honung och gav Nyvall i blotta handen, medan han bad gästen äta av jordens "honung". Bina surrade kring Nils utan att göra honom något illa, då han på nytt skattade kupan, även nu med obehägnad hand, varefter han och Nyvall åto den jordiska honungen.

Detta var Nils på Stampens vanliga brödmåltid, och säkerligen hade Nyvall aldrig njutit en måltid under enahanda förhållanden.

Hela hans uppsyn vittnade om att han njöt av detta oförställda emottagande, och det samtal, som de båda bröderna då förde på sina läppar, var lika okonstlat och hjärtligt som när de åto av jordens honung.

Men ännu var bara halva måltiden intagen. Ännu återstod det viktigaste. Han bad sin gäst följa med in i stugan, och väl inkommen tog Nils fram sin stora familjebibel och frågade gästen, om han jämväl ville ha en bit av den himmelska honungakakan.

Och så öppnades för gästen med de kultiverade vanorna en primitiv värld, där han dock fick blicka in i en skattkammare av ovanlig och sällsynt rikedom.

Många år efter detta besök yttrade också Nyvall, att han aldrig komme att glömma denna brödmåltid hos Nils på Stampen, då han blev bjuden både himmelens och jordens honung.

## XVI

---

### *Nils på Stampen frestas av djävulen*

Predikanten Nils på Stampen håller en predikan i Solum. Det är en vardagskväll på hösten, och Guds vänner ha kommit mangrant tillstädes förutom en mängd andra människor, och stugan i Solum är fullsatt, ty Nils, som talar på bygdens oförfalskade mål, har rykte om sig att vara en god predikant.

Stugan är upplyst av en fotogenlampa, som hänger i taket. Den sprider ett gulblekt sken över nyfikna ansikten och till andakt knäppta händer. Männen ha klätt sig i helgdagsdräkt, de sitta med gummikragar och vattenkammat hår, en och annan har rakat sig, fast det icke är söndag, och skorna dofta nyputsade eller smorda med Collanolja. Kvinnorna sitta i grå schalar och svarta silkesdukar, en och annan bär brudklänning från ungdomsåren. Här sitter också Lax på Udden. Han har gått den långa vägen för att höra Nils predika. Kanske kommer Nils att tala om den underbara uppenbarelsen, då han hörde Guds röst över skogen. Lax är ännu intresserad av under och uppenbarelsen, ty ännu har han varken sett himmelrikets portar eller Guds ansikte, men det är upplyftande att få se och tala med dem, som ha skådat himmelens under. Även Lax har understundom stått och vittnat i församlingen, men han är så noggrann med att det är högsvenska han talar, och ofta blir därför vittnesbördet torrt. Man tycker nämligen, att orden han säger inte har någon kraft och sälta.

Nils däremot är en oförfalskad och genuin gränsbo. Aldrig har han letat efter högsvenska ord för att få predikan högtidlig som i

en kyrka, han talar sockenspråket, och därför når hans ord till hjärtana.

När Nils predikar, öppnar han aldrig Bibeln, den ligger hemma i bokskåpet, som består av en nisch i timmerväggen i höladan. Han kan Bibeln utantill, därför läser han bara upp ur minnet ett bibelord och väljer därur: "Den minste kan bli den störste i himmelriket."

Nils talar aldrig länge, det gör han inte heller nu, och han talar aldrig om sig själv i en predikan. Det han berättar ur livet för att belysa en mening eller ett skriftställe, är anekdoter om gudsmän, eremiter och tänkare. Han talar sig varm om de små, som aldrig vilja synas, men som Gud letar fram ur gömslen och vrår, och då han hunnit mot slutet av sin utläggning, kommer han med följande berättelse:

Dä va en parson, som drömde, att han kom tell hemmel. Där hörde han Guds öljevark (orgel) spela. Dä va en sådan låt i dä hemmelske öljevarke, så hele rymden bävade för den låta. Dä lät som harper å klingande cymbaler, dä lät som fejoler å zitttrer, dä döna (dånade) som basuner å tuber å horn. Men dä va e pipe i dä hemmelske öljevarke, som lät så ubegripele vackert. Och den som drömde detta måtte fråge Gud: Hö ä dä för e' pipe, som låter så vackert?

Då svarade Gud: Detta är ett bräckt rör från jorden, och nu ä dä bräckte röre' mi bäste pipe i dä hemmelske öljevarke! . . .

Åhörarna sitta fångslade av talarens bilder om fejoler och cymbaler, de kunna knappast andas av rädsla för att ett ord skall gå förlorat. Lax på Udden knäpper händerna så de vitna, och han undrar, om inte han, som är den minst begåvade av alla, skulle kunna bli en sådan pipa i det himmelska orgelverket.

När mötet är slut, tycker Lax, att han inte gått den långa vägen från Udden förgäves. Han går fram och trycker handen på Nils, och så säger han i stor ödmjukhet:

— Det är både dagar och år, sen jag hörde en sådan predikan. Det är i sanning berömvärt att kunna tala Guds ord så som du i kväll har gjort, tack, Nils på Stampen!

Detta blev starkt för Nils. Han hade fått beröm för att han talat Guds ord på ett möte. Aldrig hade han tänkt sig, att Lax på Ud-

den, som själv kunde tala storsvenska vid ett vittnesbörd, kom med så vackra ord om Nils på Stampens bibelutläggning.

Då Nils gick hemöver, tyckte han sig höra det himmelska öljevarket med alla dess pipor, tubor, fejoler och zittror dåna i sinnet.

Han var inte längre den obemärkte Nils på Stampen, han hade hållit bibelförklaring för fullsatt hus, hade stigit i värdighet och aktning från att vara simpel smed till predikantvärdighet. Förut hade han blott avgivit vittnesbörd, nu var han en talare, som dessutom fått både tack och pris för sin predikan.

Då han morgonen därpå vaknade i sin hölada, ropade hans syster Stina, att han skulle komma in och få kaffe. Hon hade själv inte varit på mötet i Solum, men i stället träffat folk, som kom därifrån på kvällen.

— Det var mycket folk där, och du hade talat som en profet, hörde jag, sa Stina. Det var länge sedan de hört maken.

— Det sa Lax på Udden med, svarade Nils, Lax som till och med kan tala fint (rikssvenska).

Men det myckna berömmet förföljde Nils på Stampen, och han började fundera, om detta var det rätta lärjungasinnet, då han kunde gå och yvas över att ha predikat Guds ord och fått beröm. Det var ju inte över Guds ord han yvdes, det var över sina egna förmågor. Han tyckte, att han var något förmer än andra i socknen. Han var Guds sändebud i denna del av världen, en föregångare framför andra, och man skulle se upp till honom i det frikyrkliga lägret, såsom man såg upp till prästen i det kyrkliga. Det kom för honom så klart, att det inte var rätt av en smed och benstampare att yvas på detta sätt.

En kväll då Nils gick hemöver från ytterbygden, nalkades han den plats, där han en gång hört Guds väckelseröst över skogen. "Nils, du är på galen väg, vänd om!" hade det ropats till honom. Nu hörde han inte längre denna röst, men han mindes den så mycket bättre, han mindes också ljuset på himmelen. Han mindes, vad han svarat den ropande rösten: "Då går jag väl tillbaka till Stampen igen, om det är du, Herre, som talar."

Var Nils på en galen väg även nu? Hade han kommit bort från den rätta, ödmjuka vägen? Han kände inte längre denna inre lycka över att tillhöra Guds vänner i bygden, denna tillfredsstäl-

lelse över att vara en av de minsta. Det var som hade någonting ont följt honom på vägen, där han nu gick. Måhända det var djävulen, som gjorde honom övermodig och frestade honom med att han var bättre än andra. Då kom en hemsk rysning över Nils på Stampen där han gick. Han stannade och kände åter denna obehagliga känsla att vara i sällskap med en ond ande.

— Vik från mig, djävul! ropade han så högt han orkade, och det var inte litet. Nils hade en stark röst, när han ville bruka den.

Det blev liksom något bättre en stund, men plötsligt kom övermodet och tog honom fatt igen. Var han inte en duktig talare, kanske? Hade han inte fått beröm av Lax på Udden, som kunde det svenska språket? Och gick inte hela bygden och talade om Nils på Stampen?

Samma känsla av obehag kom åter. Och på nytt kände han den hemska rysningen.

Då satte Nils sina breda fötter i vägen, samlade lungorna fulla med luft och ropade så mycket han förmådde:

— Vik bort, djävul, i Fadrens, Sonens och den helige Andes namn!

Då vek djävulen, högmodet sjönk, som då luften går bort ur en blåsbälg, och snart var bara ett litet skrynkligt skynke kvar av högfärdsdjävulen hos Nils på Stampen.

När han kommit hem, har Stina, hans syster kokat havregröt. Den har stått och väntat en stund, och smörhålan i gröten har börjat hårdna.

— Du har vart borta längre än jag trodde, sade Stina, och så ser du så liten ut och tunn i kläderna, va är det du har gjort vid dej?

— Jag har kvärkat (strypt) djävulen, svarade Nils. Han mötte mej nere på vägen och ville fresta mej till synd, men jag vet inte om han är riktigt död än.

Stina stod och såg på Nils med mörka och allvarliga ögon. Mycket av underligt tal hade hon hört av honom, ty Nils var en frispråkig människa. Men inför detta stod hon helt stum.

\*

Efter det Nils på Stampen gett djävulen respass den där gång-



en, måste han vara på vakt ständigt för frestaren. Än kom denne iklädd högfärdsdräkten, än kom han och ville inbilla Nils, att han borde resa utomsocknes för att låta höra sin talegåva. Emellanåt hände det, att vreden höll på att koka över bara för en liten vardaglig missräkning, och ibland kände han något av ungdomens lust att roa sig på en dansloge, alldeles som Olle Glader, när han sprang utom hörhåll för dansmusiken för att inte falla i frestelsens garn. Men han sprang sig inte till räddning som Olle Glader gjorde. Han tog sig ett duktigt tag i den svarta luggen och sade till sig själv:

— Nej, nu Nils håller jag dej, för inte tror du väl, att man dansar sig in i himmelriket?

\*

Det var i dessa tider, som gitarrinstrument gjorde sitt inträde i bygden. Innan dess kände man till fiolen och dragspelet, men bägge dessa voro dansinstrument. De hade ljudit på logarna och i dansstugorna. Därför tyckte man, att de voro fulla med synd. Det kom syndiga känslor i sinnet vid dessa instrument, och dem ville man inte väcka till liv igen.

Utom dessa kände man bara till Lax på Uddens psalmodikon. Ett sådant hade också skolmästarn i socknen för att taga upp tonerna på, då han undervisade barnen i melodierna.

Men gitarren var ren och frigjord från allt sådant, som kom med påminnelser om synden och den onda lustan.

Den första gitarren, som gjorde sitt inträde, var ett hemmagjort instrument med sex strängar, tonband och allt. Det var ett stort besvär att snickra till en sådan fin sak, ty sargen måste kokas för att kunna bli mjuk och böjas kring formen, som var ett stycke av lönn och gjord likt en åtta.

Den förste, som således kunde snickra till ett sådant instrument, var finsnickaren Kvarnkasen. Denne fick mycket beröm för sitt instrument, ty det var välgjort och doftade av fernissa och polityr. På locket fanns det sirliga utskärningar och pärlemorinsättningar. Men mässingsskruvarna måste han köpa ifrån Karlstad.

Nils på Stampen var ju en mångfrestare, han hade förut sysslat med smedens yrke, stampat ben nere i benkrossen, skött skvalt-

kvarnen, som nu började komma på kneken, odlat ärter och potatis på sin åkerlycka och hade dessutom tio bikupor. Det sjöng och var musik hela sommaren nere i Stampens trädgård, ty det fanns tillräckligt med blommor och honung för bina, så de behövde aldrig flyga över till grannarna.

Nils hörde all denna musik. Det sjöng i rönnarna, i syrenerna och i ängsblommorna, det sjöng överallt. Skulle inte också en mångfrestare som Nils kunna göra litet musik, när det nu var modernt med gitarren?

Han var inte okunnig i snickarens yrke, han hade svarvat träfat och spinnrocksvingar, sländor och annat, som var runt. Han hade gjort lieskaft och räfsor åt både sig och grannarna, han hade gjort skrin och hyllor, fast utsirningar och sådant där pirkeri förstod han sig inte på.

Nu skulle Nils därför göra en gitarr, men han var på sin vakt. Lyckades det, så skulle han akta sig för att högfärdsdjävulen fick makt med honom igen.

Med en gitarr skulle man prisa Herren och inte sig själv. Så tänkte Nils, då han yxade till den första formen av lönn.

Det var ett styvt arbete, ty lönn är ett hårdarbetat trä, och denna form måste vara precis lik en åtta, den översta öglan mindre och smalare, den nedersta bredare.

Hur det var, tyckte han, att åttan blev litet sned, och hur han sedan skar med både huggjärn och hyvel, ville den inte få den riktiga, jämna formen. Hårt arbete för en som inte var finsnickare.

När denna äntligen blev färdig, var Nils nöjd, han trodde nu att åttan var lik andra, och så hyvlade han till en sarg och kokade den. När detta var gjort, böjde han den kring formen och spikade till. Och där var nu det värsta arbetet gjort.

Efter tre veckor var gitarren färdig med både strängar och skruvar, den fernissades, polerades och hängdes bort för att torka långsamt, så att inte limmet gav sig i fogarna.

Då tiden för torkningen var ute, tog Nils fram sin gitarr och stämde den.

Spela hade han lärt sig av Kvarnkasen, och sjunga lärde sig Nils på Stampen redan i vaggan. Gitarren var inte vacker att se på, den hade blivit sned, men Nils kunde tacka Gud för att den

inte blev så fin som andra, ty om Nils kommit till ett möte med en gitarr, som varit finare än Kvarnkasens, en sådan med pärlmorstjärnor och ornament på locket, då hade nog högfärdsdjävulen åter varit framme och sagt till Nils:

— Se, en sådan grann gitarr du har gjort, Nils, nu kan du gå till Kvarnkasen och visa, att det är du, som är en mästare, och inte han . . .

När Nils på Stampen efter flera veckors prøvotid, äntligen skulle avprova instrumentet, satt han inte i smedjan, han satt varken i skvaltkvarnen eller benstampen. Han satt inne i stugan, ty Stina stod med stora, mörka ögon för att höra honom.

Nils tyckte alltid om takt och god fart i allting. Det hade han lärt sig, då han exerceerade, fast knappast mer. Han gick som en marscherande soldat, och då han nu skulle ta sin första sång till harpan, valde han en, som gick med marschtakt.

Han knäppte på gitarren, tog upp sången i D-dur, stampade i golvet och sjöng:

Nu är min trældom slut,  
Jesus är min!  
Nu får jag vila ut,  
Jesus är min!  
Jag länge ej förstod  
rätt akta Jesu blod,  
fast han gjort saken god.  
Nu är han min!

— Men går det an att stampa i golvet då man sjunger om Jesus, vågade Stina säga. Hon var van vid långsamma sånger av det gamla slaget och kunde inte med detta, ty det lät som en dans.

— Det ska vara takt i musiken, sade Nils, varefter han sjöng sången till ända.

\*

Av alla yrken, som Nils på Stampen praktiserade, var kanske biodlarens det mest givande.

Visst kunde han få både det ena och det andra i gengäld, för

det han stampade benmjöl åt folk, och visst kunde han erhålla en skäppa korn, för att han lade på liarna, som voro utslitna, slipade dem och höll dem färdiga till slåttern. Visst kunde han få ett eller annat tionde, för det han malde den första rågen till dem, som bodde däruppe i Sämb, men nu hade folk börjat vända sig till ny-modigare kvarnar än hans skvaltkvarn, och det var inte många, som sökte sig dit. Därför fick kvarnstenarna mest stå stilla.

Men honung var en god sak. Det fanns inte flera än han, som sålde honung, och det sista året hade han utökat sina bikupor till ett tjugotal.

Det var alltid ett liv, när hans bin svärmade. Än satte sig bisvärmen på grannens lagårdstak, än flög den upp till Bäckén och blev sittande på skorstenskransen och än hängde Nils högt uppe i en fura och plockade bina i halmkupan, som hängde bredvid i ett rep. Där petade han dem ned på flustret, och så måste kupan sänkas sakta ned mot jorden, där Stina stod och tog emot den med stora famnen. Det var alltid ett besvär med bina.

Och eftersom det inte fanns flera kupor i bygden, från vilka det såldes honung, började Nils fundera, om han inte kunde lägga på honungen och ta 75 öre för en kruka, som förut hade kostat femtio. Honung var så obegripligt bra för bröstvärk och hosta, och där man hade råd till att stryka honung på en smörgås, var det riktigt herrskapsmat. Han var säker på att han skulle få 75 öre, så sant han hette Nils på Stampen. Han kunde också öka priserna, då slåtterkarlarna kommo och ville ha honom till att lägga stål på liarna. Han hade nu korn tillräckligt och kunde därför ta pengar i stället, ty pengar fick man aldrig för mycket av här i världen. Han kunde också öka priset på benmjölet nere i krossaren. Det vore inte för mycket om han ökade en femöring för skålpundet.

När han tänkte på hur han försummat dessa möjligheter att tjäna pengar, blev han rent utom sig av grämelse.

Stina hade heller ingenting emot, om det kom mycket pengar in på Stampen, ty det som kom in, räckte inte mer än till kaffe, socker och cikoria.

— Och jag behöver annat med, yleschal och silkesduk och futtugenolja, sa Stina. Och salt och peppar. Det är mycket, som måste till i ett hus.

— Och så gör det ju ingenting, om man får litet pengar på kistbotten. En vet inte, vad som kan hända en stackare. En kan bli både sjuk och orkeslös på gamla dar, sade Nils.

— Kanske det kunde bli så mycket pengar, så att vi kunde få råd att köpa en ko till, jag skulle gå till Fredrikshall med smörbyttor och sälja dem, det kunde bli pengar det också.

— Du har rätt i det, men först måste jag nu öka priset för honungen . . . Det vore väl inte orätt, om vi tog en riksdaler av rikt folk och 75 öre av vanliga människor, prästen har nog råd att ge en riksdaler för så stora honungakrutor.

Nu hade Nils vaknat till insikt om allt, som han försummat på Stampen i dessa år. Han var säker på att om han skötte sig som en karl, kunde han bli patron om så och så många år. Det hade ju lyckats, det han tog sig för. Han kunde smida både liar och lås, han kunde stampa ben och mala mjöl, fast kvarnstenarna aldrig varit refflade eller huggna. Han kunde sköta bikuporna, och nu senast hade han gjort ett instrument. Det var inte vackert, det erkände han, men hade dock den förtjänsten att inte göra honom högfärdig och storaktig i sinnet.

Medan han nu sitter där och tänker på alla de pengar han kan få in, då han höjer priset på honungen till en riksdaler för rika och 75 öre för vanligt folk, går han ut på marken och ser neröver dalgången mot älven, där den porlar fram. Den är inte stor och inte bred, den gör snarare skäl för att kallas en å, men stark är den ännu, fast det mesta vattnet gått sin kos med vårfloden. Han ser, hur björkriset växer nere i dalgången. Där har han som liten skurit kvistar av björk till vispar, som hans mor sålde i Norge. Han skar också grantvagor. De såldes på torget i Fredrikshall, och han fick pengar för både grantvagorna och visparna. Det var första gången han sett, hur en peng såg ut . . . Nu växte björkriset fullt i dalen . . .

Tänk, om han kunde få in pengar för björkriset, det skulle inte alls bli så litet, det.

Och tänk, om han bredvid smedjan kunde sätta upp en liten verkstad, där han kunde reparera bleckskålar, som blivit håll i, löda bottnar och förtenna kaffekittlar, som var så dyrt att få gjort i staden. Men för det arbetet skulle han inte ta emot annat än

pengar i betalning, det var orätt av folk att lassa på honom allt möjligt, som de köpt på auktioner, för det eller det arbetet han utfört i smedjan. Han hade nu snart skjulet fullt med griptänger, skolästar, spinnrockar, mangelbräden, besman, laggkärl och sådant. Det föreföll honom, som om han kunde hålla auktion på allt detta, det bleve pengar det med.

Medan Nils står därute och gör beräkningar, hur han skulle få in pengar för både det ena och det andra, ser han ett litet kryp långt borta på vägen. Det är det galna rotehjonet Jyttle-Jakob, som alltid går med en bibel under armen och läser för folk valda stycken ur det heliga ordet. Det hjälper inte, hur brått man har med det vardagliga; då Jyttle-Jakob kommer med sin gamla bibel, måste man sätta sig och lyssna mitt i skördarbetet. Nu är visserligen skörden gjord på det lilla åkerbruk, som finns här på Stampen. Det är bara bärgningen som återstår. Sädeshässjorna stå ute, snart färdiga till att dragas in på kärra. Då blir det åter en syn för folk med Nils som dragare och Stina som kördräng.

Medan Nils nu står och inväntar Jyttle-Jakob, känner han, som hade han vuxit fast vid denna jorden och denna dalen här i Sämb. Här är han född och här har han vuxit upp. Nu gäller det bara att driva det upp till någonting, men patron ville han rakt inte heta för allt i världen. Det skulle bara kännas så oändligt tryggt att ha många pengar på kistbotten . . .

Då kommer Jyttle-Jakob haltande och nästan släpande sitt ena ben, ty han är tämligen lytt. Han hälsar alltid med apostlahälsningen och säger även nu:

— Nåd vare med eder och frid av Gud, vår Fader, och Herranom Jesu Christo . . .

Därpå slår han upp 1:a Korintierbrevet och läser ur sjunde kapitlet:

”Men thet säger jag: käre bröder, tiden är kårt över thetta, the som hustru hafwa, ware såsom de inga hade.

Och the som gråta, såsom greto de icke, och the som fröjda sig, såsom the fröjdade sig icke, och the som köpa, såsom the behöllo thet icke.

Och the som bruka denna jorden, som brukade the then icke, ty theнна wärldens wäsende skal förgås.”

När Jyttele-Jakob har läst det han känner sig behöva för människorna, reser han sig alltid upp och går utan att säga ett ord till avsked. Så gör han även nu, men Nils sitter och ser efter honom. De stora, mörka ögonen ha blivit mindre, och han slår sig ned på en hässja en stund, ty detta har varit mycket på en gång. Där sitter han tyst och sluten, till dess Stina ropar honom in till korngröt med smöröga och kärnmjolk. Det är det bästa han vet, och då ljusnar det i de mörka ögonen.

Men den dagen var det tyst i smedjan, det hördes inte ett hammarslag, och det var tyst i skvaltkvarnen. Han brukade ibland dra upp luckan för vattenrännan och låta hjulet gå för att intet skulle gistna i torkan. Ett par gånger på dagen sprutade rännan en vattenstråle över det torra trävirket.

Men nu stod kvarnen still.

Den dagen var det också tyst i benstampen. Inne i stugan var det tyst, ty Nils hade hängt sin harpa på pilträ. Men därute sjöngo ännu sommarens sista bin i hagens rosor, på flustret och kring bikiporna.

Nils låg den eftermiddagen uppe i höladan. Han grävde inne i nischen för att få tag på Bibeln, och när han fann den, läste han 1:a Korintierbrevets sjunde kapitel. Han var nu viss på att Jyttele-Jakob var utsänd av Herren för att kalla Nils på Stampen till besinning.

Jyttele-Jakob var utsänd som ett Herrens vittne för att anklaga Nils på Stampen, emedan denna världen höll på att taga hela hans själ.

Han skulle förvisso inte låta världen taga hans själ. Han var ju predikant, han måste väl veta, att "allting var förgängligt under solene".

Den aftonen var det smått med Nils på Stampen, och hade det hjälpt, skulle han liksom profeten strött aska på sitt huvud och sörgt över att han åter kommit på villovägar.

Det var underligt. Då man gick här och trodde, att man var frälst och frigjord från alla synder, gled man, utan att veta av det, åter ut i fångenskapen, ty synden var ju en fångenskap, den han en gång blivit fri ifrån.

Nej, han skulle säkert inte lägga ett öre på honungen, han

skulle sälja den för samma pris till både fattiga och rika, och fanns det någon, som behövde honung, men som inte hade något att betala med, då skulle Nils skänka bort den . . .

Under natten låg han och tänkte på att det inte nu var högfärdsdjävulen, som frestat honom, utan i stället Mammon. Kanske det var djävulen, som hade klätt sig i Mammons dräkt, för att han inte så lätt skulle bli igenkänd av Nils på Stampen?

Nu låg Nils där i det doftande höet, men kunde inte få sova, ty kampen var ännu inte slut. Åter och åter anklagade han sig själv, för att han på nytt fallit i frestelse, men på samma gång kom tanken som ett spirande ogräs i hans själ: Borde han inte i alla fall höja honungapriset med åtminstone 10 öre för de fattiga och 20 öre för de rika . . . Han såg pengarna på kistbotten i den blå kistan . . . Det var vita silverdalrar, och det var bankovittar . . . Men han tyckte sig också se djävulens ansikte.

Då rusade Nils upp, ryckte luckan från gluggen, slungade den med stor våldsamhet ner mot andra laduväggen och ropade med högan röst:

— Jag lägger inte ett öre på honungen! Tror du kanske, att jag inte känner dej igen, djävul, eftersom du kommer i Mammons kläder? Nu säger jag för tredje gången: Vik bort från mig, djävul, i Fadrens, Sonens och den helige Andes namn!

Därmed kände sig Nils på Stampen frigjord och somnade med rent samvete i det doftande klöverhöet.



## XVII

---

### *En svetteduk från Boltzius*

Vid den tiden började också ett annat ljus lysa i Värmland, och ljuset spred sig på ryktets vägar inte bara över Värmland, det spred sitt sken över hela Sverige, och även i utlandet talade man om det underbara ljuset, som kunde bota halta, lama, döva och blinda.

Underverkens tid var ännu ej förbi.

Ryktet nådde även till den avlägsnaste vrå i gränsbygden, och Dårdi Sämsson, som låg lam i halva kroppen, fick för sig, att hon skulle bli frisk, om hon bara fick en svetteduk från helbrägdagöraren Boltzius.

Hon hade känt en undergörande verkan i sin kropp då missionär Jonas Larsson rörde vid henne, hon hade velat stryka den heliga kvisten från Libanons cedrar och inte fått det. Men missionären bad för henne, och efter denna stund kunde hon sätta sig upp i sängen och röra armarna. Aldrig skulle hon kunna glömma den dagen, då hon efter flera års lamhet åter kände livets krafter strömma i sina händer, så att hon nu kunde sticka, sy och göra nytta. Och hon tänkte nu på, att hade hon den allra minsta tråd av en svetteduk från undergöraren i Skåre, kanske hon då även kunde röra sina ben, kunde gå och springa såsom förr. Men ingen skulle veta det, ty hon ville inte bli utsatt för gyckel, om läkedommen slog fel.

Vid det laget gick Jytte-Jakob kring med sin bibel och läste för människorna i husen. Han var denna tid rotehjon i Sämbo.

Man tyckte, att det var en plåga, var han än kom i husen, inte därför att han läste Bibeln för folk, men därför att han fordrade, att allt arbete skulle stå, medan han läste.

Hos Dårdi Sämsson fann han dock alltid ett lyssnande öra, han kom dagligen med sin stora bibel under armen, läste och gick igen. Så fortsatte han från hus till hus och uppbyggde människorna. Några stängde sina dörrar, så att han måste gå vidare, men outtröttlig var han i sin nitälskan, där han kom släpande sitt ena ben.

Dårdi tyckte, att det var synd om Jyttle-Jakob, ty även han hade ett lidande att dragas med, de voro olycksmänniskor, Dårdi och han, och en dag anförtrodde hon honom, att man hade skrivit till Boltzius efter en svetteduk, ty kanske om man lade denna duk på hennes huvud under bön och händers påläggelse, skulle hon åter kunna bli som förr och kunna både gå och springa.

Alltifrån denna dag var det, som hade Jyttle-Jakob blivit klarare i tanken, han hade fått ett förtroende, han visste, att detta förtroende skulle han inte tala om för någon, vem det vara månne, och förtroendet gav honom styrka. Det upprättade honom, så att han fick tillit till sig själv, och en dag tyckte Dårdi, att Jyttle-Jakob inte var galen. Hon kom också att fråga Sämsson, vad han tyckte om honom, och Sämsson svarade, att Jyttle-Jakob var visserligen underlig, men rakt inte galen. Han kunde märka en stor förbättring i hans förstånd, sedan han börjat gå där och läsa för Dårdi.

Då tänkte Dårdi, att hon skulle be Jyttle-Jakob komma dit den gången svetteduken skulle läggas på hennes huvud. Han var visserligen bara ett litet stoftkorn av människa, men även i ett gammalt rotehjon kan det bo en gnista av den evige Guden.

Och så hände då, att det kom bud från posten om en försändelse från Värmland.

Julius fyllde den dagen tolv år. Han hade hela natten lidit av örsprång och inte fått någon sömn i ögonen. Det dunkade och dunkade i huvudet, men Julius jämrade sig inte, ty i dag skulle det hända ett under med hans mor, hon skulle bli frisk från sin lamhet i benen och börja gå och springa.

Det var Julius, som gick ned till posten för att hämta den underbara duken. Han sprang barfota över stock och sten, han slog

tårna blodiga mot vägstenar och stubbar, men han tänkte inte på smärtan för blotta tanken på vilket under som i dag skulle hända hans mor.

När han var på återväg, bar han ett stort brev i handen. Han höll det så försiktigt, men måste också hålla sig för örat, ty det dunkade i huvudet och värkte, som om det skulle sprängas sönder. Han måste ta till bens och springa över backarna, men vägen var lång till Sämsson, och ännu hade han inte löpt över Nolby-ägorna.

Och de bara benen löpte över stock och sten, medan huvudet dunkade som släggan i en smedja.

Då han kom bort åt skogen, började han skrika av alla krafter. Han grät inte, bara skrek och ropade ”åhå” och ”åhej”, för det var ingen som nu hörde honom. Han tyckte, att det blev bättre, då han ropade, ty han glömde värken. Skogen svarade honom gång på gång. Snart tyckte han, att det var roligt att hojta och ropa, och slutligen kände han ingen värk i sitt öra. Den hade tvärstannat. Det kändes inte ens, att han hade haft värk i örat. Så underligt! Kanske hade Jesus hört hans rop i skogen och tyckt, att det var synd om en sådan liten parvel, som skulle vara sjuk på den dagen hans mor blev frisk från sin lamhet. Det var kanske därför, som folk ropade till Gud. Ty han kunde ju inte höra alla bönerna, så många människor som bad till honom dag och natt. Man måste därför skria och ropa . . .

Då Julius kom hem, talade han om, att han blivit frisk på vägen, men först då kom tanken, att det måste vara det underbara brevet, som hade hjälpt honom. Det var Dårdi som lett honom in på den tanken.

\*

På kvällen kom Jytte-Jakob släpande sitt ben och med den stora Bibeln under armen. Sämsson satt vid spisen och spämtade flisor. Han var inte det ringaste rädd för Jytte-Jakob. Han fick komma och gå, utan att han brydde sig det minsta om hans läsning. Jytte-Jakob var ju ett rotehjon, och ingen hörde på vad han berättade i stugorna, men Dårdi såg med livfulla ögon på rotehjonet. Han växte i hennes ögon, ty de två hade ju någonting

gemensamt. Han skulle läsa ur Jakobs brev, och medan han slog upp Bibeln och började läsa, tyckte Dårdi, att det hade kommit något stort över denna människotrasa, som alla hade föraktat.

Och Jyttle-Jakob läste, medan Sämsson lät vedträet vila och Julius stod på golvet med knäppta händer:

”Si, wi hälle them saliga, som lidit hafwa. Jobs tålmod hafwen I hört och Herrens utgång hafwen I sett, ty Herren är barmhertig och en förbarmare.

Öfwer all ting, mine bröder, swärjer icke, hwarken wid himmelen, eller wid jordene, eller någon annan ed, men edra ord skola wara ja, ja, nej, nej, på thet I icke skolen falla uti skrymteri.

Lider någon ibland eder bedröfwelse, han bedje: är någon wid godt mod, han sjunge psalmer.

Är någon sjuk bland eder, han kalle till sig Presterna i församlingen och låte them bedja öfwer sig och smörja med olja uti Herrans namn.

Och trones bön skall hjelpa den sjuke, och Herren upprättar honom, och om han är stadd i synder, warda de honom förlåtna.

Bekänner inbördes synderna, then ene then andre, och beder inbördes, att I helbregda warden, ty en rättfärdig mans bön förmar mycket, ther hon allwar är.

Elias war en menniska som wi, och han bad en bön att thet icke skulle regna, och thet regnade ock intet på jordene i tre år och sex månader

Och han bad åter, och himmelen gaf regn, och jordene bar sin frukt.

Käre bröder, om någon ibland eder for vilse ifrån sanningen, och någon omvände honom,

Han skall weta, att then ther omwänder en syndare af hans wägars willa, han frälsar en sjel ifrå döden, och skyler all öfwerträdelse.”

Nu öppnas det stora brevet, som innehåller svetteduken från Boltzius. Jyttle-Jakobs händer darra, då han drar fram svetteduken. Här i brevet ligger Boltzius-sången, den skall sjungas på känd melodi, ty så är det skrivet i brevet, men innan dess knäböjer Jyttle-Jakob och beder för den sjuka.

Sämsson sitter böjd och stöder händerna mot huvudet. Det är

intet nytt, att man beder för Dårdi, ty här ha många stått på knä före honom. De ha alla bett för Dårdis tillfrisknande, men inga böner ha hjälpt utom den där missionärens. Människorna här äro inte tillräckligt heliga för att bedja för sjuka, tycker Sämsson, och han har inte mycket tro på Jyttle-Jakob heller, fast han beder, att himmelen skall rämna och komma ned med läkedomen.

Men Jyttle-Jakob växer, där han står i knäböjande ställning vid sängen. Kanske har man likväl varit orättvis, då man sagt, att han var tokig.

Efter bönen reser sig Jyttle-Jakob, sätter sig på stolen och börjar sjunga Boltziussången. Det är en underlig sång och en underlig melodi, men tonerna ha ändå makt över Sämssons sinne, då han lyssnar till sången:

Vi prise och vi love dig  
för de stora under du gör  
i våra nordiska länder nu  
på världens yttersta tid.

Den sjuke skall bekänna sin synd,  
om han skall bliva frisk.  
Det står så skrivet i Jakobs fem,  
och det är så precis.

De blindfödda börja nu att se,  
den blinde får sin syn.  
Du låter växa nya ögon med,  
vi prise dig därför.

De döva gör du hörande,  
de dumbe talande.  
De spetälska gör du ren också,  
vi prise dig därför.

De halta gör du gående,  
de lama springande.

Du låter växa nya lungor med.  
vi prise dig därför.

Du är en större läkare  
än någon människa.  
Du gör den sjuke genast frisk,  
blott om han genast tror.

De skola komma från nordanland  
och gråtande tillbedja dig,  
så har du lovat i ditt ord,  
och det slår alldeles in.

Du haver lovat i ditt ord,  
att anden skall vila över nord.  
Vi prisa även dig därför,  
lovprisad vare du.

Nu reser sig åter Jytte-Jakob. Det brinner en sällsam eld i hans ögon, då han lägger svetteduken på Dårdis huvud och ropar:  
— I Jesu Kristi, Nazaréens namn säger jag dig, Dårdi Bryngelsdotter, stätt upp och gå!

Det svindlar för hennes ögon, men hon tycker, att en himmelsk eld strömmar från svetteduken. Den värmer alla hennes lemmar, och slutligen känns det som knappålsstyng i de lama benen. Det är kanske livet, som återvänder.

Hon försöker att resa sig upp. Julius skyndar till och hjälper henne, men Sämsmon står där slagen av häpnad, när han ser Dårdi åter uppe på golvet. Hon går långsamt och stödd på sonens arm. Hon känner, att blodet strömmar genom de vissnade lemmarna, och hjärtat bankar, ty nu har det skett ett Herrens under.

Jytte-Jakob lägger samman sin bibel och går, ty han har gjort sin plikt, och han är inte förvånad över detta under, som har skett. Han visste, att det skulle komma.

Dårdi hinner inte ens att tacka honom för hjälpen, men hon ser på rotehjonets trasor, där han långsamt släpar sig bortöver tunet vid hjälp av sin käpp, och hon tycker, att det lyser som ett

ljus kring det fattiga människobyttet, när hon tänker på att Guds ande kan leva och röra sig i ett föraktat stoftgrand.

Här hade Jytte-Jakob gått och varit nedpåsedd som ett dårhushjon. Ingen svarade, då han hälsade, och ingen lyssnade, då han läste evangelii ord för människorna. Man stängde sina dörrar, då han kom, och man glömde, att så hade folket en gång föraktat Jesus, Nazaréen.

## XVIII

---

### *Trolldomen viker*

Finngubben Kartelin gick däruppe i Lia kutryggig och dyster, ty man hade inte längre bruk för hans konst. Hur många gånger hade han inte läst över den lama hustrun till Sämsson, utan att det hjälpt det bittersta. Nu var svartkonstboken utnött, det fanns visserligen en del böner kvar om levrens och njurens pina, även bönen för "själasot" fanns kvar, men mycket av det andra var nedsotat.

Dårdi på Sämsson hade inte längre tro på honom, ty en missionär, som var hos henne med den heliga kvisten från Libanon hade hjälpt henne så mycket, att hon kunde sitta och röra armarna. Olle Glader ville inte längre åkalla hans gudar varken för husdjurens eller människornas sjukdomar, Eljas i Nolby ville inte hämnas på anstiftaren av branden genom att sticka ut hans öga i vattenglaset. Nu fick Kartelin intet att leva av, ty tron på de onda makterna hade försvunnit i bygden.

Så hade hänt överallt.

Kartelin började sina konstredan som ung uppe i Värmlands finnskogar, där hans förfäder offrade åt Jumala vid nymåneskiftet. Han var född i ett pörte och var ännu surögd av röken från gruvstenen, som svärtade ned både bjälkar och takslinor.

Men tron på Jumala var för länge sedan borta däruppe i Finnskogarna. Nu tillbad hans finska släkt en helt annan gud. Själv var ju Kartelin både döpt och konfirmerad. Han hade fått nattvarden och ätit livets bröd, men tron på den nye guden hade han



ännu inte fått, fast den var inlärd av en präst, som lagt både katekes och bibel i hans händer vid konfirmationsundervisningen.

När tron på det gamla försvann, tron på troll och jättar, tron på de svarta bönerna och tron på de örter, som han kokade för sjukdomar hos människor och djur, då flyttade Kartelin från Värmland och söderut mot Dal, ty däruppe vid gränsen fanns ännu mycken vidskepelse kvar vid den tiden. Nu höll denna tro på att försvinna även här. Jättarna gömde sig i bergen, tomtarna flydde från gård till gård utan att finna den ro de sökte, underjordsmänniskorna vågade sig aldrig ut, och i himlarymderna hade de onda andarna inte längre någon makt...

Och svartkonstboken låg där bortglömd med skrynkliga och nedsvärtade blad.

Men en dag tyckte Kartelin, att det ljusnade. Sämsson kom nämligen springande med andan i halsen. Han hade stått och skurit råghalm ute på tunet. Rätt vad det var, låg en bit av hans pekfinger i råghalmen, och blodet började spruta i en röd stråle. Sämsson var alldeles nedblodad på kläderna, då han kom till Kartelin, av vilken han blev mottagen med stor glädje.

Fingugubben tog fram boken, där det stod om hur man skulle "stagga" blod, höll i det blödande fingret med ena handen och i boken med den andra, varvid han läste:

Jesus och Sankt Peter mötte  
på sin väg en syndig man,  
blodet över honom rann.  
Blodet statt,  
blodet statt,  
blodet stog och det var natt,  
blodet stog, som står i boka! —  
Stryk därpå med fänaknoka!\*

Sämsson tyckte det var hemskt att blanda Jesu namn i denna besvärjelse, men han höll god min, hur besviken han än var över att blodet inte staggade sig. Det rann som förut, och Kartelin läste både en och två gånger till. Det hjälpte inte det minsta, det sade

\*Fänaknota = lammkota.

han också till Kartelin, som dessutom fick veta, att han var en kladdmakare (fuskare) i yrket.

Sämsmon sprang därför hem, stoppade fingerstumpen i kornmjöl, tog en linnelapp omkring och band till. Det hjälpte bättre än Kartelins svartkonstbok, och på morgonen var han utom all fara för förblödning.

Men Kartelin förstod, att det inte längre fanns någon tro på trollkonster i gränsbygden, sedan den nya religionen och läsarna börjat få makten med sinnena. Det var en annan tro, som blivit starkare än tron på trollkonster och vidskepelse. Mörkret hade börjat vika även från denna bygd. Religionen hade jagat finngubben Kartelin från Värmland och till Dalslands gränsbygd. På norska sidan bildades av haugianernas tro en mur mot trolleri.

Nu satt finngubben hårt i klämman.

Han hittade därför på ett annat yrke, började lagga kärl, svarva fat och göra spinnrockar. Men Kartelin kände på sig, att även denna sista utpost för svartkonsten en dag komme att ramla. Själv hade han mist mycket av sin gamla tro på den svarta magin.

En dag satt Kartelin ute på en klippa däruppe i Lia och såg ut över mot Norge. Det var en dag med lång sikt och blå septemberluft över de norska fjällen. Han tyckte, att det var ett sådant skrammel av bjällror i luften. Det lät, som om hundratals boskapsdjordar hade drivits över fjällen, skrämnda av vargen eller björnen, det råmade som oxar, det bräkte från fårfloccar. Tåget drog västerut. Kartelin kunde tydligt höra, hur den väldiga boskapsdjorden fjärmade sig mer och mer, bjällrorernas skrammel blev svagare och svagare. Aldrig hade han hört något så underligt under de år som han bott häruppe i gränstrakterna.

Han fick för sig, att det var socknens troll med dess jättar och underjordsmänniskor, som flyttade med sin boskap, eftersom det inte längre fanns någon tro på dem i bygden. Och högt över allt bjällreskrammel hörde han en jättes grova röst locka på sin hjord:

Kusyt, kusyt,  
Stjärna och Lodros,  
Randfoja, Budeja, Gullsi och Fagros,  
och Sölver i boning.

## XIX

---

### *Sämsmons väckelse*

Dårdis tillfrisknande tog lång tid. Den första månaden trodde Sämsmon, att hon åter måste intaga sängen, men därefter skedde förbättringen gradvis dag för dag. För Sämsmon var det likväl ett under, det som hade skett med hustrun, ty hon kände ju, hur livet strömmade i lederna, då hon rörde sig, och då Jyttele-Jakob kom för att dagligen läsa för henne i den heliga Skrift, satt Sämsmon inte längre och spämtade flisor, han lyssnade med begärlighet på det föraktade rotehjonet, och Julius stod som förr på golvet med knäppta händer och tindrande gosseögon.

Nu skulle det bli slut med de liderliga visorna, slut med dagdrivarlivet och slut med lånet av fritänkarböckerna, dessa försåtliga giftspridare, som så länge hållit honom tillbaka i tvivel. Men hur skulle det gå till att dra sig tillbaka från kamratkretsen utan att få höra hån och begabberi? Sämsmon, vars världsliga visor varit på folkets tunga allt sedan ungdomen, Sämsmon, som hånat Guds vänner i många år, gått och lyssnat på deras möten och Jesus-rop för att sedan bära ut dem över bygden. Sämsmon med den elaka tungan, hur skulle han bryta med vännerna och tala om för dem sin tro, utan att själv bliva till åtlöje? Vad skulle man säga uppe hos Gustaf i Bäckén, då han berättade om hur han kommit till tro genom ett så ringa vittne som rotehjonet Jyttele-Jakob?

Det var också underligt med Sämsmons väckelse, ty han kände inte den hänryckning, som andra av Guds vänner talade om på

sina möten. Han visste bara, att han såg på livet annorlunda än förr. Vad som förut varit honom stort och underbart, blev genom förvandlingen litet och betydelselöst, medan mycket av det, som förut sett litet och smått ut, nu blev stort och värdefullt. Han visste dock, att han ägde ett innerligt begär efter att kunna förstöra de världsliga visor han diktat, och som Gustaf i Bäckén skrivit av för att bereda folket på baler och marknadsnöjen munterhet. I stället ville han skriva Lammets visor och låta Eljas i Nolby sjunga dem.

Det dröjde en tid innan han bröt med sina världsliga vänner, men en dag skedde det, fast det inre liv, han nu förvärvat, var för honom en skatt så dyrbar, att han önskat hålla den gömd för världen. Han undrade dock om den skulle fläckas, ifall denna skatt kom för andras ögon, och kanske komme han att ofrivilligt draga Jesus-namnet i smutsen, om det ställdes bredvid ett sådant namn som Sämsson.

Men å andra sidan var det en inre makt, som tvingade honom att uppenbara den.

Vad var nu det rätta?

Skulle han hålla sin himmelska skatt gömd i en skattkammare eller skulle människorna få se den?

Då hände en dag, att Jytte-Jakob återkom. Han stod vid dörren, hälsade honom med den apostoliska hälsningen, satte sig ned, slog upp sin bibel och läste:

”I ären jordenes salt, är thet så att saltet mister sin sälta, hwarmed skal man då salta? Til intet mer är thet nyttigt, utan att man kastar thet ut, och låter thet trampas af människorna.

I ären werldens ljus, icke kan then staden döljas, som ligger på ett berg.

Icke tänder man heller ljus och sätter thet under ena skeppo, utan på en ljusastakan, att thet lyser alla them, som i huset äro.

Så låter edert ljus lysa för människorna, att the måga se edra goda gerningar, och prisa eder Fader, som är i himmelen.”

Och så gick han igen, denna fattiga och föraktade människotrasa, men det var också sista gången, som han kom med svar på dunkla frågor till Sämsson och Dårdi.

Dagen därpå hade Jytte-Jakob lämnat sin jordiska vandring

hos människorna. Hans likbår stod på Sandtorpets loge, och det var inte många, som saknade det gamla rotehjonet.

Man bara ställde Gud inför så mycken räkenskap: hur kunde det vara möjligt att en barmhärtig Gud skulle släpa ett så föraktat liv genom denna världen, när han bara var till förargelse för många utan att ha någon enda livsuppgift att fylla.

Det var bara en, som kunde giva svar på denna fråga, det var Sämsson.

---

*Väckelsesångerna och  
strängmusiken*

Med den ljusa och hjärtliga gudsfruktan, som följde den waldenströmska försoningsläran i spåren, började man mer och mer överge de tungsinta sångerna med de släpande rytmerna, som kunde passa de äldre, men inte de yngre. Vid den tiden kommo också stränginstrumenten allmänt i bruk vid gudstjänsterna.

Hittills hade man i gränsbygdens ödemarker endast känt till orgelverket i kyrkan som ledsagare av andaktsfull sång. Man kände också till psalmodikoninstrumentet, detta primitiva instrument, som på 1830-talet blev uppfunnet av prosten J. Dillner och torde haft stor betydelse i svenska skolor vid uttagning av enkla melodier. Detta ensträngade musikverktyg användes även till stöd för den religiösa sångens melodi. Det fanns här och där i stugorna, men kom till ringa användning.

I världslig tjänst befann sig då ännu fiolen. Den ansågs liksom dragspelet vara enbart ett dansinstrument, och det väckte mycken anstöt första gången mästerspelmannen Sven Dalson drog stråken i en helig sång vid offentlig andakt. Men många började tänka på att instrumentet inte var oheligt därför att det nyttjades till dansmusik på logarna. Så småningom vann fiolen inträde även i Guds hus; den fick då sällskap med ett annat instrument, nämligen gitarren, som snart blev allmänt känd och nyttjad vid gudstjänsterna.

Med dessa glada instrument följde också den gladare sången, och Frälsningsarmén torde ha förtjänsten av att allmogen börja-

de få sinne för den religiösa rytmiken. När den också beledsagades av ett lika hurtigt textinnehåll, ryckte den ungdomen med till de religiösa sammankomsterna, och för så vitt blev den gladare sången epokgörande för ungdomens fylkande under korsbanéret.

Från Norge inkommo till gränsbygden sånger av sådan hurtighet, att de äldre tyckte de stötte på ett alltför lätt sinne. I Fredrikshall sjöngo soldaterna i Frälsningsarmén en sång, som började med orden:

Jeg lever i nåden  
som fisken i vann.

Den överfördes trots mycket motstånd till Sverige, men även i hemlandet sjöngo Guds vänner lika sprittande frälsningssånger, i synnerhet den nykristna ungdomen.

En av dem gick på Napoleonmarschens melodi, det var också en livande krigssång även till textinnehållet. När den gamle soldaten Lax på Udden hörde denna sång sjungas, kunde han inte sitta stilla. Han kom ihåg sina tjänsteår på heden och måste upp och marschera, ty sången löd:

Upp till strid, upp till strid  
emot djävulens här!  
Han strider tappert men  
vår Gud är oss när.  
Därför seger vi få  
och till himlen vi gå,  
omkring Lammets tron snart vi stå, halleluja.

Refr.

Nu vi trotsa djävul, kött och värld,  
med dess ondska, synd och flärd,  
ty med mod gå vi fram  
uti Konungens namn  
som oss för till sin himmelska hamn,  
halleluja!

Fyra av, fyra av  
emot djävulens led,  
vet, att en kula  
måste slå honom ned!  
Därför tappert framåt  
på vår segrande stråt,  
och ej satans list oss hindra låt, halleluja!

Men innan dessa Frälsningsarméns hurtiga vistorer, marschmelodier och vandringsånger erövrade de unga och ryckte dem med i Guds vänners skara, fanns en tid då gamla folkvisor om-diktades, för att de ägde en melodiskatt, som måste tillvaratagas. Därför behövde texten ändras så att den blev gudelig till innehållet. Sålunda sjöngs bland andra "I ensliga stugan en kulen kväll" vid religiösa sammankomster med ett tendensfullt slut-innehåll, i vilket orden "barnen de dansa och kvällen förgår" voro uteslutna.

Sånger av episkt innehåll funno begärliga lyssnare, ty "Flickan, som trampade på brödet" sjöngs i var stuga, likaså en sång med vemodsmättad melodi:

En stackars fattig indian,  
ett skogens vilda barn,  
som från sin ungdom bunden var  
i avgrundsfurstens garn.

En gång han av en missionär  
fick höra livets ord,  
och i hans hjärta sjönk det ned  
som regn i törstig jord.

Eljas kunde emellertid inte med de hurtiga sångerna, han kunde inte ens förmå sig till att traktera varken gitarren eller fiolen. Hans sånger voro de gamla, där man kunde dra ut tonerna på längden för känsliga lyssnare, som tyckte, att en vacker sångröst var förmer än takt i en sång.

En sådan andlig visa, i vilken rösten fick både glans och hän-



förelse var den då mycket sjungna "Gud är med oss", där refrängen löd:

Gud är med oss,  
Gud är med oss,  
och hans sak skall framgång få.  
Gud är med oss,  
Gud är med oss,  
i hans namn vi segra må.

Men Nils på Stampen höll hårdnackat fast vid frälsningssångerna och allt som hade hurtighet och takt. Antingen han spelade den sneda gitarren och sjöng för sig själv, eller han drog sina sånger på ett möte i stugorna, lät hans spel på strängarna likt kolven på en trumma, och foten trampade takten oförskräckt och utan bekymmer om andras tycken.

Guds vänner utmönstrade så småningom sådana sånger, som inte passade den gudeliga andakten, men bland de nya funnos många innerliga, som stannade kvar, bland dem väckelsesången om den förlorade sonen:

Jag for bort uti främmande land  
med det arv, som min fader mig gav,  
och förlösade så efter hand  
att till sist det ej något fanns kvar.  
Uti syndens och djävulens tjänst blev jag slav,  
och min hunger jag släckte med drav.  
Men en röst ständigt varnade mig:  
Akta dig! Akta dig! Akta dig!

Desslikes följande strof ur en sång, som skildrar den personliga gemenskapen med Frälsaren:

En vän jag har i Jesus, med honom allt jag fått,  
han är skönast av mång tusen för min själ,  
och liljan uti dalen jag ser i honom blott,  
mig han rena kan från synder, brister, fel.

I sorg han är min hugnad, i nöd han är min lott,  
han är min sköld, min borg, min fröjd, min del.  
Han är liljan uti dalen, en morgonstjärna klar,  
han är skönast av mång tusen för min själ.

Sånghäften utkommo dessutom på gränsbygdens eget, norsk-svenska språk, antingen diktade på målet eller tillkomna genom en underhaltig översättning. Alla dessa verk voro tillkomna efter gamla melodier.

Men alla de nya visorna voro ingen himlahonung för de gamla själarna, dessa som upplevat väckelsekampen, själskriserna och återfödelsen. De höllo ännu kvar vid Oscar Ahnfeldts Andeliga Sånger, som vid den tiden utkommit i sin fyrtonde upplaga.

Här kommer en främling från fjärran ort,  
låt upp, låt upp,  
han gästa vill i ditt hus, dess port  
låt upp, låt upp!

Med en sådan molltonig melodi i a-moll kunde ännu väckas hjärtan, hårda som sten, och till och med Nils på Stampen, som sjöng frälsningssångerna, måste lägga sin gitarr, när Kvarnkasen, som var en mycket bättre både sångare och gitarrspelare, föredrog de gamla sångerna och mumlade fram dem med varm och mjuk stämma ur sitt långa skägg.

Hans gitarrverkstad långt uppe i skogen, där han bodde, blev målet för mången ung snickarkunnig yngling, som ville lära sig göra instrument så, som han gjorde dem. Men det var ingen av dem, som lyckades, och hemligheten tog han med sig i graven.

Men i socknen var det ännu ingen utom klockaren, som var notkunnig. Klockaren hade ju Hæffners koralbok och kunde undervisa dem, som önskade, i att sjunga efter noter. Eljas grundnade länge och väl på om han skulle gå bort till klockarn och lära sig noterna, eftersom Eljas ju var den främste sångaren i bygden. Han hade nämligen hört, att man kunde ta reda på melodier, läsa sig till dem, som då man lär en läxa. Först tyckte han det var skamligt, att han, som ibland varit försångare i kyr-

kan, skulle lära sig av en, som kom efter honom, men slutligen blev han nyfiken att se, hur noterna sågo ut.

Först skulle han lära sig takten på de sånger han redan kunde. Klockarn måste berätta, hur takttecknen sågo ut, och sade, att på det eller det ordet var det två eller tre taktslag. När han lärt så mycket, att han förstod tecknen, skulle han sjunga den kyrkliga ingångspsalmen: "Upp, psaltare och harpa!"

Eljas klämde i och sjöng. Men då han kom i gång, ville han hålla ut på de toner, där det lät vackrast och dessutom göra drillar, som inte tillhörde melodin i koralboken.

Men då knackade klockarn i sitt psalmodikon.

— Här i noterna finns inga drillar, sa klockarn.

— Jag tycker det är drillar alltihop, sa Eljas, och det du kallar noter, liknar en massa fåglar, som sitter på en kvist och sjunger var efter sin näbb.

Det gick naturligtvis inte. Eljas måste sluta redan efter den första lektionen, ty tålmod att lära något nytt hade Eljas aldrig. Palmqvists Pilgrimssånger, som utkommo i häften med melodierna i sifferskrift rönte därför samma öde som nottecknen i Hoeffners koralbok.

Notboken blev länge en förborgad bok, medan sången växte vild och oansad i den fria församlingen en lång tid, tills den första fyrstämmiga kören lät höra sig. Detta skedde i statskyrkan, och kyrkokören var ifrån Karlstad. Den hade sjungit för själva biskopen.

Bygdens kyrka var fullpackad av lyssnare. Man kom både ridande, körande och gående söndagsaftonen, då den fyrstämmiga sången skulle stiga under valven.

Här sutto också de frikyrkliga läsarna, ty även de ville höra det, som var vackert. Här satt Nils på Stampen, som höll styvt på takten, här satt Eljas, som inte brydde sig om takten. Här satt Lax på Udden, som bara hade en enda sträng på sitt instrument. Här fanns även Renström med den väldiga stenbrytarbasen. Men här satt också bygdens unga, dessa, som sjungit Frälsningsarméns sånger till fiol och gitarr. De blickade med respektfull bänan mot läktaren, där femtio starka lungor nu skulle lovsjunga Herranom.

Nu kom det.

Som ett dån av många vatten klingade Beethovens "Lovsång":

I himlar, sjungen den eviges ära,  
ja loven Herrans helga namn...

Hela församlingsskaran vände sig plötsligt mot läktaren och gapade av förvåning över att valvet inte störtade ned och läktarens pelare bräcktes.

Men när underhållningen i kyrkan var slut, följdes Guds vänner åt uppöver kyrkbacken. De gingo mest var för sig, tysta och ordfattiga, ty något så vackert hade ingen hört.

De tyckte visserligen, att de varit otrogna mot sin övertygelse, när de varit i kyrkan, men de hade ju hört på någonting så underbart som fyrstämmig sång...

— Vackrare sjunger väl inte den himmelska härskaran, sade Nils till Eljas. Det lät ju som många vattens brus, nu är det väl bäst, att jag lägger bort gitarren.

Men de unga, som hört denna sång, sade ingenting. De förstodo, att det fattades mycket i deras religiösa sång och musik. Och så var det ju det där med noterna, som var så svårt att lära, att det rakt inte lönade sig, eftersom man kunde lära sig sjunga Guds lov dem förutan.

För det släkte, som då var det yngsta, såddes genom de musikaliska instrumentens inträde i bygden tonernas ädla säde. Julius hos Sämsson började sätta strängar av tagel på en låda. Barnen hos Olle Glader, Eljas i Nolby och Kvarnkasen gjorde spelpipor av sälg.

Men den mognare ungdomen, som hört "Guds lov i naturen" och den fyrstämmiga sången i kyrkan, började härefter lyssna noga på varje ton, då de renstämde sina instrument. Till och med gamle Lax på Udden blev noggrann med att strängen inte fick skorra eller slå i strängbandet, då han satte stråken däröver för att spela Guds lov.

Det var bara Eljas, som stod kvar på sin ståndpunkt att inte bry sig om den föreskrivna takten så noga, då han sjöng.

Han höll ut på de vackraste tonerna. Det gick bäst, då han

fick sjunga mol ensam och utan tillhjälp av någon musik. På väckelsemötena kallade han sig "fiskaren", ty han gick ofta bland bänkarna för att fiska själar för himmelriket, därför blev också "fiskaresången" hans mest sjungna väckelsesång:

Änglar på den andra strand  
drager noten uti land  
för att fånga  
fiskar många,  
och bland dem är jag och du.

## *Skriften i snön*

Detta kapitel handlar om en skrift i snön och om Guds vänner, som blivit så talrika, att ingen stuga kunde rymma dem. Det handlar också om fattiga vänner, som ägde så vidgade hjärtan, att de innelyckte Gud, som är det största av allt.

\*

Sedan läsarna nu genom tillströmningen av talrika unga krafter blivit så många, att de endast kunde utöva andakten gemensamt i det fria och då detta inte kunde åstadkommas vintertid, väcktes en önskan om ett eget gudshus för deras tillbedjan.

Men alla voro ju fattiga. De ägde kanske var sin stuga med ett småbruk eller åtminstone en åkerlycka, en skogskas med utmarker för boskapen, men därutöver ingenting utom skulder.

De ägde dock stora hjärtan, och i dessa hjärtan fanns det plats för stark förtröstan och tro. Kanske skulle det undret hända dem, att de fingo ett eget gudshus, eftersom de voro husvillan, då de gemensamt tillbådo Gud.

De samlades och talade med varandra om dessa bekymmer. Eljas rev sig i nacken och undrade, hur man skulle få pengar till tomtområde. Ett hus ginge nog att bygga, om de slöte sig samman och delade arbetet broderligt sig emellan.

Nils på Stampen rev sig i huvudet och grunnade, om kanske någon av Guds vänner ville skänka en tomt för en fri kyrka. De skulle då så sant och visst få bygga fritt på Stampen. Men

dit fanns ju ingen körväg, bara oländiga stigar att gå över berg och dalar.

Olle Glader framhöll, att frikyrkan skulle stå högt och fritt med utsikt till hela bygden. Den borde byggas av timmerstockar och likna ett fäste, därför gjorde det ingenting, om det var fri utsikt till statskyrkan. Guds hus borde stå högt över alla stugor och skina som ett tempel, byggt Herranom.

Det framhöll Olle Glader, och alla instämde i hans ord.

Under tiden såg Eljas med blå, förhoppningsfulla ögon uppåt Backen, där Hans-Peter bodde, ty det var hos Eljas man samlats för att hålla rådslag. Backen låg högt och fritt. Till Backen hörde ett berg med en platå. Det passade bra till läge för guds-huset, ty därifrån kunde man skymta grannsocknarna i öster och de norska fjällen i väster.

— Tror du Hans-Peter blir dyr, om vi köper berget? frågade Nils.

— Det gör han säkert inte, svarade Eljas, Hans-Peter är en ärans man.

De som nu samlats hos Eljas i Nolby för att rådslå, voro ännu flera än de, som yttrat sig. Här satt även Sämssmon, lycklig i sin unga glädje att få bli medräknad.

Här satt Kvarnkasen med det långa, blonda skägget. Här satt Denis, och här satt Jonas, Simon i Gravdalen och August på Getryggen. Och här satt den väldige bergsprängaren Renström med krutstänk i ansiktet och på stenbrytarhänderna.

Renström sade:

— Jag vet, va' vi gör med Hans-Peter på Backen, vi ber till Gud, att han säljer berget så billigt som möjligt. Sedan får vi gå upp och tala med honom. Det står nämligen i Bibeln: "Om Herren icke bygger huset, så arbeta de fåfängt, som därpå bygga."

Därmed knäppte Renström sina grova händer, böjde sig mot bordet och bad:

— Du vet det, Herre Gud, att vi behöver ett gudshus, där vi kan samlas, och för att få ett gudshus, så behöver vi en plats att bygga på. Nu tycker vi, att berget är så bra, för det ligger högt och det är nära till dig. Hjälp oss nu, så vi får berget så billigt

som möjligt, och kan vi inte få det billigt, så sköt då om att vi får pengar till att köpa för, du som är ägare till både himmel och jord.

— Amen, sade Nils på Stampen. Amen lät det runt omkring. Därmed bröto de upp och gingo var till sitt.

Eljas hade fått i uppdrag att tala med Hans-Peter, för Guds vänner ville ha svar redan påföljande söndag. Men det hade under den gångna sommaren gått inmutningsmän från bergverksstyrelsen omkring i bygden; det sades att flera av bergen gömde silvergruvor. Hans-Peter hade hoppats, att hans berg skulle innehålla silver, och när Eljas dagen efter sammanträdet gick upp till Backen för att tala med ägaren, hade ett stort moln av tvivel lägrat sig över hans själ. Skulle det gå om intet allt detta, som bröderna hade hoppats på? Detta berg låg mitt i bygden och vid Backens tun. Här hade stridsmännen samlats till försvar för hem och härd, när det var ofredstid. På detta berg hade vårdkasar blivit tända, de hade lyst för flera kyrksocknar och väckt till medvetande, att fara var å färde. Nu var det fred mellan gränsfolken, och några plundringståg skulle inte längre draga över trakten att bränna och förstöra hus och hem. Berget var skapat till grund för ett gudshus, där det nu låg, och här skulle kanske den helige Andes eld utgjutas över bygden.

När Eljas kom upp till Hans-Peter, gick han rakt på sak, talade om att man tänkte bygga ett bönehus, funderade hit och dit, om det fanns något ställe på Hans-Peters mark, som man kunde få köpa för en billig penning. De voro ju fattiga, Guds vänner i gränsbygden, och mycket hade de inte råd att betala.

Hans-Peter stod och grunnade, men det kom intet rejält svar från honom, ty en bonde vill alltid ha lång betänketid.

När det inte kom något rejält svar, tog Eljas mod till sig och sade:

— *Vi vill ha ditt berg*, Hans-Peter...!

Hans-Peter gapade av förvåning över en sådan djärvhet och påflugenhets.

— Mitt berg?

— Ja, ditt berg, för du kan inte så en enda nypa havre på't en gång.



— Men tänk, om det i stället blir en silvergruva!

— Det blir silvergruva först om vi får bygga ett gudshus där, sa Eljas, annars blir det aldrig någon gruva. Så har bergsmännen gått och mutat in i årtal hemma hos mig. Inte ser jag till någe silver för det, och där som de har börjat att gräva efter silver, har de slutat igen, det blir bara en stenkas efterpå. Tro du mig, Hans-Peter, får vi köpa berget ditt, så blir det en skatt i berget, den blir till lycka åt dig med. Och ju billigare vi får det, desto mer välsignelse får du av berget, sade Eljas.

— Jag ska fundera på't, sa Hans-Peter, det tål att tänka på. Här går jag och tänker bli rik på ett berg, och så kommer du, Eljas, och säger, att det inte finns silver i berget. Ändå vill du köpa det, för där skall byggas någe, som ger mer välsignelse än silvret. Kan du inte vänta till sommarn, då berget blir bart, så de får se, om det finns silver...?

— Nej, vi väntar inte längre än till söndan, sa Eljas. Vi har bett Gud om en bra plats, och berget ligger nära himmelen, tänk på det nu till söndan, Hans-Peter.

— Jag får väl tänka då, sa Hans-Peter, men det får jag säga, att om de andra är lika envetna som du, då blir det i alla fall ett bra hus, när det kommer upp.

Då Eljas gick hemöver hade hoppet ljusnat för honom, han till och med kutade vägen hem genom snödrivorna. Nu fick det då gå som det kunde, han hade i alla händelser gjort sitt.

På söndagen skulle alltså svaret ges. Guds vänner samlades hos Eljas, som avtalat var, och man förenade sig om ett lagom pris för berget. Man tänkte erbjuda Hans-Peter ett hundra riksdaler, inte ett öre mer, men det kunde man få ihop genom sammanskott.

Det skrevs förslag till köpekontrakt att förete Hans-Peter för godkännande. Det var Eljas, som förde pennan, och det var många krusiduller på de gammaldags bokstäverna.

Då kontraktet var färdigskrivet, strödde han aska på papperet och knäppte med fingret på arket, rullade det samman och gjorde sig i ordning att gå till Backen.

Alla voro iklädda tjärsmorda storstövlar, utom Denis i Bergemellan, som hade varit i Fredrikshall och köpt "guttaperka"-

galoscher, och det var en modig flock av viljestarka karlar, som stegade upp genom snögatan till Backen.

Där gick Eljas först med pappersrullen under armen. Efter kom bergsprängaren Renström med fårskinnsluvan över öronen, ty det var trettio grader kallt. Därefter kom hela högen: Kvarnkasen, Nils på Stampen, Olle Glader, Denis i Bergemellan med "guttaperka"-galoscherna, Simon i Gravidalen, August på Getryggen och Sämsson.

De togo vägen bort till berget för att bese det, men uppkomna på bergets nordsida var det någonting annat, som de fäste uppmärksamheten vid. Här såg man spår i snön, det var märken efter breda fötter och stadiga stövlar, och det var också märken efter en käpp.

Och här kom man på en skrift i snön. Den var av följande innehåll:

UPPÅ DETTA HÄLLEBERG SKALL JAG BYGGA  
MIN FÖRSAMLING, OCH HELVETETS PORTAR  
SKOLA INTE VARA HENNE ÖVERMÄKTIGA.

*Hans-Peter.*

— Ser du, där har vi gåvobrevet, sade Nils på Stampen, det är svaret på din bön, Renström, stå och bocka dig för vår Herre, för här är ett heligt rum.

Renström tog av fårskinnsmössan och knäppte tyst händerna. Så gjorde de övriga, en efter en: Eljas, Olle Glader, Denis, Simon i Gravidalen, August på Getryggen, Kvarnkasen och slutligen Sämsson.

Sedan tågade de till Backen för att tala med Hans-Peter.

— Du kommer manstark i dag, precis som skulle du komma med en stämning, skrattade Hans-Peter, då Eljas trädde in med de andra männen.

— Jag tänkte vi skulle få svar om vi får köpa berget...

— Nej, det får ingen köpa mitt berg, sa Hans-Peter och såg munter ut, ingen får köpa berget, jag skänker det till vår Herre. Gåvobrevet står skrivet i snön, och det räcker.

---

*När gudshuset byggdes*

När gudshuset skulle byggas, behövdes mer än ett tomtområde på ett berg, låt vara att berget var vackert med utsikt åt alla väderstrecken. Det behövdes timmer, det behövdes arbetskrafter, åtskilligt med granit till grundmur, och det krävdes pengar.

Eljas lovade skänka granit ur sin stenkas. Kvarnkasen med det långa skägget var snickare. Han lovade skänka de dagsverken, som behövdes för inredningen. Denis i Bergemellan skulle skänka de timmerstockar, som föllo på hans lott, likaså Simon i Gravdalen, August på Getryggen och Olle Glader.

Den väldige bergsprängaren Renström visste, hur krutet skulle behandlas. Han skulle laga så, att grundstenarna lågo färdiga i stenkasen, bara han fick tillräcklig handräckning med att borra och bryta i bergen.

Nils på Stampen hade varken skogstimmer eller någon stenkas på sitt lilla jordbruk. Benstampen kunde inte inbringa något för missionens räkning, och skvaltkvarnen lika litet. Där sovo bina vintersömnerna i sina kupor, och något smide för gudshusets räkning kunde inte komma i fråga, eftersom både lås och spikar köptes billigt i boden. Som snickare var han inte heller vidare händig. Däröfver vittnade den sneda gitarren, som hängde därhemma på väggen.

Vad skulle han då offra, Nils på Stampen, som hade ett så stort hjärta?

Han skulle predika Guds ord fritt och för intet. Han skulle

göra det med en sådan kraft, att det under ett tjugotal år framåt slog ned som eldgnistor från hans eget smidesståd. Och han skulle sjunga Lammets visor samt de nyare frälsningssångerna och stampa takten i golvet som förut.

De dagarna dånade det i skogarna av yxhugg, stora malmfuror föllo med brak och dån uppe på åsarna. De kördes upp till berget på vinterföret, det kom timmerlass efter timmerlass över vintervägar, som aldrig sett eller hört en slåde gnissla i snön, och nu var det färdigt till stembrytning i Eljas' i Nolby kas, där Renström, den väldige bergsprängaren, skulle stå för rusthållet.

Den dagen var en stor dag i bygdens historia. Ingen kunde börja ett så betydelsefullt arbete utan att inviga det med en gudstjänst. Därför skulle Nils på Stampen predika därute i stenkasen i gnistrande vinter och under bar himmel. Hans kraftiga stämman ljöd som en kommandoröst. Det var som en fältgudstjänst före helig strid. Han talade om människorna som ett stort berg, från vilket Gud bryter loss sten efter sten för att inpassa dem i sitt heliga tempel, och nu ljöd den allvarliga stridsbönen ur stenkasen:

Gud är med oss,  
Gud är med oss,  
och hans sak skall framgång få.  
Gud är med oss,  
Gud är med oss.  
I hans namn vi segra må.

Och stensprängarnas sträva röster följde i släpande och tunga rytmer, medan rimfrosten smälte i deras skägg.

Först nu kom Renström med svavelstickan och förde den till luntan. Det började brinna med en smal rök.

— Varsko här!

Stövlarna stampade i snön, medan ungsbogen bröts ner under stadiga klackjärn, och då man hunnit undan för det kreverande första sprängskottet, hördes ett dån, en röksky steg mot himmelen. Det ekade i alla åsar, som när de svara på ett tordön.

Ja, nu var det liv i stenkasen!

— Vad är det för väsen här uppe i stenkasen? frågade kyrkväktare Nord. Han kom från kyrkogården och måste denna vägen och höra, om det var världens undergång.

— Här spränger vi sten till en ny kyrka, sa Renström, men vi behöver ingen kyrkstöt i denna kyrka, så du kan gå din väg igen, Nord!

Kyrkväktarn skrattade och menade, att även läsarna kunde behöva en kyrkstöt för väckelse ibland, men nu såg han, att ingen av dem sov, och han tyckte om folk, som ville någonting.

Så gick Nord. Men länge hade han inte gått, förrän han måste vända sig och lyssna på den underligaste stembrytarvisa han någonsin hört. Nils på Stampen hade nämligen i sin predikan talat om att vi alla äro stenar, som vår Herre måste hugga, putsa och jämna på, för att de skola passa in i den himmelska tempelbyggnaden. Nu stodo fyra karlar för att bryta loss en sten, och det underliga var, att stembrytarvisorna handlade om de stenar, som Gud skulle passa in i sitt rikes murar:

Han kommer väl en gång — åhå,  
fast skrovelig och grå — åhå,  
Guds hammare skall putsa på'n — åhå,  
men in ska han i muren, — åhå.

Ja, det var Eljas som sjöng Sämmons nya visa, och bakom honom stod Renström med det väldiga järnspettet och sköt på, medan Olle och Denis stodo på var sin sida och vickade stenen upp på släden, varefter August på Getryggen körde över gårderna rätt upp till berget.

Men Kvarnkasen och Simon, som borrade, hade också sin visa, att sjunga, det var Frälsningsarméns krigssång för Kristi stridsmän. Släggorna gingo i takt på borren, det var en sådan rask och glättig takt i frälsningssångerna, och just nu genljöd stenkasen av följande strof:

Sjung o sjung, sjung o sjung  
om den härliga fröjd,  
vilken oss väntar uti

himmelens höjd,  
när kring tronen vi stå  
och då kronan vi få  
för att fröjdas i himmelens höjd.

Den sjöngs på eggande marschmelodi i takt med hammarslagen.

Men när kyrkväktare Nord hörde detta, riste han på sitt lurviga huvud och begav sig hem till Böret för att tala med henne om detta underliga, som hände nere i stenkasen hos Eljas i Nolby.

Helt tills våren bröt in, sköts det med svart bergkrut i stenkasen, ty dynamiten var då inte känd häruppe i gränsbygderna, och det sjöngs både psalmer och andeliga visor om vartannat.

Äntligen kom också på det sista vårföret Lax på Udden den långa vägen fram till bygden för att se på det arbete, som var utfört, och han yttrade, att även om han aldrig skulle få se något Guds under här i livet, så tyckte han, att det skedde ett underverk bland människorna här i bygden varje dag. Men ännu hade han inte mist allt hoppet att få se skynten av Guds ansikte.

I de dagarna och när den sista stenen hade körts över gärdena upp mot det heliga berget, kom finngubben Kartelin vandrande uppifrån skogen ned till Eljas i Nolby. Han hade nämligen svarvat en träljuskrone med speglar och plats för åtta ljus, och den ville han skänka gudshuset till själva invigningen. Han önskade innerligt, att den skulle få hänga över själva predikstolen.

— Men är inte du en sådan där hedning? frågade Eljas.

— Nej, jag har så gott som blivit omvänd, svarade Kartelin och såg ned i golvet.

— Men du läser ju bönerna bakfram och har svartkonstboken till din bibel? Inte tror du väl att en hedning kan bli omvänd så fort.

— Nej, nu läser jag bönerna rättfram, som de är, sa Kartelin, och svartkonstboken, den har jag bränt upp. Nu vill jag därför skänka denna krona till bönhuset att hängas i taket, helst över

predikstolen, så alla kan se den. Jag har själv både svarvat och förgyllt den med guldbrons i färgen, och så vore jag glad, om de talar om att jag blivit omvänd och skänkt denna ljuskrona . . . den är bevis på min nya tro.

Eljas bet sig i läppen, ty han var inte säker på att Kartelin blivit riktigt väckt, eftersom han ville ha äran och berömmelsen av detta sitt verk. Han mindes ju, hur nära Kartelin hade haft förbund med satan, han lät ju folk se tjuvarna, som hemsökte ladugårdarna, i ett vattenglas. Det var också andra gräsliga ting, som denne hade låtit komma sig till last, därför trodde Eljas, att det var bäst han fick lämna ljuskronan, men man måste pröva honom en tid, om bättringen var riktig. Missionshuset blev ju inte färdigt än på länge. Och därvid blev det.

Men en dag kom Lax på Udden ner till bygden. Han kom mager och torr in till Eljas. Han hade inte varit bra nu i det sista, och så hade han kommit att tänka på att ingen gåva hade från honom lämnats till gudshuset. Han tog upp ur en getskinnsplånbok 50 kronor i sedlar och lade på bordet. Han ville ha litet glädje av dem, sade han, det kunde snart bli slut med den gamle Lax . . . Han hade fäst sig mycket vid sina jordiska ägodelar, som han hade på kistbotten. Kanske var det orsaken till, att han aldrig kunde få se ett enda under från Herren . . .

När Eljas hörde dessa ord, blev han fuktig i ögonen.

— Din gåva kommer från ett rent hjärta, sade Eljas. Varför behöver du då se Guds ansikte, när Gud bor i ditt hjärta och du känner hans närvaro. Du är kanske mycket, mycket saligare än vi . . .

Och så gick Lax på Udden.

På våren lades grundmuren på berget, och när de första timmerstockarna fogades samman, hade löven spruckit ut till den heliga pingstens tid. Här hade Guds vänner gått och känt hänryckningens ande inom sig, burit på en gemensam dröm och ett gemensamt hopp. De unga gingo i hänryckning, och de gamla hade blivit unga på nytt. Den gudsfruktan, som trycktes ned av lagen och gärningarna, de eviga straffens och Guds vredes predikare, hade slagit upp sitt blåa öga mot himlen och sett Gud som en barmhärtighetens och kärlekens Gud.

Tongångarna och rytmerna i livsmusiken hade blivit gladare, ty man visste, att evangeliet inte var ett sorgens, utan ett glädjens budskap.

Det var också i ljuset av detta glada budskap som gudshuset uppe på berget växte mot himmelen. Det klang som klockor i det malmrika timret, och arbetet med de kådiga furustockarna blev till en lovsång, som steg under himmelens fäste. Här arbetades inte för den timliga lönens skull, ty den utgjordes av en krona pr dag och på eget kosthåll.

Den sommaren blev det en lång torka. Säden stack upp ur den sönderspruckna jorden som förtvinat gräs. Alla ängar stodo brända, som om elden gått fram däröver, och boskapen stod och råmade till himmelen i skuggan av skogens snår.

Hade Herren förskjutit de fattiga bönderna, som bodde däruppe? Hade Mästaren övergivit Gränsen? Brunnarna torkade ut, man måste köra vatten i tunnor från insjöarna, men vattnet var varmt och gav ingen svalka åt varken människor eller djur.

När Guds vänner mötte varandra, hade de ingenting att säga. Det kändes, som hade också orden torkat ut på varje tunga, men de ögon, som möttes, buro samma fråga:

— Har Mästaren vikit bort från Gränsen?

Olle Glader gick och talade för sig själv:

— Varför har du övergivit oss, o Herre?

Mästaren:

— Jag har ingalunda övergivit eder. Det går lätt att sjunga Guds pris i medgången, men i motgången och prövningarna gåån I och knorren. Likväl är motgången större, ty den renar eder tro från slagg.

— Hur länge skall du då pröva oss, o Herre?

Mästaren:

— Tills jag finner, att tron är lika stark i motgången som i medgångens dagar.

I det laget var det som Johannes trädde fram. Johannes, som också kallades kolportören, var den ende i gränsbygden, som genomgått missionsskola. Han sände ut ett budskap till alla Guds vänner: Vi skall mötas på det heliga berget och bedja vår Herre om regn!



— Men ännu är inte bönhuset färdigt, sade Eljas. Vi har byggt upp både timmerväggar och takstolar. Vi har lagt spåntak på gudshuset. Annat tak är inte färdigt, det finns inga stolar, och fönsterna är ännu bara gluggar. Inte kan vi tillbedja i ett hus, som inte är färdigt, men vi kan bedja var för sig, Johannes . . .

Men Johannes kände på sig, att Gud ville stämma möte med de sina på berget, och när söndagen kom, så hade kallelsen hörsammats av folk både från öster och väster, från norr och söder. Man kom gående och körande i trillor och gigg, man kom från utbygder och sandlända marker, där man måst så vårsåden på nytt och harva ned den i en mylla, som var torr som aska, ty man trodde, att Gud hade förbannat gränsbygdens jord.

Således hände också, att inte enbart de, som stått utanför kretsen av Guds vänner, utan också uppenbara fiender till läsarna kommo vandrande upp till det heliga berget för att närvara. Men de kommo inte ensamma, ty redan då de gingo till sammankomsten, följde den ena molnflocken efter den andra på himmelen, och redan då många hundraden samlats på det heliga berget, hade stora molnskaror stämt möte på himlavalvet i en tryckande hetta. Människorna kunde knappast andas i den heta luften. Solröken stod runt kring horisonten som röken efter en brand.

Då kolportör Johannes trädde fram för åhörarna, skar en blixtnedslag genom de mörka åskskyarna. Åter en blixtnedslag och åter en. Tordönen hängde samman i ett enda mummel, och folket hisnade för varje ljungeld, som sjöng över åsarna. Kvinnorna gömde sig inne i bönhuset, de långväga bundo sina hästar och begåvo sig även de under tak, ty härinne mellan de starka och timmerdoftande väggarna kändes det tryggt. De som nu stodo kvar på berget voro Johannes, Olle Glader, Eljas, Simon i Gravdalen och Denis i Bergemellan.

Men längst ut på branten såg man den väldiga silhuetten av bergsprängaren Renström. Han fäktade med armarna, det var som om han velat ropa ut någonting till de mäktiga naturkrafternas herre. Det behövde han inte. Inom några ögonblick följde ett skyfallslignande regn. Karlarna, som tagit plats på berget, sökte sig nu in. Därinne stod Nils på Stampen och lyssnade till naturkrafternas spel. När han upptäckte Johannes, kolportören, ropade han:

— Vad säger du nu, Johannes?

— Nu har jag ingenting att säga, ty Gud talar till oss, och han är en väldig predikant. Han har också givit oss svar på en samfällid bön, innan vi hade uppsänt den. Ty det står ju i Skriften: "Innan du ropar, så vill jag svara."

Naturligtvis fanns det sådana som sade, att detta svar på en ännu icke uppsänd samfällid bön endast var en slump och en tillfällighet. Men för dem, som ville tro på under från himlarnas Herre, räknades denna märkliga upplevelse på det heliga berget som en bönhörelse, och man sade, att på detta berg hade man byggt inte blott en kyrka, där man skulle tillbedja, utan här hade man ock genom denna händelse uppbyggt ett starkt fäste av tillit till Guds makt, och man erinrade sig Hans-Peters skrift i snön: "På detta hälleberg skall jag bygga min församling, och helvetets portar skola inte vara henne övermäktiga."

Men på hösten stod gudshuset färdigt att tagas i bruk. Det var stadiga timmerväggar, spantade med mossor. Taket var spänt i gulvit panel, predikstolen var ännu omålad liksom träbänkarna och taket. Det doftade furu över allt, och hemtrevnaden blänkte i allas ögon, då de bänkade sig för att lyssna till det heliga ordet. I taket hängde fotogenlampor med bukiga porslinskupor och mitt över predikstolen Kartelins svarvade träljuskrona, som var förgylld och liknade en kopparkrona med speglar och plats för åtta ljus.

Det hade visat sig, att finngubben inte var den hedning, som Eljas trodde. Kartelin var nog uppriktig i sin omvändelse från trolldomen och svartkonstboken, och han blev även väckt till tro, fast det skedde varken genom syner, uppenbarelser eller några övernaturliga händelser. Han fick även sitt efterlängtade tack från församlingen, och när han slutligen dog upp i åttiåren, visste man inte, vad som lyst klarast: hans förgyllda ljuskrona eller hans tro.

Det mest livfulla i denna unga församling var emellertid sången, ty den lockade ungdomen. Nils på Stampen satt med sin hemmagjorda, något sneda gitarr och sjöng hurtiga frälsningsarmésånger. Han trummade med sina smidarehänder på strängarna, sparkade takten i golvet och sjöng:

Fyra av, fyra av emot djävulens led,  
vet, att en kula måste slå honom ned,

därför tappert framåt  
på vår segrande stråt  
och ej satans list oss hindra låt.

Johannes, kolportören, gjorde emellertid anmärkning mot hans sätt att föredraga de andliga visorna. Han önskade bringa litet mer kultur över gudstjänsterna och sade till Nils, att det inte passade sig att sparka takten i golvet vid en religiös sång.

Då lämnade Nils både sången och den sneda gitarren åt sitt öde och nöjde sig med att predika Guds ord. Det gjorde han med tordönsstämma, då han blev hänförd, och nu var det hans tur att giva fritt ur sin andes skattkammare, eftersom han inte hade några andra gåvor, som passade till missionshusbygget.

Men alltifrån den tiden hängde Nils på Stampens harpa på pilträ . . .

### *Bark Toresons ånger*

Samma höst som gudshuset stod färdigbyggt uppe på Backens heliga berg, hade Bark Toresons söner i Sund återkommit från Norge efter att ha varit borta på arbete i flera år.

Kerstin Toreson fick först se dem. Hon satt och tänkte på den stora torkan i somras, på det välsignade regn, som Guds vänner hade bedit ned från himmelen, hon tänkte på den vackra och varma höst, som kom efter regnet, på kornet, som hunnit bli moget nere i liden och på allt det underbara, som hänt i bygden under dessa år.

Och medan hon såg neröver liden på det välsignade kornet, som snart skulle in i ladan, upptäckte hon sönerna Börje och Bryngel, som kommo vägen uppigenom liden till stugan. Plejlarna hängde på deras bruna nackar, och Kerstin blev så glad, att det sjöng i hennes hjärta, då hon såg dem närma sig fadershemmet.

Bark hade återfått sitt förstånd, men han talade sällan. Därför trodde man, att han fått ångestsjukan för det onda, som han hade gjort. Han satt nu och snidade träskedar och visste om intet, då sönerna trädde in i stugan.

— God dag, far och mor, hälsade sönerna.

Men då Bark fick se, vem det var, började han att skälva, som hade han fått frossan. Han tänkte på vad som hänt, då sönerna drogo ut, tänkte på deras heliga bibel, som han bränt i Tjärdalen den kvällen det var storm och oväder. Han tänkte på de brinnande bladen, som följt med vinden och fått vingar av eld att flyga med.

— Får vi stanna på gården nu, far? frågade Börje.

— Ja, svarade Bark.

— Får vi stanna och sjunga Lammets visor här i huset och i Tjárdalen och varhelst vi vill?

— Ja, svarade Bark och började på nytt skälva, denna gång av återhållen rörelse, men . . . jag har bränt . . . den heliga boken . . .

Sönerna blevo tysta en stund. De svalde och svalde men kunde inte finna några ord, och de sågo ju, att det lyste ånger ur den gamles ögon. Plötsligen sade Börje:

— Far, det finns förlåtelse för allt det onda man gör, och har man fått förlåtelse av Gud och människor, då är allt det gamla glömt.

Han gick bort till fadern och tog de skrovliga nävarna, medan Kerstin, där hon satt vid stickstrumpan, inte kunde se vad hon gjorde för dimma i ögonen. Hon lät stickningen falla ned i knäet och höll sig för ögonen.

För Bark Toreson var detta ord om förlåtelse någonting nytt. Han var av en bondeätt, där man lärt sig, att det onda skall sonas med straff och ingenting förlätas. Han kom att tänka på detta ord. Var det för att han inte bett om förlåtelse för sina ogärningar, som han gick där med ångestsjukan i sitt inre och inte fick frid?

Men hur skulle Bark, som var stor och stark, kunna bli så pass ödmjuk, att han uttalade ett sådant ord som förlåtelse? Det bleve ett fullständigt nedbrytande av hans själsstyrka. Människorna skulle ju tro, att han blivit svag och gammal, det var han dock inte. Ännu kunde han slänga en säck mäld på ryggen och bära till kvarnen, ännu kunde han bryta stubbar i Tjárdalen och tämja vildsinta hästar, ännu kunde han räta hästskor med blotta nävarna och slå knytnäven i bordet, så det sprack . . .

Men med sönernas återkomst tyckte han, att det hade kommit större frid över honom. Han hade lättare för att övervinna sig själv. Det var dock en ångest, som var större än all annan, och han visste, att finge han inte den ur sinnet, då komme det att gå med honom, som det gått med Samuel Brötegen, Erik på Linkasen och kvarndrängen, som nu lågo begravda på norra sidan av kyrkan.

En eftermiddag då Bark tillsammans med sönerna höll på att bärga kornet in i ladan, hade ångesten åter fått makt med honom.

Han hade varit mörk i blicken mitt i det gyllene kornets tid, då man eljest måste glädjas, och rätt vad det var, hade Bark försvunnit.

Börje såg på Bryngel:

— Vi får vara tålsamma mot far, sa han.

— Å, det är hårt virke i honom, det knäckes inte så lätt.

— Ja, men till och med hårt virke kan knäckas, när det är något, som molar och fräter i stammen.

Samma stund höll Eljas i Nolby på att slipa liarna för mejningen av kornet. Det mognade senare på hans gården, ty det stod i nordhällningen, men nu var det grant och färdigt. Den långa torkan hade inte gjort något illa åt de myrlänta markerna, där de fullmatade axen böjde sig mot jorden med långa, gula snärp.

Solen sken varmt i sensommaren. Eljas slipade liarna, och Marja drog slipstenens vev. Eljas satt med mössan på nacken, och svettpärlorna dröpo.

Då kom Bark Toreson från Sund borta på vägen. Det såg ut, som han hade bråttom, ty han kom barhuvad och i skjortärmarna. Han hade gått direkt från arbetet, och det lyste en obeskrivlig ångest i hans ögon.

Innan han kommit helt fram, ropade han till sliparen.

— *Eljas! Eljas! Stanna slipstenen och läs Herrens bön Fader vår!*

Eljas blev så underlig till mods. Han kämpade en hård kamp med sig själv.

Här kom missdådaren Bark, som gjort Guds vänner så mycket ont i bygden, han som kört bort sina söner för att de sjöngo Lammetts visor . . . Bark, som hade bränt ner hans härbre, där det fanns ett bönerum . . . här stod missdådaren Bark och ville ha förbön.

Eljas spände sina ögon i Bark och mötte hans ångestfulla blick. Så betraktade de varandra en stund, därefter lade Eljas med oerhörd självövertvinnelse bort lien, medan Bark ställde sig på knä vid slipstenen.

Då lade Eljas sina skrovliga händer på Barks huvud och läste:

— "Fader vår, du som är i himmelen . . ."

När Bark steg upp, såg Eljas, att han åter var klar i ögonen. All ångest var viken, och själafriden var kommen.

---

*Lax på Udden dör och får se  
Guds ansikte*

På våren året efter det bönehuset blivit rest på Backens heliga berg, gick gamle Lax däruppe på Udden och kunde inte längre sköta sig som förut. Det hade kommit en underlig yrsel i huvudet, och ofta hörde han, att det ringde för öronen. Eljest var mycket som förr. Han kunde ännu se klart. Han såg, hur det blånade över Fjällsjö, han hörde fågelsången och bergsvalornas skri över fjäl- len, han kunde röra strängen på sin psalmodikonlåda och även framkalla en melodi med stråken. Det gjorde han rätt ofta nu på sistone, sedan han inte längre kunde gå den långa vägen nedåt bygden för att höra Lammets visor och Nils på Stampens hurtiga frälsningssånger. Men hans sångröst var inte så klar som förr, och det var med en något pipig röst han numera kunde sjunga den gamla sången:

Jag har ett saligt bud  
ifrån min Herre Gud,  
att bära ut i världen  
på mina strängars ljud.

Men tonen i hans psalmodikon fanns kvar. Den fyllde stugan med den ljuvaste musik, så fort han rörde vid den.

Många var det inte som kommo och hälsade på Lax, ty de visste inte, nere i bygden, att han blivit gammal och ej längre kunde gå

till dem. Men Kartelin kom då upp till honom. Han fick höra, att Lax hade yrsel, varför han koppade Lax bak öronen och i nacken. Lax kände nu en liten förbättring, och sedan Kartelin lagt bort svartkonsten var han alltid välkommen till enslingen på Udden.

Men så återkom detta med yrseln och ringningen för öronen. Det ringde mera än förr, och då förstod Lax, att ringningen var ett bud från vår Herre, att han snart skulle få fara.

På dagen stod dörren öppen, för att den goda sommarvärmen skulle komma in. Då hände det att också geten trippade in till Lax för att ta reda på varför han inte gett sitt husdjur mjöldricka, när tiden var inne.

Då måste Lax skratta. Det blev ett stilla och vemodigt leende, ty glömskan hade kommit. Lax glömde ibland bort, att han hade en get där på Udden. Hur kunde han glömma bort detta djur, som han haft i många år?

Det var dock en sak, som ännu stod kvar i hans minne: prästen Norstedts ord, att Lax nog skulle få se ända till himmelrikets portar, medan han levde.

Och så länge han inte sett denna syn med sina naturliga ögon, förstod nog ingen snar hädanfärd för Lax. Han skulle ha detta som kännetecken, sedan ämnade han göra sig färdig för sista resan, skänka bort till bönehuset, vad han ägde på kistbotten och kalla vännerna till sig för att säga dem farväl. Ty han måste återse de gamla trosbröderna och systrarna ännu en gång.

Men en dag då han satt och såg, hur solstrålarna dansade in genom fönstret, märkte han, att det blev skumt för ögonen. Det blev så mörkt, som hade solen slocknat, och han kunde inte se sina egna händer.

Hade han nu blivit solblind, då måste han sluta ögonen en stund och gnida dem, ty han visste, att det hjälpte.

Han slöt också ögonen och började gnida dem, men då kom ett ljus så underligt, att han aldrig sett dess make och han måste tänka på bergverkarens bok, där alla färger voro återgivna. Det syntes, som hade ett radband med alla olika färger gått förbi hans syn, det var blått, rött, vitt och gult, det var brunt, grönt och violett. Han gned sig på nytt över ögonen för att framkalla samma syn, men nu var det svart som sot.



Då han åter skulle öppna ögonen, var han så blind, att han inte kunde se, hur solen dansade i fönstret, inte kunde se sina egna händer.

Han tyckte det var tryggast att leta sig väg bortåt sängen.

Lax kände en underlig smärta åt huvudet, men ingen rädsla kom över honom. Han låg bara och undrade, om han skulle bli blind och om detta var början till slutet. Var det månne en skymt av himmelens portar han sett, då han gned ögonen? Han hade alltid föreställt sig, att den synen skulle bli så klart märkbar, att han kunde skilja portarna från varandra, räkna dem till tolv, och få visshet om vilken av portarna han själv skulle tåga igenom på den yttersta dagen.

Då kom han att tänka på de under, som hade hänt, när Dårdi Sämsson, som var lam, åter reste sig ur sängen. Kanske skulle han bedja bröderna, att de höllo förbön för honom, så att synen kunde återkomma. Men var det nu rätt, att han skulle återfå den syn, som Gud hade tagit från honom? Nej, han tyckte inte det var rätt. Om han nu hade sett himmelrikets portar, så ville han gärna, att detta skulle bli det sista han såg här i livet. Han skulle nu ligga stilla och vänta på inträdet i paradiset, inte ha någon önskan, inte knorra, utan ligga där som ett förnöjt barn och vänta på salighet.

\*

Den förste, som fick veta, hur nära slutet var med Lax på Udden, var Kartelin.

När han dagen efter kom in till Lax, stod geten där och bräkte, för att ingen mjölkat henne. Lax själv låg i sängen och önskade innerligt, att Guds vänner ville komma för att ge honom den sista nattvarden.

Det blev så underligt tyst i bygden, när budskapet spred sig, att Lax låg för slutet och väntade sakramentet. Ty han var församlingens äldste, och den blidaste och trognaste av alla Guds vänner.

Han hade aldrig gjort något väsen av sig. Han kom och gick från sammankomsterna, utan att någon märkte, att han fanns till, och därför blev han aldrig stor i människoögon. Inte kunde han

berömma sig av att ha sett några Guds under, inte så mycket som en vinge av de änglar, som osynliga svävade kring honom. Han kände bara en oändlig trygghet över att de funnos till.

Inte skulle han gå bort, innan han fått smaka den sista välsigelsen, som han eftertraktade, men nattvardsvinet var slut hos Guds vänner, och Eljas gick då till prästen för att få låna, eftersom kyrkvärden var avogt stämd mot läsarna i socknen. Men prästen framhöll, att det endast var han, som hade rätt att giva det heliga sakramentet åt den döende.

Då blev det en sådan villrådighet bland de trogna. Skulle man bedja prästen komma, ändå Lax inte önskade det? Lax kände sig ju inte hemma i kyrkan, han hade sitt hem på det heliga berget i ett gudshus, där varje stock, varje sten i byggnaden talade om Guds vänners offersinne.

Då var det några rådiga kvinnor, som pressade saften ur de första körsbären, ty sakramentet berodde ju inte på hurudant vinet var, utan fastmer på det sinnelag, varmed den heliga nattvarden anammades.

Den dagen vandrade Guds vänner man ur huse för att säga farväl till gamle Lax, och man tänkte på, att han hade gått denna väg så många gånger. Det var en smal och trång väg. Solen brände hett över åsarna, då hela skaran med stavar i händerna tågade på vägen. Här kom Eljas, Nils på Stampen och Olle Glader. Här gick bergsprängaren Renström och bar nattvardskalken högt i handen. Här skymtade Kvarnkasen, Denis i Bergemellan, Simon i Gravdalen, August på Getryggen och Sämsson. Till tåget hade slutit sig även några yngre, nyväckta.

Efter gingo kvinnorna i långsam släpande takt till en pilgrims-sång. Före dem vandrade Dårdi, som hade varit lam, men blivit helbrägdagjord. Hon gick med stav i hand och vacklande gång, stödd vid unge Julius, och hon kände en underbar styrka av sången, som tonade från pilgrimsskaran:

Med säkra steg pilgrimen går  
mot himlens sälla land,  
han sjunger full av fröjd: jag får  
det bättre efter hand.

Tonerna stego upp över åsarna, blandade sig i fågelsången och bergsvalornas skri. Den flöt ut över Fjällsjös stilla vatten och dog bort för att återigen vakna vid nästa strof:

Hans väg igenom öknen bär  
av vilddjur stängd ibland,  
han höjer staven, sjunger där:  
Blir bättre efter hand.

Fast kinden bleknar, sorg och nöd  
bär bud från dödens land,  
han sjunger glatt intill sin död:  
Blir bättre efter hand.

Men uppe på Udden går Böret Nord och ställer en mjölkblandning på stolen vid sängen. Kyrkväktaren har sänt sin hustru dit för att se om den gamle. Även kyrkväktaren har varit soldat, fast inte av den äldre årgången. Han bär kamratkänsla till gamle Lax, ty de ha varit samman så mycket då Nord var ung.

Lax är nu vid sina fulla sinnen, han frågar efter allt, han minnes allt så klart. Han har inte längre den där glömskan. Han minnes alla vännerna, de glida liksom förbi hans inre syn, och han känner igen dem alla. Han skulle till och med kunna känna igen dem på rösten. Om det bara berott på hans minne, så skulle han kunna tro sig vara på bättringsvägen, men då han söker röra sig, ligger han som fastspikad vid sängen. Det är ännu blott ena armen han kan lyfta och föra mjölkblandningen till munnen.

Han ropar an Böret, och hon kommer och ställer sig bredvid sängen.

— Böret, tag bort mjölkblandningen och ställ mitt psalmodikon på stolen!

Böret gör, som han önskar, och Lax lyfter högra armen, trevar efter instrumentet och knäpper på strängen, en gång, två gånger, tre gånger . . .

Det kommer ett sällsamt leende över hans ansikte.

— Hör du, hur vackert det låter, Böret?

Ja, Böret är inte döv, hon hör och hon ler med. Så barnslig man kan bli, då man blir gammal . . .

Ute lyser solen över Fjällsjö, bränner med heta strålar mot de skrovliga klipporna. Dörren står öppen, och geten bräker. Högt uppöver åsarna driva fårflokkarna ned mot gransnår och sval skugga. Här är vackert, tycker Böret, här skulle hon gärna kunna bo.

Under tiden har musiken tystnat på psalmodikonsträngen, och Lax lägger sig åter till ro. Det kommer allvarligare tankar över honom. Han vet, att vännerna nerifrån bygden berett sig att komma upp och taga farväl samt ge honom den heliga nattvarden, och han känner sig så hedrad över att de tänkt på en gammal staccare, som ingen har brytt sig om. Om han nu bara kunde se dem, när de komma, känna igen dem och säga: där är Eljas, där är Nils och där är Renström. Men han är nöjd, som han nu har det, och snart får han en bättre syn än den, som Herren tog från honom.

Böret har gjort det snyggt och rent på Udden de dagar, som hon varit den gamle till hjälp. Nu tvättar hon hans ansikte och händer, ty den som skall mottaga nattvarden bör vara ren.

När detta är gjort tränger pilgrimssången in genom den öppna dörren:

Och när vid Jordans flod han står,  
ser paradiset land,  
en ängels sång hans öra når:  
Blir bättre efter hand.

Böret skyndar ut, hon ser män och kvinnor komma längs Fjällsjö. Lax har redan hört rösterna och känner igen dem. Han känner igen Eljas' sångröst, den är klarare än alla de andras. Det är, som om jorden lyfte sig, då han sjunger. Han känner också stämman hos Nils på Stampen, känner Renströms röst. Den är skrovlig och hes. Men det är även kvinnoröster och dessa känner han inte, ty det var sällan de sjöngo enskilt i bönhuset.

Det går ett skimmer över hans ansikte. Böret drar skinnfällan över honom.

Nu komma de in genom den öppna dörren, en och en, långsamt

och sävligt, men Dårdi Sämsson är trött. Hon måste sitta, ty den ansträngande vägen har tagit alla hennes krafter.

— Lider det mot slutet, Lax? frågar Eljas och böjer sig ner över skinnfällan.

— Vi får väl säga, att det lider mot början, säger Lax, början av den stora sabbatsvilan.

— Ja, du har gått många steg, det är en lång väg från Udden och fram till bygden, säger Renström, men förgäves har du aldrig gått, Lax. Vet du, att Dårdi Sämsson är med? Hon har blivit så frisk i det senare, är nu uppe hela dagen. Kom och hälsa på Lax, Dårdi!

Hon kommer och trycker hans hand, Nils kommer även, likaså Renström och alla de andra. De trycka hans hand både till hälsning och avsked, sedan sätta de sig tyst på långbänkarna vid bordet, ty där står den heliga kalken och där står brödet.

Då tar Nils på Stampen och läser ur Johannes' uppenbarelse 21 kapitel:

”Och jag såg en ny himmel och en ny jord, ty den första himmelen och den första jorden förgingos, och havet är icke mer.

Och jag, Johannes, såg den heliga staden, ett nytt Jerusalem, nederkomma, såsom en brud är prydd för sin brudgum.

Och jag hörde en hög röst från himmelen säga: 'Si, Guds tabernakel bland människorna, och han skall bo med dem, och de skola vara hans folk och Gud själv skall vara deras Gud.'

Och Gud skall avtorka alla tårar från deras ögon, och ingen död skall vara mer, icke heller gråt, icke heller rop, icke heller någon värk varder mer, ty det första är förgånget.

Och den som satt på tronen sade: 'Si, jag gör allting nytt, skriv, ty dessa ord äro vissa och sanna.'

Och han sade till mig: 'Det är gjort. Jag är A och O, begynnelsen och änden, jag skall giva honom som törstar ur livets vattukälla för intet.

*Den som övervinner, han skall allt detta få äga, och han skall vara min son.' ”*

Därefter kommer Böret, lyfter den gamle och stöder hans rygg med en kudde, ty den stora stunden är inne. Nils tar kalken med den mörka körsbärssaften i ena handen, och i den andra bär han

det osyrade brödet. Lax äter av brödet och dricker av saften. Han tycker att minuterna stå stilla, men då tar Eljas upp en sång:

Vem är den stora skaran där,  
med palm i hand?  
Var hjässa segerkrona bär  
på evighetens strand.

I sida vita kläders glans  
den står för Gud  
med oförvissnad bröllopskrans  
liksom en smyckad brud.

Kvinnorna falla in i sången, den växer till ett dovt brus, och Lax tycker att både tid och rum ha försvunnit. Han bäres av vännernas röster högt ovan skyarna. Då tycker han, att det ringer vid himmelrikets portar, det ringer på gamle Lax, att han skall lämna Udden.

Han lyfter ögonen och tycker, att synen har återkommit. Han ser himmelens portar öppna sig, men det är inte de portarna han såg, då han blev solblind, och där står Gud Fader och välkomnar den ensamme vandringsmannen från Udden.

De som sitta runt kring hans läger kunna inte fatta, hur det är med gamle Lax, han sitter stödd av Böret och ser mot taket, tills de höra hans röst som från en annan värld långt, långt bortom både Udden, Fjällsjö och Storskogen:

— Nu ser jag . . . Guds . . . ansikte.

Därefter sjunker han tillbaka på sitt läger med stelnade ögon.

Det blir stilla på Udden. En och annan snyftning höres, en fluga slår mot psalmodikonsträngen, och den ger ett ljud . . .

Men Eljas reser sig upp för att öppna bägge fönstren i den klara soldagen.

— Lax på Uddens själ skall ha fri väg mot det himmelska paradiset, säger Eljas, han har så ofta gått den smala och steniga vägen, att han förtjänar en stor och fri väg till fadershuset.

\*

Och här slutar krönikan om Guds vänners kamp vid Gränsen under de stora folkväckelsernas tid. Mycket skulle kunna tilläggas och skrivas jämväl om andra, som gjort stora insatser under denna långa troskamp, men ännu befinna sig flera av dem i livet, och deras verk kan därför inte överblickas. De äro dock inte glömda utan innelyckta i goda hjärtans minnen för dagar som komma.

## INNEHÅLL

	Sid.
Viktor Myren. Inledning av fil. dr Erik Hj. Linder . . . . .	5
Bubblor från djupet . . . . .	10
En syn i natten . . . . .	12
Olle Glader och tron .. . . .	18
Vissångaren som blev väckelsesångare . . . . .	23
Sven Dalson spelar . . . . .	27
En röst ur skogen . . . . .	31
Himmelrikets portar . . . . .	34
"Den som övervinner" . . . . .	41
Förföljelserna komma . . . . .	51
Branden på Nolby tun . . . . .	55
De onda ögonen . . . . .	60
Lax på Udden och himmelriket . . . . .	66
"Ångestsjukan" . . . . .	69
Ljuset från Värmland . . . . .	76
Himmelens och jordens honung . . . . .	82
Nils på Stampen frestas av djävulen . . . . .	84
En svetteduk från Boltzius . . . . .	96
Trolldomen viker . . . . .	103
Sämsmons väckelse . . . . .	106
Väckelsesångerna och strängmusiken . . . . .	109
Skriften i snön . . . . .	117
När gudshuset byggdes . . . . .	122
Bark Toresons ånger . . . . .	131
Lax på Udden dör och får se Guds ansikte . . . . .	134



VIKTOR MYRÉN

*De goda fotspåren*

---

KULTURSKILDNING UR  
FOLKVÄCKESENS HISTORIA

II

# I

---

## *Nord är sannspådd*

Det har gått några år, sedan Mästaren var vid Gränsen, och socknen är i det närmaste sig lik. Sämsson har dock skattat åt förgängelsen, han ligger begravd på södra sidan av kyrkan. Det är ett stort tomrum efter honom, men kyrkväktare Nord, som är en klok och förständig karl, brukar säga, att går det en, så kommer det flera i stället. Och de som förut ha varit små, växa till och bli stora.

Greta, självspillingen Samuels dotter, har blivit stor, hon gick i flera år med flätor på ryggen, men nu har hon håret uppfäst, ty hon är nitton år.

Vid samma ålder är Julius, Sämssons son. Ibland vandra de var för sig till kyrkogården med blommor till Samuels eller Sämssons gravar, men träffas alltid därnere. Nord betraktar dem från gluggen i vapenhuset och erinrar sig, hur skygg Greta var, när hon första gången gick till sin fars grav med prästkragar.

Nord är en god människa, han tillhör visserligen inte Guds vänner, han har inte sett några under och tecken, men han vill ändå göra det som är rätt och riktigt, och hans ord väga tungt i byden.

Om det går en, kommer det flera i stället . . .

Ja, tänk ändå vad Nord är sannspådd, ty Jyttle-Jakob, som för några år sedan gick hädan, har fått två värdiga efterträdare. Den ene är ärtemarksprofeten Pipelin, han är inte lytt till kroppen, men många säga, att han är ett original. Han är hög och reslig

med böljande hår och skägg, bär fiolen under armen och går från hus till hus och predikar om det glada budskapet, som han förkunnar både i ord och toner.

Den andre efterträdaren är rotehjonet Ola Gråtull. I stället för Lax på Udden, som var blind under sin sista tid, har det kommit en annan, blinde Olson från Holmedal. Han har intet psalmodikon att spela på i likhet med Lax; han har en gitarr med pärlmorinfattningar. Det är blinde Olson, som första gången kom till Gränsen med Nils Frykmans sånger och gjorde människorna glada i en tid, då de trodde, att himmelriket var lyckat för dem.

Det har kommit många andra personer in i berättelsen, de äro olika till det yttre, men alla äro människor, som brinna av den heliga elden.

## II

---

### *Himmelriket är lyckt*

Det kom tider, då undrens sällsynta blomma inte längre spirade i ödemarken. Det drog svarta skuggor av tvivel över människosjälarna, och många trodde, att det låg onda människors förbannelse över det heliga berget, där gudshuset nu stod vitmålat och färdigt. Fanns det någonting kvar av Bark Toresons motstånd, och var det denna förbannelse, som låg över människosjälarna? Nej, ty Bark var ju på väg till sinnesändring, och Eljas hade läst Fader vår med händerna på hans huvud. Det var en hård kamp för Eljas att förlåta sin vedersakare Bark, ty det gick rykten i socknen, att Eljas hade mer att förlåta honom än vad man riktigt visste om. Men när nu allt var förlåtet, varför gick då inte Bark till det heliga berget, när sönerna vandrade dit på söndagsmorgonen för att tillbedja? Och varför hade Bark blivit skygg och höll sig undan människorna? Han bröt stubbar i Tjärdalen som förr, han gick till kvarnen med kornsäckarna på ryggen som förut, men han talade inte med någon, och det var inte heller någon som ville tala med Bark. Men det var även en annan, som kände att den heliga hänryckningens tid var förbi. Det var kolportör Johannes. När han predikade i gudshuset på Backens heliga berg, kändes det, som om himmelriket varit lyckt för människorna. Han visste inte vad detta berodde på, om det var på Gud eller människor. Här var nu huset färdigt, det var målat i vitt och sken som en kyrka, här hängde Kartelins ljuskrona i taket och lyste i solen som guld, men någonting fattades människorna. Vad

hade blivit av den heliga elden, som kommit folket att se syner och uppenbarelser?

Gustaf i Bäckén hade börjat förklara Dårdis tillfrisknande från lamheten med att det inte var något underverk som skett, och varje gång hon hörde, hur han bortförklarade det skedda, tyckte hon, att hans gråa, kalla ögon blevo skarpa som nålar. Hon kände deras styng i sitt hjärta, de stungo henne där hon gick och bar på en underlig känsla, att lamheten ville komma tillbaka. Skulle han kunna bortförklara hennes tro på ett under? Såg han inte, att Dårdis var uppe varje dag och arbetade? Var det människor, som hade hjälpt henne, eller var det Gud?

Och hur var det nu med Nils på Stampen? Han gick ännu med trons heliga kraft i sitt hjärta, han tänkte på de tider, som voro gångna, och på den sällhet, han fått smaka under väckelsetiderna. Han såg på människorna, att de inte voro sig lika som förr. Det hade kommit någonting emellan Mästaren och själen. Olle Glader hörde inte lika lätt som förr Mästarens röst i sitt inre. När han skulle lämna sitt tionde till församlingen, var det en röst inom honom, som sade: — Lämna i stället ditt åttonde eller ditt femte, ty tiondet kan i stället lämnas av de rika knösar, som ha bättre råd än du, Olle.

Denna rösten lyssnade Olle till, den lät så behaglig, och han följde den, inte bara när han skulle lägga sitt tionde i kollekthåven, utan även vid de stora smörgåsfesterna i gudshuset. Man skulle nämligen ha med förning var och en, två mäktiga smörgåskakor med ost.

— Var försiktig med smöret, sa han till sin hustru Britta, för det är ont om smör på Noret.

Britta såg på Olle.

— Har du blivit sådan nu? frågade hon. Minns du, hur du var då gudshuset byggdes?

Och så blev det smörgåsfest med förning. Grannklädda kvinnor drogo till gudshuset med sina bästa kakor påbredda, men Britta på Noret gick tankfull. Hade hon givit för mycket eller för litet till vår Herre? Hon hade läst om ankans skärv, att den var värd så mycket, för att hon intet mer hade att lägga i offerkistan, men Britta var för mer än henne. Britta och Olle hade hus och hem,

de hade kor, som kunde mjölka, de hade åkrar, som gåvo tiofalt, varför kunde inte också hon få giva tiondet såsom de andra? Kanske kunde hon smussa en tjugofemöring i kollekthåven i stället för tio öre utan att Olle upptäckte det.

I bönhusets farstu plägade Eljas sitta och ta emot inträdesskillingen, ibland satt stensprängaren Renström vid växelbordet och höll vakt. Det kom många unga män. De stodo och pratade för att förvillia dem och smita in utan betalning, medan Eljas växlade mynt. Man visste, att Eljas kunde se genom fingrarna med någon fattig, som hade ont om tjugofem öre. Och hade inte den fattige tillräckligt vett att smita in, medan dörren var öppen, tog Eljas ett tag i hans vadmalsrock och föste honom in.

Nu stod Olle Glader och nöp i tjugofemöringen, som han hade i byxfickan, han talade om vädret för att förvillia Eljas. Så kom det en klunga unga kvinnor från Norge. De hade blanka silverpengar och prasslade med blå femkronosedlar. Nu fick Eljas arbete nog med att växla mynt.

Då smet Olle Glader in . . .

Sången ljöd från plattformen vid stränginstrument, hesa röster och klara lyfte sig mot taket, medan solen förgyllde Kartelins ljuskrona och väggmålningen från plankstrykaren Hjerpes pensel glimmade i blått med en ensam ö i det stormande havet:

O, Beula land,  
du sköna land,  
här från de höga tinnars rand  
jag skåda kan det Kanaan,  
som är mitt rätta fadersland,  
där evigt glad jag snart skall bo,  
där ingen störa skall min ro.

Olle Glader satt och såg ned i golvet. Britta stämde in i sången med tunn röst och var betryckt för att inte Olle sjöng med. Men de andra kvinnorna sutto som förklarade, ty här satt Dårdi, ett vittne på Guds under, mitt ibland dem och med Julius vid sidan.

Nu talade Nils på Stampen, men hans tal var kort. Det kändes

som saknade han luft att andas i. Mödrarna böjde sina huvuden och bådo tyst för sina söner, som ännu vandrade runt på landsvägarna eller sutto på Futtens krog. Det var tysta och varma böner, och de kände, att bönerna stego från det heliga berget upp till Guds himmel.

Efter predikan skulle kaffedrickningen ske. Stora tennkittlar buros in av kvinnor i vita förkläden, och doften av kaffe steg varm under taket. Smörgåsarna buros omkring på brickor. Nu grep Olle Glader en smörgås. Han såg sig besviken omkring på de andras smörgåsar, ty hans egen var mager, och det var tunt med smör. Han kände nu igen sin egen påbredda kaka. Britta såg det, och hon sände honom en lång, menande blick. Men efter kafferasten reste sig Olle Glader och gick ut, ty det kom underliga kval över honom. I farstun stod ännu växelskålen, men penningarna voro borta, och Eljas satt och lyssnade till kolportör Johannes' förkunnelse. Olle tog tjugofemöringen ur fickan och lade den i den tomma skålen, men kvalen fortsatte ännu i hans inre. Hade Olle gjort någonting ont? Hade han bedragit vår Herre? Var det inte sant, att en tjugofemöring betydde lika mycket för Olle som en femtioöring för de rika? De borde betala mer för sitt kaffe än en, som hade smått om slantar . . .

Fönstren stodo öppna, och han kunde höra varje ord från kolportör Johannes.

— Himmelriket är som vore det lyckt, sade Johannes, det är någonting, som skiljer människan från Gud, det är girighet, det är onda tankar, vi gå ännu och leta efter Mästarens fotspår, och det dröjer ännu länge, innan vi finna dem.

Olle hörde dessa ord. Han visste, att Johannes hade rätt, ty kolportören var en man, i vilken det inte fanns något svek.

Efter talet blev det åter sång. Men det var bara kvinnoröster, som stego mot himmelen från det heliga berget. Olle hörde detta, och han tänkte på hur olik han måste ha blivit sin hustru, och han gick hem och grät bitterligen.

\*

När folket efter festens slut återvände till sina hem, hade Julius stannat kvar på Backens tun för att tala litet med Greta. Det

låg en sådan värme i hennes ögon. Men Dårdi gick ensam hem-  
över mot Sämbsfjällen.

Det var inte så ofta Dårdi vandrade ensam en lång väg, ty Julius följde alltid med henne. Han vakade ständigt över sin mor och var rädd för att hon skulle falla omkull, ty hon gick alltsedan sitt tillfrisknande med en vacklande gång. Nu kände hon sig emellertid så styrkt av det heliga ord, som hon hade hört, men hon undrade över varför männen inte sjöngo med i sången. Var det därför, att männen inte hade så lätt för att bli gripna och hänförda av vad de hörde? Hon tänkte på de händelser, som hade timat under de senaste åren, och de underverk, som hade skett med henne och med andra. Nu skedde inte längre några underverk. Var det för att himmelriket var lyckt eller var det för att människorna hade ett annat sinne än förr?

När hon gick genom skogen, började sensommardagen att skymma. Det var inte en människa att se, det kom någonting beklämmande över henne, hon tyckte hon började frysa, varför hon påskyndade gången.

Strax innan hon nått spången över ån, kom en man ur skogen med jägarbössa, kruthorn och en hund, som gav skall. Det ryckte till i Dårdi, men hon såg snart, att det bara var Gustaf i Bäckén, och han inväntade henne för att få ett samtal.

— Orkar du gå den långa vägen ensam? frågade Gustaf.

— Ja, jag kände mig så stark, då jag gick från Backén, men nu orkar jag visst inte mycket mer, sa Dårdi.

De talade likgiltigt om världsliga ting, men vid skiljevägen stannade de. Gustaf kom henne närmare och ville tala om väckelser och under i allmänhet. Han såg på henne med de grå, skarpa ögonen.

— Det är underligt med tro och inbillning, sa han, man kan tro, att man är frisk, och ändå är man sjuk . . .

— Men du menar väl inte, att jag som orkar gå uppe, ännu är sjuk av min lamhet? frågade Dårdi.

— Nej, men tänk, om du var frisk den gången du låg till sängs, och det endast var tron på din lamhet, som gjorde, att du ej kunde resa dig, förrän denna tron kom bort . . .

Dårbi började vackla, där hon stod, och måste stödja sig mot



ett träd, ty det kändes, som om hennes lamhet ville komma tillbaka igen. Hon vågade inte se honom i de grå, kalla ögonen, det kändes som skulle de på något sätt stinga henne invärtes.

Gustaf ville säkert inte göra det som var ont. Han var en rätt-skaffens man och gjorde ingen orätt. Han ville säkert inte stjäla från henne den tro, som ännu höll henne vid makt, därför gick han och hjälpte henne på den återstående vägen hem, sade godnatt och återvände till sitt.

Den kvällen tyckte även Dårdi, att himmelriket var lyckat, men ännu var inte all tron borta. Hon mindes Jonas Larsson med den heliga kvisten i hatten, hon mindes Jytte-Jakob, som hjälpt henne med att lägga svetteduken från Boltzius på hennes huvud, så att hon blev helbrägdagjord från sin lamhet.

### III

---

#### *De stora händerna*

Var himmelriket lyckt också för sångaren Eljas i Nolby? Han sjöng inte så ofta som förr, och då han stämde upp en Lammets visa, ville det blanda sig gråt i rösten.

Även om han var medveten om att himmelriket var öppet, tyckte han, att han befann sig i ett ökenland, där sanden brände under fötterna.

I flera år hade han gått och burit på en hemlighet från de dagar, då han sjöng Sämsmons visor och drack sig redlös på Futtens krog.

Då han gifte sig hade han sparat två tusen riksdaler, som han lagt på botten av det blåmålade skrinet. Han lade dem ned på själva bröllopsdagen, och Marja stod i svart krinolinklänning med brudkrona på huvudet och såg, då han lade ned dessa pengar. De skulle sparas till nödens tid, ty nödens tid var det inte många som undgick, det visste han. Marja var också medveten om att de onda dagarna skulle komma. Hon hade hållit på att förlora brudkronan, medan den ystra bröllopsmusiken klingade från fiolerna under det eklövsprydda taket i bröllopsgården.

Nu hade alltså den onda tiden kommit, kanske var också nöden på väg. Åkrarna började vitna, innan kornet hunnit mogna. Eljas gick och mejade korn på sandgärdet, men det var som att meja finnskägg och torrt gräs på ängsvallar. Marja gick efter, tog upp säden och band, men det kändes, när hon band sina kärvar, som hade hon famnat ett vanskapt barn, det hon med mycken smärta

hade fött. Hon hörde, att fåren bräkte, ty det gräs, som växte uppe i haget, hade vissnat. Nu stod lövet gult på björkarna i förtid.

Denna tiden på året brukade lövet vara grönt. Emellan rågskärningen och kornskörden plögade gå ett par veckor, då man skar björklöv, band i kärvar, forslade det upp på ladugårdsrännnet för att ha till fåren under vintern, då halmen och höet tagit slut. Men nu stod lövet gult över alla höjder och dugde inte längre till föda åt djuren.

Hon såg på Eljas, då han mejade kornet, att han gick och arbetade som en sömngångare. Mössan satt i nacken, och svettperlorna dröpo, men blicken var vänd mot jorden.

Marja kunde inte förstå, vad som hade kommit över Eljas. Han hade ju två tusen riksdaler i det blåmålade skrinet och kunde vara glad nu, när den onda tiden var inne.

På kvällen gick Eljas bort till Nord för att åderlåta sig för huvudvärk. Kartelin brydde han sig inte om, han trodde inte på finngubbens åderlåtning. Nord var mycket klokare i läkekonsten.

Den kvällen började Marja undra, vad det var med Eljas. Hon måste fråga honom, varför han var så dyster. Eljas hade hittills aldrig åderlåtit sig för huvudont. Hade han börjat ångra, att han slutit sig till Guds vänner? Längtade han åter till Futtens krog?

Medan Eljas ännu dröjde hos Nord, tänkte Marja på att det skulle vara roligt att få se de två tusen kronorna i hans blåmålade skrin ännu en gång. Det var hopp, så länge de funnos. De kunde möta både ond tid och nödår. Det var nu så länge sedan hon hade sett rikedom.

Marja gick uppför trapporna, in i nattstugan. Här var det svaltt och skönt. Här lyste en dämpad höstsol genom de små gredelina fönsterrutorna på gammalt bohag. Och här stod skrinet.

Hon skulle öppna skrinet, men visste inte, om det var rätt att öppna det i mannens frånvaro. Men hon visste på samma gång, att allt som var hans, var också hennes eget.

Marja tog nyckeln och låste upp skrinet, lyfte på en stor bok, ty under denna hade pengarna legat gömda. Men nu såg hon inga pengar, och hon kunde inte förstå, var Eljas hade gömt rikedom.

Senare på kvällen kom Eljas hem. Hon passade på att fråga efter pengarna. Man skulle kanske nu behöva dem för att köpa foder till djuren.

— De har jag inte kvar, sa Eljas och såg betryckt ut.

— Har du dem inte kvar?

— Nej, jag blev bestulen en gång, då jag var på väg från Fut-tens krog. Jag bar kommunens pengar på mig efter skatteupp-börden, det var dem som stals från mig. Jag var då redlös och visste inte, vem som tog dem. Sedan måste jag ta de egna peng-arna och med dem betala kommunen, jag var ju ansvarig för kommunens medel. Det värsta är, att jag vet inte än, vem som tillägnade sig medlen, och nu är det länge sedan.

— Men varför har du inte sagt det förr? frågade Marja och kämpade med tårarna.

— Nej, det var nog att den ene led, sa Eljas.

Den kvällen gick Marja ut och var länge borta. Hon hade tagit med en sten från gården och gått långt uppåt Tallmon, där hon lade grunden till ett bönealtare. Ingen fick veta, var detta låg, ty där skulle hon endast möta Gud under bekymrens dagar.

\*

Den natten drömde Eljas, att han såg de händer, som tagit hans anförtrödda medel, det var två stora och grova händer.

Då han vaknade, tyckte han framdeles, att han såg dessa hän-der, och han visste, att skulle han någonsin få se dem, så skulle han känna igen dem.

Hösten utöver var det fattigt hos Eljas i Nolby. Marja gick med en säck på ryggen till skogen, hon samlade mossa och lav från bergen och bar hem till vinterfoder, och var gång hon vandrade upp åt skogen, tog hon med en ny sten från tunet och lade på sitt altare.

Men Eljas hade också sin prøvotid. Även han hade blivit fat-tigare än förr, inte därför att han mist rikedom, som låg för-varad på botten av det blå skrinet, men därför att Marja nu visste om hur fattiga de blivit. Skulle han någon gång få återse de pengar, han hade mist? Och skulle han få veta, vem som ägde de två grova händerna, han hade sett i drömmen?

Följande år är det skatteuppbörd i sockenstugan. Eljas sitter vid ett bord och tar emot pengarna. På bordet står också det blå skrinet öppet. Det prasslar i papper och bankosedlar, det skramlar på bordet av skiljemynt och bankovittar.

Utanför sockenstugan samlas bönderna för att prata om likgiltiga ting. De äro alla grannklädda, fast det är mitt i vardagen.

Nu öppnas dörren av byskräddaren Larsö och efter kommer hela flocken av karlar med skräddarsyddade vadmalskläder. Det är Lars, som gjort dem fina för våren.

— Skräddaren först, säger Lars och drar med nervösa fingrar en bankosedel ur skinnpungen.

— Där har du, Eljas!

Eljas kvitterar och strör aska på skriften, knäpper med fingret på papperet och blåser bort askan. En och annan säger roligheter. Man känner sig upprymd över att vara grannklädd och kunna frasa med bankosedlar.

Nu kommer Nord, men han är varken klädd i doffel eller blått vadmal, han kommer i sina dödgrävarkläder med helstövlar och kalvskinnsbak på byxorna, ty det är tjällossning på kyrkogården.

— Kan du ge mig tillbaka på den? säger Nord och lämnar en bankosedel av det gamla slaget. Eljas tar sedeln och läser högt: *"Den som denna sedel efteräpar, han skall varda hängd."*

Nils på Stampen kommer, Renström, Simon och alla de andra. De trängas kring bordet och skämta drygt och frodigt. Ute på tunet nalkas Julius, Sämmons son, med långa steg, ty det är första gången han betalar skatt och inte fritt, utan att han är storaktig i sinnet, ty han är vuxen och vill bete sig som sådan, skrevar utåt bredbent med nya resårkängor.

Nu är även han inne i sockenstugan.

— Vi är elva lärjungar härinne nu, säger Nord, men den tolfte är inte kommen, det är Judas Iskariot.

I detsamma glider en skugga förbi fönstret. Det är Bark Toreson . . .

Skämtet tystnar med ens i sockenstugan. Pennan raspar på papperen, skattsedlarna räckas fram och glida åter tillbaka i ägarnas händer, vederbörligen kvitterade. Det är många händer, som öppna läderpungar och vika bankosedlar vid bordet. Men

plötsligt får Eljas se ett par grova händer veckla ut pengar på bordet . . . Eljas fäster ögonen på Bark Toreson. Där är ägaren till de händerna, som han sett i drömmen. Han kan inte ta fel på denna syn, ty bilden har för alltid fäst sig i minnet på Eljas.

— De där händerna har jag sett förr, säger Eljas.

Bark Toresons drag stelna, och ögonen få en hård glans.

— Det kan väl hända, säger Bark, att du sett dem, men *känt* dem har du inte gjort, Eljas!

Eljas börjar också fatta humör:

— Jag tror, att jag känt de nävarna kring en plånbok, som var gjord av svinläder för åtskilliga år sedan, säger Eljas, och jag har sett de händerna en gång knäppta till bön vid en slipsten.

Eljas borrar ögonen i Bark. Han ser ett ansikte, som inte är ångerfullt.

Då kan Eljas inte längre behärska sig. Häftigheten kommer över honom, och han är både stark och vig, när det sinnet rinner på. Han flyttar det blå skrinet från bordet och reser sig upp. Gubbarna tro, att det skall bli slagsmål, de dra sig ned mot dörren.

— Du Bark, säger Eljas, du tror ännu, att religionen bara gör veklingar av folk, se då här, om jag är en sådan vekling!

Därmed slår Eljas knytnäven i bordet med en sådan kraft, att det far samman i en hög på golvet.

Sockenbönderna dra sig ut på tunet, och Bark med dem. Kvar står vid dörren Eljas, han låser igen skatteskrinet.

— Det är underligt, säger Eljas till sig själv, jag kämpar dagligen med att förbättra mitt sinnelag, men i dag har åter djävulen frestat mig till vrede. Något har i alla fall religionen hjälpt mig. Om detta varit för tio år sedan, så hade Bark Toreson legat sönderslagen, så stark och stor han nu en gång är.

Och likväl var det inte så mycket de förlorade pengarna Eljas sörjde, ty han bar denna förlust med jämnmod. Men han tänkte på hur Marja fått lida för dem, hur hon slitit och arbetat för att allt skulle gå ihop.

Det kändes åter, som hade himmelriket varit lyckt, och som inte en enda ljusstråle lyst genom portarna.

## IV

---

### *Se människan*

På vilken väg befann sig Olle Glader? Han kände inte längre den himmelska välsignelsen av att giva, allt sedan himmelriket blivit lyckt för honom. Det hade blivit ett stort svalg mellan honom och Britta. Han kände detta svalg, men hon märkte det icke, ty han hemlighöll för henne det förhållandet, att han glidit bort från Mästaren.

Men Britta gick därhemma och kände sig lycklig. För henne var det dagliga arbetet inte längre en börda. Vävstolen dunkade och spröten rasslade, garnvindorna sjöngo och spinnrocken surrade. Solglittret spelade i fönstret genom den blommande syrenen, och barnen lekte nere i gölen.

Nu skulle Olle Glader till kvarnen med vårens sista mäld. Han tänkte på att om Britta inte haft ett så stort hjärta, både när hon gav kakor till missionen och när hon räckte brödbitar till de vandrande gesäller, som ofta drogo landsvägen fram och förbi deras stuga, så kanske mjölet räckt tills den nya skörden tröskades.

Olle hade blivit så knipsnål under sista tiden. De små ögonen hade blivit ändå mindre och de tunna läpparna tunnare än förut. Ansiktet hade blivit rynkigare och huden blekare. De magra händerna hade liksom fått längre fingrar än förut. Naglarna stucko ut och krökte sig som klorna på en hög.

Olle Glader gick in i boden och såg ned i sädesbingarna. Där fanns inte mycket kvar. Det var inte mer än han kunnat *bära* det

på ryggen till kvarnen, men att komma till kvarnen utan häst hade sett alltför skamligt ut. Folk kunde ha kommit och frågat, om han haft tjuvar i sina sädesbingar eller om mjölet i skäppan kunde taga slut även för en Herrens lärjunge.

Olle grep skoveln och skrapade botten i bingen, sedan sopade han så väl, att det inte fanns ett havrekorn kvar av det gula grötämnet, varefter han skovlade upp det i säcken.

Det blev en slank, kanske ett par skäppor. Då tog han och fyllde resten av säcken med hö, och nu såg det någorlunda ut. Därefter band han snöret om säckens mynning, lyfte den upp på kärran och satte förhjulen med sidskalmarna i haken. Så gick han bort efter hästen. Den såg lika missnöjd ut som husbonden. Den svarta pannluggen hade blivit grön, liksom även nedre delen av svansen. Den ludna valken över hovarna liknade bart, avrivet ljungris.

Nu körde Olle i väg med vårens sista mäld. Kärran skranglade fram över den grå vägen, hjulen fastnade emellanåt i hjulspåren. Hästen lunkade sävligt, och Olle gick böjd bredvid kärran.

Det bar över ägorna i sorgens långsamma och tröstlösa takt. Han mötte ingen på vägen. Han var tidigt ute, ty han skulle torka havren i torkhuset, och där var ingen så tidigt på dagen.

Onda och goda tankar sletos om hans själ. Stundtals var det, som om en god hand strukit honom på skuldran, stundtals kände han ett hårt grepp kring hjärtat, det kramades samman så att ansiktet blev rött.

Framkommen till torkhuset, spänner han från hästen och leder honom till stängslet, där han får en hötapp att tugga på. Fradgan står kring hästens mungipor, ty detta var kalas. Så tar Olle säcken och bär den in i torkhuset, löser upp snöret och öser grötämnet i torkpannan, där säden skall röras. Ved har han med sig, ty det är gott om den varan på Noret. Nu tänder han i ugnen under pannan. Snart blir den varm, och Olle börjar röra med en kratta, så att inte säden skall bränna sig, ty det är vårens sista mäld från Noret, det är gudslånet, som de ha att leva av, tills sommaren kommer med Olofskakan.

Kvarnen går med dån och brak. Vårfloden hotar att spränga fördämningen. Gröngula regnbågar lysa i solskenet över fallet.



Stenarna mumla i kvarnen, och stora dörren slås upp. Där står mjölnarn vit av mjöldamm och ser, att det ryker ur skorstenen på torkhuset.

Han ser på hästen, vem den tillhör. Manen hänger som visset gräs.

Nu kommer Olle Glader med den torkade mällden på ryggen, han skelar mot mjölnarn med ena ögat.

— God dagen, säger han.

— God dagen, hälsar mjölnarn tillbaka, du ser så sorgfull ut i dag, du får bestämt byta namn, Olle Glader . . .

Olle svarar inte på detta tal, han går rätt in i kvarnen med säcken och sätter den med en duns på stenkistan.

— Skall du skräda i dag? frågar Olle.

— Jag har bara ditt att skräda, men sätter väl i gång om du har tid att vänta, tills mjölet blir färdigt.

— Ja, nog har jag det.

Olle makar på sig, så mjölnarn skall få plats på kistan, men mjölnarn vill inte sitta. Han måste se till, om mällden är slut i den andra stenkistan, där han matar stenarna med rågmjöl. Det hörs, som skulle stenarna mala sönder sig själva.

Olle reser sig åter upp, ty han hör ljud uppifrån den gamla kvarnstugan, där Samuels änka bor. Han skyndar ut på kvarnbron för att lyssna, då ser han en lång, skulderbred karl i bredskyggig halmhatt och med fiol under armen. Det är Ärtemarks profet, allmänt kallad Pipelin, och han predikar för mjölnaränkan. Det vita skägget lyser i solen, och håret är långt som på en gammal-testamentlig profet.

Nu kommer också mjölnarn nyfiken för att lyssna.

— Jag tror bestämt, att Pipelin är galen, säger han, något fel är det med honom. Nu predikar han evangelium för kaffe. Får han inte det, då kommer änkan att få höra domens ord.

Olle tycker inte om Pipelin. Han är på sätt och vis rädd för honom, ty Ärtemarks profet har sagt honom obehagliga sanningsord. Han var nog inte så galen, som folk trodde. Han har en gång sagt Olle, att han stod med ena benet i himmelriket och med det andra i helvetet. Olle erkände inom sig, att detta var sant.

Efter det Pipelin predikat och gnidit några melodier på sin

fiol, går han in till mjölnaränkan, och strax börjar det ryka ur skorstenen.

— Du har visst rätt i alla fall med Pipelin och kaffetåren, säger Olle. Nu doftar det rågkaffe från mjölnarstugan, det känns ända hit till kvarnen.

Kvarnen larmar och går. Stenarna mumla och mumla. Det kännes, som om grundvalarna darrade för vårflommen och hjulet, som vänder sina skovlar under den mäktiga strålen, som sprutar från vattenrännan.

Nu är vetemälden slut i kvarnen. De sista skoporna, som äro fästade vid den cirkulerande remmen, tömma sitt innehåll. Mjölnarn går ned i undervåningen för att slå remmen av hjulet och stanna kvarnstenarna. Medan detta händer, springer Olle bort för att smaka på den sista skopan av det främmande vetemjålet. Han tar handen full. Vetemjålet är ännu varmt efter malningen, men det är en läckerhet för Olles gom, ty den har inte smakat vetemjöl på länge. Han tuggar och tuggar för att få det ned, innan mjölnarn kommer tillbaka, men Olle har spillt mjöl på västen . . .

\*

Mjölnarn hade den tiden ingen lön, han ägde blott att uppbära som ersättning för malningen tiondedelen av den malda säden, eller mälden, om han så ville, och den andel han fick av mjålet kallades tull.

Nere i kvarnens bottenvåning, där den malda mälden fylldes i säckar, hade mjölnarn sin kista. Den var stor och rymlig och utgjordes av olika bingar, en för vetemjöl, en för rågmjöl, en för korn och en för havre. Denna kista stod alltid öppen, ty inga tjuvar funnos i bygden, och om det kommit någon tjuv, när kvarnen var stängd om natten, hade det varit livsfarligt att återvända utför den rangliga pinnstege, som ledde ned till spången över älven.

Det larmade därnere, ty dånet från fallet blandade sig med slamret från kuggghjul och maskinremmar. Hit var det alltså ingen som vågade sig.

\*

För Olle dröjer det alltså en stund, innan mjölnarn kan ösa hans havremäld i "vijan". Han måste smörja kugghjulens alla axlar med smält talg, men när det äntligen är färdigt och kvarnstenarna åter börja mala, har Olle blivit hungrig. Han tar ur fickan en kakbit och gnager. Den är både torr och hård, och han tänker med saknad på de stora smörgåsar, som Britta smorde för att ha med som förning till festen i bönhuset. Han skulle gärna göra ett helt dagsverke med hästen sin för en sådan smörgås nu.

Han tänker på ärtemarksprofeten Pipelin, som sagt till Olle, att han står med ett ben i himmelriket och ett ben i helvetet. Var det sant, eller icke? Olles tankar voro nog inte i himmelriket, men inte heller i helvetet. De svävade någonstädes mitt emellan, men så nära den armodsgrå jorden, att de fingo mycket av jord och stoft på sina vingar.

Medan Olle satt och gnagde på sin torra kakbit, hörde han, att mjölnarn sjöng en av Sämmons visor från de ogudaktiga åren:

Och när som jag går ifrån Futtens krog,  
hej, fallera, så glad och flinkeli —  
jag rullar som en bytta genom villande skog,  
för fulleri å fulleri å rulla.

Olle log vemodigt med neddragna mungipor. Han hade hört den visan sjungas förut, men det var mycket länge sedan. Det var den tiden, då Olle själv slog klackarna i taket och var en av de vildaste på gillesstugorna.

— Är det slut i vijan än? frågade Olle.

— Nej, det finns väl en halv skäppa kvar, svarade mjölnarn, men sen ska ju mjölet skrädas, för du vill väl inte ha med sådorna i gröt-ämnet ditt, Olle?

— Nej, sade Olle.

Han åt vidare på sin kakbit.

Men då tyckte mjölnarn det var synd om Olle. Han satte kaffepannan på inne i kvarnkammaren, tände i spisen och malde kaffe. Det gick med vana, ty mjölnarn höll sig själv med mat utom vid middagen, då han åt hos mjölnaränkan.

När det var färdigt, bjöd han Olle in på en kopp svart kaffe

med kandisocker. Olle tog av mössan och drack, ty det smakade gott och värmdes upp hans inre. Han började småningom se ljusare på tillvaron, han förlät Britta därhemma för de påbredda smörgåsarna till festen och såg på mjölnarn med blåa, tacksamma ögon, knäppte händerna vid bordet, men sade ingenting högt. Han läste matbönen inom sig, som brukligt var i andras närvaro, satte på mössan och gick för att se till skrädkvarnen, om det inte snart var färdigt.

Solen steg allt högre på himmelen. Hästen började sparka, där han stod bunden vid grinden, ty hötappen var slut för länge sedan. Då gick Olle ut och gav honom resten av den hårda kakbiten, han bar i fickan.

När han återkom till kvarnhuset, var mjölet färdigt, men då han fick se, hur litet mjöl det blivit av en säck havre, började hans lynne åter fördystras. Kanske skulle det inte bli mer än en skäppa i säcken, då han körde hemöver med grötämnet, och nu hade han inget hö att fylla säcken med, så det skulle se mycket ut.

Gråten kommer honom i strupen, och en stor klump sätter sig i bröstet.

— Nu är det färdigmalet! ropar mjölnarn genom kvarndånet och forsbruset. — Nu är grötämnet färdigt åt Britta på Noret!

Olle svarar intet, han tar säcken, går tigande ned för trappan, binder säcken under skrädmöllan, drar upp luckan, och mjölet kommer doftande fint och varmt i säcken.

Ja, det är precis, som han hade tänkt. Bara en skäppa med skrädmjöl.

I närheten står mjölnarns tullkista med de fyra bingarna fulla. Olle sneglar ditåt, men då kommer i detsamma en ful tanke och säger till Olle:

— Tag mjölskopian och förse dig från den som äger i överflöd.

Han hör också en annan stämma, den är inte så högröstad som den första, den är så dämpad, att han nätt och jämnt kan urskilja den.

— Du skall icke stjåla, säger rösten.

Men då kommer den starka rösten åter. Den vill trumma i Olle, att detta är ingen stöld. Mjölnarn har tullat så många gånger av

Olles mjöl, att han gärna kan ta tillbaka något av det han fått för mycket. Mjölnarn har mycket mer av den varan än Olle Glader.

Nu börjar kampen mellan två makter, men vilken makt som är ond och vilken som är god, kan Olle snart inte avgöra, ty det känns nästan, som hade de rätt bägge två. Om den svaga rösten har rätt, så är det i alla fall den starka rösten, som är den klokaste efter världsligt förstånd.

Men nu kommer den svaga rösten åter och säger:

— Du skall inte hava lust till din nästas hus . . . ej heller till något vad honom tillhör.

Ögonblicket därpå ropar den starka:

— Allt detta mjöl tillhör inte mjölnarn, ty måttet, som han mätt med, har ofta varit rågat, när han tagit sitt tionde.

Detta trodde sig Olle ha sett. Mjölnarn hade rågat måttet, när han tagit tullen av den malda säden. Men skrädkvarnen brukar aldrig råga måttet, den mäter ganska snävt. Av en tunna havre blir det bara en halvtunna mjöl. Mjölnarn borde mäta till sig av *säden* och inte av *mjölet*, det vore det enda rätta. Det fanns nog mycket i den där mjölkistan, som kunde räknas som orättmätigt tillägnat gods. Det gjorde inte det ringaste, om Olle nu tog ett par skovlar av vetemjölet i kistan och blandade upp sitt skrädmjöl med.

Men nu hördes åter den svaga rösten. Den kom så tyst, som när vinden suckar i löven en sommarkväll. Han kunde knappast urskilja den i kvarnbruset:

— Inled mig icke i frestelse!

Olle stod och vägde åt två håll. Var det sant, vad Pipelin sagt honom, att han stod med det ena benet i himmelen och det andra i helvetet?

Men nu kom den starka rösten åter, och den var så stark, att den överröstade både kvarnlarmet och dånet från forsen, den var så stark, att den överröstade Olle Gladers samvete:

— Tag vad som hör dig till, Olle, du är mager och hungrig, men mjölnarn är tjock och mätt, ryck upp dig och var som en karl och inte som ett får!

Då hände det.

Olle gick till mjölnarns vetebinge och tog två skovlar vete-mjöl, som han blandade i sitt skräde. Han tillknöt säcken, men kom sedan att tänka på att mjölnarn hade inte tagit sin tull ännu. Om det skedde, skulle han säkert se, att det här var både vete-mjöl och skräde . . .

Då tar Olle och skakar säcken för att blanda om mjölet, rycker och sliter, vänder upp och ned om och om igen. När han gjort detta, hör han en röst, som är starkare än båda de röster, han förut har hört. Till och med forsbruset och larmet i hjul och remmar förstummas. Det är Ärtemarks profet, som nu kommit till kvarnen och predikat för mjölnarn däruppe. Varje ord tränger ned till Olle, de tränga in i kvarnens lönligaste vrår. Mjöldamm och flagor flyga från bjälkar och stockar, när rösten ropar:

”En säningsman gick ut för att så. Och när han sådde, föll somt vid vägen, och fåglarna kommo och åto det upp. Och somt föll på stengrunden, där det icke hade mycken jord, och det kom snart upp, eftersom det icke hade djup jord.

Men när solen hade gått upp, förbrändes det, och eftersom det icke hade någon rot, torkade det bort.

Och somt föll bland törnen, och törnena sköto upp och förkvävde det.

Men somt föll i god jord, och det gav frukt, dels hundrafalt, dels sextiofalt, dels trettiofalt.

Den som har öron att höra, han höre!”

Olle går fram till trappan, varifrån han ser profeten, väldig till sin gestalt. Det långa skägget skälver för varje ord, och håret sveper som en mantel över de breda skuldrorna.

Sedan tar ärtemarksprofeten upp fiolen och stryker över strängarna. Mästare på fiol blir han aldrig, han är på det instrumentet endast en klåpare, och Sven Dalson är ensam om den äretiteln. Men tonerna älskar han.

En stund därpå avlägsnar han sig utan att ha fått något kaffe av mjölnarn. Denne följer honom ut över kvarnbron.

Men kvar står Olle Glader därnere vid mjölsäcken och darrar, ty ekot av profetens röst tycker han sig ännu höra därnere i dunklet.

— En såningsman gick ut för att så — — och somt föll vid vägen. Fåglarna kommo och åto det upp.

Var Olles hjärta att likna vid denna väg?

— Och somt föll på stenören, där det icke hade mycken jord. Och det kom strax upp — — men när solen hade gått upp förbrändes det, eftersom det icke hade någon rot — — det torkade bort.

Mjöltnarn kommer åter.

— Är det färdigt därnere? frågar han.

— Ja, jag har till och med knutit säcken, men du skall väl ha tull?

— Det är ingenting att tulla av, säger mjöltnarn. Kör nu hem till Britta med grötämnet, så blir hon glad!

Olle bär det lilla gudslånet ut på kärran, löser hästen och kör långsamt hemöver.

Det far gråa skyar för solen. Mörka skuggor driva över de spädgröna markerna, men tussilagon lyser kring stenar och vägkanter.

När Olle kommer hem, går han först in och låter mjölet stå i kärran. Britta sitter vid garnvindorna och sjunger.

— Pipelin har varit här och predikat, säger hon.

— Jaså, har han varit här också? Vad predikade han om? frågar Olle.

— Han predikade över liknelsen om såningsmannen.

— Därute står grötämnet, säger Olle och kränger av sig rocken.

Britta skyndar ut och lyfter mjölslanken in i boden.

— Guds mjöl i fattig tid, välsignad vare du, Herre, säger hon och knäpper händerna. Likväl känner sig inte Britta glad. Det är en ångest, som tynger henne. Hon förstår inte av vilken anledning denna ångest kommer in i hjärtat just nu, när hon borde vara glad över skrädmjölet i bingen. Hon rör i det med händerna och tycker, att det är ljusare än skrädmjöl brukar vara.

\*

Olle plögade ligga för sig själv uppe på vinden om nätterna.

Det var en gammal sed från den tiden, han spelade till dans på gillesstugorna och kom sent hem.

Denna natt kunde han emellertid inte få sömn i ögonen. Han tyckte sig höra de två rösterna åter, den starka och den svaga, men nu hade den svagare rösten blivit tydligare. Han tyckte sig även höra ekot av stämman, då ärtemarksprofeten Pipelin ropade ut den store predikarens ord om säningsmannen.

— Och somt föll på stenören, där det icke var mycken jord, och det kom strax upp — men när solen hade gått upp förbrändes det, och eftersom det icke hade någon rot, torkade det bort...

Bestämt måste Olles hjärta vara likt stenören. Guds ord hade fallit som frön på denna stengrund. Det växte snart upp, men förbrändes av solen, och eftersom det icke hade någon rot, torkade det bort...

Mitt i natten klädde sig Olle, gick bort till boden och öste två skovlar mjöl i en påse, låste dörren och begav sig i väg till kvarnen.

Det var ännu midnattsmörkt och dessutom ett gott stycke väg till kvarnhuset, och Olle undrade, vad folk skulle säga, om någon såg honom ute i natten bärande en påse på ryggen, som om han hade varit en tjuv.

Han erkände, att han var en dålig lärjunge till Mästaren. I det första väckelseruset såg han allt i ett annat ljus. Det var ett rosigt skimmer från himmelen, som låg över hans grå marker, över hans gärningar, över tankar och ord, över tron och över kärleken både till Gud och människor, och Olle hade själv trott, att han varit något förmer än människa, hade trott sig vara på väg att bli en innevånare i himmelriket. Men så kom erfarenheten, livet och vedermödan, prövningen och fattigdomen. I det ljuset fick han se, att han var en människa.

Se människan! Se människan full med onda tankar, uppsåt och handlingar! Han blev naken och fick se sig själv, såsom han var så fort han fick törnekronan på huvudet.

Olle hade hunnit höjderna ovanför kvarnen. Han spejade först efter om det lyste därinne ännu, men han såg, att det var mörkt. Alltså var dörren låst, och han hade ingen annan väg att gå än över spången nedanför kvarnhuset. Det var livsfarligt att gå där mitt i natten, när det var mörkt. Ett enda felsteg, och han skulle ligga i forsen med sin börda.



Han måste sätta sig ett tag och vila. Bakom honom lågo de höga bergen, där det inte växte någon skog. Det hade funnits troll däruppe i en gammal tid. Nu voro trollen försvunna, och människorna hade i stället blivit troll. När han vilat sig en stund, reste han sig och trevade fram till spången. Den var alltid fuktig och våt av vattnet, som kokade och brusade på djupet inunder; ett enda felsteg på denna halkiga spång skulle begrava honom i den bubblande avgrunden.

Han går med ena handen fäst vid bördan på ryggen; med den andra handen känner han sig för på spången. Det går långsamt, och han måste bevara balansen. När han äntligen kommit över, drar han en suck av lättnad.

Varför hade han inte lyssnat till och gjort så, som den svaga rösten sagt honom? Han hade alltid haft för sig, att det var fres-tarens röst, som lät svag, och Mästarens röst, som var stark.

När han kommer in i kvarnen, får han en känsla av att det finns ögon, som se honom överallt. Kvarnen står visserligen still, men bruset från fallet är så mycket starkare. Här var det han hörde rösten från Ärtemarks profet, så att dammet flög från bjälkar och stockar. Här var det han tog två skovlar vetemjöl och blandade upp i sitt skrädmjöl...

Olle tar fram sin påse. Han vet, att han nu lämnat tillbaka mera än det han tagit. Han öppnar mjölkistan och öser mjölet i bingen, där det finns skrädmjöl.

Då Olle går hemöver, är det i gryningen. Solen har ännu inte gått upp, men det går rosiga strimmor ur skyn och lysa över markerna, och han känner något av den glädje, som han förnam under den första väckelsetiden.

Han har varit Petrus, som förnekade sin Mästare den gång han stod och frös vid kolelden. Olle har visserligen inte förnekat honom i tal, men så mycket mer i sina gärningar.

---

*Blinde Olson*

Uppe i Holmedal i västra Värmland fanns på den tiden en ensam blind, som bodde i sin stuga och fick hjälp till livsuppehållet av goda människor i socknen, även om han inte var något rotehjon, som bodde på gårdarna längre eller kortare tid, räknat efter fyrktal och hemmanstal. Han hade ju egen stuga och eget bo. Han lagade sin mat själv, visste var svavelstickorna lågo, då han skulle tända spisen, och letade sig utan svårighet till mjölet i skäppan. Han kunde vandra långa vägar utan någon människa som ledsagare, ty han bar i högra handen en käpp. Med denna följde han vägkanten, så att han aldrig kom galet.

Blinde Olson hade också blivit väckt. Den långa natten var förgången, ty alltifrån sin barndom hade han varit blind. Pojkarna i Holmedal skämtade mycket med Blinde Olson, de kallade honom "Blindbocken". De ville, att han skulle leka blindbock med den, eftersom han inte behövde knyta något för ögonen. Han uppfattade skämtet godmodigt, jagade efter dem med sin käpp, men sprang alltid åt fel håll.

Som åttaårig pojke hade Olson blivit blind på båda ögonen, men i minnet bar han ännu klart alla de syner, han sett som barn. Han hade sett de bugande björkarna vid stranden, han hade sett det blå vattnet både i storm och stiltje, han hade sett aplarna, när de fällde sina blom, sett och smakat den mognande frukten och de gula axen, som bugade sig nere på åkerrenen.

Sedan han blivit väckt till ett nytt liv, hade dessa syner börjat

få liv för hans inre ögon. I den heliga skrift stod det om livets träd, som bar tolv skördar om året. Han visste, hur detta träd såg ut och hur dess gyllne frukter bugade sig utöver de himmelska markerna, som voro gröna och glittrade av himmelrikets dag. När han hörde om livets vatten, så visste han även, hur detta såg ut. Och eftersom han en gång sett en trädgård, kunde han föreställa sig, att den himmelska örtagården var mycket fagrare än den hage, där han som liten plockade salvia och det blå jungfrulinet.

Blinde Olson hade köpt sig en gitarr med pärlemorinlägg, ty det var i den tiden, som Nils Frykmans sånger gingo från hus till hus, och Olson hade lärt sig dessa sånger till sitt instrument. De voro lättare och gladare än psalmerna. Det var sånger som man kunde förstå:

Glad som fågeln på sin gren i lunden  
är jag nu av inga sorger bunden . . .

När han knäppte fram dessa toner på sin gitarr, var det som om det svarta molntäcket, som hängde för hans ögon, rämnat mitt itu och solen lyst in i hans ögon:

Han har fört min själ ur otrosnatten,  
givit mig den allra bästa skatten.  
Jag är barn i himlafadershuset,  
där nådeljuset  
lyser klart.

I dessa tider hade blinde Olson hört rykten från Gränsen, att man kände det, som om himmelriket vore lyckt. Undren i den heliga pingsten visade sig inte längre, det hade blivit en andlig torka, och hänförelsen var inte längre så stor, som då man byggde gudshuset på det heliga berget. Han tänkte på att han möjligen, fast han var blind, ändå kunde bringa litet ljus och glädje till bröderna, som förlorat de himmelska synerna, men ändå höllo fast vid sin tro.

Och medan han satt där i sin stuga, började melodierna från

Nils Frykmans sånger leka i hans sinne. Han skulle sjunga dem för alla lyckta hjärtan i Nössemark, precis som han suttit här i sin stuga och sjungit dem för sig själv.

Den dagen då Olson drog sina färde liknade han en trubadur. Hans huvud var utan hatt, och hans ränsel utan mat, men det lyste ur hans ögon något av äventyrens under, då han stängde grinden. Pojkarna kommo emot honom.

— Blindbocken, kom och lek med oss, blindbock, blindbock . . .

— Nej, nu är jag inte längre någon blindbock, jag har fått min syn tillbaka, sa Olson.

Gitarren hängde på hans rygg, och i högra handen bar han sin käpp. Det bar landsvägen västöver mot Dalsland, han kände dessa vägar och visste, att här skulle han inte komma vilse. Men de som sågo blinde Olson och inte kände honom, förstodo inte, att detta var en man, som hade mist sin syn. De trodde, att det var en gesäll, som spelade och sjöng visor för mat i husen. De visste inte, att detta var en blind sångare, som bar på en gnista av det eviga ljuset till Gränsen, där det hade börjat att bli mörkt i själarna.

\*

Nere hos Bark Toreson i Sund höll man denna tid på med våranden. Bark hade åter kommit in i en ångestperiod. Sönerna hade inte på länge sjungit Lammets visor. De höllo visserligen ännu fast vid den tro, för vilken de offrat och lidit, men nu fanns inte längre något motstånd, som sporrade dem till ny hänförelse, och även de tyckte i likhet med kolportör Johannes, att himmelriket var lyckt. Men sönerna kunde inte förstå sin far, de hade länge trott, att Bark varit hos Eljas och fått både förlåtelse och frid. Han hade ju talat om för dem, att Eljas läst Fader vår vid slipstolen för länge sedan. Men skuggan i faderns ögon hade kommit tillbaka, kanske hade han inte fått den frigörelse, som de väntat, eftersom själavåndan inte övergav honom. Var han rädd för att mista sin styrka och bli en vekling, om han begärde syndernas förlåtelse och blev en av Guds vänner?

Ibland stod Bark inne i smedjan och prövade sin styrka. Han rätade hästskor med blotta händerna, han drev femtumsspikar

med sina händers kraft genom en bräda i väggen och njöt av att se sin obändiga styrka. Han rätade krokiga spikar mellan tänderna. Ha! Inte skulle han behöva en Gud, som var över honom och starkare än han själv!

En dag stod han i smedjan, och medan bärsärksraseriet kom över honom, böjde han ett bandjärn, som nyss kommit från järnbruket. Han skulle använda det kring kärrhjulen.

Då klingar sången vid ett strängaspel borta på vägen. Bark ser ditåt mellan de nyutslagna sälglommornas palmer och upptäcker en sångare.

Sonen Börje kommer ett ärende förbi, och Bark ropar:

— Ge karlen en styver, så går han vidare!

Det är blinde Olson, som hunnit till Gränsen med Frykmans sånger:

Min framtidsdag är ljus och lång,  
den räcker bortom tidens tvång.

Strängarna glittra i solljuset, och sångaren ler, när han sjunger sitt hjärtas sång. Bark, som håller på att böja bandjärnet kring hjulet, slappnar i armen, och han själv blir vek, när sångarens mjuka röst stiger med lärkans fröjd under en blå himmel.

Bark släpper bandjärnet igen, det faller tillbaka ur sin båge som en hårt spänd fjäder, och Bark börjar flämta.

Börje kommer tillbaka och berättar:

— Far, sångaren är blind, och ändå vill han inte ha några pengar.

— Kör bort honom! säger Bark. Jag kan inte böja bandjärnet kring hjulet, så länge jag hör honom.

— Inte kan vi köra bort en blind sångare, ty du har ju lovat, far, att vi får sjunga Lammets visor på gården så mycket vi vill, och då kan du inte förbjuda andra att sjunga.

Börje går vidare till sitt arbete, men Bark står kvar i smedjan. Han torkar imman från fönstret och ser ut. Nu ser han, att sångaren är blind. Han går rak med gitarren i vänstra handen och i den högra bär han den käpp, med vilken han vägleder sig.

Nu kommer färjkarlen, och Bark förstår, att den blinde sånga-

ren har sjungit för att väcka färjkarlens uppmärksamhet på att han vill över sundet. Han vet inte, var signalklockan hänger.

När Bark kommer ut ur smedjan, hör han, hur det sjunger också nere på åkerrenen, där Börje och Bryngel hålla på med att så och harva ned vårsäden. Det är länge sedan han hörde sönerna sjunga. Men arbetet fortgår, och han har ingenting att säga, så länge sönerna sköta sitt arbete.

Den dagen har bandjärnet fått vila i smedjan.

Men på kvällen då sönerna kommit in för att få sin kvällsvard, sitter Bark och snidar skedar vid spisen och är tyst. Då kan Börje inte tåga. Han tänker på den blinde sångaren, som sjöng om en framtidsdag, som var ljus och lång.

När Börje ätit, säger han till far:

— Du far, varför ville du, att jag skulle köra den blinde sångaren från gården?

— Jag orkade inte böja bandjärnet kring kärrhjulet, säger Bark, man blir bara vekare av sådant.

— Jag tycker du borde bli starkare, säger Börje. Här var en sångare, som var blind och som ändå sjöng om en ljus framtidsdag. Men du far, som har ögon att se med, ser inte denna framtidsdag. Det är du, far, som är blind och den blinde sångaren som ser...

## VI

---

### *Vårens tid*

Å, du välsignade vårens tid! Till och med i gamla hjärtan börjar det brinna en ny eld.

Nord har ibland stått med fuktiga ögon inne i vapenhuset och sett genom dörren Julius, Sämsons son, och Greta, Samuels dotter, komma med blommor till kyrkogården.

Greta kommer varje sommarlördag. Det har hänt alltsedan hon var liten, och än har hon inte förgätit sin fader, även om han ligger begravd på kyrkogårdens norra sida. Solen når aldrig till Samuels grav, men likväl glider varje lördagskväll en solstråle i människoskepnad in i den skymmande skuggan.

Det är Greta, när hon bär prästkragarna på armen. Hon stryker med handen över mullen och viskar:

— Sov gott, kära far! Snart blommor jungfrulin och ringblommor hemma vid stugväggen vid kvarnen. Mor vattnar dem och säger, att det är du, som sått deras frön i jorden...

Nu är det också lördag i vårens tid. Marken har klätts grön, och luften är klar över Stora Lee...

Greta kommer åter... Nord har nyligen ringt helgsmål för bygden och gått in i vapenhuset. Här brukar han sitta och betrakta livet. Det är liksom allt liv i bygden möttes här som i en brännpunkt. Och nu kommer Greta...

Denna gången är hon inte ensam, ty Julius är med. De komma försiktigt och träda med varliga steg över gruset innanför kyrkporten, ty här är en helig mark. Vid kyrkdörren skiljas de. Julius

går till höger, ty där ligger hans far. Greta går till vänster och bär på sin arm en knippa med våta ranunkler.

Hon bär solen in i skuggorna till Samuels grav . . . Nord sitter och tänker på Guds vänner. De ha nu ett eget bönehus, men ändå måste deras vägar mötas vid kyrkporten.

När Julius krattat sandgången kring den gamle visdiktarens grav, går han bort till Greta, där hon dröjer i skuggorna.

— Stackars far, säger hon.

— Det är ingen synd om honom. Nu vilar han och känner ingen ångest längre, och jag tror, att han har fått det gott, säger Julius tröstande.

Greta ser hastigt upp på honom.

— Tror du det, Julius?

Julius nickar.

Sedan gå de långsamt och värdigt som ett gammalt par ut genom porten, sluta järngrindarna sakta efter sig och stanna i närheten av vapenhuset.

Här är det stilla, inte ett ljud har hörts, sedan klockan förtonade i klämtningen. Inte en fot skrapar i sanden, och Nord tiger i vapenhusets glugg, den gamle räven.

Julius står och ser på Greta, men Greta ser ned mot marken.

— Jag har många gånger tänkt, att vi två skulle bli riktigt goda vänner, säger Julius.

— Jag trodde, att vi redan var det, säger Greta. Hon ser fortfarande ned på marken och vågar inte möta hans blick just nu.

— Jag menar, att vi skulle hålla samman till livets slut, såsom våra föräldrar hållit samman till döden, fastän de har kämpat och lidit. Nu är det vår kamp, som skall börja, säger Julius.

— Jag har tänkt så, jag med.

Greta ser äntligen upp och rodnar. Julius stryker henne valhänt över kinden. De gå långsamt uppöver vägen. Inne i vapenhuset står Nord. Han ser genom gluggen de två försvinna, och han stryker sig över ögonen.

Eftersom klockan ringt helgsmål, vilar allt arbete för dagen. Det är oändligt tyst. Julius och Greta ta vägen bortom kvarnen. Där brusar kvarnfallet, ty det är vårflod, och kvarnen vilar inte. Vit av mjöldamm står den nye mjölnarn och kikar på de två



med sitt ena öga. Uppe i den gamla kvarnstugan är det ingen, som ser dem.

— Ska vi gå in till mor och tala om för henne vad som hänt oss två? säger Greta.

— Inte än. Vi går hem till oss först, ty mor vet om det. Hon väntar oss.

Vägen går åt höger. Inne i skogen står ännu Futtens krog. Man är tvungen att passera detta hus. I dörren står krögarn och solar sin feta kroppshydda. När de ha gått förbi, säger han:

— Där gick Julius och Greta. Det blir nog ett par av dem två.

— Ja, det blir nog ett par av dem två, höras röster inifrån, och några ansikten titta ut, men då äro de två redan försvunna.

## VII

---

### *Den nye sångaren*

När blinde Olson den vackra vårdagen med sin gitarr i band, fäst vid skuldran, färjades över sundet, kunde färjkarlen inte förstå, vart denne resenär ämnade sig. Han satt med de styva händerna kring årorna och betraktade både mannen och hans instrument, och han undrade, om mannen verkligen var blind eller om han gjorde sig till för att väcka medlidsamhet. Vinden låg på från söder och färjbåten vaggade starkt. Ibland slog vatten upp i båten, och han måste lägga om kursen för att inte driva för långt åt norr, ty där var det branta berg och bråddjupt.

När färjbåten äntligen landade strax nedanför färjstugan, var det bara till att stiga ur båten. Resenären gnolade på en sång, började resa sig och begärde hjälp att komma ur båten.

— Det är till att vara blind, förstår jag, sa färjkarlen deltagande.

Blinde Olson tog åt fickan efter pengar, det var en handfull kopparmynt, ettöringar och en tioöring. Han kände på tioöringen och gav färjkarlen den, därpå sa han med ett leende:

— Jag har varit blind, men ser nu . . .

Då blinde Olson kom upp i backen, kände han med käppen, att det här var stor körväg och att det bar uppöver. Han förstod, att denna väg ledde till Gränsen, men hur han skulle komma till bröderna, som han mycket hört talas om, visste han ännu icke. Han kom så gott som främling till dem. Ingen visste om att "Blindbocken" uppifrån Holmedal var på väg till dem med Nils

Frykmans visor för att sjunga dem för de andligen trötta, som bett efter vederkvickelse och ljus.

Men hur skulle han nu bli mött av dem alla? Hemma i Holmedal visste alla, att det var blinde Olson, som var ute och gick. Det var inte många, som hälsade, men ibland kunde det hända, att man stack kopparpengar i hans ficka utan att säga någonting. Det fanns på den tiden intet rotehjon i Holmedal, och blinde Olson hjälpte man, så han behövde inte bli något rotehjon.

Men här uppe vid Gränsen var det knappast någon, som kände den blinde sångaren. Hur skulle han bli emottagen?

I Holmedal kände han på varje hand, att här var en vän, men hur skulle det bli att trycka dessa händer, som han aldrig hade tryckt?

Det kom över honom en kuslig förnimmelse, att han gett sig ut på äventyr i onödan. Inte behövde folket någon sångare, där som Eljas i Nolby sjöng för Guds vänner, och vad skulle Eljas säga, när det kom ännu en sångare till bygden?

Då kände blinde Olson med sin käpp, att det här vid sidan av vägen var skog. Här var det ingen, som kunde se honom, om han böjde knä och talade med sin himmelske Fader om sin belägenhet. Inte en kärra rasslade på vägen, inte en sko skrapade mot sanden. Här var det tyst.

Blinde Olson gled in i skogen, där mossan var mjuk för hans knän. Här mötte honom en stark doft av linnéa, en taltrast höll bön i ett snår. Här var det som i en kyrka, och här böjde den blinde knän med ryggen vänd emot landsvägen, ty han ville inte förlora riktningen och bli vilsen. Här skulle han vända sig rätt om och fortsätta vägen till höger.

Och blinde Olson bad sin himmelske Fader, att fastän han var blind, skulle det bli honom beskärt att gå med ljus omkring här uppe vid Gränsen, där det mörknat i själarna. Ljuset var ju inte hans eget, det var Nils Frykmans andliga sånger, som Gud hade lagt ned i hans minne så klart, att han kunde sjunga dem.

Och blinde Olson bad sin himmelske Fader, att han inte skulle behöva möta främmande händer, som stötte honom bort, när han kom med sitt glada budskap och händerna fyllda av välsignelse.

När blinde Olson reste sig upp för att gå, kände han en för-

nimmelse i själen, att här skulle han möta vänner och inga främmande människor, som stötte honom bort. Nu skulle han möta Eljas i Nolby, den sångare, som kommit hårda hjärtan att vekna. Men det var en besvärlig väg över Nolby ägor. Han måste få någon att ledsaga sig på sin vandring.

Eljas gick den dagen i en stor oro. Det var något, som kvalde honom och höll honom nere i bekymmer. Marja hade hela vintern måst utfodra sin boskap med mossa och renlav från bergen. Hon slog saltvatten på renlaven för att ge smak åt den, ty mjölet var slut, och djuren hade fått leda vid det underliga fodret. Eljas såg uppåt bergen. Det var kallt och grått, där mossan legat och gett färg, som hade Gud Fader målat denna tavla för människorna. Han tänkte på de förlorade pengarna, som han nog aldrig skulle få tillbaka, och det kom ofta onda tankar i hans hjärta.

Och medan han så går och grubblar över denna sin tillvaro, hör han plötsligt strängospel genom björkarnas grönska:

Min framtidsdag är ljus och lång,  
den räcker bortom tidens tvång,  
där Gud och Lammet säll jag ser  
och ingen nöd skall vara mer.

Eljas, som stått sammansjunken vid grinden, reser sig, ty det kännes, som om en fläkt från himmelriket svept över de grå gärdena, och det glittrar av strängarna på blinde Olsons harpa.

— Vem är det som sjunger om en framtidsdag, som är ljus och lång? frågar Eljas.

— Jag kallas blinde Olson och är från Holmedal, jag kommer med Nils Frykmans sånger ur "Harpoklangen" och trodde jag skulle komma med ljus, där det börjar att mörkna, säger Olson och räcker fram handen till hälsning. Eljas fattar den och håller den länge i sin egen.

— Är du blind och ändå kommer med ljus, då må du vara välkommen till Gränsen, där det har börjat mörkna över vägen, säger Eljas. Kom in och bli vår gäst, fast jag är fattig på jordiska ägodelar.

Och så bar det till att blinde Olson från Holmedal kom till

Gränsen med Nils Frykmans sånger. Över allt blev han hälsad som en vän i husen. Där de ej kunde köpa "Harpoklangen" blevo sångerna uppskrivna och spredo sig från hydda till hydda, ty det var sånger, som de enkla människorna förstodo, de nynnade dem vid plogen och harven på åkern, det kom helg in i det dagliga livet. Vävstolarna började gå till Nils Frykmans sånger, och garnvindorna snurrade efter dessa upplyftande melodier.

Nils på Stampen, som sedan flera år hade sin harpa hängande på pilträ, började åter stämma den, och han spelade dessa glada melodier för de surrande bina i blomsterhagen, för Stina, när hon var trumpen, och för sig själv, då han var nedstämd över den andliga torkan, som kommit efter den stora väckelsen. Många trodde, att efter dessa sånger skulle komma en ny väckelse med nya under, och man väntade den med bävan och ödmjukhet.

## VIII

---

### *På auktion*

Men väckelsen, som man bad om, dröjde ännu, och undret, som man längtade efter i stugorna, visade sig inte för folket.

Hemma i Bäckén gick Gustaf och talade om att undret bara var en inbillning. Eljas satt hos honom och sökte förklara den nya födelsen, att även den var ett under. Allt blir nytt hos en människa, tankar, ord och gärningar, man får en annan syn, en annan tro och en annan kärlek.

— Sådan kan man bli, utan att det sker genom religionen, sa Gustaf, ty det står i denna boken av Lilja att . . .

— Jag bryr mig inte om Lilja, sa Eljas, den boken har fördärvat dig, jag bryr mig bara om de erfarenheter, jag själv har. Jag bryr mig bara om det, jag sett med mina ögon, hört med mina öron och känt i min egen själ, och den, som inte tror på undret, fastän han ser det, den förnekar sanningen, förnekar sin syn, sin hörsel och sina fattningsgåvor.

Då skymtade någonting förbi fönstret. Det var Dårði, som kom hem från markerna med en börda ved på ryggen.

— Se på henne! Minns du henne, då hon var lam och inte orkade röra en lem? frågade Eljas.

Gustaf i Bäckén tystnade, ty han mindes den gången, som han försökt borttaga hennes tro på underverket med att det hela blott var inbillning. Hon hade vacklat, ty hennes tro, som ännu höll henne uppe, började svikta. Han hade sett det och följt henne hem till dörren.

Därför teg Gustaf, ty även om han var en fritänkare, ville han inte göra människorna illa. Han ville gärna låta dem behålla den tro de hade.

Det var inte många veckor därefter, som Gustaf i Bäckens skattade åt förgängelsen, och man tyckte det var synd, att den starke mannen med det goda hjärtat skulle vara så fördunklad i sitt sinne och sina fattningsgåvor, att han inte kunde akta på vad som för de andra var heligt.

\*

Sex månader därefter var det auktion efter Gustaf i Bäckens. Det var en klar vinterdag med snö över alla vägar, men ändå väntade man många människor till auktionen, ty alla ville åt den avlidnes bokskatt. Han hade böcker i alla hyllor, böcker på bord och på stolar, och det fanns böcker i lådor på vinden. De voro så vidlyftiga, att det behövdes en präst för att förklara dem.

Svarteviken var auktionsropare denna dag. Han hade klätt sig i kyrkkädrar, ty prästen, som sett alla dessa bokverk, skulle komma till auktionen.

I den öppna spisen brann en björkvedsbrasa. Där satt Eljas och makade bränderna med en eldgaffel och var som hemma.

Det låg någonting beslutsamt över Eljas i dag. Han visste, att Liljas bok nu skulle säljas bland de andra och att den boken var farlig för människor, som inte blivit stadgade i tron. Lilja hade redan gjort mycket ont i socknen. Den hade förgiftat unga, sökande själar, den hade gått till läns hos ungdomen och hade en underlig tjuskraft. Den var läst så mycket, att bladen voro fläckade. Ingen, som hade läst denna bok, fick någon ro i sinnet. Det kändes, som hade den huggit bort skogen, som stått skyddande kring bygden, och man sade till och med att ögonen blevo förvandlade på dem, som läst detta verk, de sågo allting upp och nedvänt.

Och nu var det auktion. Ute var det kallt. Man kom blåfrusen in till spisbrasan för att värma sig. Man stampade av sig snön och gjorde sig hemma.

Eljas satt och såg på dem. Han kunde se på ögonen, vem som läst Lilja. Där stod skolläraren och knep med ögonen, de voro

kalla och grå som på Gustaf i Bäckén i livet. Här stod Karl och här stod Johannes, sönerna till Gustaf. De hade också läst Lilja. Här stod också byskräddaren och plirade med ögonen, som om han haft en tråd att sticka igenom ett alltför litet nålsöga.

Auktionsroparen, allmänt kallad Svarteviken, kom med klubban i handen, ställde sig bredbent vid bordet och ropade:

— Här är en pesalmbok, va får jag för den? Den är en brudskänk till Gustaf, men den har aldrig varit öppnad och är likasåsom ny. Den ropas upp för en krona.

— Femti öre, bjuder Olle Glader. Inte för att han har bruk för en psalmbok nu, när han sjunger Frykmans sånger, men han har barn, som skall läsa fram.

— En krona är bjudet, säger klockaren.

— Nu går pesalmboken för en krona. Pang. Den sjunger du bra efter, säger Svarteviken.

— Och här är Biblia, all den heliga skrift med kopparstick och mässingspännen, va får jag för den?

Folket gapar av förvåning, och Eljas sträcker halsen, där han sitter vid spisen. Fanns denna boken också hos Gustaf i Bäckén?

— Två kronor är bjudet, säger klockaren.

— Två kronor, det är för litet för denna bok, säger Svarteviken. Precis så här som på första planschen såg det ut, innan Gud skapade världen, jorden var öde och tom, det var bara dimma och vatten, och däröver svävade Guds Ande.

— Två och femti, säger prästen. Över honom törs ingen bjuda, och nu slås den bort för två och femti.

— Och här är en spinnerock. Vi tar väl den som mellanlägg, ty det kan bli för mycket av läsning, säger Svarteviken. Va får jag för spinnerocken?

— Tjugofem öre, bjuder Kartelin. Han har verkstad, så han kan göra spinnrockar, det är bara för spinnrocksvingen han vill köpa den, ty en sådan är så svår att göra.

— Där får du den för tjugofem öre, det är billigt för en spinnerock, du som tar hela två kronor för stycket, säger Svarteviken.

— Och här kommer det ett skrin med visor. Skrinet är blåmålat, men visorna är i gladare färger. Det är Sämmons visor, som är avskrivna av Gustaf i Bäckén. Va får jag nu för skrinet med



Sämsmons visor? Det är dem, som han skrev, före han fick religionen i sig.

Då höres ett ljud vid dörren, och en kvinna stapplar fram med vacklande gång, det är Dårdi.

— En krona, bjuder Dårdi. Det blir ett ögonblicks tystnad, men så höres ett bud högre, det är klockarn, som vill ha skrinet.

— En och femti, säger klockarn.

— Två kronor, säger en annan röst, det är Julius, Sämsmons son, som hjälper sin mor.

— Nu går den bort för två kronor, säger Svarteviken.

Julius kommer och hämtar skrinet, låser det och stoppar nyckeln i fickan.

Han går, följd av Dårdi.

Då är det någon, som möter honom i dörren. Det är Karl, den avlidnes son. Han har kommit för sent och ville gärna ha skrinet till minne från sin far.

— Du får skrinet för ingenting, men visorna behåller jag för att bränna upp dem, säger Julius. Ingen skall sjunga min fars dåliga visor efter hans död.

Då klingar det i en sträng, en låda lyftes mot taket, det är ett gammalt psalmodikon.

— Här är ett spel med bara en sträng, men på den strängen kan man spela både Napoleons marsch över Alperna och kyrkans pesalmer, säger Svarteviken. Hur mycket får jag för spelet?

Man börjar åter att undra. Förstod sig Gustaf i Bäckén också på spel och toner?

— Detta spel har tillhört gamle soldaten Lax på Udden, säger Svarteviken, det var han som spelade sig in i himmelen. Gustaf köpte det på auktionen efter Lax.

— Spelet är gammalt och sprucket, säger Kartelin. Jag kan göra ett, som är mycket bättre.

— Men det har toner ännu, hör här, säger Svarteviken och stryker över strängen. Är det någon, som spelar ett sådant instrument, så kom och sköt stråken. Det kan gå upp i pengar det med.

Klockaren kommer, granskar spelet och stråken, drar stråken på lådans ena ände, ty där är det grankåda ännu, sedan hostar han och börjar sjunga och spela:

Allena Gud i himmelrik  
må lov och pris tillhöra,  
för all den nåd han kärleksrik  
med oss har velat göra.  
Han jorden skänkt stor fröjd och frid,  
ack, mänskan må väl glädjas vid  
Guds evigt goda vilja.

Det blir stilla på auktionen. Alla kände Lax på Udden, och det är, som stode han levande bland dem. Nu klingar åter det instrumentet, som för honom öppnade himmelrikets portar.

- Nu spelar Lax på Udden efter döden, säger Eljas.
- Hur mycket får jag för spelet? frågar Svarteviken.
- En krona, säger klockaren.
- Nu slår jag bort spelet för en krona. Pang.

Klockaren får spelet, och skrivaren skriver upp hans namn i boken. Därefter avlägsna sig både prästen och klockaren.

Det blir en stor tystnad, ty nu lyfter auktionsroparen en bok emot taket. Den ene ser på den andre. Det är många, som vilja köpa denna bok av ren nyfikenhet, men våga inte, ty det är många av Guds vänner i stugan, dessutom har man hört, att denna bok kan förvända synen på människorna; det som varit rakt, blir krokigt, och det som stått upprätt, blir upp och nedvänt.

— Här är en bok av Lilja, den handlar om mycket och har blivit mycket läst, säger Svarteviken. Hur mycket får jag för den?

— En krona, bjuder byskräddaren.

— En och tio, bjuder sonen Karl. Eljas ser på Karl, han ser, att synen redan börjat bli förvänd. Själv höll Eljas en gång på att få förvänd syn för denna bokens skull.

Svarteviken står där och ropar ut den. Eljas går bort efter ett fång med ved och lägger på brasan. Den flammar häftigt upp, och lågorna slå mot brandträdet.

— En och femtio, bjuder Eljas.

Man gapar av förvåning. Har Eljas börjat få en förvänd syn?

— Vad skall du med den? frågar Nils på Stampen. Han har stått där hela tiden och inte bjudit på något.

— Får jag något mera för Liljas bok? frågar Svarteviken.

— Nej, säger Eljas.

— Boken slås bort för en och femti, det är Eljas som fått boken av Lilja, säger Svarteviken, skriv upp namnet, skrivare!

Eljas får boken, slänger den in i brasan, sedan går han och tvättar sina händer.

Boken svartnar i lågorna, den vrider sig och skrumpnar som löv i elden. Det piper och visslar i vedträna på spisen, och nu går Eljas hem. Det är många, som gå hem efter detta, men auktionen är därför inte slut, ty Svarteviken är rolig, när han ropar upp på en auktion.

\*

Men sonen Karl, som gav bud på boken och inte fick den, ångrar, att han inte bjudit över Eljas. Han hade velat läsa mer i den underliga boken, som kunde förvända människornas syn. Och fanns inte denna bok nu längre i Bäckens, så kanske han kunde få köpa den från något annat håll. Det han läst hade eggat hans vetgirighet. Det stod mycket om naturen, som han inte visste, och mycket om människan, som han heller inte kände till.

Han gick därhemma och tänkte, att han på något vis skulle komma över den för ett billigt pris, och en natt då han hade svårt för att sova, låg han åter och tänkte på boken av Lilja. Tankarna blevo slutligen så tunga, att det kom en kvävande förnimmelse över honom.

Det var mörkt i rummet. Här har Gustaf i Bäckens levat och verkat ett helt liv. Det är spår i golvet efter hans steg. Bordet, som ej gått på auktionen, bär märken efter fadern. Varje spik har han slagit in i bordskivan. Det är fars hyvel, som gått över bräderna, när bordet snickrats. — Schuuits, lät det när hyveln flög över hyvelbänken. Karl var då liten och samlade upp spånorna, rätade ut deras korkskruvar och lekte med spånen.

Nu kommer den kvävande förnimmelsen åter över Karl, han håller på att mista andan, och där i mörkret ser han sin far stå och luta sig över sängen.

— Far, är det du? frågar Karl.

— Ja, det är jag.

— Du är då inte död?

— Jo, jag är död.

— Men hur *har* du det då, far?

— Jag irrar ensam tröstlös omkring och kan inte få någon ro. Nu skall du därför lova mig att inte läsa den där boken, som förvänder synen på människorna. Den har gjort mig mycket ont, och jag vill bespara dig det onda jag nu har.

Skepnaden försvinner, och Karl faller i en tung dvala. När han åter vaknar, är det dag, och kallsvetten rinner från hans kropp. Han hade talat med en död, som ännu lever, och nu vet han, att man kan leva, fastän man är död. Det var alltså inte sant, vad han fått höra och vad han läst i denna bok, som förvänt synen på honom. Det var rätt, vad Eljas gjorde, då han offrade boken åt lågorna. Nu skulle Karl ut och tala om vad han hört och sett i denna natt, då han talat med en död, som ännu levde.

## IX

---

### *Gordon döparen*

Vederdöparen Gordon, som kommit från Amerika, reste den tiden i Norge och predikade bättring och dop, medan stora skaror lyssnade till den nya förkunnelsen.

I de norska gränsstäderna växte hela församlingar upp, där man döpte de vuxna och förklarade, att barndopet inte hade något värde, därför att tron är en förutsättning för dopet, och att ett barn inte kan tro. Det blev häftig dispyt i Tistedalen:

— Men ett barn har heller ingen otro, sa hans vedersakare, som voro barn till haugianer. De visste, att deras fäder hade levat och dött i haugianernas heliga tro. De älskade Mästaren och gjorde hans vilja, och den heliga elden brann i deras hjärtan. Och de tillade, att Mästaren hade lagt sina händer på barnens huvud och sagt: "Låten barnen komma till mig, ty sådana höra Guds rike till."

Men Gordon predikade:

— Gören bättring och tron evangelium, och var och en av eder låte sig döpa i Fadrens, Sonens och den helige Andes namn.

Då började flera av haugianernas ättlingar vackla. Var detta trots allt inte någon ny lära, utan endast den gamla, som den heliga skrift lärde? Guds vänner på andra sidan Gränsen började splittras, den ena gruppen trodde på de vuxnas dop och den andra på barndopet, sådant som man fick lära det i sin barndom.

Ryktet om Gordons lära spred sig även till den svenska gränbygden, och Guds vänner hade därför beslutat sig för att stanna

vid det gamla, men det var flera som tänkte: Kanske vi inte gjort vad vi kunnat för att följa Mästarens vilja, och kanske detta är orsaken till, att den gamla hänförelsen har slocknat i bygden? Kanske att Mästaren har krävt något mer av oss, och eftersom vi inte efterkommit detta krav, har han vänt oss ryggen?

Snart spordes det, att döparen Gordon skulle komma även till Guds vänner vid Gränsen. Det var mitt i den ljuvliga sommarens och höslåtterns tid. Eljas i Nolby satt och brynte lien, medan Marja höll på att vålma det slagna höet.

Hon hade länge gått och varit betryckt. Det såg ut som om höet detta år inte skulle bli tillfyllest. Kanske skulle hon även nu behöva skrapa renlav och mossa från bergen med sina såriga fingrar. Men det som tryckte henne mest var inte det tunga arbetet, som väntade henne. Hon visste, att människan skulle äta sitt bröd i sitt anletes svett, och Marja var en kvinna, som ville göra skäl för sitt liv.

Det fanns något annat, som vållade henne betryck. Det var mycket som fattades, innan hon kunde likna den Mästare, som hon ämnade följa. Dagligen gick hon i skymningen upp till sitt bönealtare i skogen, lade därpå en ny sten och bad till Mästaren, att han måtte förbättra hennes liv. Hon levde ju inte bara för denna jordens skull, och ändå hade hon fäst sig vid den. Hon visste, att man skulle bruka jorden, som brukade man den icke, och ändock var hon betryckt av farhågor över den brist, som väntade. Hon hade velat leva ett helgat liv ovan jorden, och därför tänkte hon nu på, medan hon vålmade sitt hö, att människans liv är liksom gräset på marken.

Borta i ändan på klövergårdet satt Eljas. Han brynte sin lie, och brynstensången klingade nu som ljudet från en sorgesam sträng.

Då kom en man emot henne. Hon såg strax på hans kläder, att han var från staden. Han lyfte sin hatt och hälsade:

— God dag, kära mor, jag är en Herrens lärjunge, som är utsänd att vittna för människorna, och mitt budskap är detta: Gören bättring och tron evangelium, och var och en av eder låte sig döpa i Fadrens, Sonens och den helige Andes namn.

I samma stund var det, som hade en sträng klingat i Marjas

hjärta. Hon tyckte, att hon bar inom sig ett strängospel, som inte ljudit förr än nu. Om nu Gud begärde detta offer av henne, varför skulle hon inte giva det?

Då såg döparen Gordon, att Eljas satt och brynte lien. Här var också en, som arbetade i sitt anletes svett. Han gick bort till Eljas, talade om vem han var och berättade, att han predikade bättring och dop.

— Jag har allt min sak klar med Gud jag, sade Eljas, och döper om mig gör jag inte, men vill Marja döpa sig, så får hon gärna det för mig.

Och döparen Gordon gick från hus till hus, han träffade människorna i deras arbete och talade med dem om bättring och dop. Han kom också till kyrkväktare Nord, medan denne höll på att kratta kyrkogården ren för benrester. Den nedre delen hade man börjat gräva upp igen, ty den var femtio år gammal. Man hade inte råd att utvidga kyrkogården, och nu fick man bereda den gamla åkern för den nya sådden, som komma skulle.

När döparen Gordon kom till kyrkogården, höll Nord på att samla benen i en korg och bära dem till gemensamhetsgraven vid vapenhuset för att jordas dem.

Och Gordon talade om för Nord, vem han var. Han var ute för att predika bättring och dop för människorna.

— Jag kan inte bli bättre, än jag är, sa Nord, och döpter är jag i min barndom. Hugg tag i handtaget och hjälp mig med benkorgen, för de här ska jordas innan solnedgången. Annars kommer de att spöka.

Döparen Gordon såg på Nord, böjde sig och fattade tag, såsom Nord hade befallt. När de kommit fram, tömde Nord korgen i graven, medan Gordon stod och såg på. Sedan skottade Nord igen graven med spaden, tog av mössan och knäppte händerna, medan Gordon läste Fader vår över graven.

Men döparen Gordon träffade också andra människor. En del hånade honom för den nya läran, som endast var en villolära; en del trodde, att Gordon var mormon, eftersom han varit i Amerika. Men det fanns också de, som i likhet med Marja hade burit på ett betryck och började känna sig frigjorda, när denne döpare talade om sin lära.

Han kom också till Noret, medan markerna stodo i förbidandets tecken.

Olle Glader gick ute och grävde diken. Det var en myr, som han inte kunnat odla, därför att den var vattendränkt. Han ämnade gräva diken och utvinna myren för att få mera havre än han hade. Den var visserligen mager, men havren behövde ingen fet jord för att växa och mogna. Och medan han gick där och grävde i sitt anletes svett, kom Gordon döparen.

Olle visste om Gordon, han visste, att denne döpare hade varit en arbetare som han själv, arbetat på de amerikanska prärierna och fått breda nävar. Olle hade därför intet ont i sinne till Gordon. Det var ingen vanlig predikare som levde fett på andras arbete. Nord hade talat om för Olle Glader, att han till och med hjälpt honom att mylla ned benen och läsa över dem på kyrkogården.

Gordon kom, och Olle tog därför hövligt åt mössan.

— Jag ser, att du arbetar i ditt anletes svett, sa Gordon, och kom med den breda handen till hälsning.

— Ja, svarade Olle, och du arbetar också på ditt vis, på själarnas frälsning, det är också ett nyttigt arbete.

— Ja, och så döper jag dem i vatten, ty barndopet är ju inte ett riktigt dop.

Härpå svarade Olle, att dopet har alltid välsignelse med sig, antingen det är barn eller vuxna som döpas.

— För det är på det personliga livet, som Gud ser, inte så mycket på sakramenten. Jag döper mig därför inte på nytt, men Britta kunde du kanske tala med, hon vindar garn till väv därinne i stugan.

När Gordon kom in till Britta, kände han, att han var välkommen. Garnvindan, som surrade vid Frykmans sånger, stannade plötsligt, då Gordon hälsade:

— God dag, mor, jag är ett Herrens sändebud, som kommer att vittna för människorna. Gören bättring och tron evangelium, och var och en av eder låte sig döpa i Fadrens, Sonens och den helige Andes namn.

Britta blev så underlig till mods. Det kändes, som hade hon hört en röst i sitt inre: Gå åstad och gör Mästarens vilja.



Hon mindes ännu, hur missionären Jonas Larsson kom och bjöd henne till Lammets bröllop, hon mindes, hur hon för hans skull förbrände Guds bröd i ugnen i en fattig tid. Hon kände, hur hjärtat klappade och dörren stod öppen för det heliga, som nu kom till henne med detta Mästarens sändebud.

När döparen Gordon sagt farväl till henne och gått sina färde, började garnvindorna åter sjunga, men de sjöngo i samklang med ett hjärta, som längtade efter att göra, vad hon trodde vara Mästarens vilja.

Men även hos Karl i Bäckén hade döparen varit.

Karl hade alltsedan han såg sin fader i en syn grubblat över, vad som var rätt och vad som var orätt. Nu kändes det, som om hans syn på nytt började återförvandlas. Det osynliga, som han förut inte kunnat uppfatta, steg fram och blev synligt för honom. Och det synliga, som varit honom stort och ojämförligt, blev mindre och mindre, intill det försvann för hans ögon.

Vad var nu denne Gordon för en trollkarl, som kunde förvandla allt för människornas ögon?

Ifrån Bäckén var det inte långt till Dårði Sämsson. Även henne hade Gordon gästade. Även hon drog sig till minnes en gång, då missionären Jonas Larsson var inne hos henne och bjöd henne till Lammets bröllop. Även nu var Dårði sängliggande, och hade det varit som förr, skull hon måhända ännu en gång känt livets gnista ila genom sin lekamen och stått upp på nytt. Men Dårði hade blivit gammal. Julius gick där och ängslades för henne, därför trodde han, att det, när Gordon kom in, skulle ske ett nytt under med henne. Men något under skedde icke. Var det måne slut med undrens tid vid Gränsen? Var den heliga elden släckt? Nej, den brann ännu likt dämpade lågor i hjärtan, som förbidade. Det var dock i två själar, som den heliga elden flammade som förr, hos Marja i Nolby och Britta på Noret, och det var inte för att de så vackert tagit emot döparen Gordons budskap, utan därför att dessa två kommit överens att "bruka jorden, såsom brukade de den inte", att leva ett helgat liv, såsom man gjorde, då Mästaren var vid Gränsen.

Under de dagarna då döparen Gordon vandrade kring i husen, gick även Ärtemarks profet och predikade. Han talade om

Niveves undergång, han talade om Sodoms och Gomorra städer, som förgingos, och förkunnade högt att på samma sätt skulle dessa byar försvinna här vid Gränsen, ty det fanns endast två rättfärdiga, och det var för litet.

— Vilka är då dessa två rättfärdiga? frågade Gordon.

— Det är Marja i Nolby och Britta på Noret, sa Ärtemarks profet.

— Det är rätt, sa Gordon. Du håller dem högt bara för att de lyssnar på dig mer än på de andra. Men det finnes ännu en vid Gränsen, som är lika rättfärdig, och honom känner du inte.

Det fanns alltså tre brinnande lågor, som lyste klarast, men ingen visste, att de voro så klara, därför att de aldrig ropade ut dem på bönemötena i husen eller vid gudstjänsterna på det heliga berget. Det var dessa lågor, som i tysthet höllo den heliga elden brinnande även i hjärtan, där den höll på att slockna.

Ärtemarks profet visste inte, vem som var den tredje av de rättfärdiga. När han gick omkring i husen, frågade han därför, vem som var den tredje lågan, men man skakade bara på huvudet och kunde intet svar ge, ty Pipelin talade så underliga saker, att de ofta trodde han var galen.

\*

Man visste inte, hur pass långt Eljas kommit i sin försakelseövning. Ännu bar han ett ömmande sår i hjärtat efter de pengar, som han förlorat. Men Marja hade kommit så pass långt, att hon befann sig ovan jorden med sina tankar, och ingen skulle draga ned hennes själs dräkt i mullen.

Kändes det för andra, som om himmelriket vore lyckt, tyckte Marja däremot, att himmelen var så öppen, att hon förnam Guds änglar fara upp och ned på himlastegen.

Det var i en sådan förnimmelse, som hon lovade Gordon, att han skulle få döpa henne, ty vad betydde det, om det dopet, hon fick som liten, blev räknat eller icke av Gud. Hon ville ännu en gång mottaga detta sakrament, och bättre var det att göra Herrens vilja för mycket än för litet. Därför sade hon en dag till Eljas, att hon ville döpas ännu en gång.

Då svarade Eljas, att det finge hon gärna, om hon kände det

så. Det var bara det han var rädd för, att hon skulle bli till en visa för folket i socknen, om man fick veta det.

Det gick nog an för Gordon att *predika* dopet. Man svarade bara jaha och nehej. Predikan gick in genom det ena örat och ut genom det andra för dem, som hade en annan mening. Annorlunda skulle det bli att se en människa av Guds vänner sänkas ned i sjön och döpas. Kanske kom någon att tro, att Marja blivit dåraktig.

Under tiden prövade sig Marja, medan hon grävde i mullen med såriga fingrar för att rensa bort ogräs ur potatisåkern före kupningen.

Hur skulle hon kunna övervinna smärtorna såsom smärtornas man och bli förtrogen med lidandet? Reste sig inte trotsset ännu i hennes inre och kämpade emot? Såg hon inte, att det på de stora gårdarna fanns pigor, som gjorde ett sådant arbete? Husmodern fick gå inne och arbeta med att fälla ned vävbommar, nysta garn, sticka strumpor och laga mat. Husmodern ropade in arbetsfolket, dukade bordet och bad alla, att de skulle förse sig, och hon sken som en prästfru i skinande vitt förkläde och bindmossa på huvudet . . .

Då såg Marja, att Eljas höll på med spaden. Han rensade brunnen. Det var ett hårt arbete, och han torkade ideligen svetten ur sitt ansikte. På de stora gårdarna var det drängen, som måste göra sådant och inte husbonden. På de stora gårdarna gick husbonden med pipan och befallde över sitt arbetsfolk, men Eljas gick ensam och sparade sig inte i dagens slit. Nu förstod hon, att hon ägde en kamrat, som med sitt exempel hjälpte henne att övervinna utan att klaga.

Då kom en röst för hennes öron: "Du skall äta ditt bröd i ditt anletes svett, till dess du varder till jord igen."

Nu hade Marja övervunnit . . .

Det fanns inte längre något, som skilde henne från Gud. Hon reste sig upp från den grå jorden, det kom ett förklaringsdrag över det betryckta ansiktet. Hon gick in och tvådde sina såriga fingrar, gick åter ut på tunet och tog en sten. Med den vandrade hon upp till sitt altare i Tallmon, ty det var uppbyggt av så många stenar, som hon räknat segrar över sig själv.

När Eljas efter en stund hade stigit upp ur brunnen och gick inöver mot gården, såg han att Marja var försvunnen. Han kom också att se uppåt Tallmon. Där steg en rök mot himmelen, den var gråvit som en dimma.

Ärtemarks profet kom gående med fiolen under armen. Han hade varit i skogen och övat sig på fågellåtar.

— Här ska du få höra, Eljas, nu har jag lärt mig att spela som orren i skogen, sa han och började gnida över strängarna.

— Tyst, tyst med ditt vrål, Pipelin, och se upp mot Tallmon! Nu brinner det på Marjas bönealtare, och nu bränner hon det sista jaget i sin själ. Den som bara kunde komma så pass långt!

\*

Det var många, som hade hört, att Marja skulle döpas av Gordon, och den kvällen detta skedde hade många av Guds vänner samlats för att följa Marja på vägen ner till dopstället. Ingen hade sett, hur man döper en vuxen, men man hade sett en tavla av Jesu dop. Han var vitklädd, och Johannes Döparen sänkte honom ned i Jordanen. Över Jesu huvud svävade en vit duva, och under på bilden stod: ”Denne är min älskade son, i vilken jag haver ett gott behag.”

Marja blev den kvällen klädd i vitt. Hon tvekade i det längsta att bära denna skrud. Hon var rädd för hånet från människor, som skulle komma och se henne klädd som den himmelska härskaran, ty så långt som den hade hon inte nått.

Nu upptäckte hon, att hon hade ännu en sak att övervinna. Hon var ännu inte frigjord från den mänskliga fåfängan, ty gyc-  
kel och begabberi var hon inte mäktig att bära.

Så underligt. Nyss tyckte hon, att hon övervunnit allt såsom Mästaren, men bleve hon iklädd törnekrona och purpurmantel, hånad och begabbad, som han blev, visste hon med sig, att det skulle smärta henne.

Kanske hennes grannar snart skulle komma och säga:

— Å, där är Marja i Nolby, hon var jordig och grå nyss, då hon gick krökt ute i åkerlanden och plockade ogräs med såriga fingrar.

Nord var också en gvecklare. När han fick se henne vitklädd vid

sjöstranden, komme han kanske att fråga henne, varför hon skulle löga sig mitt i veckan. Det fanns också unga människor, som inte skulle tycka om ett sådant skådespel.

Hon var inte färdig för dopet, hon hade ännu hånet och gycklet att övervinna, innan hon förtjänade klädas i den vita sida dräkten och föras ned till dopet. Men något skulle väl hon också lida för den tro hon ägde.

Och nu vandrade en skara Guds vänner ned mot sjön. Den låg stilla och klar som Jordanen. Sämsfjällens blågrå skugga hade lagt sig däröver. Det var dödsstilla på markerna, endast kornknarrens visa ljöd i åkern och gräshoppornas sång i hövolmar-na.

Över dessa marker hade alltid Marja gått klädd i grått, ty jorden var grå, och livet var ofta grått. Men nu var hon vitklädd som en brud. Hon skulle vigas vid sin himmelske brudgum, och med ens tyckte hon, att dessa åkergården blevo så underligt främmande för henne.

Nu kände hon på sig, att hon kunde bruka denna jorden, såsom brukade hon den icke.

Marja gick först i tåget, döparen Gordon efter, därefter följde hela skaran Guds vänner, sjungande om den vitklädda skaran i höjden:

Vilka äro de, som frälsta från allt ve,  
för Herrens åsyn sjungande vi se,  
vita dräkter bära de,  
tvagna i Lammets blod.

Marja kunde själv inte sjunga. Som liten hade hon i skolan inte kunnat följa tonerna på byskollärarens psalmodikonsträng, men han sade till henne, att det ingenting betydde, om hon inte kunde sjunga med munnen, bara hon sjöng med hjärtat, och det visste hon, att hon kunde. Det sjöng i hennes hjärta, där hon vandrade fram och hörde de andra rösterna susa förbi hennes öron.

Här och där såg hon nyfikna människor vid vägen. De kastade undrande blickar efter henne, och stugornas fönster voro fulla

med ansikten, medan Guds vänner vandrade vägen ned mot sjön.

Nu gick Gordon ut i vattnet till knäna. Marja gick efter, och från stranden ljud ännu en gång sången om den vitklädda skaran:

Dessa äro de som i sin ungdomstid  
modigt begynte livets goda strid,  
tills de gingo hem i frid,  
tvagna i Lammets blod.

Döparen Gordon tar upp den heliga boken ur fickan. Han bläddrar, tills han finner berättelsen om huru Petrus talar på pingstdagen. Sedan läser han med hög röst:

— Gören bättring och tron evangelium, och var och en av eder låte sig döpa i Jesu Kristi namn till edra synders förlåtelse, då skolen I såsom gåva undfå den helige Ande.

Ty eder gäller löftet och edra barn, jämväl alla dem som äro i fjärran, så många som Herren vår Gud kallar.

Guds vänner på stranden stå med knäppta händer. Döparen Gordon döper, och hans röst når ända bort till Sämsblandet:

— Ären I begravda med Kristus, så skolen I också uppstå med honom och leva i evighet. Amen.

Åter tonar sången från stranden, sången om den vitklädda skaran i höjden:

Detta är den skara som tålmodigt led  
för Herrens sanning i sitt liv den stred.  
Nu de hava nått Guds fred,  
tvagna i Lammets blod.

Rösterna eka i bergen och stiga över gröna höjder. Dagrarna spela över insjön och leka med de ljusblå skuggorna i vattenringen, där det första dopet skett. Nyfsesjön har alltid burit skräck och rädsla. De branta Sämsfjällen stupa lodrätt ned i vattnet. Bygdens ödslighet med myrar och tjärnar har bragt skräck i vallhölingen, som alltid känt bävan, då han gått barfota efter sina kor. Nu är vattnet heligt, hela bygden är heligt, ty Gordon döpa-

ren har läst över vattnet ur den heliga boken, och här har det första dopet skett.

Hade Marja nu blivit helt frigjord, så hon kunde övervinna allt? Hon kände det så, men dagen efter stod hon åter askgrå i åkerlandet och rensade bort ogräs.

\*

Men Ärtemarks profet gick ännu med sin fiol, predikande om Nineves, Sodoms och Gomorras undergång. Han letade efter den tredje rättfärdige, det tredje ljuset, och var han kom in i stugorna skälvde hans långa skägg och hördes hans gälla stämman, som kunde lyfta taket. När han inte kunde finna den tredje rättfärdige, började han åter predika om en säningsman, som gick ut för att så. Den texten tyckte folk bättre om, ty alla i bygden voro sänings- och skördemän, och den texten förstodo de, ty en var hade sått både på stenören och vid vägen, sått bland törnen och i den goda jorden.

Men Olle Glader bar i sitt inre en viss skräck för ärtemarksprofeten Pipelin och undvek honom, ty han trodde, att denne man visste mer än andra människor, men det var endast därför att han den gången i kvarnen förnummit hans predikan som en anklagelse för de handlingar, han då var i färd med att göra.

Gordon döparen drog sedan vidare uppöver Gränsen och predikade bättring och dop. På en del platser sade de, att han predikade villfarelse. En gång blev han utkastad ur ett hus med det beskedet, att han måste vara en mormonernas profet.

Men Gordon visste själv, att även om han var en dålig predikare utan den ringaste lärdom, så drevs han varken av högfärd eller predikaresjuka, och han hade två ärliga, breda händer, som blivit prövade av spett och spade i de amerikanska nybyggena, där svenskarna ärade och hedrade honom.

---

*Den tredje rättfärdige*

Ja, han hette Ola Gråtull, och varför han inte blivit nämnd i de föregående kapitlen beror på att ingen visste något om hans tro, hans gärningar och hans ödmjukhet.

Någon gång hjälpte han kyrkväktare Nord med att kratta bland gravarna, eljest skötte han lillklockan i kyrktornet vid bröllop och begravningar. Ola Gråtull var inte heller något att se för denna världen. När han gick där med puckeln på ryggen och enpåken i handen, skrattade både kajor och kråkor, och poj-karna kastade sten. Men Ola bara log åt den dåraktiga ungdomen.

Ola blev rotehjon på Sämbs rote efter Jytte-Jakob, då denne dog, men i stället för att gå runt på gårdarna efter uträknade fyrktal, fick han bo i en ensam stuga, som låg bland bergen i en dalgång. Och dalen var så trång, att den såg ut som en djup klyfta i bergmassivet. Det var endast på dagen solen tittade ned till honom och förgyllde de gredelina fönsterrutorna.

Här i dalen var så gott som ingen jord, men ett surt körsbärs-träd hade dock slagit rot utanför fönstret, och av det trädet åt han med välsignelse på sina läppar, ty det bar frukt varje som-mar.

Det var mycket hos Ola, som påminde om gamle Lax på Udden, samma troskyldiga ögon, samma barnsliga uppfattning om Gud och samma ödmjukhet inför alla människor.

Han var inte med i väckelsens första skede, han kom med se-



nare, när väckelsens vårstormar redan höllo på att mojna av, gick på bönhuset, när han var så pass klädd, att han ej skämde ut gudshuset, eljest stod han alltid utanför fönstret bakom predikstolen, där han kunde lyssna till kolportör Johannes eller Nils på Stampen. Han stod som ett litet grått bylte, och munnen följde med när predikanten talade, men när sången var slut, kunde man se ett litet nystan rulla i väg utför det heliga berget, ty han ville inte synas av det helgdagsgranna folket.

Det var ifrån en sådan färd han kom den dagen, då hans olyckor började. Medan han vandrade genom passet hem till sin dal, fastnade han i någonting hårt, som höll honom med ett hårt grepp om ena benet, och han förstod nu, att han satt i en rävsax och inte kunde komma därifrån.

Ola ropade, men det var ingen som svarade. Han låg och kände saxens tänder bita fast. Han arbetade för att komma ur, men tänderna trängde ännu längre in i benet. Och när han på nytt uppbjöd alla sina krafter för att bryta loss saxens käftar, hörde han ett krasande ljud, varpå han lösgjorde sig och försökte gå hem till stugan. Men benet vägrade, det kändes som hade det blivit förflamat. Då förstod Ola att benet gått av, varför han kröp hem till Dalen.

Inte förr än följande dag fick någon veta vad som hade hänt. Nord var på väg till Ola för att bedja honom kratta på kyrkogården. Då han kom in i stugan, fann han Ola i sängen med blodiga trasor kring ett svullet ben. Han gjorde därför vad han kunde, gick hem efter spröt och spjalade benet, och därefter vände han åter hem och bad sin hustru Böret sköta om Ola Gråtull.

Det var från denna stund Ola blev räknad som en medmänniska i bygden, fastän han bara var ett rotehjon, som till och med Guds vänner hade glömt bort. Det var också från denna tid, som det kom något av himmelens klarhet i Olas kristallblå ögon.

Förr hade han fått lära sig att bli föraktad, men nu lärde han sig även att tåla lidandet och smärtan. Han låg där och undrade, varför han plötsligt hade blivit så stor i folkets ögon. Han hade ingenting gjort, som förtjänade denna stora omsorg från människorna. Han var bara en liten grå puckelrygg, som pojkarne pekade finger åt och kallat tomten, ett litet grått bylte, som Gud gär-

na kunde sparka åt sidan, men sådan var inte Gud. Han lät körsbärsträdet blomma för Olas skull. Han lät trädet bära frukt för Olas skull, och utanför stugan stod krusbärsbusken med den mogna karten. Skogen klädde han grön för Olas skull, det var den eviga färgen, som varade både vinter och sommar. Han lät vattnet sippra ned från berghällarna, för att Ola skulle få till gröt och till kaffevatten.

Gud var inte småslug som människorna, inte var han högfärdig heller. Ola var säker på, att mötte han Gud på vägen, så skulle han stanna och ta Ola i hand . . .

Men under tiden Ola låg sjuk i sina plågor, hade han hört, att Kartelin låg ännu värre sjuk däruppe i Lia. Han hade fått ångestsjukan, och ingen kunde förstå hur han, som var bland de trogna, skulle få detta lidande att bära.

Nog kunde han fatta, att Kartelin lagt ut denna rävsax, inte för Olas skull, men för att fånga rävar och sedan sälja deras skinn i boden. Men Kartelin hade gjort honom annat, som var illa. Han ville åt stugan i Dalen, ty härifrån var det närmare in till bygden, han hade arbetat för att få Ola, rotehjonet, ut på gårdarna, såsom Jytte-Jakob flyttade från gård till gård, och detta för att han själv skulle få bo här mellan bergen.

Han skulle bara vetat, hur högt Ola älskade detta fridfulla näste.

Medan Ola låg där på sjukbädden, försökte han sätta sig in i Kartelins tankar. Han förstod, att en spinnrocksmakare, som hade med folk att göra och dessutom botade sjukdomar med salvor och plåster, måste bo nära människorna. Det var rätt, att han försökte komma ner från Lia. Man är ju sig själv närmast. Kartelin kunde ha många goda tankar om folk. Ju mera Ola tänkte över Kartelins ställning började han förstå honom. Han var en människa som vi andra, och satte man sig bara in i hans läge, kunde man räkna ut, att Kartelin till och med var en mycket bra människa.

En dag var Ola uppe på benen. Såret var ännu inte läkt, men benet höll bra att gå på, och då föll det Ola in, att han skulle gå upp till Lia med en påse körsbär från Dalen. Han såg, att de börjat mogna, och när han smakade på dem, tänkte han på hur gott

det skulle bli för Kartelin, som låg i ångestsjukan, att få läska sig med dessa körsbär.

Han visste, att det stod i den heliga boken, hur man bör samla glödande kol på en oväns huvud, och om nu Kartelin hade något ont i sinnet till Ola Gråtull, som bodde i egen stuga, kanske Ola kunde ta bort hans avundsjuka med en påse körsbär.

Den dagen rullade ett grått bylte långsamt vägen uppöver mot Lia. Det gick mycket långsamt, ty vägen var dålig och full av stenar.

Kartelin låg till sängs med skinnfällan över sig. Han bodde i spinnrocksverkstaden, som han satt i gång den tiden, då folket förlorat tron på trolldomen och svartkonstboken.

Kartelin låg där blek och såg på Ola med stora ögon, då han kom in.

— Är du allt uppe, sa Kartelin, jag har hört, att du varit så sjuk.

— Ja, svarade Ola, och nu är det du, som är sjuk. Jag har tagit med mig en påse av mitt träd, vill du kanske smaka på dem? De börjar mogna nu.

Ola räckte honom körsbären. Kartelin grep dem med begärlighet och förde dem till munnen, tuggade och sög länge på kärnorna, men då han skulle svälja dem, var det som hade de fastnat i halsen.

Det kom något, som liknade en snyftning från Kartelin.

— Det är jag, som varit orsak till dina plågor, sa Kartelin.

— Ja, jag trodde det, men du fick ingen räv i fällan den gången, log Ola.

— Och du kommer hit med körsbär . . .

— Ja, jag skulle ju ha något att ge dig . . .

— Du är rättfärdigare, än jag har trott, sa Kartelin.

— Å, jag är inte rättfärdig, jag är bara ett grått bylte av jord, jag, sa Ola.

— Är du av jord, så är du också av himmel, sa Kartelin och reste sig ur sängen.

Två dagar därpå var Kartelin uppe och frisk från ångestsjukan.

Men Ola gick ännu länge och linkade på sitt sjuka ben.

Det var alltså från denna tid, som Ola blev upptäckt och räknad bland människorna. Hit kom blinde Olson och sjöng Frykmans glada sånger. Ola satt och såg in i ett par blinda ögon, som hade stora, svarta pupiller. Ola hade ögon att se med, och värken i benet var ingenting mot att mista ögonens ljus. Ändå kunde blinde Olson sjunga:

Glad som fågeln på sin gren i lunden  
är jag nu av inga sorger bunden.

Den glada sången och gitarrens läte uppmuntrade Ola. Han kände snart, att han utan att veta av det, satt och trampade takten i golvet med det sjuka benet. Det spratt i varenda nerv, när blinde Olson sjöng.

Men ärtemarksprofeten Pipelin hade ännu inte hittat den tredje rättfärdige, som Gordon döparen talat om. Han gick i husen och läste Guds ord, och så fort han fick se en ny människa, som han inte kände, frågade han:

— Kanske är du den tredje rättfärdige?

— Å nej, fick han oftast till svar, jag är inte ens den tionde bland de första rättfärdiga.

\*

Men vägen över bergen till Dalen hittade aldrig Pipelin.

Ola gick länge och linkade på sitt sjuka ben. Slutligen hade den "dramatiska" värken satt sig i benet. Då var det inte mycket med Ola, och Eljas kom en dag och frågade, om han inte ville bo hos människor i stället. Det var svårt redan nu för Ola att klara sig ensam, och värre skulle det bli.

— Har du talat med Kartelin om den saken? frågade Ola. Jag trodde det, ty han har velat åt denna stugan.

— Nej, sa Eljas, Kartelin får bo där han bor, men du bör få vara hos folk, som kan ställa med dig, och blir du sämre i benet och inte kan röra dig, då måste vi se till att du kan få bo hos folk.

— Menar du, att jag skall gå på rote efter Jyttle-Jakob? frågade Ola.

— Nej, du får bo hos Nord. Han har en kammare, och där kan du ha det gott, sa Eljas.

Däremot hade Ola ingenting att invända.

Men när Eljas hade gått, började Ola att tänka efter, vad som var bäst för honom. Han visste, att han komme att bli beroende av folk. Ett litet grått bylte hade man ingen anledning att ta någon hänsyn till... ett litet grått bylte, som liknade en jordklump...

Han såg ut på sitt körsbärsträd. Det fanns inte ett bär längre på kvistarna, ty Ola hade ätit upp, vad som fanns kvar, men trädet bar ännu friska blad, som susade i vinden. Det hade stått där alla de tio åren han bott i Dalen. Och Ola såg upp åt bergen. Denna syn hade han lärt sig att älska. Och skogen, som klädde bergen...

Då bröt en liten tår ur Olas ögon. Nej, han kunde inte flytta från denna stuga. Det kändes, som om han hade varit ett med den, ett med skogen, ett med bergen och ett med körsbärsträdet. Här var det lågt till taket, men han kunde ändå gå rak under bjälkarna.

Och här i denna klykan satt almanackan.

Ja, det blev inte bättre med benet, det blev snarare sämre, som Eljas också hade sagt. Ola kunde snart inte gå ned till boden en gång för att handla, ändå han gick stödd på käpp.

Men en dag kommo både Nord och fjärdingsmannen och bådo honom bevekande att flytta till kyrkväktarns. De hade hästen med, de skulle köra både hans bohag och honom själv med försiktighet, så han inte skulle ha det minsta ont av den färden.

— Jag kan nog inte det, sa Ola.

— Men du kommer att förgås här i ensamheten i vinter, när det blir kallt och ingen finns, som kan ställa med dig.

— Det går allt bra, ska du se, sa Ola, jag blir nog snart bättre i benet, och vår Herre ska nog sköta om resten, han låter körsbärsträdet grönska och bära frukt, fast det står i en bergsskrev, som knappast har jord. Skogen kläder han grön och låter regnet falla över den törstiga marken.

Jag kan nog inte flytta från Dalen, ty här har Gud varit god.

— Men vi blir tvungna att hämta dig härifrån sa fjärdings-

mannen, så vi vill bara ditt bästa. Och nu skall vi hjälpa dig ut på kärran, du får köra som en herrkarl upp till kyrkväktarn.

Ola svarade inte denna gång.

Fjärdingsmannen kom och tog honom i armen, grep ett tag om ryggen, lyfte Ola upp ur kubbstolen, och han lät sig bäras som ett barn. Men då Ola fick syn på det gröna körsbärsträdet, högg han tag i farstudörren och höll sig kvar, ty armarna voro starka av hårt arbete.

— Vill du inte med? frågade Nord. Du skall få det gott uppe hos mig, och mig känner du sedan gammalt, vi har kamperat ihop, jag och du.

— Nej, jag följer inte med längre, sa Ola, ty här har Gud varit god.

Då tänkte fjärdingsmannen att med våld slita honom lös från dörren, men Nord vinkade till honom, och de måste bära det grå byltet tillbaka till kubbstolen igen.

När de körde tillbaka med den tomma kärran, hade Nord blivit fuktig i ögonen.

Men Ola låg i sängen och provade sig själv. Kanske han inte gjorde riktigt rätt, ty det står i Skriften, att överheten bär inte svärdet förgäves, men han kände ingenting ont i samvetet, och för övrigt hade han ingenting ont gjort, han hade bara huggit tag i dörren och hållit sig kvar. Gud skulle nog säkert se till, att det gick honom bra i Dalen, och han kände inom sig, som om han handlat rätt.

Det blev så beslutat, att Ola till svidare skulle stanna i Dalen, och Böret Nord fick i uppdrag att titta in en gång dagligen för att uträtta de sysslor, som Ola inte orkade utföra.

Och så kom vintern med storm och snö över Dalen. Snön slapp Ola inte ifrån, men stormen kände han aldrig. Han bara hörde, hur den sjöng i skogstopparna, och var glad över att han bodde i denna lugna dal mellan bergen.

Men under denna vinter började han på allvar övertänka sitt handlingssätt den gången han nekade flytta från Dalen. Inte så att han ej längre älskade denna vrå bland bergen. Han kände sig bunden vid denna dal och denna gråa stuga även när vintern kom. Men han övertänkte, vilket stort besvär han åstadkommit

för Nord. Hustrun måste dagligen bana sig väg genom snödrivorna för att komma till hans hydda, hon måste bära maten till honom, ty han var ju som ett barn och behövde även skötsel.

Kanske han i alla fall inte handlade så riktigt, då han nekade följa med till Nord. Det fick inte hjälpa om det sved litet i hans sinne, när han såg sista skymten av Dalen försvinna för sina ögon. Den stora tystnaden blev honom snart övermäktig. Boret Nord talade med honom, och han behövde någon att tala med ibland.

När det led mot våren, hade Ola glömt bort att tala. När någon frågade, hur han mådde, kunde han endast svara, att Gud var god. Boret fick intet annat svar av honom. Han bara skakade på huvudet och nickade, ty ännu förstod han allt som sades.

Då kom Eljas in till honom och hade med sig Nord. Eljas menade, att det nog var ett lindrigt slaganfall, som Ola fått, eftersom han blivit nästan stum.

Men fast han nu räknades som stum och inte kunde meddela sig med någon, talade han så mycket mer i sitt inre. Han till och med sjöng Frykmans sånger utan att det hördes. När blinde Olson var hos honom med sin gitarr och sjöng dessa glada sånger, kunde Ola sjunga med i sitt inre:

Glad som fågeln på sin gren i lunden  
är jag nu av inga sorger bunden...

Han kunde till och med hålla takten med det sjuka benet, så att den "dramatiska" värken stannade. Och vad betydde det, om Gud tagit bort hans stämman, när han ändå sjöng i själen?

Men en dag på våren kom Nord och frågade, om inte Ola skulle vara snäll och följa med honom hem. Han hade ingen kärria med sig denna gång, och ingen fjärdingsman heller. Ola kunde gott gå vägen, som inte var lång.

Då nickade Ola och menade, att det hade han ingenting emot. Och så bar det till att Ola flyttade och kyrkväktarn höll Ola under armen uppöver dalgången. Men då de kommo in i skogen, vände sig Ola för att se på Dalen ännu en gång. Körsbärsblommorna hade nyss slagit ut.

— Du förstår, att körsbären skall du få vartenda ett, sa Nord. Då nickade Ola. — Gud är god, lät det nere i strupen.

— Farväl, vackra dal, sjöng det inne i Ola, men Nord hörde ingenting, han förnam bara ett läte nere i Olas strupe. Det lät som en snyftning.

Hos Nord fick Ola det bättre än i Dalen. Han fick både hyfs och vård, ty Böret var en duktig kvinna. Här var det inga berg, som stängde utsikten, hit kom också blinde Olson för att sjunga för den stumme, som inte längre orkade få fram en sångton. Hit kommo också andra av Guds vänner och hälsade på det grå byttet. Ola Gråtull kände igen dem alla.

Men det var en, som inte kom, ärtemarksprofeten Pipelin, ty Nord tyckte inte om att han vandrade runt i socknen och frågade efter den tredje rättfärdige. Döparen Gordon var däremot en karl, det. Han kunde hugga i och hjälpa bönderna med skörden, och han hjälpte också Nord att bära benkorgen till graven och läsa över den.

Detta kunde kyrkväktarn aldrig glömma.



# XI

---

## *Väckelsens barn*

Det fanns ett ungt folk vid Gränsen, som hade växt upp i den stora väckelsens hägn och inandats luften från de andliga drivhusen. Solen hade trängt in till dessa plantor, men inte stormen. Värmen hade de känt, men inte kölden, och vad de visste om den stora orkanen, som rycker upp träd med roten, störtar hus i spillror och skapar nya människor, nya himlar och en ny jord, kände de endast genom fädernas berättelser.

Dessa unga bildade en sluten grupp för sig. Det var det andra uppbådet av väckelsens folk. De trodde såsom fäderna, de älskade Gud för att fäderna hade honom kär, de sjöngo sångerna om ett himmelrike, som de flesta av dem aldrig sett, och många inbillade sig, att de ägde Gud i ett hjärta, som ännu inte öppnat sig för den himmelska saligheten.

Utåt voro de räknade bland Guds vänner, och inom läsarnas krets visste man inte annat, än att de levde de gamla troshjältarnas liv. De förde Guds namn på läpparna och sjöngo de andliga sångerna, som varit fädernas tröst. Det var till dem Ärtemarks profet talade, när han läste Skriftens ord om sådden, som föll på stenören, där den icke hade mycken jord. Ärtemarks profet var ingen galning, som många trodde. Han var underlig på många sätt och besynnerlig både i klädedräkt och uppförande. Den stora, hemflätade ärtemarkshatten, det långa håret och skägget, som låg likt en vid kappas kring hans skuldror, erinrade om en profetgestalt, varhelst han än drog fram i bygden. Det var för väckel-

sens barn han spelade på sin fiol för att de skulle vakna. Här dugde inte att skruda sig i söndagsdräkt, när hjärtat var klätt i vardagskolt och tankarna voro fjärran från Gud.

Väckelsens barn voro därför rädda för Pipelin, ty han sade dem sanningen och avklädde dem deras yttre höljen.

\*

Bland dessa väckelsens barn befunno sig Julius, Sämmons son, och Greta, mjölnaren Samuels dotter. Greta gick därhemma hos mjölnaränkan och hade det gott, men ibland kom en så underlig ångest till henne. Hon förstod inte denna ångest, hon trodde det berodde på att hon inte kände sig riktigt trygg på Julius. Han hade ju friat till henne. Hon hade blygt svarat ja, ty hon och Julius hade så många gemensamma minnen.

De hade först träffats som små den gången hennes far Samuel och gamle Sämmon voro världsliga. Fäderna höllo då till på Futtens krog. Dårdi låg den gången lam, ty detta var före hennes helbrägdagörelse. Julius var utsänd av modern för att kalla far hem. Han stod där vid dörren av Futtens krog och väntade.

Och Greta var utsänd för att kalla mjölnarn Samuel tillbaka till kvarnen. Bönderna höllo på att storma kvarnen, ty de ville mala säd och kunde inte emedan mjölnarn var borta.

Greta och Julius hade mötts vid Futtens krog varje kväll. När de en gång sett Sämmon och mjölnarn Samuel ragla ut från krogen hade Greta frågat Julius:

— Tror du, att du en gång blir sådan som min far och din far?

— Nej, hade Julius då svarat och sett henne bestämt in i ögonen.

Julius hade hoppat över ett dike utanför krogen. Greta hade hoppat efter, och Julius hade fångat henne.

Då hade krögarn stått i dörren och sagt:

— Det blir nog ett par av de två.

Efter Samuels död hade de träffats på kyrkogården. Julius hade hjälpt Greta att smycka Samuels grav med prästkragar.

När de blivit stora, var Sämmon död och begravd på kyrkogården. Nu var Futtens krog inte så ofta besökt, ty ungdomen var

stillsammare än förut, och många unga hörde till Guds vänner, fast de aldrig blivit väckta som fäderna.

Det hade kommit en vandrareflicka till Futton som tjänstekvinna, hon gick omkring och spådde i händerna på kroggästerna. Hon var klädd i blänkande söljor i hår och i kofta, håret var svart, ty hon var tattarekvinna med stickande svarta ögon och hette Sabina.

När Greta tänkte på den ångesten hon bar i hjärtat ibland, trodde hon, att det var Sabinas skuld. Sabina var vacker, och Greta var rädd för att Julius skulle tycka om henne.

Eljest träffade hon Julius ofta vid mötena i bönhuset på det heliga berget, vid kyrkan under lördagsringningen eller hemma hos Dårdi, där hon hjälpte till, emedan Dårdi var alltför svag för att vistas uppe.

Greta hade hört sin mor berätta om Guds vänners salighetskänsla. Mjölñaränkan blev nämligen väckt under den tiden, som missionär Jonas Larsson vandrade kring i socknen och bjöd till Lammets bröllop.

Greta lyssnade förstrött. Hon tyckte det var gott för mor att äga en sådan salighetskänsla, eftersom hon var gammal och därför behövde den. Men själv hade Greta inte förnummit denna glädje, fastän hon varje söndag hörde den predikas i missionshuset på det heliga berget och fastän hon deltog i Lammets sånger med en röst så klar, att man gladdes i församlingen.

Vad var nu denna lyckokänsla för något? Hon visste, hur det var att känna sig jordiskt lycklig. Och hon kände en lycka i att vara nära Julius, ty då vek all ångest från henne. Ångesten var måhända oron över att Sabina med söljorna och det svarta håret skulle komma in och fördärva förhållandet mellan Greta och Julius. Var det männe på samma sätt med syndaångern och Mästaren? Kunde man erfara samma trygghet, då man kände syndaånger och närmade sig Mästaren? Var det Julius, som trängt ut den heliga tanken på Mästaren, sedan ungdomsvännen kommit in i hennes tankeliv?

Och hur var det ställt med Julius? Han vandrade ännu i en överjordisk känsla efter det under, som skett med hans mor, då han själv var liten. Han hade sett Mästaren komma och räcka

mor handen, och Dårdi hade nästan stått upp från de döda. Han hade en gång tagit i den heliga kvisten från Libanon och hört Mästarens steg knarra på socknens landsvägar. Varför var han då ännu rädd för Pipelin, när denne kom med det långa profet-skägget, spärrade upp sina ögon och såg på Julius samt frågade honom något, som angick ynglingens själ?

Det händer så litet i en fattig bygd, men det som hänt i hans barndom, hade därför blivit så stort, att han ej kunde fatta det.

När Pipelin kom inom dörren och började gnida sin fiol för att spela liv i Dårdi, då gick alltid Julius ut. Pipelin bad för Dårdi, men hans bön hade ingen makt, fastän han ropade så högt, att Julius kunde höra den gälla rösten ända bort till logen.

Hade Pipelins böner ingen makt? Och varför reste sig inte Dårdi åter på sina ben och började gå, som då Jytte-Jakob bad? Jakob var ju bara ett rotehjon...

\*

Julius gick därhemma och sysslade med jorden. Hans far hade inte ägt så stort intresse för det arbetet. Han hade varit en drömmare med sångens och visans oro i blodet. Det var bara ett av hans verk, som burit spår. Då Sämsson var ung, hade han planterat ett oxelträd mitt på tunet. Det var nu så stort, att kronan lyfte sig högre än stugans tak. Det kallades "livets träd", emedan man kokade livgivande örtsafer på dess blad.

Julius hade fått för sig, att han skulle sköta om denna oxel, ty han tänkte, att ett vådräd bar himmelens välsignelse ned över hans släkt.

Men Julius hade också ett annat minne efter far. Inne i det blå skrinet lågo ännu Sämssons otryckta visor. Det var mestadels lättfärdiga sånger, som Julius inte ville lära sig. Men ibland låste han upp det blå skrinet för att titta på dessa visor. Ibland tonade han på melodierna:

Och när som jag går ifrån Futtens krog,  
hej fallera så glad och flinkeli —  
jag rullar som en bytta genom villande skog,  
hej, fulleri å fulleri å rulla.

Julius började skratta. Fadern stod för honom så livslevande från den tiden han gick till Futton och drack. Han hade sett honom därinne från ingången, där Julius stått och väntat på honom. Han var en glad människa, men han glömde alltför lätt, att Dårdi låg därhemma, ty det var före hennes helbrägdagörelse. Han blev mycket bättre, då väckelsen kom och förändrade hans sinne-lag, men fastän han fick ett annat sinne, bar han ännu kvar de skrattande ögonen.

Fanns det något liknande hos Julius? Det var en oro i blodet även hos sonen, och dessutom märkte han själv, att han hade svårt för att besluta sig för någonting. Han tyckte nog bra om Greta, ty det var synd om henne, men han hade även sett Sabinas svarta ögon, då hon var ute och plockade bär i Sämbskogen.

En sensommarkväll var det lingonrött uppöver hela skogsliden. Julius var borta på logen för att ordna med säden före tröskningen. Då hörde han underliga visor från liden, det var en sång, som än skrattade, än grät. Sabina kunde många visor på ett främmande tungomål, som han inte förstod.

Julius tog då på sig en annan tröja, gick bort till Dårdi och frågade, om det var något han skulle hjälpa henne med, innan han gick ut.

Men Dårdi sade, att det var det inte. Hon önskade bara att få sova.

När Julius kom bort till skogsliden, blev Sabina varse honom.

— Du sjunger visor, hör jag, sa Julius.

— Jag sjöng, för att du skulle höra mig, sa Sabina och reste sig upp med bärkorgen på armen. Det hade fallit kvällsdagg i hennes hår, och de svarta ögonen gnistrade.

De satte sig ned och pratade. Han satt och tänkte på att hon var tattarkvinna. Tattarna voro hatade i bygden, för att de stulit och gjort vad ont var. Nu hade länsmannen börjat hålla efter dem, en del hade måst skaffa sig mat på ärligt sätt, och Sabina tjänade på Futton.

Plötsligt tog hon Julius i armen och sa:

— I kväll må stjärna' brinna.

— Vilken stjärna? frågade Julius.

— Kärlekens stjärna.

Julius tänkte på Greta, som gick därhemma och var trogen, Greta, som ibland led av denna ångesten efter sin far.

— Nej, aldrig, sa han.

Då reste sig Sabina och började sjunga visor och dansa i skogen. Söljorna blänkte i koftan. Julius tyckte, att hon blivit som en vilde. Tänk om han, som visste så mycket, kunde bli hennes missionär, lära henne läsa och sjunga andra visor än dem, som hon lärt av gesäller och hästskojare.

— Kan du läsa? frågade Julius.

— Nej, sa hon.

Julius hade sin första abc-bok kvar från den tiden han var liten. Han skulle lära henne stava och lägga ihop, och han kunde slutligen lära henne läsa ur den heliga boken. Han skulle bli en missionär för denna vilde, som inte kunde läsa.

När Julius gick in, stod hon och väntade utanför logen. Han gick efter sin gamla abc-bok och gav henne. Varje kväll kunde hon komma och få lära läsa, och det sa hon, att hon så gärna ville.

När Julius kom in, såg han, att Dårdi hade vaknat och var så orolig. Hon hade genom fönstret sett Julius tillhopa med en tattarkvinna. Det kom över Dårdi en underlig känsla. Julius var ju ung, han skulle väl inte bli lika ostadig, som fadern var under sin ungdom? Hon ville bespara Greta all den ångesten, som hon själv en gång hade burit.

— Julius, gå inte med Sabina!

— Nej, det lovar jag dig, mor, men hon gick och plockade bär i skogen, och jag frågade henne, om hon var vilde och inte kunde läsa. Då sa hon, att det kunde hon inte. Nu har jag gett henne min abc-bok, jag vill att hon skall lära läsa, jag skall bli hennes missionär, sa Julius, sov nu igen, mor!

\*

På morgonen då Julius gått ut för att släppa fåren ur fällan, upptäckte han, att den bok, han gett Sabina, stod spetsad högt på en gårdsgårdsstör och flaggade med bladen.

Detta var tattarkvinnans tack till den unge, förhoppningsfulle missionären.

Julius blev besviken över den otacksamhet, varmed Sabina belönade hans goda tanke. Han förstod, att det måste stora krafter till för att omskapa en vilde, som aldrig lärt sig läsa, utan blivit uppfostrad bland lättjefulla tattarkvinnor och hästskojare.

## XII

---

### *Olavas Maria*

Men det fanns också annan ungdom bland väckelsens barn, bland dem Olavas Maria på Galterud i Strand. Hon var blott skolflicka den gång missionär Jonas Larsson gick omkring och bjöd till Lammets bröllop.

Ja, det fanns även flera osynliga lågor bland de rättfärdiga än Marja i Nolby, Britta på Noret och rotehjonet Ola Gråtull, som bodde hos Nord. Den fjärde rättfärdige, som inte lyste varken med någon begåvning eller med några underbara upplevelser, var Olava i Strand. Hon gick därhemma på sin gård och önskade, att hon ägt någon andlig gåva att bära fram, då hon skulle till missionshuset på det heliga berget. Några kunde sjunga Frykmans sånger, andra kunde hålla bön med så mäktiga ord, att hennes tafatthet blev större vid att höra dem. Andra kunde berätta om mirakel och under, men då Olava skulle tala om hur det gick till, då hon blev väckt, började orden och meningarna att tryta.

Hon gick alltid böjd, som hade hon haft en börda att bära, och munnen förrådde smärta, men då man såg in i hennes ögon, lyste de av himmelrikets salighet.

Hon gick därhemma i Strand och torkade sitt anletes svett med förklädessnibben, men emellanåt kom det över henne en så stor förnimmelse, att det kändes, som ville bröstet sprängas. Då gick Olava ut bland bergen och bad till sin Herre med de få ord, som hon ägde på sin tunga, ty hon förstod, att hade hon inte



tillräckligt med ord och meningar i sina böner, så lyssnade Gud ändå till hennes språk.

Hennes flicka hade nu blivit vuxen, men alltjämt fanns det något kvar i hennes hjärta av den barnsliga tro, som missionären Jonas Larsson tänt på Bottnemo tun. Hon visste inte, ifall hon passade till en så helig tjänst, men hon bar en innerlig önskan att en gång bli en missionär, som kunde resa ut till de gula eller svarta för att bjuda dem till Lammets bröllop.

I socknen var det många, som varnade henne för så storaktiga tankar som att bli missionär bland vildarna i Afrika, ty det var dit hon önskade komma. Hon kunde ju bli uppslukad av människoätare eller ihjälslagen. Det var inte rådligt för en kvinna att bege sig till de svarta länderna, en kvinna kunde inte försvara sig, om hon blev överfallen av folk, som hatade de vita. Och det fanns många farliga sjukdomar, som man läst om, det fanns febrar och andra klimatiska sjukdomar, som hon inte skulle tåla. Hon skulle bli offer för så många faror, att det inte kunde beskrivas.

Men hennes mor, Olava, sade ingenting. Inte ville hon mista sin älskade Maria, men något skulle väl också hon kunna offra för Guds rike. Olava hade ju ingenting av andliga gåvor att offra på Guds altare, kanske hade Gud förutsett detta och givit henne Maria för att sedan taga henne från modern och sända ut henne med evangeliets budskap till missionsfältet?

Olava gick ut bland bergen och frågade Gud, hur han ämnade göra, men hon fick intet svar, ty tiden var kanske ännu inte kommen, men då folket i socknen framhöll för Maria alla de faror, som hon kunde bli utsatt för nere i det svarta Afrika och att hon inte skulle leva många dagar därnere som klimatfebrarna rasa, då svarade Olavas Maria, att hon vore tacksam, om hon kunde få tjäna missionen, även om det blott vore en enda dag.

## XIII

---

### *Den stora stormen*

Det hade lidit på hösten. Skördarna voro inne, de avmejade markerna på Sämsmon lyste i rödbrunt. Löven hade fallit från björkarna efter de senaste frostnätterna. Det var bara den mäktiga oxeln, som ännu stod grön på tunet, "livets träd", som trotsade stormarna.

Julius visste, att den stora stormen ännu inte kommit, han väntade den när som helst, och kvällen före plögade himlen lysa som brinnande eldar vid horisonten. Han kände till dessa tecken före den stora höststormen. Det blev plötsligt så bidande stilla och en sådan klar luft, att han kunde se långt in till de norska skogarna, där de trotsiga reste sig mot himlen och försvunno i blått töcken. Solen stack fram med brittmässvärmen, talgoxarna samlade sig i buskarna och visslade tonlösa melodier, och hökarna kretsade högre än förr.

Han fick alltid tid att se efter, att det låg bjälkar på ladugårdens och stugans halmtak, att alla dörrar voro stängda, där efter skulle de stora grenarna på oxelträdet bindas samman med starka lintågor, så att inte stormen fläkte dem från varandra eller rev dem från stammen.

En gång hade detta hänt, det var natten före gamle Sämsmons död. Sedan tog Julius detta som ett varsel, ty oxeln var ju livets träd, det var vådrträdet, det var släktens träd, som inte fick skadas, därför att Gud sände ned himmelens välsignelse genom det trädet.

Ja, så kommo en dag de första tecknen, himlen blev brandröd efter solnedgången. Det blev så klart, att luften liknade kristall.

Över skogen kretsade höken i vida ringar. Den flög så högt, att den var nära inne i himlen.

På kvällen fick Julius brått. Han stängde alla dörrar och såg efter, att alla fönsterhakarna voro på. Han lade bjälkar på halmtaket, och sist band han samman de stora grenarna på oxeln.

Detta var ett hårt arbete även för en karl som Julius, ty de nedersta grenarna voro så yviga och tunga av löv, att de böjde sig mot marken.

När detta var gjort, kunde Julius gå och lägga sig i trygghet. Han gick upp på vinden, ty där hade han ett gavelrum, som på Sämmons tid användes till sovrum för husbonden. Nu var Julius husbonde, han ägde ansvaret för allt både ute och inne. Dårdi behövde honom, ty hon var gammal och orkade sällan resa sig upp ur sängen.

Julius låg på kammaren och tänkte på att det nu var tryggt. Han såg ut genom fönstret. Det gick grå skuggor över Nyfsesjön. Julius hade som liten alltid varit rädd för den sjön, han hade inbillat sig att de osaliga andarna här hade sin vistelseort. Sedan dess hade ju Gordon döparen läst det heliga ordet över vattnet. Mycket av skräcken hade sedan försvunnit, men i en höstnatt låg det skräck över alla vatten.

Men Julius kunde inte somna. Det kom en oförklarlig ångest över honom, den första ångestkänsla han haft i sitt liv.

Han såg åter ut över sjön. Skuggorna blevo större och större, det såg ut, som om stora spöken svävat över vattenytan, och nu började skyar driva över himmelen. De ökade farten för varje minut, och blåsten hördes ute i de avlödade björkarna. Det lät som ett dystert strängospel. Julius såg ut mot oxeln, den stod litet i lä för nordanvinden. Än var det ingen fara för vårdträdet, och för övrigt hade han ju bundit samman grenarna med starka tågor.

Men denna ångestkänsla, som vaknade med stormen, kunde han ej fatta. Han måste upp och se till, hur det var med Dårdi. När han kom ner, vaknade hon.

— Hur är det med dig, mor? frågade han.

— Det är ingen fara, gå du och lägg dig, men det börjar visst bli höststorm. Godnatt, Julius.

Julius gick upp på kammaren igen. Han gick till sängs och försökte somna, men då började vinden rycka i fönstret. Det kom underliga vin ur knutarna, det lät, som om barn hade jämrat sig i natten. Var det uven, som var ute och skrek, eller var det hubron, som mist sin make?

När Julius nu kastade blicken ut genom fönstret, tyckte han, att skuggorna på sjön flutit samman till ett enda töcken. Skyarna drevo fortare över himmelen, de liknade trasiga segel i storm.

Nej, i natt kunde han inte somna.

Han steg upp och klädde sig. Han tänkte först tända fotogenlampan, men så tyckte han, att det var bäst sitta i mörkret en stund. Nu hörde han, att det skrek i Göpfjället, skrek och vändades. Göpfjället var ett berg, som en gång hade spruckit vid en jordbävning. Sägner sade, att detta hänt den gången Kristus dött på korset och hällebergen rämnade. När därför Göpfjället skrek, visste man, att det var den stora höststormen, som tjöt genom klyftan.

Julius såg bort över Nyfsesjön, öppnade litet på fönstret och lyssnade. Den hade börjat larma mot stränderna, och nu hörde han vrål från jättegrytan. Han stängde fönstret åter och satte på hakarna.

Men det var något, som lockade honom ut i stormen. Han visste inte vad, men trodde, att han skulle bli kvitt ångestkänslan om han komme ut i blåsten. Här inne på kammaren fick han bara kvävande förnimmelser av att något skulle hända honom, och inte var han rädd, ty det fanns inga spöken och troll längre vid Gränsen. De hade flytt, eftersom tron på dem hade försvunnit. Nej, Julius var inte rädd. Han hade gått över kyrkogården i mörka nätter, när kyrkgrinden klirrat i mörkret. Inte hade något spöke visat sig, inte hans far, som sov lugnt i graven, inte Samuel, inte någon från norra sidan kyrkan hade visat sig och klagat över att de plågades i helvetet.

Nej, nu hade folket blivit upplyst i socknen, sedan religionen gjort sitt intåg.

Julius klädde sig och gick långsamt utför trappan, så att Dårdi

inte skulle vakna därefter. Långsamt öppnade han farstudörren, men i detsamma kom en ryckvind och höll på att lyfta dörren av hakarna.

Det sved i ansiktet, nu var det nordan! Nu kunde han höra vrålet från Göpfjället. Han hörde en räv skrika av hunger, men en räv var inte farlig, och det var länge sedan vargen var här vid Gränsen och tog bortlupna barn.

Här ute i stormen hade ångestkänslan blåst bort, och någon skräckförnimmelse hade han inte, fastän det vrålade i Göpfjället, larmade från Nyfsesjöns stränder, skrek i jättegyttan och ven i knutarna. Men det var, som om en osynlig gestalt förföljt honom med en obehaglig känsla, att någon var i hans närhet.

Julius såg mot den väldiga oxeln på tunet, den stod kvar lika orubbad, men vinden hade visst kastat om till nordväst, ty den började slita även i oxelns krona.

Nu kom spåntaket på Rena farande i luften. Det flög högt över bergen ned mot sjön. Gula skyar av höstlöv drev ned mot sjön, allt som var löst drev mot sjön, men den obehagliga känslan av att någon var i närheten blåste inte bort med stormen.

Varifrån kom denna känsla? Julius visste, att ingen kunde vara ute så här dags. Själv måste han stundtals klamra sig fast vid marken för att inte ryckas med av stormen och följa med till sjön.

Nu såg han hur stormen ryckte i hans stugtak och borrar sig in i halmen, den fräste i gavelns bräder och upphävde ett skrik, för att den inte lyckades lyfta upp bjälkarna, som Julius bundit över taket.

Efter en stund blev det stilla, en ohygglig tystnad. Kanske vaknade en ännu värre storm? Den låg väl och vilade sig i Göpfjällets klyfta för ett nytt anfall, som skulle bli våldsammare och starkare. Nu kunde man se, att det började lysa i stugorna både på Rena, på Stampen, i Bäckan och långt borta i Solum. Människorna hade vaknat, men på Sämmon var det mörkt, och Dården sov lugnt i stugan.

Mitt i den ohyggliga tystnaden upptäckte Julius, att en man gick tvärs över tunet. Var det denne man, som varit i hans närhet och som ingivit honom denna ohyggliga känsla? Först nu började rädslan hos Julius. Fanns det ännu troll och spöken, som

gycklade med människorna? Hade inte det onda vikit från Gränsen för religionen och den nya tron? Jo, det hade vikit bort, och var inte mannen en vandrande gesäll, som sovit i skogen och blivit väckt av stormen, så måste det ha varit en synvilla. Julius hade kanske sett fel, och på denna mark hade inga spöken visat sig. Han gick åter in och satte tvärså för farstudörren, klädde av sig och lade sig, eftersom stormen mojnat av och inte lät höra av sig vidare.

Men medan han låg där, kom han att tänka på den skepnad, han sett skrida med långa steg över tunet och försvinna som i en dimma. Det var en underlig människa, som inte stannade och hälsade, tog Julius i hand och pratade om den stora stormen. Han var längre än någon annan människa i Sämb. Han var rakare än någon i bygden, han måste ha varit en främling, ty så rakryggad går ingen av dessa män, som blivit böjda över plogen, över spaden och det hårda arbetet i anletets svett.

När Julius följande dag vaknade i sin kammare och spejade över landskapet, såg det ut som hade döden gått fram över bygden. Träd hade brutits av eller ryckts upp med rötterna, där det var glest mellan dem, men oxeln stod kvar, ty det var livets träd, som förmedlade välsignelsen från himmelen.

Han klädde sig hastigt och sprang ned till oxeln. Basten hade hållit kronan samman, men den nedersta grenen var bruten. Livets träd hade mist sina löv, men det stod kvar, och stormen hade inte fått makt med roten och stammen. Ännu skulle det stå här och susa över gårdens mark, blomma en gång om året, och av dess blad skulle kokas läkedomens örter för de sjuka.

När Julius gick in för att se till Dårdi, låg hon halvsovande i sängen. Ögonen hade fått en glasartad glans.

— Är du sämre, mor? frågade Julius.

— Kanske att jag är det, kom det tonlöst från hennes torra läppar.

Då kom den underliga ångesten åter. Var det döden, som han sett gå över tunet under den förfärliga stormnatten?

Han hade märkt att nedersta grenen på vårdträdet var bruten, var det döden, som hade bräckt denna gren och strött löven över marken?

Det kom så många minnen för Julius. Han mindes missionären Jonas Larsson med kvisten från Libanon. Han mindes, hur han strök över den heliga kvisten och bar kraften från denna i sin hand till mor, som då låg lam. Han mindes det gamla rotehjonet Jytte-Jakob, som bad för den sjuka och lade svettduken från Boltzius på Dårdis huvud, så att hon blev helbrägdagjord och började gå på sina ben. Han undrade nu, om det fanns något kvar av denna heliga kraft, som kunde resa de sjuka från lägret och styrka dem, då de voro svaga, jaga bort ångesten från de ångestsjuka och giva mod åt de vacklande.

— Skall jag koka örtsaft från livets träd, mor? frågade Julius.

— Ja, gör det, men inte av oxelns blad. Tag i stället fram den heliga boken och läs, sa Dårdi, läs om livets träd.

Och Julius tog fram den heliga boken och läste:

”Och han visade mig en ström med levande vatten, klar som kristall, och den utgick från Guds och Lammets tron.

Den flöt fram mitt igenom stadens gata. Och på båda sidor om strömmen stodo livets träd, som gävo tolv skördar om året, ty de buro frukt var månad, och trädens löv tjänade till läke-dom för folken.

Och ingen förbannelse skall varda mer. Och Guds och Lam-mets tron skall stå därinne, och hans tjänare skola tjäna honom.

Och de skola se hans ansikte, och hans namn skall stå teck-nat på deras pannor.

Och ingen natt skall varda mer, och de behöva inte någon lampas ljus, ty Herren Gud skall lysa över dem, och de skola regera i evigheters evigheter.

Och han sade till mig: 'Dessa ord äro vissa och sanna, och Herren, profeternas andars Gud, har sänt sin ängel för att visa sina tjänare vad som snart skall ske.

Och se jag kommer snart. Salig är den som tager vara på profetians ord, som stå i denna bok.'”

Dårdi såg på Julius med stela ögon, men de rymde en oändlig godhet. Julius hade alltid varit vid hennes sida, alltifrån han

kunnat gå ett ärende åt henne. Den tiden Sämsson gick på Futten och Dårdi låg hemma, var Julius den ende hon hade att budsända. Han städade för mor, han brann av iver att få se henne uppe på golvet, han knäppte sina händer i tro på underverket. Hon hade mycket att tacka sonen för. Hon älskade också Greta, mjölnaren Samuels dotter, och önskade innerligt, att hon skulle få leva så länge, att hon finge se dem lyckligt tillsammans, men Greta var skygg för henne. Kanske trodde Greta, att Dårdi inte var riktigt nöjd med att få henne till sonhustru.

— Du glömmer väl inte Greta? sa Dårdi.

— Nej, svarade Julius, men han kände, att det blev tjockt i halsen.

— Ja, ty du må inte ta någon annan hit...

— Nej, svarade Julius på nytt. Han svalde och svalde.

— Får jag stryka ditt hår, som när du var liten, Julius...

Julius böjde sig ned mot henne. Han mindes den gången, då hon kunde röra armarna efter sin lamhet. Nu kom hon med handen och strök över hans pannlugg. Han kände, att hennes fingrar brände honom såsom eld.

Då var det, som han kom ihåg något. Han mindes, att han en gång som liten räddat från förödelse svetteduken, som Boltzius sände Dårdi. Han hade hittat den på golvet och gömt den innanför en bräda i väggen uppe på kammaren, där gamle Sämsson den gången brukade ligga.

Julius frigör sig från henne, går upp på kammaren och letar. Här var en gång en springa i väggen, ty en bräda hade lossnat i panelen. Nu var brädan tillspikad igen, men Julius vet, vilken bräda det var. Han går ned i verkstaden efter ett huggjärn och lösgör brädan.

Här ligger svetteduken, den underbara duken, som en gång hade botat mor från lamheten.

När han kommer in, ser Dårdi, att sonens ansikte är ett enda stort leende.

— Här är den gamla svetteduken, säger han, vill du ha den åter, mor?

Hon svarar inte, men han lägger den över pannan.

— Nu skall du se, att du åter blir frisk, mor...



— Blir jag åter frisk? säger hon, som om hon inte förstode, vad detta gäller.

— Ja, du skall bli frisk och börja både gå och springa, ty nu beder jag:

Fader vår, som är i himmelen . . .

När han lyfter av svetteduken från moderns ansikte, ser han intet liv i ögonen.

Dårdi är död.

Julius känner, hur blodet rusar till huvudet. Här ligger ju mor Dårdi död, sedan han lagt på hennes huvud en svetteduk, som förut en gång har gett henne liv.

Ute står livets träd naket, alla bladen ha virvlat kring marken. Den största grenen är bräckt av stormen, och den unga och obeprövade tron hos Julius är bräckt av orkanen.

Nu förstår han, vem den länge mannen var som i natt gick över tunet och var rakare än någon annan människa. Det var mannen, som alltid kommer med livsångest, mannen, som fäller träd i skogen och bryter unga stjälkar i rosenhagarna.

\*

Dårdi flyttades samma dag till Sandtorpets loge, där en gång både Sämsmon och Jyttle-Jakob stått på bår. Det var en kvarstående loge från ett gammalt torp.

Många hade hört ryktet om Dårdis frånfälle. Både Nils på Stampen och Eljas i Nolby gingo till Sandtorpet och höllo bön vid båren. Dörren till Sämsmons stuga var stängd, och ingen visste, var Julius höll till, inte ens Greta i kvarnstugan.

Men Julius hade satt tvärslån för dörren och befann sig på sin kammare, där han satt i stor själsångest, ty tron på underverken hade övergivit honom. Han visste, att det behövdes tro för att bli bönhörd. Han hade ägt denna tro alltifrån barnaåren, den hade blommat som en hage i högsommaren, men aldrig avsatt någon frukt. Han ställde så många frågor till Gud. Varför kunde han inte ha låtit Dårdi resa sig från sitt läger ännu en gång? Julius hade ju lagt svetteduken på hennes huvud och läst Fadervåret. Han hade läst det av sitt hela och fulla hjärta, och han kände, att denna bön borde ha gått upp till himmelens tron. Men då

han avtog svetteduken, var Dårdi död, hon låg och såg på sonen med Brustna ögon.

Nu erinrade han sig, vad Gustaf i Bäckén många gånger sagt till hans mor, att det inte fanns några underverk utan blott inbillning.

Nu började dessa ord bära frukt i hjärtat. Medan han satt där och såg ut över det skövlade landskapet, tyckte han, att ögonen förändrade sig på honom. Han hade inte läst boken av Lilja, som Eljas brände upp på auktionen, men han hade hört berättas om den, hur den kunde förvända synen, så att det som var krokigt blev rakt och det raka krokigt. Nu kände han, att hans egen syn började förvändas, han tyckte sig se allting upp- och nedvänt. På samma gång blev han rädd för sin syn. Hur skulle det bli, om Dårdi såg ned på honom från sin himmel och upptäckte, att Julius fått samma syn som Gustaf i Bäckén? Och vad skulle folk i socknen säga, om det bleve uppenbarat, att Julius, som folk väntat så mycket av, hade fått sina ögon omskapade så att han liknade dem, som inte ägde någon tro?

Nu hörde han, att det ryckte i farstudörren därnere. Han gick till fönstret och såg, att det var Greta. Hon förstod, att han måste vara inne, eftersom tvärslån var påsatt inifrån, därför ropade hon på Julius.

Julius svarade inte. Han måste få vara ensam, medan han kämpade denna kamp, som var den svåraste han hittills hade genomkämpat. Han kände också, att ångesten tog vid igen, denna oerhörda livsångest, som han inte känt förrän i natt, då stormen drog över bygden och den långa, rake mannen gick över tunet med stora steg.

Han visste att med denna ångest skulle han inte kunna leva, inte arbeta och inte kunna sova. Med denna ångest i hjärtat skulle han gå under liksom Samuel och Erik på Linkasen. Han visste, att Samuel brukade släcka ångesten på Futten vid ett stop brännvin.

Julius hade ännu aldrig smakat denna dryck. Det stod fasa kring den, ty den hade gjort många olyckliga, men han hade också sett, hur folk som burit sorg i hjärtat, hade börjat sjunga visor och varit upprymda, när de fingo ett stop brännvin. De

kunde skratta, höjta och vara roliga. De kunde även komma i gräl med varandra och slåss, men Julius hade inte något bråkigt sinnelag, han hade alltid varit en foglig yngling. Ingen hade något ont att säga om Julius Sämsson.

Greta, som stått därnere vid dörren och ropat, hade nu gått. Det led mot eftermiddagen och ännu hade Julius ingenting ätit. Inte var han hungrig heller. Han kände blott en sådan ohygglig törst, att han måste dricka vatten. Läpparna voro torra, och han svettades. Ännu när det led mot kvällen, hade han inte öppnat dörren, men då mörkret bröt in, kändes ensamheten som en stor livsångest. Den rullade fram med den täta höstdimma, som nu följde på den stora stormen. Då måste Julius ned och öppna. Han måste släcka denna sorg, innan den kom att kväva honom.

Den kvällen gick Julius till Futton. Han var skygg och blek, då han första gången i sitt liv trädde över krogtröskeln. Utanför dörren hade han stått som liten, då han väntat på sin far. Nu steg han in långsamt och skyggt.

I Futton sutto den gången några ynglingar vid sina stop. De skämtade, sjöngo och gissade gåtor. Krögarn stod vid disken, och Sabina trädde in i blänkande soljor efter tennstop, som hon samlade från dryckesborden.

När Julius trädde in, blev det tyst med skämtet, knappast ett ljud hördes, men då han beställde ett stop brännvin och satte sig ned vid ett enskilt bord, började det viskas man och man emellan. Krögarn betraktade Julius i smyg. Han visste, vad som hade hänt, alla i socknen visste det, ty ett dödsbud sprides snart från koja till koja.

Julius drack. Han kände, hur värmen återvände till hans frusna lekamen och sorgen flydde som en stor kvävande rök. Men minnesbilderna flydde inte. Slutligen började han skratta, fånigt och dumt. Han ropade både tjo och hi och hej, och så sjöng han en av de visorna, som han hittat i det blå skrinet:

Och när som jag går ifrån Futtons krog,  
hej fallera så glad och flinkeli —  
jag rullar som en bytta genom villande skog,  
hej, fulleri å fulleri å rulla.

Den svarthåriga Sabina tittade in med mörka ögon och log åt Julius.

Men utanför fönstret stod ett sorgset ansikte och såg in på Julius. Det var Greta. Hon lade ansiktet så nära rutan hon kunde för att övertyga sig om att det var Julius, ty hon hade svårt att tro sina ögon, när hon såg honom sitta vid ett dryckesstop och sjunga Sämmons visa.

Hon kunde inte förstå detta. Julius hade ju hatat detta ställe. Han hade varit bättre än andra i socknen. Alla hade sett på Julius med ljusa ögon, ty han var vacker och god som ingen annan. Han hade upplevat så mycket av väckelsens under, att han gick där som ett föredöme bland ynglingar.

När det led mot stängdags, stod Greta kvar för att invänta honom. Han behövde ju hennes tröst i sorgen. Varför hade han i stället gått till Futten?

Småningom reste sig Julius. Han raglade inte, men han ryckte på skuldrorna och tog osäkra steg över golvet.

När han kom ut på trappan, mötte han Gretas ansikte.

— Varför är du här? frågade Greta.

Julius nyktrade till, och tanken klarnade.

— Jag hade ingenstans att gå, sa han.

— Minns du, vad du sa den gången, då vi båda stod här och väntade på våra pappor?

— Nähej.

— Jag frågade dig så här: kommer du att bli lik dem, när du blir stor? Nej, aldrig, svarade du.

— Ja, men nu kände jag en så stor ångest för att...

— Jag vet varför, men din sorg var skön att bära emot den jag en gång hade efter min far; jag fick också känna skammen över att han blev begravd på nordsidan kyrkan, där solen aldrig skiner.

\*

Med den fasansfulla stormen, som gått över hela bygden, trodde många, att Herrens vrede kommit till människorna, och ärtemarksprofeten Pipelin gick omkring i husen och predikade om alltings fåfänglighet. Hans röst lät som ett stormväder. Man

lyssnade på honom mera än förut. Pipelin var rakt inte galen, kanske hade han ögon, som kunde se längre än andra människor. Han drevs inte att predika för någon världslig vinnings skull, och mången gång fick han sova ute i marken under himmels stora tak.

Det var bara när han tog fram sin fiol och ville spela för folk, som människorna inte ville lyssna. Han var ingen spelare, han var bara en "kladdmakare" på fiol, men han älskade själv tonerna och trodde, att det var musik, även om det bara blev oljud på hans instrument.

Det blev stor saknad efter Dårdis bortgång, ty hon var den enda i socknen, som med sitt exempel kunde vittna om helbrägdagörelsen genom tron. Hon var en av Guds vänners grundpelare, och det tycktes, som om hela byggnaden började vackla, sedan hon gått bort. Det blev kallare i världen, sedan detta träd hade fallit. Det kom främmande, kalla fläktar in över Guds åkerfält.

Hos ungdomen, som inte sett undret eller upplevat miraklet, började synen förvändas, och Guds vänner bådo, att ännu en väckelse skulle komma till Gränsen.

## XIV

---

### *En gammal trädrot*

Ärtemarksprofeten Pipelin kunde inte glömma, att det fanns ännu en rättfärdig, som han inte hade sett.

Till kyrkvaktaren Nord, där Ola Gråtull bodde, vågade sig inte Pipelin. Nord ville nämligen inte veta av profeten med det långa skägget.

— En karl, som är så stor och stark, att han kunde dra plo-  
gen, borde göra något annat än gå med en fejol, sa Nord.

Ola hade fått ont även i det andra benet. Även det hade blivit förkrympt av värk och gikt. Nu var det inte mycket med honom. Han kunde knappast säga, att Gud var god. Det hördes bara ett läte nere i strupen, och så pekade han då med fingret mot höjden.

Ibland tyckte Nord, att Ola behövde komma till kyrkan. Då drog han honom på en liten dragkärra och lyfte det torra människobyttet in i kyrkbänken. Han var inte tyngre, än Nord kunde ta honom med ena handen.

Det var som att lyfta en torr granrot.

När han skulle till Backens missionshus, var det Böret Nord, som fick dra honom på kärran. Om sommaren satt han helst ute på berget och lyssnade, ty fönstren voro öppnade för evangeliet, som flödade till hans hjärta som honung.

Det var vid bönhuset, som Pipelin första gången fick se Ola Gråtull.

Eljas kom ut efter gudstjänsten, och Pipelin kom efter. De

stodo och pratade en stund. Eljas frågade Pipelin, vilken tid byarna här vid Gränsen skulle gå under liksom Nineve, Sodom och Gomorra.

Pipelin hade nämligen profeterat om detta en lång tid, och Eljas kunde inte förstå varför.

— Du profeterar inte rätt, du Pipelin, det finns många rättfärdiga här vid Gränsen, men du har bara träffat på två.

— Jag vet, att det finns tre, fast den tredje har jag ännu inte sett, sa Pipelin.

— Där är han, sa Eljas och pekade på det grå byttet.

Ola satt där på berget och väntade på att bli lyft upp i kärnan, men det lyste av himmelens klarhet i de ljusblå ögonen.

— Se på denna trärot till människa, som sitter där! Han kan inte tala, han kan inte gå, ty benen är förvridna av värk och plågor! Vad säger du, gamla trärot, om det lidande, som du bär på?

— Gud är god, lät det nere i Olas strupe.

Då tog Pipelin av sig hatten.

Alltifrån den stunden brann Pipelin av en önskan att själv bli en sådan gudsman, som kunde tåla allt lidande och förneka sig själv. Han ville likna en profet, inte bara i det långa skägget och håret, som räckte ned på axlarna. Han skulle öva sig i gudsfruktan, inte bara i predikan för andra människor, han skulle späka sin lekamen och gå ut i öknen liksom Johannes döparen och där leva som en eremit för att komma närmare Gud.

Men då började många undra, om Pipelin trodde sig vara mera än människa.

— Vi känner ju honom, sade folk, han är ju från Ärtemark. Kan det komma någonting gott från Ärtemark? Pipelin har ju gått här som en skrulling med långt skägg och hår, spelat på sin fiol och trott sig vara mästarespelman. Han är bara en vanlig människa, som har blivit storaktig, för att folk lyssnar på hans spel, och inte säger ifrån, att han bara är en kladdmakare.

Ingen såg Pipelin på länge efter detta, men det sades, att han dragit ut i vildmarken. Det var den tiden av året, då bären började mogna, och ingen fruktade därför, att han skulle svälta ihjäl eller förgås av kylan. Men det gick underliga rykten om

att han skrämt bort ulvarna, som kommit hungriga för att riva ihjäl de betande hjordarna, och hölingarna, som barfota vaktade fåren i bergen, kände en viss trygghet över att Pipelin var i skogen.



## XV

---

### *De goda fotspåren*

Allt sedan Dårdi Sämmons jordafärd hade dörren till stugan varit igenbommad.

Greta satt med tårade ögon och såg ut genom kvarnstugans fönster, så fort det kom någon fora till kvarnen med mäld. Hon satt vid det öppna fönstret, och där fick hon veta mycket nytt. Bönderna sågo Greta, och de berättade för henne, att Julius hade varit i Tistedalen. Hon var tacksam för att få veta så mycket, ty den tiden var det inte vanligt att skriva brev utom vid bröllop, begravningar, eller när det hänt någon olycka.

Alltså fick Greta veta, vad som hände ute i världen, så fort hon lyssnade till böndernas samtal.

Kvarnen mullrade, och forsen dånade. Den nye mjölnarn stod vit i gluggen och viftade åt Greta. Hade han inte varit den femtioårige uv han var, skulle han nog haft lust att fria till den där vackra tösen, men nu var han för gammal för henne, och för mjölnaränkan var han för ung.

Mjölnaränkan såg inte så illa ut, men hon var krokig av arbete och umbäranden, dessutom gick hon alltid tårögd, som om hon ännu grät efter gamle mjölnarn. För övrigt hörde hon till samfundet Guds vänner, och dem tyckte mjölnarn inte om, ty de trodde sig vara bättre än andra människor. Detta var ett folk, som inte höll sig nere på jorden, och det var dåraktigt av Greta, att hon skulle följa dem, tyckte mjölnarn.

Nu myste han upp mot kvarnstugan.

— Ku-ku . . .

Mjöltnarn gol åt Greta för att få henne gladare, och då kunde hon inte låta bli att skratta.

— Kom hit, Greta, här ska du finna ett hjärta, som slår varmt, och om Julius sviker dig, så sviker inte jag.

Mjöltnarn klappade sig på bröstet så mjöldammet yrde kring honom. Inte skulle hon gå så där tårögd och sörja för en kärlek, när det fanns så gott om karlar. Hon behövde inte sörja för någonting i världen, ty han hade grötämne i mjölkistan för flera år, dessutom åt han billigt hos änkan däruppe i kvarnstugan.

Ja, här vid kvarnen möttes alla vägar, här behövde inte Greta fråga efter det som var nytt, ty en bonde är öppenhjärtig, då han kör mäld till möllan.

Hit till kvarnen kom också Nord en dag. Av honom fick hon veta, att Julius varit sedd bland flottarna vid Tista. Han stod med haken i hand och red på en flotte, och har han sedan dess inte drunknat, så lever han nog än . . .

Detta gav Greta ett nytt mod. Julius levde, han var bara borta på sommararbete liksom många andra, och det var inget att säga om. Hon visste bara inte, hur han hade det, om det fanns krogar vid Tista. Kanske var det krogar större än Futtens.

Greta höll ännu fast vid sin tro.

Det var den tiden vanligt att gränsborna flådde björkris, gjorde vispar och sålde på Fredrikshalls torg. Man fick inte så många skillingar för stycket, det var blott några ören, men riset tog man fritt här hemma i björkhagarna. Greta var lätt på foten, hon klättrade i träden som en katt.

En dag satt Greta i kvarnbacken och flådde björkris, hon satt där till långt fram på kvällen. När bönderna kommo till kvarnen med mäld, kunde de gissa, vart hon ämnade sig. Nord stod i och pratade, så att Greta blev röd. Han visste bestämt, att för så och så många vispar kunde man få en förlovningsring. Och Julius hade pengar, det var bara rätt, att han reglade dörren och gav sig i väg till Tista på förtjänst. Och Nord visste, att Julius skötte sig bra.

Nord var en god människa, men efter detta var det, som om han tvättat bort all skammen från den förlorade sonen, som varit

på Futton och druckit. Alla visste det, men det var ingen mer än Greta, som kände till den ångest, vilken drev honom till Futton. Därför förlät Greta honom av hjärtat. Hon hade bestämt sig för att göra en god människa av Julius. Han skulle komma igen från Tista och hålla bröllop på Sämsmons gård en gång, då livets träd blommade på tunet. Hon skulle kläda sig i släktens gamla brudkrona av silver med de saffransfärgade stenarna och pärlorna av bergkristall.

Nord skulle ringa bröllopsringning, och hennes far, Samuel, som låg på nordsidan kyrkan, samt Sämsmon och Dårdi, som lågo på sydsidan, skulle höra ringningen i sina gravar.

Medan Greta satt där i solbacken och gjorde vispar, hörde hon en dag, att bönderna, som kommo med sina foror, hade blivit högröstade på planen.

Hon fick återigen veta nytt, och det blev skumt för hennes ögon.

Sabina, som tjänat på Futton, hade råkat i olycka. Det kom ofta tattare och gesäller vandrande den vägen förbi. Då hade hon ofta försvunnit och varit borta i flera dagar, ty vandringslängtan hade kommit över henne. Hon bodde i skogarna liksom hennes fäder, men återkom uthungrad till Futton för att tigga mat och åter göra sin dagliga gärning.

En var förstod ju, att Sabina härigenom fick ett dåligt rykte. Hon måste sluta sin plats och flyttade därefter till Fredrikshall, där hon tjänade i ett hus. På våren hade hon fött ett barn i skam. Hon hade lagt det ut, för att någon skulle finna det, men på morgonen var barnet ihjälfruset.

Sabina hade alltså dödat sitt barn, och nu skulle hon sona sitt brott med döden.

Härigenom kom dock ingen skam över bygden. Sabina var av vandringsfolket, och det var detta, som hade drivit henne i olyckan.

Greta kände det ont för hennes skull, ty Sabina var i alla fall en människa. Hon hade dock ej fått lära läsa som andra människor, hon visste inte, vad som var rätt, hon hade inte gått i någon skola utan var ett vildmarkens barn, som inte kunde svara för sina handlingar.

Det kändes som hade kraften vikit ur Gretas händer, när hon nu band sina vispar. Sabina hade aldrig varit hennes vän, ty denna flyttfågel hade inga vänner i socknen. Alla spottade åt henne, för att hon tillhört ett farande tattarfölje. Ingen trodde henne om gott. Inte heller Greta hade trott gott om Sabina, men nu då hon råkat ut för denna olycka, började Greta känna medlidande med den olyckliga, som alla föraktade. Tänk, om Greta kunde resa ned till Fredrikshall, söka upp domaren, som skulle döma Sabina, och tala om för honom, att Sabina inte kunde läsa och inte visste, vad som står i den heliga skrift, inte visste vad som står i lagen!

En dag råkade hon tala med mjölnarn om detta.

— Inte visste Sabina, vad som står skrivet i lagen, inte har hon lärt sig läsa och aldrig gått i någon skola, sa Greta.

— Sabina är ett troll, svarade mjölnarn. Hon var som en garnvinda, den dansar för vem som drar i tråden. Och blir hon dömd till döden, så förtjänar hon det.

Då började Greta bli ond. Inte kunde mjölnarn förstå detta, att Sabina kunde älska sitt barn, även om det var fött i skam, men att skammen blev så stor hos henne, att den blev större än moderskärleken. Och inte kunde Sabina veta, att frosten skulle komma just den natt, då hon lade ut sitt barn, och stjäla det bort.

Och medan Greta gick därhemma i kvarnstugan och tänkte på Sabina, kom någonting underligt över henne. Inte var Sabina hennes vän, men hon var kvinna liksom Greta, kanske var det därför som Greta bar medömkan med henne. Och medan hon nu gick därhemma och band vispar, råkade hon säga några ord till Gud om att han måtte skydda Sabina, lära henne läsa och förstå den heliga skrift, så att hon kunde komma in i himmelriket, även om hon inte slapp den hårda domen, som väntade henne.

Och medan hon sade de få orden till Gud, blev hjärtat så uppfyllt av glädje, att hon inte förstod, varifrån den kom. All ångesten för Sabinas skull började försvinna. Det var, som om Greta fått en stor skatt i gengäld för att hon bad för tattarkvinnan, och hon undrade, om Mästaren förnam denna känsla, då han hängde på korset och bad för sina ogärningsmän. Inte hade hon erfarit

denna underliga förnimmelse förut. Hon hade ju varit tillsammans med Guds vänner och instämt i deras sånger i bönhuset. Hon hade blivit räknad bland dem och hört dem tala om hjärtats salighet och Guds barns glädje, fast hon själv inte erfarit den. Och nu medan hon gick där och bad för en, som inte ens varit hennes vän, började hon förnimma något utsägligt i sitt hjärta. Samtidigt började hennes syn bli en annan. Det som förut varit henne likgiltigt blev henne stort; och det som förut hade varit henne stort började bli litet. Hon hade hört, att Julius sagt, att även hon haft detsamma och att ett nytt sinne föddes i hennes inre, bara för att hon sagt de där orden om Sabina till Gud.

Det var så underligt, att hon måste tala om det för någon, som förstod henne. Och en gång då kolportör Johannes kom till kvarnen, berättade hon för honom, vad hon hade upplevat. Hon hade i många år trott sig tillhöra Guds vänner, men ändå stått utanför med sitt hjärta.

— Du är nog inte ensam om det, sade Johannes, det är många unga som följt oss, men i hjärtat och i gärningen stå de ändå utanför och vänta på kallelsen. Ty det kräves inte bara tro, det kräves även gärning.

— Ja, men jag sade bara några ord till vår Herre, att han måste förlåta Sabina hennes synder och låta henne komma in i himmelriket. Då blev det med ens så underligt.

Greta såg med stora, frågande ögon på Johannes.

— Du har nog kommit att trampa i fotspår, där Mästaren en gång vandrat, sa Johannes, och ingen kan göra detta, utan att han känner Mästarens kraft genomströmma sig.

Greta blev stum av glädje. Hon hade ju vandrat i spår, där Mästaren gått, då han var vid Gränsen. Varje spår, där han trampat, var heligt, och det fanns märken efter hans steg, vart man vände sig.

Men dagen efter detta kände inte Greta längre något behov av att sitta vid fönstret och lyssna på vad som berättades om folk i bygden. Och hörde hon något, så kände hon inte längre någon lust att föra det vidare till andra människor. Hon hade börjat höra med nya öron och se med andra ögon på det som hände, och hon gick i en innerlig förnimmelse att snart trampa i ett nytt

frälsarespår. Själva hennes arbete med att göra vispar, städa och skura blev ett annat än förr, ty hon hade trampat i ett av Frälsarens fotspår, och allt arbete gav henne välsignelse. Men eftersom hon inte längre satt och girigt lyssnade på vad de upprymda kvarnbönderna hade att säga om folk i bygden, fick hon inte heller höra, när det på kvarnbacken berättades om den dom, Sabina fått för sitt brott. Det var tillräckligt många ändå som talade därom.

## XVI

---

### *Vandrarefolket*

Sabinas ogärning var inte den enda, som vandringsfolket hade på sitt samvete, men efter det som nu hänt, började länsmannen hålla efter dem i socknarna, så att folk inte längre skulle behöva frukta för dem. Han förbjöd dem att tigga och förehöll dem att livnära sig på ärligt sätt med nyttigt arbete.

Men ändå kunde det inte undgås, att de förde ett vilt liv i socknarna. Rölandaföljet hade häst och fora, när det kom. Det var skäggiga män med trasiga kvinnor och barn i det följet, och ofta fanns det en späd, som kved av hunger och grävde efter moderns bröst. Och när tattarna kommo, visste de alltid var de hade att finna Guds vänner. Då hälsade tattarna med både Gud signe och Gud hjälpe, ty sådant gjorde intryck på väckelsens folk i socknen. Men träffade de på hus, där det endast fanns rädda kvinnor och inga män, började karlarna bli bryska, skrapade under taket med käpp och menade på att här fanns det både sovel och bröd.

På Edsmo marknad slogos de med tobaksdosor och blänkande knivar. Där rann blodet och där stals vid stånden, så snart det blev kväll och länsmannen inte längre var synlig för dem.

Det var dock före Sabinas fall, som myndigheterna skingrade detta skogarnas folk. Prästen tog upp en tatarpojke för att ge honom en god uppfostran, lät köpa nya kläder och gömde hans paltor.

Det dröjde inte många dagar förrän tatarpojken försvann,

iklädd de gamla paltorna, medan den nya kostymen hängde i ett rep under drängstugans tak.

Emellertid fanns det även de, som tröttnade på vagabondlivet, sade farväl till följet och byggde sig små stugor i skogen, började odla små vretar med råg, lärde sig hantverk och begynte ett nyttigt liv. Dessa kallade man skogsfolket, de voro ordknappa och när de sinsemellan samspråkade, skedde det på ett främmande tungomål, som ingen kände.

Detta var ett tungsint folk, de gingo framåtböjda och sågo mot jorden.

Bland dem, som slogo rot i bygden, fanns en, som gick under namnet Jymmerdal, en liten tattare med hängande mustasch och sorgsna ögon. Han blygdes över att han blev räknad bland skogsfolket, därför att det låg skam och vanära över dessa människor. Han var redan trettio år, då han lärde sig läsa av skolläraren. Han fick sedermera lära sig religion hos prästen, blev döpt och konfirmerad och fick tillträde till Herrens heliga nattvard.

Det var flera tattare, som lärde läsa på samma sätt och blevo konfirmerade, men de hade ett annat kynne än Jymmerdal. De slogos på kyrkogården med uppgrävda likkistbräder och kommo ofta blodiga in i kyrkan, då prästen började läxförhöret. Men ingen kunde kuva vildheten såsom Jymmerdal.

Innan han blev bofast vid Gränsen, hade han ingenting hört om himmel och salighet, men han förnam en känsla av sällhet, då han trädde in i kyrkan med de vitkalkade murarna och det blåmålade taket, och han trodde, att himmelriket var sådant, ett stort valv, som kunde famna och beskydda det allra minsta kryp av människa.

Så småningom kom han inom kretsen av Guds vänner. Han fick lära att himmelriket var honom närmare, än han trodde.

Medan han förut uppfattat Gud i ett upphöjt och stort majestät, tyckte han nu, att Gud kom honom så nära, att han följde Jymmerdal på alla vägar och stigar för att se efter, så att inte tattaren inom honom gjorde vad orätt var, och det inte utan orsak, ty Jymmerdal hade ständigt en kamp att kämpa mot sitt hetsiga sinne.

Han kunde på förhand känna, hur det ibland kittlade honom i



skinnet, det var som om någon stuckit honom med nålar för att se, hur långt man kunde komma med en tattare. Och Jymmerdal visste nu alltför väl, att det var djävulen, som frestade honom på detta sätt, när någonting gick honom emot. Men inte nog härmed. Efter detta kittlande i skinnet, kände han, hur blodet började koka i kroppen, och så ryckte det i högra armen, som om den velat ha fatt på kniven, som han bar i läderremmen.

Jymmerdal visste, att detta var ett farligt kännetecken på en tattare. Det hjälpte föga, hur mycket han bad Gud hjälpa sig bli saktmodig i sinnet. När humöret kom över honom, kände han, hur gamle Adam satt kvar och anfäktade själen, kindpustade honom och menade, att Jymmerdal hade lika mycket att säga till om som de andra mörkhyade nybyggarna i skogen. Hade inte han fått sig tilldelad av lantmätaren lika mycket mark som de andra? Hade inte också Jymmerdal en mage, som var hungrig och skrek efter mat, så att han behövde ut och sälja träslevar för att få sovel och bröd . . .

Sedan tattarna fått hemortsrätt i socknen och börjat syssla med nyttiga saker, svarva fat och snickra till spinnrockar, bota sjuka kor och hästar med dyvelsträck med mera sådant, hade Kartelin uppe i Lia fått svåra medtävlare, som höllo på att ta hans levebröd från honom. Det var stört omöjligt att nu få så mycket som en åderlåtning, utom när Kartelin åderlät sig själv.

Kartelin åderlät för pengar, medan Jymmerdal nöjde sig med ett stycke sovel eller en kappe potatis som betalning. Vad som numera räddade Kartelin, var att han hade ett så gott väderkorn av de sjuka i husen. Knappast hade den ryska sjukan börjat i Sund eller borta hos Olle Glader på Noret, förrän Kartelin kände sig ditkallad av ömkan för de sjuka och föreskrev örtsalva på en klut om halsen. Det hjälpte både för hostan och bröstvärken. Efter detta kom Jymmerdal med kamomillkaffe på en flaska, och det skulle drickas varmt. Det kunde inträffa, att de sjuka hade bruk för både kaffe och örtsalva, men hände det, att Jymmerdal var budsänd, och Kartelin kom objuden för att hjälpa, medan den förre höll på med sin hälsokur, då började missnöjet att förmörka Kartelins själ. Var han kanske inte den äldste doktorn här i socknen? Hade han inte doktorerat i så många år, att han lik-

som kände både de inre och yttre sjukdomarna, som om de varit skrivna i en bok? Och varför blev han inte kallad till Guds vänner för att hjälpa dem med deras sjukdomar, när han till och med hade skänkt en svarvad träljuskrona till bönhuset?

Även Nord, som var en förständig karl, hade övergivit Kartelin. Det var så, att rotehjonet Ola Gråtull, som fått häfta i tungan och inte kunnat säga så många ord, nu hade blivit fullständigt stum. Han kunde inte ens gurgla fram nere i strupen, att Gud var god.

Först hade Nord bett Kartelin komma och se på Ola. Kartelin kom och sa, att det antagligen var dö'n och ingenting att göra vid.

— Vi ska ju alla dö, hade han sagt.

Dagen därefter sände Nord bud efter Jymmerdal. Han kom också till Nord. Då frågade Nord, om Jymmerdal kunde trolla, eftersom alla tattare lärt sig den konsten.

Jymmerdal hade en gång kunnat trolla, det var den gången han drog omkring med Rölandaföljet, men nu trodde han inte, att han ägde den onda kraften till det.

— Kan du trolla så, att Ola Gråtull åter börjar tala, sa Nord, då är du bättre än Kartelin, som bara är en kladdmakare i den konsten, så finngubbe han är.

Jymmerdal stod och vägde. Den svarta mustaschen hängde bedrövligt ned över mungiporna och de sorgsna ögonen fingo en dunkel glans av de eviga skogarnas mystik.

Han mindes tider, då det var en ond makt inom honom, och denna makt var så stark, att den sänt olyckor över människor, men kunde de onda makterna rå med sådana under som att resa en halvdöd gubbe ur sängen och lära honom tala på nytt?

Nu hade Jymmerdal övergivit de onda makterna, han tänkte på dem endast när det kröp i skinnet och ryckte i högra armen, som om den ville ha fatt i kniven. Jymmerdal hade ju blivit kristen, han hade lärt läsa, var både döpt och konfirmerad, gick både till kyrkan och till Backens bönhus. Nu höll han på att kämpa mot Gamle Adam samt mot djävulen.

— Jag kan inte trolla jag heller, sa Jymmerdal till Nord.

— Då är du också en kladdmakare, som Kartelin är, det är bäst du ger dig ut på vandring med Rölandaföljet igen, sa Nord.

Då hände det något. De mörka ögonen lyste som bränder, det kittlade i skinnet på Jymmerdal, det ryckte i armen. Slutligen grep tattaren kniven och slungade den långt bort i skogen. Nord stod och såg på hur kniven borrhade sig genom luften som en blänkande pil.

— Va' tog du dig för nu? frågade Nord.

— Jag har räddat en kyrkstöt från döden, och det är bra gjort av en tattare, sa Jymmerdal.

Men efter denna stunden började Nord få andra tankar både om Jymmerdal och om de andra skogsmänniskorna, som lämnat sin oroliga vandring och slagit sig ned som nybyggare för att leva ett nyttigt liv vid Gränsen.

Jymmerdal fick nämligen lov att ringa lillklockan i kyrkstapeln efter Ola Gråtull, som inte på länge kunnat tjänstgöra som ringare.

Kanske var det detta förtroende som gjorde, att Jymmerdal började bli rakare i ryggen och inte längre gick med böjt huvud och såg mot jorden. Han begynte tvätta och kamma sig, tog på sig ren skjorta och gjorde sig söndagsfin. Någon gång fick han gräva en grav på kyrkogården och även kratta i gångarna, men ännu hade han inte fått ringa helgsmålsringning om lördagskvällarna, ty det var endast Nord förunnat, eftersom han var den riktige väktaren.

Det kom ofta lösa band från Rölandaföljet och drogo förbi i socknen. Det var sådana, som inte kunnat bli bofasta utan föredragit att ströva kring och fortsätta sitt tiggeri. De bofasta nybyggarna vid Gränsen vägrade att härbärgera dem, och de fingo därför dra sina färde tillbaka till Rölanda, utan att någon ville vidkännas dem.

En av dessa var en kvinna med barn på armen och en liten svartmuskig karl vid sidan. Kvinnan hette Kari och var syster till Jymmerdal.

När hon kom in till sin bror, hälsade han inte på henne, eftersom hon hörde till det lösa folket, och hon fick stå där förgäves vid dörren och skräppa över hur fint och förnämt hennes bror Jymmerdal hade fått det, sedan han blev jordägare.

— Jag har skilt mig från följet nu, sa Jymmerdal, och när man

har fått ett ämbete, som jag har, måste man se till, att man inte umgås med tattare och löst folk.

Det gjorde ont i henne, när hon hörde detta, och det förstod han. När hon gått, sprang han efter henne och gav henne en bördbit med sovel, så att hon fick smaka på hans råg.

Men det märkliga var, att sedan Jymmerdal fått detta förtroende av Nord, kände han inte längre den retande kittlingen i skinnet, då något gick honom emot. Han kände inte ryckningen i armen efter kniven, ty den hade han ju kastat bort.

Jymmerdal höll på att bli förvandlad, och den dagen då han för första gången fick lov att sköta ringningen till helgsmål mol ensam, den dagen var förvandlingen fulländad. Han klev högt upp i tornet både vattenkammad och rentvättad, grep omkring linan och ryckte och ryckte . . . Dånet från klockan flög ut genom gluggarna och simmade som blå vågor över alla höjder. Kajor och tornsvalor flögo ut ur gluggarna med skrik.

Nu lyfte bönderna sina mössor och hälsade helgen. Plogen stannade i fåran, och hästen knäpptes från. Kvinnorna, som gingo ute på fälten, nego och önskade, att Gud skulle signa helgen.

Och allt detta kunde Jymmerdal åstadkomma.

Det var i de dagarna, då Ärtemarks profet bodde i vildmarken och försörjde sig på bär och vatten, spåkte sin kropp och ville bli ödmjuk som Ola Gråtull och de andra rättfärdiga där vid Gränsen.

Nu hade han spåkt sin kropp länge på bär och vatten, därför kom han uthungrad till nybygget, där tattarna byggt upp sina jordkulor eller spikat upp dem av gamla timmerstockar och ohyvlade bräder. Nu var Pipelin riktigt hungrig, och han höll på att förgås av törst.

Då han kom till Jymmerdals stuga, tog han av sig hatten, bankade på dörren och bad att få köpa litet mat. Pengar hade Pipelin; han hade fått av goda människor. Fiolen bar han under armen.

Jymmerdal kom ut med en ösa vatten och ett stycke rågbröd. Smör ägde han inte, hade ännu inte fått pengar av Nord för den sista grävningen.

Och Pipelin drack vatten och åt bröd ur den fattige Jymmer-

dals händer. Det var det sista brödet Jymmerdal ägde i huset, men snart skulle han baka och steka i ugnen.

— Hur mycket kostar nu denna måltid? frågade Pipelin.

— Den kostar ingenting, och du är välkommen att få mera en annan gång, nu har jag intet mer bröd i huset. Smör äger jag inte, förrän jag fått de pengar, jag förtjänat, sa Jymmerdal.

Pipelin såg allvarligt in i det svartmuskiga ansiktet, han hade hittills trott, att en tattare bara kunde tigga och stjåla, slåss på marknader och sticka med kniv. Ty det var ju det vanliga.

— Är också du en, som med din fot har trampat i ett frälsarespår? frågade Pipelin.

Men Jymmerdal förstod inte detta.

— Jaså, vet du inte, att Mästaren en gång gått fram här vid Gränsen? Det finns spår av Mästaren överallt på våra vägar, på våra stigar, i skogen och ute på markerna. Och den som en gång trampat med sin fot i ett spår, där Mästaren gått fram, måste känna välsignelsens kraft genomströmma sig. Han gör Frälsarens gärningar, välsignar dem som förbanna, mättar den hungrige och giver till slut ut sig själv...

Pipelin satte på sig hatten och gick.

Men hos Jymmerdal hade det, som Pipelin berättat, blivit någonting både stort och outsägligt. Mästaren hade gått här fram. Det fanns spår efter honom i socknen, och Jymmerdal, som känt sådan välsignelse under den sista tiden, var kanske en av dem, som trampat i ett frälsarespår. Han som varit en ogärningsman och stuckit med kniv, stulit och tiggat, slagits och strövat som en rövare kring i bygderna, hade trampat i ett frälsarespår och blivit omskapad till sin själ. Pipelin måste ha rätt, ty Jymmerdal kände, hur välsignad han blivit av att ha givit bort den sista brödbiten i huset.

Men en dag blev det förstämning bland skogarnas folk. Sabina, som suttit på rannsaking i Norge, för att hon bringat sitt barn om livet, hade blivit dömd till döden.

För domaren var det inte svårt att överbevisa den svartlockiga svenskepiken om hennes brott. Hon tog på sig allt och visste ingenting om sina föräldrar utom att de tillhörde vandringsfolket, fast av ett annat följe.

Julius, som ännu var nere i Tista på flottning, hade hört om hennes brott. Mycket kände han inte Sabina. Han hade bara talat med henne en enda gång, då han ville bli hennes missionär och lära henne läsa, så att hon kunde få veta, vad som stod i den heliga boken. Hade hon varit villig att lära läsa, så skulle detta inte hänt henne. Hon hade måhända kommit att skilja sig från dessa gesäller och tiggare, som drogo vägen förbi och besökte Futten.

Många av tattarna hade ju redan övergivit sitt förflutna och slagit sig ned på Gränsen, där de levde av sitt arbete och odlade jorden med flitiga händer. De blevo kanske tungsinta av det hårda arbete, som de inte varit vana vid, och kanske sågo de sig tillbakasatta, för att de voro främlingar, som inte hörde bygden till, men läsa kunde de, hade blivit döpta och konfirmerade och lärt sig älska arbetet och mödan.

Sabina hade aldrig kunnat läsa och hade en dunkel föreställning om kyrkor och bönehus. Det hade förut dött barn i hennes följe, men dessa blevo begravda i vildmarken utan sånger och klockringning, ty ett liv var inte mycket värt i detta egenomliga följe.

Medan hon nu satt på fästning i väntan på döden, fick hon därför en lång tid på sig för att inhämta religionsläran. Prästen talade om för henne, att Gud förlåter alla synder, till och med de största missgärningar, och Sabina började därför känna något av den ånger, utan vilken ingen kan erhålla syndernas förlåtelse och ett evigt liv.

Då började hon glädjas i sin fångenskap. Hon sjöng psalmer, som hon lärt i fängelset, hon läste Fadervåret, som hon lärt i fängelset, och hon väntade på att frihetens timme skulle slå, så att hon kunde komma till Gränsen och sjunga andra sånger än dem hon hört under sina vandringsår av hästskojare och svartöga tjuvar.

Sabina upptäckte i fängelset, att hon hade en vacker sångröst. Fängelseprästen upptäckte det även. Det bodde en sångfågel i hennes bröst, men den passade inte för de tungsinta psalmerna med de vemodsmättade melodierna; den passade bäst för större och friare sång än den, som sjungits under ett fängelsevalv.

Nu glädde hon sig över att få visa, vad hon kunde, då hon återfick friheten. Gud hade ju förlåtit hennes synder, och då skulle väl även människorna förlåta hennes brott.

Och nu ämnade hon bli en annan människa. En gång var hon på väg att bli detta, det var då hon som liten första gången fick höra, att hon inte hade några föräldrar. Man hade sagt henne, att om hon bleve riktigt duktig, så skulle kanske hennes far och mor komma till henne.

Men hur duktig skulle hon bli?

Jo, hon skulle aldrig skrika, när hon fick äga, hon skulle tugga sovel och bröd med sina små händer, där de vuxna ingenting fick...

Å, vad hon blev duktig. Men det kom likväl inga föräldrar till henne, och då förstod Sabina, att man ljugit för henne.

Då började Sabina att själv ljuga, hon fick förvända ögon och trodde, att det som var galet, var det rätta.

Nu satt hon i fängelse och bar en grå dräkt utan söljor och blanka spännen. Någon ånger över sina gärningar hyste hon inte längre, ty Gud hade förlåtit henne, och allt var klart. Den enda känsla, hon nu erfor, var en obetvinglig längtan efter att få komma ut ur denna gallerbur och bort till Gränsen, där alla varit goda mot henne. Hon skulle tala om för folket där, att nu var hon inte längre faderlös. Hon hade fått en far, som ägde både himmel och jord. Alla de mörka skogsmänniskor, som där trälade för sin utkomst, skulle få veta, hur rik hon hade blivit. Julius skulle få lära henne läsa i sin bok. Aldrig mer skulle hon spetsa en så nyttig bok på en gårdsgårdsstör. Kanske borde hon även gå in på Futton och tala om för dem, som sutto vid brännvinsstoppen, dem som dansade och sjöngo liderliga visor, dem som ljögo och gjorde vad ont var, att tatterskan Sabina nu hade blivit ren från sina synder...

En dag kom prästen åter till fängelset.

Var det mer hon skulle göra, innan hon blev fri?

Han bar en nattvardskalk i ena handen, i den andra höll han livets bröd, ty det skulle bli skriftermål.

Det lades en matta på golvet. Där föll Sabina på knä, medan prästen sjöng:

O Jesu for din pine  
for din uskyldige död,  
forlad mig synderne mine  
og fri mig fra den evige död.

— Nu bekänner alltså Sabina Rosenkvist sina synder för den evige Guden och beder av hjärtat om förlåtelse?

— Ja, jag bekänner mina synder...

Och prästen lade händerna på hennes huvud och läste:

Fader vår, som är i himmelen...

Sabina knäppte händerna så hårt, att de smala fingrarna blevo lik trådar. Hon läste med i Fadervåret. Sedan gick prästen efter brödet och vinet. Hans händer darrade, så att droppar av vin spilldes över mattan, då han räckte Sabina kalken. Detta värv hade han helst önskat slippa, ty han förstod, att Sabina förberedde sig på friheten, men det var inte hans plikt att tala på den världslige domarens vägnar, då han räckte henne nattvardskalken och gav henne livets bröd.

När Sabina fått sakramentet, såg hon, att prästen var röd som blod i ansiktet, och det kom en ångest över henne, ty nu öppnades dörren, och fångvaktaren med en man vid sidan trädde in och bad henne följa.

— Är jag fri nu? frågade Sabina osäkert.

— Fri! utbrast fångvaktaren.

— Jag har ju fått syndernas förlåtelse av Guden.

— Vi skall ju till avrättsplatsen.

— Men inte skall jag väl dö?

Sabinas ångest blev större och större.

— Jo, så säger domen, och vi måste följa den.

— Men jag har ju fått syndernas förlåtelse och den heliga nattvarden. Jag har fått förlåtelse av Guden, varför har inte också människorna förlåtit mig?

Sabina började att ropa och skrika, hon kände vaktkonstapelns hårda grepp kring handen. Prästen bad henne stanna ett ögonblick. Han gick åter efter nattvardskalken, och Sabina föll ännu en gång på knä.

— Drick mera, sa prästen, ty det länder dig till styrka.



Och Sabina drack av vinet. Det gav värme och mod. Hon såg på prästen med barnsliga och tacksamma ögon, därefter följde hon vaktaren motvilligt till fångkärnan, utan att någon klagan förnams från hennes mun.

När fångkärnan långsamt körde fram genom gatorna till avrättsplatsen, var det svart av människor, vart hon såg. Nu skulle hon dö som en varning för andra människor, att de inte skulle göra, som hon hade gjort. Hon skulle bespara många människor ett brott, men Guden hade förlåtit hennes synder, det var bara människorna, som inte kunde förlåta.

Det var den sista gången avrättning skedde på galgbacken utanför Fredrikshall, och runt kring avrättsplatsen trängdes hoppar av människor för att se det hemska skådespelet. Det var män i alla åldrar, och det var mödrar med barn på armen. Folk hade kommit från Nössemark och Aremark, från Berg och andra prästgäll.

Här kom också Greta från kvarnstugan stapplande och med tårar i ögonen. Även hon hade fått veta, att svenskepiken Sabina skulle halshuggas. Och medan fångkärnan långsamt arbetade sig fram ur påträngande människohoppar, som ingen kunde hålla tillbaka, fick Greta syn på Julius.

— Julius . . .

Greta tar honom i armen, ty mitt i den sorgliga händelsen kommer han med glädje till henne. Det är nog för Greta, att hon får se honom. Hon ser, att han är som förr mot henne, därför frågar hon ingenting, utan vill bara trycka hans hand, innan han åter försvinner i vimlet. Hon vill gärna tala med honom, men han kan ingenting höra för folkets jämmer. Folket skriar, men Sabina sitter upprätt och tänker på Frälsaren. Även han fördes en gång till döden, inte för sina synder, men för folkets missgärningar.

Starka karlar skrika högt, när de se den unga flickan med fångvaktaren vid sidan stiga ur kärnan och vandra framåt till stupstocken.

Det blir åter tyst, men ingen hör, vad som säges därborta vid planket. Man ser en karl i svart kappa stiga fram, ser att det blixtrar från en bila. Den faller ned för folkets ögon.

Sabina är död.

Strax därpå vänder sig bödeln bort från folket och lägger bägge händerna för ögonen.

Åter börjar det myllra av människor, och nu ser Greta, att mjölnarn därhemma står med näsduken i hand. Han har stängt kvarnen och gått tre mils väg för att se på skådespelet.

Nu går Greta, och Julius följer henne. De gå upp emot Tista, ty flottningen begynner igen, och Greta får åka med Börje och Bryngel från Sund hem till Gränsen.

För vandringsfolket, som fått rot i bygden, blev denna händelse ett hårt slag. Dessa människor blevo ännu mera tungsinta än förut och gingo alltid skogsvägar fram till bygden, emedan de ej ville möta inbygdens folk.

Endast den andra generationen av tattarna vågade sig fram på öppna landsvägen, ty de hade intet minne av vad som hänt, utom det de hört berättas av de gamla.

Det var dock en av fäderna, som ej behövde smyga sig fram skogsvägar för att komma fram till bygden och kyrkan. Det var Jymmerdal. Han hade skilt sig från vandringsfolket och hade ingenting att skaffa med dess handel och vandel, enär han fått det ämbetet att ringa i kyrkklockan och hjälpa till på kyrkogården, när det behövdes. Han kände inte heller något tungsinne, sedan han trampat med sina fötter i Frälsarens fotspår och erfarit välsignelsen därav genomströmma sig.

Men de gamla skogsmänniskorna berättade, att vid tiden efter Sabinas avrättning, kunde de höra den underbaraste sång över gränsskogarna, och de trodde, att det var Sabinas sång, sedan hon blivit befriad och ren från alla synder.

## XVII

---

### *Futten brinner*

Kort efter Sabinas avrättning drog det häftigaste åskväder i mannaminne över Fredrikshall och inöver mot den svenska gränsen.

Molnen kommo drivande utifrån havsvikarna och Svinesund, de murade sig samman över staden och urladdade sig med knall på knall. Stadsborna, som ej varsnat något ovanligt västerifrån, trodde att det var fästningens kanoner, som spydde eld och blixtrade på skansen. De undrade, om det var hans majestät konungens namnsdag, som saluterades, tills de fingo se, att det brann i en gård i Knardalsfjället.

Samma tanke hade man uppe vid Gränsen, där man på tre mils avstånd tyckte sig ha hört kanondunder. Kyrkväktare Nord såg ut genom fönstret. Han försäkrade, att solen gick ned likasom i krutrök.

— Det kan väl inte vara kriget, som kommer? frågade Boret och såg betryckt ut, ty Nord var ännu soldat och långt ifrån pensionerad.

— Du är ett fäkreatur, som tror sådant. Kriget kommer inte västerifrån, när det kommer. Det kommer från ryssen, och ryssen bor östom oss, så nu vet du det. Ta i stället fram almanackan och se efter, om inte kungen har någon namnsdag, det finns så skröpligt många namn på kungligheten, och varför skulle de eljest skjuta på fästningen, he?

Men då pep det litet i det grå byltet borta i stolen. Ola Gråtull

med gikten i knät började vagga på benet. Han kunde numera inte få fram ett ljud.

Böret såg på Ola.

— Åhå, du Nord, se på Ola, hur han vaggar på knät, det är allt åska i luften, och nu kryper jag till sängs och drar täcket över mig, för jag kan inte tåla vara uppe i åskväder. Godnatt med dig, gubbe!

Men nere i gränsskogarna sutto några underliga svarta skuggor kring en stockeld. Det var nybyggarna med deras kvinnor och barn. De hade inte vågat lämna skogen och gå ut på vägarna, sedan Sabina blev avrättad. De trodde sig ha hört sång över skogen i ensliga kvällar. Men nu var det åskan som var i antågande.

— Signe olyckan, sa en kvinna bland dem, det var Kari.

— Vilken olycka? frågade Jymmerdal, som närde stockelden med torra stubbar.

— Olyckan, som kommer västerifrån, grymtade Kari.

— Man ska inte önska någon olyckan, sa Jymmerdal, den kommer ändå.

— Är inte du längre tattare? frågade Kari.

— Nej, jag är kristen, och därför önskar jag alla människor gott.

Men just i detsamma stod en eldpelare upprätt genom skogen, den var som ett tveeggat svärd. Då drog man sig in i kojorna och stängde dörrarna väl. Det knakade i åsarna, och borta i Göpfället skrek en uv.

Överallt tyckte man, att detta åskväder var något av hämnens gissel, man såg det på blixterna, ty de stodo upprätt och liknade järtecken. Det var, som om en osynlig hand stuckit ned en värja här och där i jorden, och strax därpå började det skrika i berg och dalar, medan åsarna återgävo ekot. Och ekot liknade ljudet, då en stenvagn rullar över en bro.

Nils på Stampen, som låg i höladan, märkte hur världen fattat eld. Det lyste genom springorna i hans lada. Han reste sig upp, skakade höet av sig och gick in i stugan, ty han undrade, om inte detta skulle bli yttersta domen. Nils hade intet att frukta av yttersta domen. Han var redo att möta den, han kunde gå rakt

in i paradiset och ta Gud i hand, tacka honom för de välsignelser han fått röna där på Stampen och för att Herren hade bevarat honom för fall och synd.

I Nolby var det kusligare att se åskan, ty fältet låg öppet åt alla håll. Det var ingen skog, som undanskymde de blänkande åskviggarna, när Gud Fader borrhade dem ned i jorden och elementen skreko. Eljest var inte heller Eljas rädd för yttersta domen. Han visste, att den förr eller senare skulle komma även till honom. Kanske hade han ännu många osjungna sånger kvar att sjunga till Guds ära, och kanske hade Marja ännu någon kamp att kämpa emot det egna jaget, innan hon var mogen för himmelens fröjder, men Gud skulle säkert taga emot hennes jordevarelse, ty hon hade lärt att bruka jorden, såsom brukade hon den inte, och det var ingenting härnere, som hon ansåg vara värt att ta med sig till himmelriket.

Och hur var det hos Olle Glader och Britta på Noret? Olle mindes som en mörk fläck på en klädnad den gången, då han höll på att tillägna sig, vad som inte var hans borta i kvarnen. Men Gud hade förlåtit honom, och när han nu såg, hur himlen ibland stod vit och skälvde av blixtar, samt hörde åskans dån i bergmassorna runt kring honom, kom tanken även för honom på den yttersta domen.

I ödemarken kommer alltid åskan med skräck och tankar på evigheten, ty dånet från de eviga makterna är det enda, som hörs i tystnaden. Olle visste, att han var beredd, och Britta hade visserligen ännu många vävbommar att väva ned, innan hon förvaltade sitt jordiska pund. Måhända hade hon även himmelska pund att förvalta, innan hon ansåg sig hava uppfyllt och fullbordat loppet, men hon visste att jämsides med den jordiska mödan hade hon offrat sina tankar på Gud. Hon hade sjungit heliga sånger vid garnvindorna och gått till linbråkningen med Jesu namn på sina läppar.

Men hur var det med Bark Toreson? Han såg hur himmelriket gång på gång öppnades, det var blixtar, som han aldrig sett maken till. Dörrarna till himmelriket slogos upp på vid gavel, och han kunde se in i ljuset med sina naturliga ögon. Bergen skakade där borta i Sund av tordönen. Sönerna Börje och Bryngel talade

om att det skulle bli på detta sätt vid yttersta domen. Himlen skulle rullas samman som en bokrulle.

De stodo ute på trappan och sågo blixterna i ögonen. Ingen av dem var rädd, det var trygga söner han hade, Bark Toreson, ty de hade kämpat för sin tro.

Bark gick in i stugan och stängde dörren efter sig, ty vad de sagt om yttersta domen hade slagit honom med skräck. Han hade ett stort syndaregister att sona, innan han kunde stå rak i ryggen som sönerna och se rätt in i himmelriket, när Gud öppnade dörren.

Och medan elementen rasade och åskan slog ned med knall på knall, lovade Bark Toreson Gud, att om han bara finge leva ännu någon tid, skulle han göra upp sitt tillgodohavande med Eljas, ty den förlåtelse han fått, då Eljas bad Fader vår för honom, var bara en halv förlåtelse, emedan Eljas ännu inte visste allt.

Men medan tordönen rullade som stenvagnar över himmelsbron, hände det någonting i mörkret.

Nord såg, att det började ryka västöver mot skogen. Han visste inte, om det var Futton eller kvarnen, som brann, ty båda lågo i samma väderstreck, men röken var tydlig där den steg över skogen mot den mörknande himmelen.

Ringaren Jymmerdal borde nu varit i tjänst, och Nord borde ha fått sova, men Jymmerdal hade aldrig blivit lärd att ringa i kyrkklockan vid brand. Därför skyndar sig nu Nord ut och löper som en katt bortöver Nolbyägorna. Nu skall han väcka alla dem, som vilja rädda Futtens krog, ty han ser, att det är det gamla nästet för löst folk, gesäller och ynkryggar, som brinner.

Bing-bång . . .

Malmens tunga toner rulla ut i natten, medan åskskrällarna eka. Ovädret drar östöver åsarna och har dämpat sin vrede, ty nu har det gjort sin tjänst, emedan Futton brinner.

Det är inte många, som ha skyndat till för att rädda detta syndens näste från undergången, och de som ha kommit springande med laggkärl och byttor, stanna på avstånd och se, hur takets sparrar vrida sig som eldormar i mörkret. De räcka inte en enda hand till räddning av det gamla rucklet, och vägen ned till källa-

ren är stängd av eldflammor, som slicka fukten ur de gamla stenvalven. Det enda, som är räddat, tycks vara krögarn själva, men han har blivit stendöv genom åskslaget och har burits upp i skogen, där han åser eldens förödelse.

Plötsligen slår en blå låga mot himmelen. Den är så hög, att den når skogstopparna, och samtidigt har brännvinsankaret sprängt sina järnband. Folket drar sig på avstånd. Dunsterna från källaren bli starka, och inom några minuter är Futton ett flammande eldhav.

— Farväl, Futton! säger någon i hopen. Detta är Guds straff, som gått över dig.

Nord håller ännu på att ringa brandringning. Han kan se från tornet, att inte en hand röres för att släcka branden. Själva har Nord hatat Futton och tycker, att rucklet varit en skamfläck för hela socknen, därför ringer han in en ny tid.

\*

Det blev aldrig uppbyggt något hus på den tomt, där Futton stått, och länge reste sig brandmuren som ett skrämmande skett av det liv, som där en gång förts, ända till Guds vredes dom föll över syndens fäste i socknen.

Där hade ångesten en gång blivit född, och Futton bar därför flera liv på sitt samvete. Där hade också den onda törsten blivit väckt, och där fanns den onda brunn, som inte kunde släcka människors törst.

## XVIII

---

### *Falska profeter*

Ungefär en vecka efter branden i Futten hade bönderna samlats vid kvarnen. Erik hade detta året givit ax, och nu skulle Olof ge kaka.

Här stod nu kyrkväktare Nord bredbent och skröt över sin råg. Det fanns inte ett svartax på hela rågträt, för han hade använt både benmjöl från Stampen och pudrett från Schulz. Han bolmade på pipan och slog ut med armarna, som om han skulle ringa samman, och bönderna kommo för att höra på honom, ty Nord var rolig. Här stod Olle Glader, som också fått grann råg, fast han ingenting nämnde. Här stod Kartelin, som inte odlade någon råg, men hade fått den som betalning för en spinnrock, som han sålt till prästgårdsdrängen. Här stod Renström och här stod Nils på Stampen. Det var underligt, tyckte man, då man hörde Nils tala om så världsliga ting som rågen, ty hittills hade man inte hört honom tala mycket om denna världen. Här stod Börje i Sund, här stod också auktionsutroparen Svarteviken. Nyss hade de burit in var sin säck med vägglagen och torkad råg, bundit sina hästar vid staketet och gett dem foder. Där stodo hästarna och tuggade färskt hö, slängde på svansen efter envetna flugor och bromsar, som bytte plats eller stöpo i vägen, kravlade sig upp för att återgå till sitt näringsställe.

Plötsligt tystnade gubbarnas samtal, ty en häst med blänkande seldon och spänstiga ben närmade sig på vägen. Det var en skjuts från Fredrikshall. På kuskbocken satt en uniformsklädd kusk och



såg ut, som om han ville tala med bönderna. Bakom honom i vagnen satt en mycket fin herre med guldglasögon och lyfte på hatten.

— Här kommer säkert mormonens apostel, sa Nord. Det har gått rykten om att han förvänt många norska kvinnor och narrat dem till Utah.

— Gå dit upp och tala med honom du Nord, sa Svarteviken, för om jag inte är fel underrättad, så kan han tala svenska, fast han bara gör sig till. Han är son till Lena i Finserud, men han drog till Junajten med mor sin, då han var fem år.

— Jag känner honom, sa Nord, jag var i kyrkan då han döptes.

Nord stoppade pipan i fickan och gick beslutsamt upp emot skjutsen.

Resenären lyfte på hatten:

— Jag är mister Swanson from Winnipeg, can you say mig äss detta är riktige way to Nolby? frågade han.

— Vem skall han besöka då? frågade Nord.

— Eljas in Nolby, var god and say mig den riktige way.

— Å, det är långt dit, sa Nord, nära en halv mil, för han bor på andra sidan sjön, så det blir till å färja över sundet med både häst och karl, men annars är det raka vägen.

— Mang thanks, sa mister Swanson, och kusken körde vidare bortöver landsvägen.

— Va gjorde du nu, Nord? sa Svarteviken.

— Jag gjorde väl ingenting särskilt?

— Jo, du ljög för Swanson. Va ska han säga, när han kommer på östsidan sjön och får veta, att Eljas bor bara härborta på nolbyägorna i närheten av kvarnen?

— Du sa ju, att han var mormon, det såg han även ut att vara med guldglasögon och guld i tänderna. Jag tyckte Eljas var för god till att ha en sådan gäst.

Nils ruskade på huvudet åt lögnen och Olle Glader med, men detta var nu ett av Nord's vanliga infall.

Mormonerna hade inte många hört talas om, och kanske skulle Eljas ta emot honom, såsom han tog emot alla andra predikanter med god mat och ett eget rum, det som kallades predikantrummet

och varest redan elva stycken apostlar skrivit sina namn på en panel i väggen.

Nord var inte sådan, att han trodde på samma sätt som Guds vänner, men han höll ändå av dem, och hörde han någon utom-boende baktala dem, så tog han dem i försvar.

Svarteviken hade emellertid rätt i att mormonprofeterna hem-sökt trakterna kring Fredrikshall. Eljest visste han inte något om deras lära utom att var och en av dem hade flera hustrur, och detta var en styggelse.

Han menade, att om något mormontempel komme att bli byggt i socknen, så skulle det inte vara någon synd att riva det ned igen.

Frapå kvällen hade skjutsen hunnit med att både färja över sundet och tillbaka igen, och nu stod den framför dörren till Eljas i Nolby.

Swanson steg ur, hälsade och talade om att han var en apostel från de sista dagarnas heliga i Amerika, och han bad så innerligt att få hålla en bibelutläggning i Backens bönhus, ty det kostade intet att få höra på honom.

Eljas hade inga misstankar om apostlar från Amerika. Det hade varit en hos honom förut. Det var döpären Gordon, och han var ett Herrens vittne. Eljas frågade Swanson, om han kände Gordon döpären.

Nej, han gjorde inte det, och för resten är det mångahanda apostlar i Amerika. Det landet är stort, mycket större än Sweden.

Samma kväll lät Eljas sända bud till stugorna runt omkring, att aposteln Swanson skulle hålla utläggning i bönhuset på Backens heliga berg. Det var ock många, som med glädje hörde detta budskap om en ny amerikansk apostel, ty Amerika hade ett gott namn i gränsbygden.

Amerika var ju guldets land, medan Sverige var gråstenens rike. Där fanns det stora prärieland, men här var det bara stubbotta åkervretar, där hästarna ofta inte kunde vända. Man hade ju läst emigranternas brev: Kom hit över, far och mor, ty här mogna persikoträden, och här är bättre frukt än de sura körsbären därhemma — här vid Michigan har kanske det jordiska paradiset en gång stått . . .

Var det nu sant allt, som skrevs för att glädja de gamla i Sweden?

Visst måste det vara sant. Det kom dollarsedlar och silkesnäsdukar i orekommenderade brev; det kom stora guldkantade fotografkort med kristliga ordspråk till hemlandet.

Man hade ju hälsat Gordon döparen som ett Jesu Kristi sändebud. Han hade döpt Marja i Nolby och var inte för fin till att hugga i med arbete, då bönderna behövde hans hjälp.

Och så kom nu denna kväll, då de trötta bönderna mitt i skördens tid skulle få vila sig vid Guds ord. De kommo rentvättade och vattenkammade till Backen. Här sutto snart alla Guds vänner, men hit hade också kommit en annan, som aldrig velat gå till bönhuset.

Det var kyrkväktaren Nord.

Vad skulle nu kyrkstöten i bönhuset att göra? Han hade ju kyrkan att gå till. Man tittade på varandra och viskade sinsemellan och kunde inte förstå, varför kyrkstöten var här i bönhuset.

— Ska du omvända dig? frågade Kartelin in i hans öra.

— Nej, jag är vänd åt rätta hållet, svarade Nord, men jag skall vittna här i kväll, det blir både första och sista gången.

— Jaså, sa Kartelin, men han förstod inte, vad Nord menade.

Och så kom då Swanson. Han satte sig framme på plattformen och öppnade bibeln, där han lagt en mängd papperslappar vid de skriftställen som han tänkte läsa upp.

Eljas sjöng en sång, och därefter uppträdde aposteln. Han höll ingen bön som vanliga predikanter, men gjorde en inledning före utläggningen. Den gick ut på att Gud inte var någon osynlig ande. Gud kunde ses med blotta ögat, om man endast ägde en oförvillad syn. Till bevis härför läste han upp de många skriftspråken, som talade om att Gud visat sig för de gamla patriarkerna och profeterna.

Så långt var allt gott och väl, ty det var flera av Guds vänner, som hade både sett och erfarit Gud.

Nord satt med små plirande och blåskimrande ögon, närapå besviknen över att Swanson ingenting talade om *sin* religion, så att man fick höra, om den var falsk eller äkta.

Det var nog många, som tyckte, att denna utläggning i den heliga skrift var torr. Man hade kommit långväga både från Dalen, från Sund, från Rävmarken och Kölviken för att få litet nådespis för hungrande själar, men detta var som att tugga torrt bröd och ingenting ha att läska sig med.

När det led mot slutet på utläggningen, började Swanson tala om de sista dagarnas heliga i Amerika, om Salt Lake City i Utah, som Swanson trodde vara det Zion, dit Gud en gång skall kalla alla de saliga, som tro på honom.

Då började det blixtra i Nord's ögon. Han satt och tänkte på att profeten snart skulle komma in på månggiftet. Så långt skulle det aldrig få gå, ty om det inte fanns någon av de beskedliga Guds vänner i församlingen, som kunde resa sig upp och hugga från sig, så skulle sannerligen Nord göra det. Han tillhörde inte denna församling, men han ville gärna hjälpa den att hålla de falska profeterna på avstånd.

Men under utläggningen om Zion och Utah började flera av lyssnarna att se betänksamma ut. Eljas satt och rev sig i huvudet och vågade inte se upp på församlingen, som han hade samman kallat. Han bar ju själv ansvaret för att folk kommit hit, och inte var det hans avsikt att på något sätt förvilla någon med en främmande lära.

Kartelin hade först suttit och sett på sin förgyllda ljuskrona, som blänkte över Swansons huvud; han hade därför inte så noga hört på den första utläggningen. För resten var det vanligt, att Kartelin på varje möte började sin andakt med att beundra ljuskronan.

Men under tiden som Swanson kommit in på de sista dagarnas heliga och Utahs förvandling till det heliga Zion, började Kartelins tankar fångas vid utläggningen. Ögonen tycktes bli större och större och stodo likasom på skaft.

Vad var nu detta för en underlig predikan? Han såg på Eljas, att även han fann förkunnelsen underlig, eftersom han såg mot golvet och inte på talaren.

Olle Glader satt och hostade, ty han hade blivit torr i halsen. Och kvinnorna sutto där med sänkta ögon utan att se upp. Det var ingen av dem, som hade en hjärtesuck att ge, och de tänkte

med saknad på sina egna predikanter, kolportör Johannes och Nils på Stampen, som kunde tala med brinnande eld på sina tungor. Aldrig hade det hänt, att dessa stått och plockat med papperslappar för att komma ihåg bibelspråk.

Värst var det med Nord, ty han kunde inte sitta stilla i bänken, när han hörde, att det himmelska Zion en gång skulle bli i Utah. Han knöt nävarna i byxfickorna och kunde inte begripa, varför Eljas fått dit denna villoande. Han måtte säkert inte ha vetat om att Swanson var mormon.

Äntligen såg det ut, som om Swanson kommit till slutet. Han uppmanade församlingen att rikta frågor till honom, så skulle han nog besvara dem, sa han.

Den ene såg på den andre. Nord, som satt i bänken bakom Eljas, gav denne en stöt i ryggen, men Eljas bara ruskade på huvudet och önskade, att denna sammankomst snart vore glömd. Men då var det Nord steg upp och frågade, vad namn denne apostel hade.

— Mister Swanson from Salt Lake City.

— Jag menar vad ditt namn är, sådant det är undfånget i dopet, sa Nord, och håret stod som en kanonviska på hans huvud.

— Oh, so, jag heter John, John Swanson from Salt Lake City, svarade talaren.

— Men jag bryr mig inte om salt lake ett dugg, jag ville veta, om mor din hette Tilda och flyttade till Winnipeg?

— Oh yes, hon hette Tilda och flyttade till Winnipeg from Sweden, and då var jag fem år gammal, sa Swanson.

— Då behöver jag inte veta mer varken om dig eller din religion. Du heter inte John, men Johan, ty jag både såg och hörde, när du döptes. Du är född i Finserud och har i Amerika blivit uppfostrad i den lutherska läran. Ändå har du blivit en mormonernas apostel. Jag minns dig, när du låg som en liten köttklump i vaggan och skrek på svenska; du har blivit stor till växten sedan dess. Och med den kropp, som du har, borde du skaffa dig ett arbete i Amerika, så att du kunde underhålla din mor, för jag vet allt, hur hon har det i Winnipeg, där hon bor. Hon har skrivit hit till socknen och beklagat sig över dig. Och nu säger jag dig detta, Johan Svensson, att du låter bli att förvilla oss med mor-

monismens lära, och reser du inte i rippet tillbaka till Junajten, så blir du tvångskörd härifrån, så mycket du vet det. Jaha, där har du, och kom nu ihåg, då du kommer över till Winnipeg, att det är körkstöten Nord hemma i Sverige, som har talat och sagt dig sanningen.

Innan Nord hade satt sig, var mister Swanson utom missionshusdörren.

— Det där gjorde du bra, sa Eljas, och hade jag vetat, vad detta var för en skojare, så skulle jag inte ha öppnat dörren till bönhuset för den kraken. Han kom och hade hälsningar från en morbror i Chicago. Inte trodde jag annat, än att han var en riktig apostel. Nu ska jag se till, att han får gästgivarskjuts tillbaka till Norge. Jag vill inte köra honom för betalning.

Efter detta gick Eljas en lång tid och funderade, om det skulle komma flera villoandar och hur han då skulle bära sig åt.

Han träffade kolportör Johannes, som fått reda på vilket sändebud det var, som hållit utläggning i bönhuset.

— Det står att man skall pröva andarna, om de äro av Gud, sa Johannes, och du, Eljas, tror alltför gott om folk. Det beror nog på, att du är så uppriktig själv. Men man måste vara på sin vakt. Vakten eder för de falska profeter, som komma till eder i fårakläder, ty invärtes äro de glupande ulvar!

Så står det i Skriften, sa Johannes.

Allt det där visste också Eljas. Han visste, att det fanns glupande ulvar i fårakläder, men kunde inte tro, att dessa kommo resande från Amerika och hälsade från hans egen morbroder. Nästa gång skulle han pröva andarna, han skulle inte titta på fårakläderna, ty då blev han kanske bedragen. Han skulle inte ta för god, vilken skrymtare som tog Guds namn på läpparna och ville predika i bönhuset.

En dag då Eljas var uppe på predikantkammaren, upptäckte han, att mister Swanson hade skrivit sitt namn på samma panel, där C. J. Nyvall, Gustaf i Furan, Sven Dalson och andra apostlar tackat för sig i "gästboken".

Ja, det stod verkligen John Swanson, Salt Lake City.

Eljas tog upp slidkniven och skrapade bort både namnet och målningen på panelen, sedan bad han sin himmelske Fader att

han måtte göra honom så pass klarseende, att han kunde göra skillnad på fåren och ulvarna.

\*

Ungefär samma tid hände det, att en man, som hette Frykstedt, kom till Gränsen och hyrde Bark Toresons drängkammare i Sund. Han bar vit mössa på huvudet, gick omkring och samlade växter och insekter, bar en stor portör på ryggen och inredde sig, som om han skulle börja någon sorts laboratorie verksamhet. Det stod gröna och gula flaskor med insekter på sprit i hyllorna.

Han satt med ett förstoringsglas och petade med nålar i växter och insekter. Han skrev på stora ark, där han satt vid sitt fönster. Folk, som gick där förbi, måste titta in genom rutan på denna underliga människa, och man berättade, att han hade kalla ögon. De kunde tränga genom både tankar och uppsåt.

Magister Frykstedt, som han kallades, hade många böcker med sig. Det gick rykten, att han skulle bli läkare och höll på med en stor vetenskaplig avhandling. Han var en praktisk man och visste råd för allt. På grund av sin folkliga läggning kom han i förbindelse med många, och snart sökte man upp honom för att få råd vid alla det dagliga livets angelägenheter.

— Står det något i din bok om vad ältan är för sjukdom?

— Är det sant, som skollärarn säger, att jorden är rund? Till denna fråga måste Frykstedt givetvis svara ja, men då fick han en ny fråga om orsaken till, att vi ändå hålla oss fast vid jorden och inte trilla ut i himlarymderna.

Det blev för Frykstedt att förklara, hur allt hängde samman, och dessutom måste han berätta om stjärnevärldarna och allt i universum, som inte synes för blotta ögat.

Detta var det underbaraste av allt. Börje och Bryngel Toreson lyssnade. Inte hade de anat, att stjärnorna voro så stora världar, att det kunde bo miljoner människor på dem. Inte kunde de tänka sig, att jorden var den obetydligaste och den mörkaste av alla stjärnor. De hade också velat fråga Frykstedt någonting mer, något om Gud och människorna, ty han, som forskat så mycket, måste också veta mycket om det, som ingen kunde se.

Men det var något, som höll dem tillbaka. Han hade samma kalla grå ögon som Gustaf i Bäckén, tyckte de, och vad han redan berättat för dem om jordens litenhet och de oändliga stjärnorna, hade redan börjat oro dem. Skulle han också kunna taga bort deras tro?

Så hände en dag, att blinde Olson, som varit hemma i Holmedal en lång tid, återvände till Gränsen, och som vanligt kunde han inte leta sig fram till signalklockan och ringa efter färjkarlen.

Då hördes en sång ute på vägen. Det var blinde Olson, som sjöng för att väcka färjkarlens uppmärksamhet.

Min framtidsdag är ljus och lång,  
den räcker bortom tidens tvång,  
där Gud och Lammet säll jag ser  
och ingen nöd skall vara mer.

Sången trängde in genom det öppna fönstret, där magister Frykstedt satt och skrev på den avhandling, som skulle ge honom berömmelse.

Börje gick därute och kvistade löv. För honom var det en glädje, att blinde Olson återkom, ty han hade varit borta så länge, och man hade saknat hans sånger, de lyfte hjärtat ovan detta grå vardagslivet. Dessutom tänkte han, att Frykstedt kanske skulle fråga efter sångaren. Det kunde ge anledning till att samtalet kom in på andliga ting, och han önskade gärna höra magister Frykstedts mening om religionen.

För Frykstedt var detta möte med blinde Olson även det första mötet med religionen i socknen, ty han visste ännu intet om de båda brödernas kristliga liv. De hade dolt det för honom av fruktan för att bli till ghyckel.

— Vad är det där för en underlig vandrare? frågade Frykstedt genom fönstret.

— Det är blinde Olson, svarade Börje. Han är stenblind, men ändå sjunger han, att framtidsdagen är ljus och lång.

— Varför gör han det då? frågade Frykstedt.

— Jo, därför att han tror på livet efter döden, sa Börje.



— Det kan vara gott för honom, som är blind, att ha en sådan tro, sa Frykstedt, men eljest är det ju bara barnsligheter.

— Jag har en tro på ett liv efter döden jag med, sa Börje.

Nu hade han bekänt sin tro för magister Frykstedt, och det kändes, som om en sten fallit från hans bröst. Han tillade:

— Den tron är till både för de blinda och de seende.

Frykstedt såg hastigt upp, men sa ingenting. Börje såg dock, att de blågrå ögonen började bli stora och undrande.

Färjkarlen kom inte, eftersom han inte hört Olsons sång, därför gick Börje ned till färjstugan, lossade båten och rodde blinde Olsson över till andra stranden.

Men under hela tiden satt Frykstedt och såg med stora ögon ut över sundet. Nu förstod han, att han kommit till en väckelsebygd. Han hade hört rykten om väckelserna för flera år sedan, om undren, som skett, då en lam kvinna rest sig upp för att gå. Nu förstod han, att det måste vara här. Han hade inte förstätt sig på dessa tigande människor, sedan han kom till Gränsen, de voro inte som människorna däruppe i Sverige, öppna och tillgängliga, gladlynta och raska. Detta var ett annat folk med mystik i ögonen och i själen, och de öppnade sällan sitt hjärta för en främling.

När Börje hade färjat blinde Olson över och återkom, fortsatte han att kvista löv, men det hade kommit någonting betänksamt över hans grepp med skäran i lövbeståndet. Han sa heller ingenting vidare åt Frykstedt, men inom sig kände han, att den oro, som han förnummit över att Frykstedt möjligen var en fritänkare, hade blivit till visshet.

Vid Gränsen är respekten stor för lärda människor, ty det är långt till staden, där man får gå i skola, och ännu längre till de skolor, där man får studera läkedom, religiös vetenskap och annat. När därför denne magister Frykstedt slagit sig ned vid Gränsen, väckte det stort uppseende, och man trodde honom vara kunnig i allt. Han bar ju den vita mössan på huvudet, denna symbol för ljuset, som kommer ovanifrån.

När Barks söner gingo förbi drängstugan, där han bodde, vandrade de med tysta fjät, ty de ville inte störa hans arbete. De sågo, att hans fotogenlampa lyste till långt in på nätterna.

Så mycket större blev Toresönernas besvikelse, när de förstodo,

att Frykstedt inte trodde varken på himmel eller salighet. Han som studerat så mycket, han som läst i böcker och granskat stjärnorna på himlavalvet, han måste också ha läst både Bibeln och andra andliga böcker. Att han kommit till ett sådant resultat, att tron är rena barnsligheter och bara inbillning, blev för de båda bröderna något att minnas. Deras egen tro började ock att vackla.

Var det bara inbillning, när de mitt under det dagliga slitet kände en sådan glädje, att de måste sjunga?

Bark skulle kanske ha bättre förstått, när Frykstedt kallade tron på Gud en barnslighet, ty han hade ännu inte känt den förnimmelsen av Gud, som sönerna haft. Men nu visste Bark ingenting om sönerns kamp, och modern Kersti satt vid sin spinnrock och visste ingenting om att sönerns tro börjat vackla.

Men Frykstedt träffade inte enbart Börje och Bryngel i Sund. Han träffade också andra människor, träffade skolläraren och prästen. Han hjälpte bönderna med skörden och dansade polska med bygdens unga döttrar på skördefesterna, då grödan var bärgad. Men han kom dock aldrig folket nära.

Det var dock en som han inte talat med: kyrkväktare Nord, men han hade sett honom och hört, att Nord var en frispråkig människa.

Och en dag sökte Nord upp Frykstedt borta i Sund. Han hade tänkt bedja den lärde mannen komma och se på Ola Gråtull, som låg därhemma och knappast kunde säga så mycket som tack för maten. Det var rent av bedrövtligt att i längden ha denne levande döde hos sig. Han måste ju lyfta honom från stol till stol, utan att Ola kunde ge ett ljud ifrån sig. Om han bara kunnat pipa som en rätta eller morra som en hund till tecken på när han mådde väl eller var missbelåten, skulle mycket vara vunnet, tyckte Nord. Hörseln var åtminstone god. Det var bara talförmågan, som fattades; dessutom var ju Ola Gråtull krympling i benen, så att han måste dras på en kärra till kyrkan eller bönhuset.

Och nu var Nord hos Frykstedt för att tala med honom om den levande döde.

Frykstedt följde med för att titta på Ola. Han kände honom på pulsen, knackade honom på huvudet och sa, att det var "sla-

get” och inget att göra åt. Det hade kanske brustit ett blodkärl i huvudet, varför han bad Nord att få åderlåta gubben.

— Åderlåtning har han fått tillfyllest av både mig och Kartelin, sa Nord, och dessutom har vi koppat honom både i nacken och bakom öronen.

— Ja, då är han obotlig, sa Frykstedt.

— Men kunde det inte gå att få honom till att tala? frågade Nord.

— Nej, det är allt hopplöst, det, menade Frykstedt och gick sin väg igen.

När han gått, stod Nord och rev sig i huvudet. Han rynkade pannan och menade på att Frykstedt var en kladdmakare som de andra.

Magister Frykstedt kom dock igen till Nord både en och två gånger. Han tittade på Ola och försökte få honom att tala, men det var lika hopplöst. Ola satt där i sin kubbstol som en träröt och stirrade som förut med blanka ögon på folk, som kom och gick.

\*

Men ute i bygderna talade man numera högt om att magister Frykstedt var en fritänkare, som sökte förgifta de unga i socknen. Några var det, som trodde på honom. Några unga vacklade mellan tro och tvivel, men bland de gamla, som en gång upplevat den stora väckelsens under, var det ingen som kunde förvillas, ty de hade sett Gud, de hade trampat i de goda fotspåren och känt välsignelsen genomströmma sig.

Börje och Bryngel visste inte vad de skulle tro. Även de hade ju upplevat väckelsen, och därför kunde de inte helt kasta överbord sin visshet att det fanns en Gud, som regerade över himmel och jord.

De äldre kallade Frykstedt den andre falske profeten. Han var farligare än den förste, och därför bad man sin himmelske Fader, att han ännu en gång måtte sända Mästaren till Gränsen med väckelse, så att de unga kunde få se och uppleva de under, som de gamla hade erfarit.

## XIX

---

### *Julius Sämmons syn*

Greta i kvarnstugan hade hört om den nye falske profeten, men inte talat med honom.

Hon frågade Nord en gång vid kvarnen, vad det skulle bli av Frykstedt, när han blev fullärd, men Nord hade ingen hög uppfattning om honom.

— Frykstedt blir nog bara en kladdmakare, sa Nord. Han skulle bli doktor, men ändå kunde han inte bota Ola.

Då måste Greta skratta. För henne var Frykstedts lära inte farlig. Hon hade känt trons kraft inom sig, hon hade trampat i ett av Frälsarens spår, erfarit välsignelsen därav, och det hade blivit en makt, som inga tvivel i världen kunde rubba.

\*

Denna välsignade höst har Greta ofta gått till kyrkogården med blommor. Hon har först sökt upp sin fars grav, därefter smyckat Sämmons och Dårdis gravar i stället för Julius, ty han var ännu nere på Tista på flottning. Någon gång har han skrivit brev till Greta. Det var små ark med blommor på. Mycket har han inte skrivit, bara något om hälsan som är god, pengar som han tjänat, och så vidare, kanske också några få ord vid ett litet kors i vänstra hörnet av brevet. Men det är nog, ty Greta har inte stora fordringar, fast hon själv skriver så långa brev, att hon är rädd hon tröttar ut Julius.

Greta virkar nu långa gardiner med kors i taggarna på bår-

den; hon har varit borta vid Sämmons stuga och tagit mått av fönstren. Dörren är stängd som vanligt, och fåglarna ha det fridsamt i den stora oxeln, ty ingen stör dem.

Ja, detta är livets träd. Hon tar ibland löv av trädet och sänder Julius i brevet och skriver, att detta träd skall en gång blomma på hennes bröllopsdag.

När hon kommer från Sämmons stuga, är hon alltid röd i ansiktet. Folk säger därför, att Greta har varit ute och träffat Julius.

Mjölñaränkan blir allt krokigare och krokigare, ty åren ta ut sin rätt, och ansiktet är så rynkigt som skinnet på ett torkat päron. Snart faller hon väl till jorden, som annan frukt, men ännu är hon klar i tanken och önskar få leva, tills hon hör bröllopsklockorna ringa vid Gretas bröllop.

De gamla äro sig lika i alla tider.

Men mjölnarn svettas nere vid kvarnen, ty nu nalkas den stora höstfloden, och bönderna ha fått överfulla lador med korn. Det ryker ständigt i torkhuset, kvarnbron knarrar under bönderna, som komma med tunga säckar av mæld.

Det är roligt att se en belåten bonde med en säck mæld på ryggen, ty munnen blir bred, och ansiktet skiner. Det är mat för vintern, och i varje hus är det många munnar att mätta.

Men när det ibland är en stunds stiltje vid kvarnen, står mjölnarn i gluggen och viftar till Greta. När hon inte bryr sig om att titta åt det hållet, kan han hitta på något, som fäster uppmärksamheten vid honom. Han gal gök, ty däri är han en mästare, och talar han något till Greta, blir det alltid skämt. Han kan inte förstå, varför Greta inte bryr sig om honom, som har överfulla bingar med mjöl, utan i stället virkar gardiner till Julius, som inte är hemma.

Men en dag på hösten får Greta ett nytt brev med norskt frimärke på kuvertet. När hon bryter det, går hon in i kammaren och stänger dörren.

Brevet är från Julius. Det är tryckt en duva med brev i näbbet i vänstra hörnet, och i högra hörnet är det en sol, som går upp i gyllene strålar.

En sol som går upp . . . Julius skriver, att han skall komma hem för att ordna med stugan för vintern. Han har lärt snickeri nere

i Tista, och på lediga stunder har han snickrat flera möbler till den gamla stugan.

När Greta läst brevet, går hon in till modern och talar om vad det står. Då börjar modern att räta sig upp, fast det knäpper litet i ryggen. Hon säger ingenting vidare; desto mer bor det mycket osagt inom henne. Det kanske blir vila och ro, då Greta blir gift. Kanske får den gamla en liten kammare för sig själv därborta i Sämmons stuga.

Så kommer den nye mjölnarn in för att äta. Han ser, att Greta är röd i ansiktet, ser en brevlapp sticka upp ur Gretas barm, låtsar han är nyfiken och hugger efter brevet.

— Hå, hå, det gick inte, säger Greta. Hon går upp på vinden och gömmer brevet i ett skrin.

Dagen närmar sig, men det går förfärligt långsamt. Greta kan knappast sova om nätterna av bara väntan, och ärtemarksklockan på väggen går långsammare än förut. Då måste Greta ta sig något för. Hon måste skriva till Julius, att han är välkommen.

\*

Den dagen Julius åker upp genom kanalen för att åter beträda hemmets jord, är det många vid Holmgilds brygga. När han ser sig omkring, känner han inte igen någon av dem, men uppe i skogen ovanför vägen ser han en ljusröd huvudduk, som vinkar. Greta har inte kunnat hålla sig från att gå denna långa väg.

— God dag, Greta, säger Julius.

— God dag, nickar ett rodnande flickansikte.

De gå inte bredvid varandra, ty det är stadsskick, Julius går före och Greta efter. Så vandra de långsamt, till de komma upp i Alingmohultet, där vägen till Sämmon tar av.

Då tar Julius hennes arm

— Du har varit borta länge, säger Greta.

— Ja, men nu skall jag stanna hemma länge.

— Det är tomt i din stuga, och dörren är låst.

— Men sedan kommer du, och det blir inte tomt... Du skall fylla mors plats. Du skall tro som hon och giva mig något av din tro...

— Behöver du min tro då, Julius?

— Ja, säger Julius, och det blir skumt i ögonen.

De vandra vidare tysta vid varandras sida.

— Det sista du sa var så underligt, säger hon.

Hur skall det då bli när Julius får höra om Frykstedt? undrar Greta. Men Frykstedt känner han ännu inte, och nu ha de hunnit till Sämsson.

— Jag skall lägga in den här kappsäcken, säger Julius, sen går vi bort till kvarnstugan, talar med din mor och vilar oss.

Överallt vänder sig folk om för att se de två. Blygheten har försvunnit hos dem. De gå nu som stadsfolk bredvid varandra.

När de komma till kvarnen, står mjölnarn och ser paret. Greta upptäcker honom, men låtsar inte om det.

Men inne i kvarnstugan står mor på golvet. Hon har rätat upp sig och är rak; hon kommer med en skrovlig hand och räcker Julius.

— Välkommen, säger hon och stryker sig med avigsidan av handen över ögonen.

\*

Efter hemkomsten började Julius ströva kring på de kända trakterna. Han såg, att Futtan var borta. En stor skorsten reste sig ur ruinen. Här kommer det aldrig mer att byggas, ty marken är förbannad. Det växer tistel och törne bland ruinerna som draksådd ur de hjärtan, som blivit förgiftade av det onda.

När Julius återkommit till bygden, tyckte han, att en del människor hade blivit så underliga. Han träffade Börje och talade med honom. Börje frågade Julius, vad han hade för tro. Vad skulle Julius svara? Om han svarat, att han trodde som de gamla, så kanske han inte talat helt sanning, och om han svarat, att han fått en förvänd syn och trodde som Gustaf i Bäckan, så hade han inte heller talat sanning. Julius föredrog att fråga Börje tillbaka, och Börje svarade inte på frågan, men han berättade för Julius om den märklige mannen, som kunde stjärnornas namn. Han hette Frykstedt och var så lärd, att han gärna kunnat bli präst, men föredrog att bli doktor i stället, därför att han ej kunde tro som en präst.

Men de gamla voro sig lika, de som tillhörde Guds vänner, och

där Julius gick bland dem, kände han en viss trygghet över att någon var sig lik som förr, Eljas med de sorgsna ögonen och det karska sättet, Marja med sin stora ödmjukhet, Nils på Stampen med den raka ryggen, kolportör Johannes med skägget och det leende ansiktet.

Nu skulle han lära känna en ny människa, eljest var det inte många nya, som kommo till Gränsen. Det var sjöar och fjäll, som stängde vägen.

Och så kom Julius en dag att få lära känna Frykstedt och höra honom tala om blommorna och människolivet, om en död utan någon uppståndelse och sådant, som endast framkallar ångest i ett ungt hjärta.

Efter detta märkte Julius, hur hans inre syn långsamt började förvandlas och bli en annan. Ingen död hade stått upp och vittnat om uppståndelsen och livet efter döden, och Dårdi, som varit själ av hans själ, hade inte uppenbarat sig för att ge honom tröst ens i hans hårdaste stunder.

Han hade dock sett sina föräldrar dö i den förvissningen, att det rätta livet började bortom graven, de skulle få livets krona, sedan de härnere burit smärtornas törnekrans.

Därhemma stod ju livets träd på tunet. Det fällde sina löv varje höst, när den stora stormen gick och det skrek i Gapåsens klyfta. Men på våren stod trädet likafullt grönt, och i juli månad blommade kronan på nytt.

När nu livets träd inte kunde dö, utan leva upp på nytt varje vår, borde väl också människorna få sitt liv tillbaka.

\*

En kväll i början av september är Julius hos Greta i kvarnstugan. Hon tycker att han är så underlig. Han talar litet och kan inte glädja sig åt de gardiner, hon har virkat. Det är mörka skuggor under hans ögon, ty han har inte fått sova. Han har bara önskat, att han kunnat gå till Futton och dricka bort sin ångest. Men Futton är borta med alla de lustiga upptågen, med sång och dans, som ljudit under det sotiga taket. Nu trycker honom den eviga tystnaden i bygden. Han står ju inte längre vid Tista och flottar och ser sällan några människor.



När han går hemöver, är det mörkt. Greta vill följa honom, men får inte. Julius har aldrig varit rädd för spöken, inte ens för den långe mannen, som gick över tunet under stormnatten före Dårdis död.

Det lyser klara stjärnor. Himlen är översållad av stjärnor, och september är de fallande stjärnornas månad, säger Frykstedt. Då och då flämtar ett svagt ljus över himmelen, det är något som kknar kornblixten.

Allt är så tyst och underligt. Nyfsesjön ligger blank och svart, och ju mera Julius närmar sig Sämb, ser han de svarta fjällen stiga som skuggor i natten.

Här och där stupar en ensam stjärna, det blir en vit rand, som slocknar i rymden.

När han kommer hem, går han strax till sängs, men kan ännu inte sova, ty huvudet värker av ångest och oro, som om han väntat, att något skulle hända just nu. Det känns som om det vore varselsnatt.

Julius tänker på Frykstedt, denna underliga människa, och önskar, att han aldrig fått tala med honom. Han tänker på gammalt och fornt från tider, som äro flydda, och plötsligt tycker han sig se med ögonen alla de händelser, som timat från den tid, då han var liten. Tankarna taga gestalt, åren och dagarna virvla fram och åter. Plötsligt får han se sig själv stå på golvet med knäppta händer, medan Jytte-Jakob beder för den lama Dårdis . . . Han tycker sig se en ljusstrimma lysa genom fönstret. Den är så svag, att den bara kan vara ett återsken av de kornblixtar, han sett på himmelen, men ljusstrimman blir klarare och klarare. Den tar slutligen en människas gestalt. Det känns plötsligt, som om han inte längre vore ensam i rummet. Nu rämnar ljusstrimman som en hamn, och där stiger en kvinna fram på golvet, en kvinna i skinande vita kläder.

— Mor, är det du? frågar Julius.

— Ja, det är din mor.

— Men du är ju död; kan du leva, fast du är död?

— Jesus Kristus säger: Den som tror på mig, han skall leva, om han än död vore.

Hon kommer honom närmare och stryker hans huvud.

Julius vill resa sig, men kan inte. Han är som fjättrad vid bädden med starka band, han vill ropa, men kan inte heller det.

Ljusgestalten blir mindre och mindre, tills den försvinner och uppsuges av ljuset från de kornblixtar, som fladdra på himmelen. När den är försvunnen, är Julius inte längre fjättrad vid sitt läger. Han reser sig upp och ser genom fönstret. Det är varselsnatt därute, men då upptäcker han en stor, klar stjärna på himmelen. Den står och lyser rätt över Göpfjället, och han tycker, att ljuskenet färgar skogen i rött.

När Julius vaknade på morgonen, visste han inte, om han sett en syn eller om det hela varit en dröm.

Han visste dock, att även i drömmen kan en uppenbarelse ske. Så måste det ha hänt ett under för att jaga bort tvivlets mörker i hans själ. All den gnagande ångesten var ju försvunnen, och Julius hade återfunnit sin första tro med den trygghet, han då ägde. Skulle han tala om för folk, vad han hade sett? Han skulle måhända då bli till spe hos många. Nej, han ämnade gömma denna uppenbarelse djupt i sitt hjärta, men folk skulle få veta, att han inte längre gick i vånda och tvivel. Han hade äntligen upplevat väckelsen med dess kamp mellan tvivel och tro, ty det sjöng som ett strängaspel i hans hjärta.

För en del är denna kamp lätt vunnen, men för andra kan den vara lång och svår.

---

*Himmelriket står öppet*

Det hade kommit ett brev från missionären Jonas Larsson, att han skulle återkomma till Gränsen och hålla en bibelförklaring.

Brevet hade kommit till kolportör Johannes. Han läste upp det på Backens bönhus inför en fåtalig grupp av Guds vänner, som kommit tillsammans för att fira den heliga nattvarden.

Jonas Larsson hade inte låtit höra av sig på många år. Han hade åter rest genom Österland, vandrat genom Tigris' och Eufrats floddalar, predikat för perser och armenier samt besökt katakomberna i Rom, där apostlarnas lovsånger ljudit, medan de sutto fängslade och väntade på döden.

Det var bara några få gamla, som hörde detta brev läsas, bland dem den unga flickan Olavas Maria, som själv drömde om att få bli missionär och tjäna Gud på hans vingårdsfält — om blott en endaste dag.

Vad hade det blivit av de unga väckelsens barn, de som brukade vara med vid mötena, barnen till de fäder, som genomlevat den stora väckelsen, som offrat och försakat, älskat och lidit, eller som dött i tron på den stora uppståndelsen?

Var funnos dessa, som varit med om att sjunga de andliga sångerna, suttit med knäppta händer och böjda huvuden och hört predikanterna tala om att man skall följa Lammet, vart det går?

Kolportör Johannes blickade ut över de trogna. Främst sutto Nils på Stampen, Eljas och Marja, Olle Glader och Britta, Simon, Renström och Kartelin. Bland dem befann sig också den

unga lovande predikanten Ludvig Olsson. Här satt mjölnarä-  
kan från kvarnstugan, gammal och krokig, och här satt visserligen  
tattaren Jymmerdal, men ingen av dem som sist slöto sig till Guds  
vänner vid Gränsen. Nu kom det två uppe på berget, det var  
Julius och Greta. De bänkade sig bland de andra, som skulle nju-  
ta av Herrens måltid.

Det ljusnade i mångas ögon, när de sågo, att Julius åter var  
bland dem.

Johannes såg ut över den fåtaliga församlingen. De gamla ha-  
de blivit fårade och fått vitt hår. Kvinnornas magra ansikten stuc-  
ko fram ur svarta silkesdukskläden, och i händerna sutto vita,  
nystrukna sockerduksnäsdukar.

Det blev så underligt tyst, då Johannes läste upp brevet från  
Jonas Larsson. Minnena från den första väckelsen strömmade  
över dem, och gamla Olava böjde sitt huvud ned i bänken.

Hur skulle man nu göra? Missionshuset på Backens heliga berg  
hade kommit till, sedan Jonas Larsson var här och bjöd folket  
till Lammets bröllop. Det vore roligt, om han finge tala från det-  
ta heliga berg, tyckte Johannes. Han skulle få se, att vi vårdat  
det arv, han gav oss under den första väckelsen.

— Det blir för liten plats härinne, sa Eljas. Hela berget blir  
för litet. Han måste få tala på Bottnemo tun ännu en gång, ty  
därifrån kan han se bönhusets vita gavlar resa sig mot skyn.

— Är ni alla med om att ha mötet på Bottnemo tun? frågade  
Johannes.

Ja, alla voro eniga, och bönhuset var lika heligt för det.

— Vem skall denna gång gå och buda till Lammets bröllop?  
frågade kolportör Johannes.

Då reste sig en ung kvinna i församlingen, det var Olavas  
Maria.

— Är du värdig till det? frågade Olava sin dotter.

— Ja, hon är värdig, sa kolportör Johannes, för hon skall en  
gång träda i missionärens fotspår, hon skall resa ut till hedning-  
arna och predika evangelium, lindra sårades smärtor, förbarma  
sig över de fattiga och slutligen ge ut sig själv. Ingen kan göra  
detta utan att först ha trampat i de goda fotspåren och ha känt  
den betvingande kraften att gå Mästarens ärenden i världen.

Väljer vi då Maria Nilsson att buda till mötet på Bottnemo tun? frågade Johannes.

Ja, Olavas Maria blev vald.

Då böjde sig hennes mor, Olava, med huvudet i händerna för att dölja tårarna. Hon hade alltid velat vara bland de osynliga ljusen, dessa som lysa enskilt, men äro förborgade för mängden. Nu kunde hon inte längre dölja sin rörelse, ty gråten blev henne övermäktig.

Detta att buda till ett möte med Herren var ett värv så stort, att hon inte kunde fatta, hur det skulle kunna givas åt Olavas Maria . . .

Därefter läste kolportör Johannes i den heliga skrift, och brödsbrytelsen började.

\*

Påföljande dag skulle Olavas Maria gå med budskapet kring hela bygden. Missionär Jonas Larsson, han som burit den heliga kvisten i sin hatt, skulle komma och predika på Bottnemo tun.

Hon gick från hus till hus och berättade händelsen, och medan hon gick, tyckte hon att fötterna fått vingar. Så märkligt detta var!

Hon hade tänkt, att när man gick i Mästarens tjänst, skulle vägen bli tung att gå, liksom då Frälsaren vandrade smärtans väg till Golgata. Var det kanske inte sant, att vägen var tungsam, när man gick Mästarens ärenden?

Hon hade ju hört, att det var som att gå bland törntaggar med blodmärken på fötterna, då man trampade Frälsarens väg. Tankarna blevo tunga och ögonen tårade.

Olavas Maria kände intet av allt detta, där hon vandrade från hus till hus och blev vänligt mottagen av människorna. Hon kände tvärtom en obeskrivlig glädje av att buda till ett Herrens möte med folket i bygden.

Hon kom också till Bark Toreson i Sund. Hon träffade Börje och Bryngel tillsammans med magister Frykstedt. Han var dem behjälplig med att bära in de sista kornskylarna, som stodo mogna och glänste i solskenet.

— God dag, hälsade Olavas Maria, se jag kommer och budar till

ett Herrens möte med människorna. Det skall bli på Bottnemo tun till söndagen, det blir sång med bibelförklaring.

— Jag tror, att vi klarar oss utan någon sådan bibelutläggning, sa Frykstedt och skrattade, se det är längesedan vi blev vuxna.

Men både Börje och Bryngel tego.

Då kom en skamkänsla över Olavas Maria. Hon hörde, att den lärde magistern skrattade åt henne. Hon hade blivit till åtlöje i hans ögon, för att hon bara var en kvinna, som gick med bud.

— Det kan dock ingen klara sig utan Gud, sa Olavas Maria, och det är gudstjänst som det skall bli.

— Vem skall hålla bibelförklaringen? frågade Börje.

— Det blir missionär Jonas Larsson, han som varit i Jordanlandet och som bar den heliga kvisten i sin hatt, svarade hon.

Då blev det plötsligt tyst med gycklet, ty Jonas Larsson var en lärd människa, han kunde predika på flera språk, och även Frykstedt måste ha känt hans namn från tidningarna.

Då Olavas Maria var på hemväg från Sund, hade hon fått sin första erfarenhet i Mästarens tjänst. Hon hade lärt, att Mästarens väg kunde vara både lätt och tung att vandra. Den var lätt, då man inte mötte något motstånd, men tung, då man mötte hån och gyckel.

Hon hade trampat med sin fot i vägens första törne, men hon visste också, att för den, som övervinner, skulle vägen bli lätt till sist.

Det blev allvar över hela bygden, då budskapet om missionärens ankomst spreds mellan husen. Man anade också, att Mästaren var på väg att komma tillbaka med en väckelse, man kände i sina hjärtan, att hans steg närmade sig.

Himmelriket var inte längre lyckt.

---

*Undret på Bottnemo tun*

Missionären Jonas Larsson hade återkommit till Gränsen. Han gick omkring och talade med bönderna ute på markerna för att höra, hur det var med deras tro.

Han talade också med kvinnorna där de sutto vid linbråkningen, vid vävstolen eller vid garnvindorna, och när han kom in till Noret, visste Britta, vem han var. Hon kände igen honom på det mörka skägget och de skarpa, genomträngande ögonen. Dessutom hade ju Olavas Maria gått med bud, att missionären skulle komma, och hon hade hört hans brev, när kolportör Johannes läste upp det från predikstolen.

Britta mindes, hur underlig hon blev den gången, då han först inträdde i detta hus. Han hade kommit och hälsat samt bjudit till Lammets bröllop. Hon hade glömt sådkakorna i ugnen och förbränt Guds bröd i en fattig tid. Efterpå kom Olle in, han hade då lärt sig tala med Mästaren och blev inte ond, då hon sopade samman de förbrända smulorna.

Han kom också in hos kyrkväktare Nord och hälsade från länderna, där Mästaren gått; han hälsade från landet vid Tigris och Eufrat, från paradiset Eden, där Gud planterade en lustgård och planterade kunskapens träd.

Nord var inte hemma den gången, och Böret stod hjälplös, ty i kubbstolen på golvet satt gamle Ola Gråtull som en trädrot och kunde varken tala eller svara. Hans ögon stirrade på främlingen, som trätt in, det var som hade han känt honom igen och då Böret

omtalade, att det var missionär Jonas Larsson, såg det ut som ett leende i gubbens ansikte.

— Vi kommer allt på mötet vid Bottnemon, sa hon, vi kommer med Ola, för han kan varken tala eller svara.

Och missionären gick runt bland hyddorna och kom till slut in hos Jymmerdal borta vid tattarnas nybygge. Där stod Jymmerdal med en yxa och hackade grankvistar för att lägga vid dörren före helgen.

När Jonas Larsson såg det svartmuskiga ansiktet, förstod han, vad slags folk detta var och beredde sig att åter gå, ty en tattare brukar sällan fråga efter Gud. Men Jymmerdal, som varit i bönhuset och hört missionärens brev, visste redan vem främlingen var. Han tog av mössan och såg på främlingen med tårade ögon.

— Är också du en av dem, som frågat efter Mästaren? sporde missionären.

— Ja, sa Jymmerdal, jag har en gång stulit som en stråtrövare, jag har tiggat och bedragit, jag har slagits och stuckit med kniv, men så kom jag till att trampa i ett spår, där Frälsaren gått, då kände jag kraften genomströmma mig, jag ville göra Frälsarens gärningar, välsigna dem, som förbanna, och jag ville också giva ut mig själv.

Missionären såg på den enfaldige tattaren. Aldrig hade han känt en större förnimmelse av Guds makt. Han såg Jymmerdal med mössan i handen ödmjuk som den minste av Frälsarens lärjungar. Han såg, att de svarta ögonen inte ljögo, han såg ett par smala, lättjefulla händer, som blivit valkiga av hårt arbete för födan.

Nu visste han, att vad han en gång sått här uppe vid Gränsen hade burit frukter tiofalt.

\*

Dagen före mötet på Bottnemon hade allt arbete slutat tidigare än vanligt, ty man ville bereda sig till den kommande högtidsfesten, och det var många, som kände på sig, att ett under komme att hända. Mästaren var åter på väg. Man tyckte sig höra hans steg. Gränsen var inte längre en av Herren förgäten öde-mark.



När dagen rann upp, vandrade stora flockar svartklädda män och kvinnor till Bottnemon. Det kom kvinnor med dibarn på armen, det kom halta och lytta, och kyrkfolket, som ringdes ut efter slutad högmässa, slöt sig till hoparna i stora skaror, alla hade ett mål.

Där kommo Toresönerna Börje och Bryngel från Sund. I deras sällskap befann sig den lärde magister Frykstedt.

Börje och Bryngel hade så fort de fått höra om budskapet från Jonas Larsson lämnat Frykstedts tro åt honom själv, de hade ju genomlevat väckelsens under, kämpat för sin tro, älskat och lidit smälek. Därför kunde de inte falla helt i tvivel, och nu på sistone hade de talat om för Frykstedt, att vad de sett med sina ögon och vad de känt i sitt inre och erfarit under sitt väckelseliv, kunde ingen trolla bort för dem och kalla inbillning. Mästaren var ju åter här, och himmelriket var öppet, så Frykstedt kunde gärna följa med dem, tyckte de, och höra den underbare missionären.

Det var alltså av nyfikenhet, som Frykstedt i dag fattat ställning invid talarstolen. Han stod och granskade folket med gråkalla ögon. Alla voro magra med skarpt markerade anletsdrag, ty det var fattigt vid Gränsen.

Männen kommo i vadmalskläder, kvinnorna svartklädda och med vita förkläden. De gingo allvarliga och med knäppta händer som till en begravning.

Kände han verkligen dessa människor innerst inne? Nej, han gjorde inte det. Han hade bott häruppe i månader, umgåtts med dem och samtalat med dem om det dagliga, men för honom som kom från en stad, voro alla dessa sinnen och hjärtan förborgade, ty han kunde inte närma sig dem på deras eget tungomål. Alla voro som en förseglad bok, vilken han inte kunde tyda. Kanske var det tanklöst av honom att söka förvillia deras heliga tro.

Slutligen kommo de unga. De kommo med långa, sävliga steg, men när de sågo Frykstedt, gömde de sig undan, ty de ville inte bli till spott och spe för den lärde. Här kom Eljas i rutiga byxor och dubbelknäppt väst. Han bar Mose och Lamsens Visor i handen, ty det var inte tillräckligt allvar över de nya sångerna tyckte han, och nu var det länge sedan han sjöng. Efter honom kom Marja. Hon gick med blicken mot jorden och tankarna ovan skyn.

Hela tunet myllrade snart av svartklädda skaror, det var folk från Norges gränssocknar och folk från östsidan om Stora Lee-vattnet. Det låg båt vid båt uppmed stranden, och varhelst missionärens namn blivit känt, hade folket gått man ur huse för att se och höra honom.

Nu kommer missionären, han är sig lik med svart skägg. Han är högre än allt folket, där han banar sig fram i människohavet.

Frykstedt granskar honom och upptäcker ett par flammande skarpa ögon, som tyckas genomtränga alla tankar och uppsåt. Han hälsar åt alla håll, ty många känner han igen sedan sist.

Nu ser han på klockan, men ännu är tiden inte inne, och ännu myllrar det i människohavet. Här finnas mödrar med späda barn på armen, krymplingar och blinda.

Där kommer Julius Sämsmon och närmar sig honom, alla de unga bryta sig lös ur sin tillbakadragenhet, de kretsa kring Jonas Larsson, snudda vid hans kläder, som om de väntade att från honom bära välsignelse med sig hem, ty de veta, varifrån han har kommit. . . Där kommer en flicka. Hon är mörk och svart i ögonen som natten. Hon är fattigt klädd och är från tattarnas nybygge. Flickan går fram till missionären och griper i hans rock med bägge händerna.

— Vad vill du? frågar han.

— Jag är här för att röra vid den heliges kläder, säger hon, ty hemma i skogen ligger min syster och är full med sår.

Då vänder sig missionären mot henne:

— Jag är ingen frälsare, säger han, jag är bara hans ringa sändebud, men jag beder i Jesu namn, att din syster skall bli kvitt sina sår.

Nu är tiden inne, och han närmar sig talarstolen. Det går ett sus genom mängden, och kvinnorna ta fram sina näsdukar. Han ber Eljas sjunga väckaresången, och Eljas stiger fram för första gången på länge. Rösten skälver av den nya väckelsens makt utöver det stillnade folkhavet:

Vaken upp, I kristne tröga!  
Besinnen att Guds milda nåd  
ur syndasömnens väckt ert öga,

att se och följa livets råd.  
Ack, lämnen syndens mörka grop  
och given akt på Jesu rop:  
Vaken!

Vaken upp, ty syndagarnen  
upptäckas utav nådens ljus,  
som delar sken åt mänskobarnen  
ur Ordet in i hjärtats hus.  
Ack, väljen det till vandringstolk,  
I bliven eljest mörkrets folk.  
Vaken!

Vaken! Andans mod är villigt  
men köttet har sin tröghet kvar:  
ty följa Jesu vänner billigt  
ej det, men dit som anden drar.  
O, dyre själar, märken till  
och vandren så som Anden vill.  
Vaken!

Vaken! Avgrundsormen gamla,  
som vet att nu hans tid är kort,  
går kring med list att själar samla,  
vill dem i mörkret släpa bort.  
O, rusten eder som en man!  
Att sova nu, det går ej an.  
Vaken!

Vaken! Snart den sista stunden  
sitt oförmärkta mål har nått.  
I sen att döden slår i grunden  
allt sjukt och friskt, så stort som smått.  
Ack, arma själar, sträven väl.  
att rädda, bärga kropp och själ.  
Vaken!

Vaken! Alltid redo varen  
till stora Domens räknings slut,  
ty som I av Guds ord erfaren,  
nu löper nådens tid snart ut.  
Nu kanske är er sista dag,  
ty skicken eder, säger jag.  
Vaken!

Vaken! Jesu bud är detta.  
Vi soven I i dödens famn?  
Ack, låten hjälpa er till rätta  
och vänden om i Jesu namn.  
Låt vara er på sinnet lagt,  
vad Gud till er och alla sagt:  
Vaken!

Men under denna sång händer det något. Böret Nord kommer dragande en liten kärra. Hon drar den ända fram till talarstolen, och i kärran sitter Ola Gråtull.

Magister Frykstedt tar ett steg tillbaka, det går en skälvnning genom honom, och han vänder sig bort. Ola är ju obotlig; han har fått slaget och skall snart dö. Ola är som en murken trärot av dem man bryter upp i skogen och har till stockvedsbrasan hemma i spisen, en stubbe, som väntar på att få bli till aska. Ola kan höra och fatta, men han är stum och kan inte tala och inte röra sina värkbrutna ben.

Magister Frykstedt går avsides, det kommer en makt över honom och bryter honom samman. Han önskar, att han aldrig fått se detta skådespel, som gör honom vek och förvandlar hans ögons ljus. Inte kan livet triumfera över döden. Döden är ju slutet på allt, på människorna, på allt som existerar i den skapade världen.

Här står också en blind, som väntar att få sin syn; det är blinde Olson från Holmedal. Kanske skall ingenting denna gång inträffa som öppnar hans ögon. Det har hänt förut, att han kommit till stora möten i den förhoppningen, att han ännu en gång skulle få se Guds vackra värld, en sjö, som blånar, en skog, som

är grön, de mognande äpplena i en hage. Men ingenting har dock inträffat, ty kanske tiden ännu inte är inne, då Gud skall skänka honom den gåvan.

Nu höres missionärens mäktiga röst över tunet.

Han frambär hälsningar från länder i öster, som han genomströvat. Det är Jordanlandet, där Mästaren vandrat kring, det är från Syrien och Persien. Han hälsar från de lidande armenierna och beduinerna i arabiska öknar. Han hälsar också från landet vid Tigris och Eufrat, paradiset, där man har trott sig finna spår efter Edens lustgård och minnen från dess första bebyggelse. Han hälsar från Cheopspyramiden och ett liv från en utblommad kultur; från tidsåldrar då man ännu gjorde sig gudar av sten och trä.

Börje går bort till Frykstedt och viskar:

— Hör du, hur lärd han är. Nu ryker det som torrt hö av alla dina växtsorter.

Men Frykstedt svarar inte. Han måste höra på denne missionär, ty han talar om livets seger över döden.

Kyrkväktare Nord är närvarande. Han tycker, att missionären talar som en präst, och han kunde gärna ta på sig kappa och krage, när han ville. Han tittar bort på Ola Gråtull, där han sitter i kärran, och tycker nästan det är skamligt att ha honom här mitt ibland folket, men det var Böret, som var så enveten med att få honom hit. Hon har dragit kärran hela vägen, och där står hon nu nära predikstolen, det är skamligt det med. I kyrkan är det de rikaste, som få sitta längst framme, men här är det visst de fattigaste och skröpligaste, och dit räknar Nord både Böret och Ola Gråtull.

Nu tystnar predikanten, han tar upp och sjunger ur en medhavd sångbok, medan solen långsamt släckes över Sämbsfjällen:

Ännu är rum vid Lammets bröllopsfest,  
hans bord står dukat, kom, kom in som gäst.

Än rum,

än rum,

kom in, kom in just nu.

Ren sjunker solen, dagen är så kort,  
se skuggan växer, ljuset ilar bort.  
Än rum,  
än rum,  
kom in, kom in just nu.

Då händer undret, Ola Gråtull, som sitter på källan, sjunger med i sången och vet knappast själv om att det stora undret har hänt honom.

— Ola sjunger ju, säger Börje Toreson till magister Frykstedt, och inte förr än Börje sagt det märker Böret, att det har hänt något särskilt med Ola Gråtull.

— Ola Gråtull har återfått sin röst, är det flera som säga av dem, som stå närmast predikstolen, och efter predikan talar Böret till Ola och frågar:

— Är det sant, Ola, att du har återfått dina talegåvor?

— Ja, jag har visst det, säger Ola och vet inte om att det har hänt någonting märkvärdigt med honom.

Frykstedt kommer för att höra honom tala och svara; andra önska tala med Ola Gråtull för att förvissa sig om att det är riktigt sant.

Ola har alltid haft en pipig röst, både när han sjungit och talar, därför känner man nu igen den över hela tunet, ty Ola börjar bli högröstad.

Då kommer också Eljas:

— Vad säger du nu, gamla trärot, om det som har hänt dig? frågar Eljas.

— Gud är god, kommer svaret så snabbt som från en yngling.

Blinde Olson står nära, han letar sig också fram till gamle Ola i källan för att höra hans röst. Ja, det är Ola, som talar och svarar, ty rösten känner han igen. Men ännu är tiden inte inne för blinde Olson att få igen synen. Han får vänta och bida sin tid, och den tiden kommer nog, då han kan få se Guds vackra värld igen, se alla sina vänner, som han endast känner genom varma handtryckningar och på rösterna. Och kommer inte synen här i livet, så vet blinde Olson, att han skall få nya ögon i himmelriket.

Kyrkväktare Nord kommer slutligen fram till kärnan. Han har hört att Ola fått igen sin röst, det är som om Ola vänt åter ifrån döden till livet, och är det missionären, som har hjälpt honom att få sin talegåva, så är han mycket förmer än sådana kladdmakare som Kartelin, Jymmerdal och magister Frykstedt.

Jonas Larssons andra besök hade tänt många gnistor till flammade bränder. Den nyvordne predikanten Ludvig Olsson mötte här sin kallelse att utgå som ett Herrens vittne med ljus till de mörka landsdelar, där han sedan tjänade väckelsens Herre under fyrtio år.

---

*Olavas Maria blir missionär*

Efter mötet på Bottnemo tun hade den andra väckelsen kommit till folket vid Gränsen. Den grep och ryckte med sig en stor del av den ungdom, som länge stått tvekande. Och i de gamlas hjärtan tändes en ny eld.

Men den tände också en klar låga i ett hjärta, som länge hade brunnit av längtan att tjäna Gud på missionsfältet. Det var Olavas Maria från Galterud i Strand.

Hennes önskan var att få komma till de svartas världsdel i Afrika, där missionärerna sjöngo på Kongospråket om "Sanisina dise diatuwana Yesu". Hennes önskan var att få vårda sig om Kongolandets fattiga, sårade och sjuka. Hon ville bli den ringaste tjänaren på missionsfältet och aktade föga de farliga febrarna, som voro missionärernas svåraste fiende. Hon ville bli en arbetska i vingården, även om det skulle bli blott en enda dag.

Förut hade man varnat henne för Kongofebrarna, eftersom de skördat så många missionärer. Kolportör Johannes, som läste Missionstidningen, visste, hur allvarligt det hade varit i de svartas världsdel, där hematurien rasade i den olidliga hettan.

Olavas Maria tänkte noga över vad hon kunde gå i möte, hon prövade sig själv och förstod även allvaret av det beslut, hon skulle fatta, men på samma gång tyckte hon det var något, som ropade på henne, och hon kunde inte förstå annat, än att det var Mästarens röst, som kallade henne till sitt arbetsfält.

Och då hennes vänner förstodo, hur djup hennes önskan var,



att på missionsfältet få tjäna sin Mästare, även om det skulle bli blott en enda dag, då måste de medgiva, att det var Guds kallelse, hon hört i den inre rösten. Och småningom började de känna sig glada och tacksamma över att någon från denna avlägsna och bortglömda vrå komme ut på Guds stora arbetsfält. Det skulle bli ett ljus från Gränsen, som strålade ut till Afrikas mörker och urskogar. Hennes namn skulle bäras fram av tidningarna, och kanske skulle det tillfogas, att hon var född i en enkel koja borta i det nordvästra Dalsland.

Olavas Maria var inte högfärdig, och det var inte för den delen hon ämnade sig så högt, att hon skulle bli omtalad av folk och tidningar. Helst hade hon önskat att både hennes liv och verksamhet blivit begravda i tystnad.

Under hela ungdomsåren hade hon följt sin mor varje kväll, då Olava gick ut bland bergen för att tillbedja och tala med Gud om sina betryck. På så sätt hade redan i barndomen hos dottern tänts den heliga eld, som inte kunde släckas av någon skrämselfärd för klimatiska febrar eller ens döden.

En gång då hon tyckte hon hade tillräckligt prövat sig inför beslutet, gick hon bort till kolportör Johannes för att tala om att hon var färdig med självprövningen.

Johannes kom den dagen från skogen, det var snö vinter och kallt, han kom körande med timmerslädan, och kölden hade frusit rimfrost i hans skägg. När han fick se Olavas Maria i sådant väder, förstod han att hon var ute i ett allvarligt ärende. Han stannade hästen för att tala med henne.

— Jag förstår, att du är ute i en viktig angelägenhet, sa han.

— Ja, svarade Olavas Maria, jag ville gärna ha en rekommendation till missionärsskolan, det behövs bara ett brev från församlingsföreståndaren om en kristlig vandel.

— Är du beredd på allt du kan komma att gå i möte? frågade Johannes.

— Ja, jag är beredd.

Det lyste i hennes ögon, och han kunde inte ta miste på att det var den heliga elden, som brann i hennes ögon, men han ville ändå pröva henne.

— Har du tänkt över allt, som du kan gå i möte, Maria?

— Ja, jag har tänkt över allt.  
— Det ogästvänliga klimatet?  
— Ja, det ogästvänliga klimatet.  
— Den olidliga hettan?  
— Ja, även den olidliga hettan.  
— Har du tänkt över de klimatiska febrarna, som rasar över hela Kongostaten? Infödingarna dö, och hela trakter slockna ut...

— Ja, jag har också tänkt över de klimatiska febrarna, men ändå känner jag, att en röst ropar mig ut till hednafälten.

Kolportör Johannes blev varm i sitt inre, och rimfrosten smälte i hans skägg. Det var en av de största stunder han haft i sitt liv.

Då sa han till Olavas Maria:

— Du skall få den rekommendation, du behöver till missionärsskolan, ty ingen vill utgiva sig själv utan att först ha trampat i de goda fotspåren och känt den heliga kraften genomströmma sig. Må Gud hålla sin hand kring det nya ljuset från Nössemarken.

## XXIII

---

### *Bark Toresons väckelse*

Av alla de gamla fienderna till Guds vänner var nu ingen kvar. Bark Toreson hade varit ett stycke på väg till omvändelse och bättring den gången Eljas i Nolby läste Fader vår och Bark knäböjde vid slipstenen. Det var ångestsjukan, som drivit honom till Eljas för att bli försonad med honom, men Eljas hade inte fått del av hans största brott. Han bara misstänkte, att det var Bark, som rövat honom på kommunens pengar den kvällen Eljas låg överlastad i skogen och sov, ty den underliga drömmen han haft om två grova händer, som grepo efter pengarna, stämde in med de händer, han såg på uppbörden i sockenstugan.

Bark var den segaste av alla till att stå emot väckelsen. Han var ju större och starkare än någon annan i socknen, och han hade i det längsta stått emot sönernas tro, därför att han trodde de skulle bli veklingar och gå med tårdränkta kinder och blödande känslor, ty det anstod inte män av den släkt, som Bark tillhörde. Det var en både grym och stark släkt. Bark prövade ofta sin styrka med att räta hästskor och böja bandjärn kring hjulen, utan att de eldades röda i smedjan. Han kunde ännu slå spikar med blotta handen genom en bräda och dunka knytnäven i bordet, så att det sprack. Men han hade blivit lugnare i sinnet de sista åren, och bärsärkaraseriet kom inte över honom så ofta som förr. Han hade dock länge känt, att det fanns en kraft, som slutligen skulle tvinga honom ned i gruset till ödmjukhet och godhet. Han hade känt denna kraft i många år, den kom över

honom efter det han bränt sönernas heliga bok i Tjärdalen, den förföljde honom med en stor ånger även senare, den tvingade honom en gång att stå på knä och höra Eljas bedja Fader vår, och den följde honom alltjämt, fastän ingen visste om det. Han dolde sin ånger för människorna.

Men en tid efter mötet på Bottnemon kände Bark, att han aldrig skulle få förlåtelse för sina synder, om han inte bekände dem, och bekänna dem kunde han inte, ty samtidigt borde han gottgöra de pengar, han tagit från Eljas, och så mycket pengar ägde han inte.

Han hade länge strävat efter att förtjäna så mycket på tjärbränningen, att han kunnat gå till Eljas och säga så här:

— Här får du tillbaka pengarna med ränta; de har gnagt på mitt samvete i många år, och nu hoppas jag vi blivit kvitt.

Men det var inte bara pengarna i plånboken, som han borde återbetala och gottgöra. Han hade ännu en skuld att gälda. Var det inte Bark, som tänt på härbret hos Eljas och ödelagt, vad som fanns i hans mjölbod, så att Eljas måste låna mjöl under hela vintern?

Han visste, att länsmannen en gång varit på spåren, men det kom ingen anmälan från Eljas, och saken glömdes bort.

Hur skulle han gälda all denna skuld, när det betalades så litet för tjäran i Fredrikshall, att det knappast blev till ett dagsverke. Och hur skulle han längre kunna bryta stubbar i Tjärdalen, när stubbarna började tryta?

Då kom det för Bark, att han kunde tjäna pengar på ett lättare sätt än att bryta stubbar och bränna tjära.

Det hade samma tid kommit brev från ett lotteri i Köpenhamn till flera gubbar i socknen. Det såg så bra och lockande ut med stora feta siffror om många tusen kronor. En sådan karl som kyrkväktare Nord hade vunnit tio kronor, och numret på hans lott stod alldeles intill en siffra på fem tusen kronor. Hälften av detta skulle ha räckt till Eljas, och sedan kunde han själv på resten av pengarna ha levat som en patron där borta i Sund.

Han spelade också på lotteriet, både en och två gånger, men fick inte ens se röken efter de fem tusen kronorna, och pengarna, som han betalat för lotterna, voro förlorade.

Då började Bark räkna ut, att det inte fanns någon lappsokmakare i socknen. Kanske han kunde tjäna pengar, om han lät sönerna lappa skor. Det var inte så många som kunde det. Och så fort magister Frykstedt frampå vintern flyttat från drängstugan, lät Bark inreda den åt sönerna till en verkstad, där de togo emot halvsulningar och lappade skor till folket i socknen.

Detta var ett nytt yrke, eftersom sockensokmakaren inte befattade sig med lagning, utan blott gjorde nytt åt folk.

Det kom människor från både östsidan och västsidan sjön med uttrampade skor, de liknade kälkmedar med näsan i vädret. Ibland var det ett så stort hål i tån, att man inte visste, var foten skulle sättas in. Det blev till att lägga sulor i vatten och blöta dem, så att lädret blev mjukt. Det stod en vattenbalja i drängstugan hela dagen, sönerna gingo kring eller sutto vid skomakarbordet med skinnförkläde på knäna, det luktade beck och vitriol, det doftade vax och skosvärta av både Bark och hans söner.

— Du har slagit dig på beck i stället för tjära nu, Bark, sa Nord, när han kom dit med både sina och Jymmerdals dödgrävarstövlar.

— Ja, jag har det, sa Bark.

— Ja, det är nu ett hederligt levebröd, det, sa Nord.

Då började Bark fundera på vad han menade. Hade man miss-tankar i socknen om att Bark hade varit ohederlig? Var det någon, som sett honom den gången i skogen vid Futten, då han plundrade Eljas på kommunens pengar?

Visste man om i bygden, att det var Bark, som varit ogärningsmannen och bränt härbret på Nolby tun?

Var han inte längre ansedd som en hederlig människa, och gick det onda historier i bygden om Bark Toresons gärningar?

— Vad menar du med det? frågade Bark. Att bränna tjära är väl lika hederligt som att lappa skor?

— Ja, det är det, sa Nord och nickade menande.

Det heta blodet började koka hos Bark. Hade det varit i yngre dagar, skulle Nord ha fått vifta farväl med sina skosulor till honom genom fönstret, men Bark hade upptäckt något på de stövlar, han fått till lagning. Det satt en benknota fastklibbad med leran vid vecket.

Bark hade alltid varit rädd för döden. Ingenting annat hade han fruktat. Aldrig hade han vågat gå över en kyrkogård, inte av rädsla för spöken, men i rädsla för tanken på de döda, och när han nu såg en liten bensplittra av förgängelsen, var strax åter ångesten över honom. Skulle han då aldrig bli kvitt detta onda, som plågat hans liv med mörka tankar och spökat för honom alltsedan ungdomsåren?

Det blev inte mycket betalt för skolagningen, och bestämt fick han här arbeta med tre mans makt i många år, innan han kunde samla så mycket pengar som två tusen femhundra kronor och betala Eljas.

Man ville ersätta skolagningen med både det ena och det andra. Sällan erhöll Bark reda pengar för sitt arbete.

— Skulle du vilja ha lite hjälp vid våranden i betalning för denna skosulningen? fick han ibland som fråga.

— Kanske du vill ha lite kvinnfolkshjälp i huset?

— Vill du ha lite rödfärg, för att du lappat mina stövlar, så vore det bra, du kanske behövde måla din stuga?

Det kunde också låta så här:

— Jag kommer väl inom en dag i veckan och betalar dig, Bark.

Det var färjkarln, ty han kunde gärna betros, men inte kom *han* inom, åtminstone inte för att betala skolagningen.

Men det var också många rejäla människor, och Bark hade inte enbart lappsomakeri till yrket, det hade varit ovärdigt en så stark person att sitta enbart med dylikt pirkeri. Nej, han kunde smida både det ena och det andra. Ofta kom det häståkare från både Torrskog och andra avlägsna socknar, som ville skosina hästar, innan de färjade över på färden till Fredrikshall.

Då stod Bark i smedjan. Det var ett kraftigt arbete och passade honom bäst. Han spikade fast järnringar kring hjulen för de åkande, skodde hästarna och skötte även om åkaren, ty Kersti sålde kaffe. Men då Bark om kvällen räknade efter att ha tjänat två kronor och femtio öre på ett dagsverk, tyckte han förtjänsten var så liten att den ingenting förslog, om han skulle betala sin skuld till Eljas. Det var så litet att han gärna kunde spotta åt det.

Att han bränt ned Eljas härbre kunde han förstå någon mening

uti, ty det skedde den gången han var vild och galen på läsare, som han trodde hade fördärvat hans söner. Men vad det var för en djävul, som frestat honom att bestjåla Eljas, hade han ännu inte fått klart för sig. Var han splitt fördärvat till sitt förstånd den natten han kom från Futtan och stötte på den redlöse mannen i Futtens skog? Eller var det så, att Bark var mycket drucken, när han gjorde ogärningen och sedan tyckte det var skamligt att gå och bekänna för honom, då han blivit klar i medvetandet?

Bark var rasande på sig själv. Det kunde hända, att han grep sig i håret och luggade sig för den ogärningen. Det hjälpte för tillfället och blev liksom lugnare i samvetet, men så började åter i sinnet denna värk, som han nu hade burit på i många år utan att duka under.

Han bestämde sig en dag för att gå till Eljas och bekänna sina synder.

Han var inte enig med sig själv, på vilket sätt det skulle ske, han fick tänka ut, hur han skulle bära sig åt, ty inte kunde han komma och gråta och be om förlåtelse, han som var en sextio års karl och så pass stark, att han kunde böja hästskor och bandjörn när han ville.

En dag då han stod i smedjan och järnbeslog färjkarlens kyrksläde, kom han ihåg det stora åskvädret, som drog över socknen för några år sedan. Det var ett åskväder så skräckfullt, att han aldrig sett maken; han hade sett himmelriket öppet och trodde, att det var yttersta domen. Då tänkte han på sin skuld till Eljas, gick in i stugan, låste dörren efter sig och lovade Gud, att han skulle göra upp detta mellanhavande med Eljas, emedan den förlåtelse, han fick den gången vid slipstenen, bara var en halv förlåtelse, då Eljas ännu inte visste om alla hans ogärningar.

Hade han nu hållit detta löfte till vår Herre? Nej, ty så fort åskvädret hade lagt sig, blev Bark Toreson karsk igen och tyckte, att det kunde anstå så länge med uppgörelsen.

När Bark tänkte på hur illa gjort detta var, blev han vred på sig själv igen, ryckte sig i håret och slet. Han hade gärna velat bränna sig med glödhett järn.

Nej, det måste bli allvar av denna uppgörelse, om det skulle bli någon frid i själen.

Och så hände en dag att Bark gick in och skrev en skuldsedel till Eljas. Han var inte någon riktig skrivandes karl, men han visste, hur en revers skulle göras. Ingen skulle få veta om detta mellanhavande, åtminstone inte hans söner, ty då skulle de komma att förakta Bark Toreson.

Och Bark fattade pennan och skrev med darrande hand följande skuldsedel:

”Jag Bark Toreson i Sund hafwer härmed erkänt att jag igenom onda gärningar kommit att blifwa skyldig Eljas Jonasson i Nolby *Två tusen fem hundra kronor* (2,500) samt lofwar att betala med tre (3) procent ränta till dess att full betalning sker.  
Sund den — — — —

*Bark Toreson.*”

När han skrivit denna revers, som var en syndabekännelse och skuldsedel på samma gång, gick han bort till spisen och strödde aska på papperet samt låste ned papperet i skrinet, där han förvarade de kvitterade debetsedlarna och andra viktiga papper, låste igen det och gömde nyckeln i en springa mellan bjälken och taket.

Nu började det kännas lugnt och gott i samvetet. Han kunde till och med sjunga en stump, men rakt ingen fyllvisa av det slag, som Sämsson sjöng. Han bara satt och tonade melodin på en oskyldig visa. Kerstin kom och bjöd honom in på kaffe och rågkaka. Sönerna kommo också från drängstugan, det såg riktigt läckert ut.

Den dagen var det lugnt i hans sinne. Det led på vårsidan, och solen började steka vid husväggen där hästhoven blommade. Stararna hade återvänt till Sund, de sutto och vippade med stjärten under taklisten. Vattnet glittrade nere i sundet, och fisken spratt så högt, att man kunde se, hur den blänkte i solen.

Ja, nu var det frid i Bark Toresons själ.

Men länge varade inte heller denna frid, ty morgonen därpå begynte den där gnagningen, så fort han fått på sig byxorna och stövlarna:

— Gå nu och gör allvar av uppgörelsen med Eljas, hörde han



det ropa i sitt inre, ty inte är det värdigt en vuxen karl att vara så rädd för att bekänna det som är galet.

Men då var det Bark, som rätade upp sig. Jaså, var det feghet det där, att han inte ville bekänna? Var det svaghet att skämmas för att vidgå sina missgärningar? Hade han gått i många år och trott sig vara den starkaste karlen i socknen, och ändå var han den svagaste?

Han ropade in till Kerstin, att hon måste sätta på förmiddagsgröten, för han skulle till Eljas i Nolby.

— Till Eljas i Nolby? frågade Kerstin och blev förskräckt.

Hade han något otalt med Eljas? Aldrig hade Bark varit i hans hus, så länge hon kunde minnas.

Men då färjkarlen skulle över till västsidan med Bark, tyckte han, att Bark inte var som förr. Han var mycket ordknapp i vardagslag, och det var inte många, som hade växlat ord med Bark Toreson i Sund. Men nu var han lik andra människor, han både talade och svarade på frågor, och hatten satt så högt på huvudet, att man kunde se honom in i ögonen.

Men då Bark skulle stiga i land på västsidan och gå uppöver backen, kändes det som om skammen började krypa utefter ryggen på honom. Och så hörde han en röst i sitt inre. Det var inte den rösten, som sagt att han var feg, som ej gjorde upp med Eljas, nej, det var en annan röst, och den lät så här:

— Du tänker väl inte skämma ut dig nu, Bark? Gå hem igen med skuldsedeln, ty när Eljas får se den, behöver han inga vittnen, utan kommer att skicka länsman på dig, och då får du sitta i häktelse till lön för din bekännelse.

Vad var nu det rätta? Var Bark stark, när han gick bort och gjorde upp med Eljas, eller var han svag? Var det rätt eller orätt av honom att komma med denna bekännelse?

Men då hörde han åter den andra rösten:

— Gå i frid du, Bark, ty i många år har du varit feg och inte vågat bekänna dina synder. Du brände, men vågade inte säga, vem som begick ogärningen, du rövade Eljas, när du var drucken, men var för feg att tala om vem som var rövaren.

Den dagen Bark Toreson steg fram på tunet hos Eljas i Nolby, trodde folk, att han kom med ofärd.

Ingen, som tittade ut från sina fönsterrutor, kunde taga miste på vem den stovväxte mannen med de långa, sävliga stegen var. Men just som han steg in i farstun, började betänksamheten åter komma över honom. Gjorde han rätt eller inte rätt? Skulle han återvända nu eller vad ärende ämnade han förebära, om han i den avgörande stunden inte kände sig tillräckligt stark för att ta fram sitt skuldebrev med bekännelsen?

Hos Eljas hade ingen märkt, att någon trätt in i farstun. Det brann en flammande barrvedsbrasa i spisen, och ute i köket gick Marja med sitt stök.

Då öppnas dörren långsamt. Bark Toreson träder så in och hälsar:

— God dag, säger han.

— Å god dagen, hälsar Eljas tillbaka, han ser upp emot taket.

Bark är så högväxt, att han inte kan gå rak under dessa takbjälkar utan måste böja huvudet.

— Du får sätta dig, Bark, det är lång väg från Sund och hit.

— Å ja, det är ett stycke.

Bark sätter sig.

Genom köksdörren, som står på glänt, ser Marja vem det är. Hon drar sig tillbaka och stänger dörren tyst.

De prata om det ena och det andra, om vårandtiden, höstrågen som står grann över alla gården och inte har frusit efter en så sträng vinter. Och så kommer talet på Barks tjärbränning. Han har måst sluta med den, säger han, för man får inte mycket för tjäran, då den måste köras så lång väg till Fredrikshall. Han har måst låta sönerna få annat arbete i stället, det går det med, men inte är det någon överdriven förtjänst.

— Du skall väl ha litet kaffe? frågar Eljas omsider.

— Nej tack, jag var bara ute och gick och skall gå vidare.

Han reser sig, ty han tycker, att det är bäst han försvinner fort, då han tagit upp skuldsedeln och visat Eljas.

— Skall du gå medsamma då? frågar Eljas.

— Ja, jag skulle det, men — det var en sak, som jag inte har gjort upp med dig, och nu har jag skrivit upp det på en skuldsedel, se här är den . . .

Bark drar ur fickan ett stort foliopapper, där han med stela

fingrar egenhändigt skrivit en skuldsedel, och Eljas börjar läsa tyst:

”Jag, Bark Toreson i Sund . . .”

Bark står och betraktar Eljas, det är inte ett drag i Eljas ansikte, som förändras under läsningen, och då han hunnit till slutet, börjar han att läsa igen. Här är en ogärningsmans bekännelse, som kommit sedan Gud i tio år arbetat på hans hjärta.

— Jag förstår vad det är, säger Eljas och harklar sig, ty han har svårt för att tala. Rörelsen blir honom för stark. Han står och ser på papperet, tills ögonen bli skumma och skuldsedelns bokstäver flyta samman i en dimma. Det rycker i mungiporna, och han sväljer och sväljer.

Bark står och ser mot golvet, han är lika rak som förr, och Eljas tycker, att han har växt och blivit ännu större, sedan denna bekännelse kom.

— Jaså, du är också en av dem, som gått i ett fotspår, där Mästaren gått, säger Eljas.

— Jag har tänkt så länge, att jag skulle göra upp detta, säger Bark, men det har inte blivit av, för jag har smått med pengar. Och den gången i skogen vid Futton var jag visst drucken, sedan tyckte jag det var skamligt att ge mig till känna, och så har åren gått . . .

På spisen brinner brasan och flammor, en och annan gnista sprakar ut på golvet, eljest är det så tyst, att det minsta ljud kunde höras.

— Jag vet, att du har haft det svårt, Eljas, säger Bark, du måste givetvis bli efter på många vis efter förlusten av så många pengar.

— Ja, säger Eljas, pengarna var kommunens, och jag måste ta av de pengar, jag fick till bröllopet och gälda dem. Du har väl inte heller haft det så fett därborta i Sund, så att du kunnat betala dem?

— Nej, det har stått hårt åt många gånger, sönerna har ibland gått med sina plejlar på tröskarbete till Norge.

Det blir tyst ännu en stund. Brasan på spisen sprakar gnistor över golvet, och en halvsur björkvedsknutt börjar att sjunga sorgliga visor, medan ångan går som en stråle ur en springa i träet.

Ute i köket står Marja vid fönstret och spejar efter Bark. Han har visst inte gått ännu, och ändå är det så tyst inne i stugan.

Då hör hon äntligen Barks stämma:

— Ja, så får du vara god och vänta på mig med de pengarna, säger han.

— Nej, jag väntar inte längre nu, säger Eljas, jag har fått det jag har velat ha, och nu stryker jag dina missgärningar och kommer dem aldrig mera ihåg.

Eljas river sönder skuldsedeln och slänger den i brasan, som slickar efter den med hungriga tungor.

— Vad säger du, Eljas?

— Jag stryker dina missgärningar, jag har rivit sönder och bränt upp skuldsedeln, ty det är bättre att få ha dig som vän och broder . . .

Då är det som Bark Toreson för första gången i sitt liv faller helt samman, och han ropar:

— Eljas . . . Eljas . . . du är starkare än jag . . .

## XXIV

---

### *Olavas Maria utgiver sig själv*

Det gick några år. Olavas Maria hade nått sitt mål och blivit stationerad vid Mukimbungu i Kongo. Det hade gått en ljusstråle från yttersta Gränsens trogna skara och långt bort till Kongos mörker.

Nu hade hon börjat sin arbetsdag, även om den skulle bli kort, ty hematuriefebrarna härjade överallt i Kongo. Men ännu var hon frisk. Hon hette numera Maria Nilsson och inte längre Olavas Maria, som då hon var hemma.

Och hon skildrade i brev, hur underligt allt var därborta i de svartas världsdel. Hon hade ätit buffelkött på pisangblad i stället för på tallrikar, hon hade börjat sin dag med att förbinda sår, och hon kallades syster Maria. Hon hade sjungit "Sanisina dise diatuwana Yesu" för fattiga mödrar och barn, sedan de blivit mättade. Hon hade smakat frukten av mangoträdet, och nu senast hade hon smakat en bitter frukt, ty tre missionärer hade på kort tid dukat under för de hematuriska febrarna. Hon kände själv febern i sin kropp, där hon nu satt och skrev på missionsstationen, och hon undrade, hur länge hon själv skulle kunna stå emot de tropiska febrarna, som skördat så många före henne.

— Jag har nyss börjat min arbetsdag, skrev hon, men får vara nöjd, även om jag dukar under, ty jag har nått mitt mål, och jag sade ju redan till vännerna därhemma, att jag är lycklig, om jag får tjäna missionens Herre, även om det skulle bli blott en enda dag.

Man har rått mig att resa hem för att vila och komma över denna feberperiod, men länge har jag ju inte tjänat här, därför tycker jag, att jag borde stanna ännu en tid, så jag kan säga, att jag har kommit riktigt in i missionsarbetet här vid Mukimbungu. Men kanske jag kan bli till större nytta här, sedan jag varit hemma och hämtat krafter. Och efter det jag blivit stark i den friska Norden, kan jag nog härda ut här nere några år. Kanske vi snart återses.

Trofasta hälsningar till alla Guds vänner därhemma. Eder tjänarinna

*Maria Nilsson.*

\*

Det blev sådan glädje vid Gränsen, när detta brev kom.

Syster Maria skulle resa hem och vila. Gränsens ende missionär var en kvinna, kanske att kallelsen skulle utgå till ännu någon kvinna med tjänaresinne och ödmjukhetens ande i sitt hjärta.

Hela våren och försommaren gick Olava därhemma och vändade på sin Maria. Hon stod nere vid posten, medan Hagman kom med postsäcken. Hon bad att få komma in på expeditionen, innan den var öppen. Det fick hon ofta, men det kom inga brev från Mukimbungu med Kongostatens frimärke.

En natt på försommaren spritter Olava upp ur sömnen, ty hon ser Maria komma in leende genom dörren och bär ett fång med rosor på armen.

— Å, kommer du nu äntligen, flicka, säger Olava, men det är inte den Maria, hon tänkt sig. Det är Maria, sådan hon var i sin första ungdom, medan hon ännu gick och drömde att få tjäna Gud på missionsfältet, även om det blott skulle bli en endaste dag.

Så försvinner synen, ty det var blott en syn, men Olava har vaknat upp och kan inte sova längre. Hon tar fram almanackan och ser i den. Ja, det är den 8 juni, och i dag har säkert hennes flicka tänkt på henne. Hon gör ett streck vid denna dato. Fram på dagen går hon bort till kolportör Johannes och talar om vad hon har sett.

— Då kommer Maria kanske snart hem, om hon inte redan

är hemkommen, säger Johannes, men Olava tycker han låter så underlig i rösten.

— Vad menar du med det? frågar Olava.

— Hon kanske har tjänat ut, säger Johannes. Det är alltid underligt med sådana syner, men vi skall tro, att hon är på väg hem.

Det gick hela fjorton dagar, och Olava hörde ingenting, men så får hon Missionstidningen sig tillsänd. Det är Natanael, kolportörens son, som kommer med den tidningen till Olava.

— Det står om Maria Nilsson där, säger Natanael.

Olava tar upp tidningen och läser. Här står Maria Nilssons namn under ett svart kors:

Åter hava vi att meddela ett  
smärtsamt sorgebud, i det att Gud behagat  
till sitt himmelska hem hädankalla  
sin trogna tjänarinna på missionsfältet

MARIA NILSSON,

som avled den 8 sistlidne juni under  
hemresan från Kongo till Sverige.

Men här står också något mer. Olava läser med dimmiga ögon följande i tidningen, och detta är skrivet av Maria Nilssons väninna på missionsfältet, Ruth Walfridsson:

Älskade missionsvänner!

Det kännes denna gång svårt att skriva till er, älskade vänner, ty jag vet, att detta brev kommer att öka på i den i vårt tycke alltför fulla sorgebägaren. Icke blott från själva Kongo ha vi måst sända er dödsbud, utan även till sist från resan hem.

Döden följde oss ända ut på havet och skördade där en ödmjuk och trogen arbeterska i Herrens vingård, det var Maria Nilsson.

Hennes arbetsdag här i Kongo blev inte lång, men hon hann dock i Mästarens efterföljd att åt sjuka och

lidande bringa hjälp och läkedom, ehuru till följd av ofta förekommande febrar hennes utmattade kropp många gånger höll på att digna under arbetet.

Nu skulle hon hem och vila ut i modersfamnen, och i den höga, sköna norden hämta nya krafter. Men hon hann inte långt. Kommen halvvägs fick hon bud att stiga högre upp, att ingå i en skönare hamn än den till vilken vi ämnade oss.

Hennes slut var stilla och fridfullt. Vi som stodo sörjande vid hennes bår, hade vid åsynen av den saliga ro, varom uttrycket i hennes ögon vittnade, ej hjärta att önska henne åter till jordelivets oro och strid. Hennes dödsbädd var en sådan, vid vilken man kände, att döden hade mist sin udd och dödsriket sin seger, och vid vilken man jublande kunde utbrista: Gud vare tack som giver oss segern genom vår Herre Jesus Kristus.

Genom brev från missionär Laman är det bekant, att Maria Nilsson till följd av den svåra hematuriska feber, hon hade i början av året, blivit tillrådd att resa hem.

Ehuru hon ogärna ville lämna arbetet i förtid, insåg hon dock att en snar hemresa skulle vara hennes räddning från ännu en feber av samma art.

Nedresan från stationerna till Matadi var mycket svår och ansträngande. De höga bergen, de av regnet uppsvällda och strida floderna och de ändlösa, nästan ogenomträngliga gräsfälten tycktes oss under de långa, heta dagarna mer tröttande än någonsin, i synnerhet för syster Maria, så utmattad som hon var.

Väl ombord på ångaren såg det ut som om krafterna började återvända, och hon skrev en gång till Mukimbungu från någon plats utmed kusten, att hon nu var den friskaste i vårt lilla sällskap, och vi gladdo oss alla åt den jämförelsevis goda hälsa, vi fingo åtnjuta.

Ankomna till Sierra Leone, en olidligt varm plats och en riktigt feberbädd, fick hon åter feber. Vi skötte



henne såsom brukligt i vanliga febrar, och allt tycktes gå väl första dagen. Temperaturen sjönk mot aftonen, och hon kände sig må väl. Fram emot midnatt började temperaturen stiga igen. Hon fick lindrig frossa och snart visade sig symptomerna till den olycksbådande hematurian. Vi blevo mycket ängsliga, men själv var hon fullkomligt lugn. Då hon såg min ledsnad, sade hon: "Jag är icke ledsen, ty om Kristus vill taga mig hem nu, så är jag nöjd och lycklig, men nog skulle jag gärna vilja se min mor än en gång, då jag är så nära."

Vi hade två läkare med stor erfarenhet i dylika febrars skötande. De gjorde allt vad i deras förmåga stod för att hålla febern nere, men den var tydligen av sådan beskaffenhet att den trotsade alla mänskliga ansträngningar, och vid 1-tiden natten till den 8 juni ändade hennes liv. Hennes lidande var ej långvarigt, endast två dagar. Hon hade under sin korta vistelse i Kongo i sanning vårdat sig om den fattige, och hon fick nu på sjuksängen erfara uppfyllelsen av Guds löfte till den som så gör.

Sedan vi tilltyckt hennes ögon och iklätt henne en vit dräkt, måste vi enligt fartygets regel utrymma allt som fanns i hytten av våra tillhörigheter varpå dörren låstes och nyckeln överlämnades till kaptenen.

Under natten förfärdigades en svepning av segelduk, emedan en kista av bräder har det plågsamma med sig att den flyter på vattnet, långt efter det båten satt sig i gång. Inuti segelduken lades vid fötterna tunga järnstycken.

På förmiddagen dagen därpå skulle begravningen ske. Kaptenen, åtföljd av förste styrman och sju matrosor i blå kostymer, kom på utsatt tid och öppnade hytten. Matroserna och styrman buro upp syster Maria på däck. Ingenting syntes av den underliga kistan, i det att den helt och hållet överhöljdes av den blå och gula kongoflaggan, en påminnelse om det kärlekens verk, vilket hon hade vigt sitt liv.

Tillsammans med de engelska missionärerna följde vi med upp på däck, där processionen ytterligare ökades av alla statens hemvändande tjänstemän och officerare, vilka, uppställda två och två i ett långt led, slöto sig till den.

På mellandäck kommo alla 2:a klassens passagerare, samt så många av manskapet som kunde komma ifrån.

Stunden var högtidlig, och tystnaden, sedan på kaptenens befallning alla maskinerna stannat, djupt gripande. Kistan ställdes på ett bräde, vars ena ände räckte fram till relingen. De åtta bärarna, fyra på vardera sidan, stodo med blottade huvuden och höllo den så talande kongoflaggan utbredd över den döda. En engelsk missionär uppläste engelska kyrkans sköna begravningsritual, och de högstämda orden tycktes oss denna morgonstund av ännu djupare betydelse, och då vid orden: "Vi anbefalla ditt stoft åt djupet", matroserna på givet tecken lyfte brädan, och kistan gled ned i de blå vågorna, kände ingen av oss missionärer någon hemsk fruktan.

Sedan vi sjungit: "Trygg i min Jesu armar", samt välsignelsen blivit nedkallad, sattes båten åter i gång, och den högtidliga akten var över.

Olava läser med tårfyllda ögon om igen, och Natanael går.

Men då Olava för andra gången genomläst, vad som står i tidningen, tar hon av sig glasögonen och går ut. Hon ställer stegen bort mellan bergen. Där hade Olavas Maria en liten grotta, som hon grävt. Där hade hon lekt som liten, och nu står flickan åter klar för henne. Det var samma ansikte hon sett den natten klockan ett, då hennes liv slocknade ute på havet vid Sierra Leone.

Olava kunde inte säga, att hon sörjde. Det var en annan känsla än sorg, men hon kunde inte förklara, vad det var, som grep henne därute bland bergen. Minnena från barndomen då hennes flicka var liten . . . år efter år rullades upp, tills hon stod där färdig och ville ut till Kongo för att dö. Blott en kort arbetsdag

hade hon fått tjäna missionens sak. Men de svarta skulle minnas henne därnere, tala om henne och undra, om inte syster Maria skulle återkomma för att förbinda deras sår och ge de hungriga mat.

---

*”Havet skall giva igen sina döda”*

Länge efter denna händelse gick Olava ur hus och i hus för att läsa, vad som stod skrivet i Missionstidningen. Det var så vackert skrivet om henne, att folk gärna kunde få höra, och hade de läst det i något annat blad än Missionstidningen, så ville de gärna höra det om igen. Och detta blad blev nött och slitet, så att bokstäverna kunde snart inte hålla ihop. Det var välsignat väl, att det fanns någon härifrån Gränsen, som spred litet ljus för de fattiga i det mörka Kongo.

Men man och man emellan talades mycket om att begravningen skett ute på vilda havet. Det var synd, att en sådan flicka inte fick vila i en vigd jord. Inte någon riktig kista hade hon fått och kanske inga kransar. De som bodde här vid Gränsen visste då säkert, att när de dogo en gång, så hade de klart på förhand, var de skulle ligga begravda.

Detta tog sig Olava illa vid. Varför ville de föredraga att myllas ner i jordbacken och bli förtärda av maskar?

— Men hon fick väl inte heller höra någon klockringning? undrade folk, och detta som är så vackert, ty det är klockorna, som ringa själarna in i himmelriket.

Men de som talade så voro inte av dem, som tillhörde Guds vänners församling, och därför voro de okunniga om att själen kan fara till himmelriket utan någon klockringning.

Olava mötte en dag också Nord, och då kom begravningssättet på tal.

— Vad tycker du, Nord, om att bli begravnen i havet eller i jorden? frågade Olava.

Det kunde inte Nord svara på, men nog ville han helst ligga i jordbacken och slippa att bli uppäten av hajarna, för det står ju i skriften: "Av jord är du kommen och till jord skall du åter varda", sa Nord, men han ville inte säga någonting om att inte själen kommer till himlen för det, och vad Maria beträffade, så var ju hon en missionär, och en sådan får säkert sitta på Gud Faderns högra sida i höjden, sa Nord.

Han stod där på kyrkbacken så säker och trygg i skriften, att Olava kände sig tröstad av hans tal.

Men ändå kunde det komma över Olava, detta, att hennes dotter inte fick vila i vigd jord. Hennes kropp skulle inte bli förvandlad till jord, och Gud uppväckte kanske inte henne på samma sätt som de, vilka blivit begravda i jorden.

Olava gick svartklädd, och det var intet att undra över. Eljest var hon glad till sinnes och kom gärna bort till Marja i Nolby för att med henne dryfta det, som låg henne mest på hjärtat.

Marja i Nolby hade ju haft en hård kamp att kämpa. Hon hade lärt sig att bruka jorden, såsom brukade hon den inte. Hon hade offrat det mänskliga jaget på sitt altare uppe i Tallmon. Olava hade ibland sett en rök däruppe. Då visste hon, att Marja haft en kamp att kämpa, och själv hade Olava nu fått en frestelse till högfärd. Hon visste, att Maria Nilssons namn var känt över missionsländerna; det var ärat och aktat, och varhelst hon nu i socknen träffade människor, så visste de, att hon var mor till en missionär.

Ibland trodde Olava, att det var högfärd, ibland trodde hon det inte. Själv var ju Olava den ödmjukaste av alla, hon hade själv intet gjort för Guds rike, hon hade bara offrat, och det offret var hårt, men nu sedan detta var skett, kände hon sig närmare Guds rike än förr.

Det var inte bara Olava, som kommit närmare Guds rike efter detta offer. En stor och mäktig känsla började göra sig gällande hos kvinnorna vid Gränsen. De visste nu att även *de* dugde till arbeterskor i Herrens vingård.

Här hade männen vandrat och berett marken, de hade predikat,

och de hade sjungit. Det var männens kamp, som hade kämpats vid Gränsen, nu återstod det för kvinnorna att träda till och arbeta för Guds rike. Hittills hade de hållit sig tillbaka, sjungit vid garnvindorna, vid vävstolen, sjungit för barnen i vaggan och inpräntat Guds ord i deras hjärtan. De hade dragit sig skyggt undan och arbetat på sig själva, de hade mött Gud i stängda kamrar och tagit emot vad de fingo ur männens händer.

Nu skulle kvinnohjärtana vakna till ett nytt liv här vid Gränsen, ty missionären Maria Nilsson hade visat dem vägen genom sitt verk och nu senast genom sin död.

Och på så sätt blev den första kvinnoföreningen bildad vid Gränsen. Den skulle ha sammanträden, den skulle sy och arbeta för missionens sak. Och även om ingen av dem kunde bli kallad att upptaga Maria Nilssons mantel och resa ut till hedningalandet, så skulle de svarta, vita och gula åtminstone få se deras *gärningar*.

Och nu möttes de uppe hos Olava i Strand, ty hon var den, som visste mest om missionsarbetet. De sydde och virkade, de stickade och broderade. Det skulle bli varor, som skaffade dem pengar till missionen.

Ja, nu hade Gränsens kvinnor börjat vakna.

Ibland kände sig Olava så hjärtans glad, ty hon erfor, att Maria var i hennes närhet. När hon gick där och sysslade med sömmen eller eljest vidrörde de arbeten, som hon ämnade försälja för missionen, kändes det, som om dottern ännu hade levat och följt hennes väg.

Var det likväl inte så långt till det hav vid Sierra Leone, där hennes stoft blivit anbefallt åt djupet, utan att hennes själ kunde flyga över havet och visa sig för modern i samma stund, den lämnade kroppshyddan?

Ty Olava kunde inte få för sig, att det var någon dröm den natten. En dröm är inte sådan, hon kunde ju se henne med sina naturliga ögon, och dottern strålade av ungdom och hälsa.

Det var alltid festligt för Olavas föreningssystrar, när de kommo på symöte till Strand. Det vita huset reste sig som en liten kyrka på höjden, fast det var litet, förstås, och inne på spisen stod en kopparpanna och sken som gull. Det fanns kaffedukar

med Marias egna broderier, det fanns minnen överallt, och på väggen hängde Marias egen gitarr. Den tog hon inte med sig, då hon reste, den fick hänga som ett heligt minne, fast Maria var aldrig något vidare till att röra strängarna. Det var mest blinde Olson, som fick spela på den, och han kom själv ofta till sällskapet, fast han var karl, ty han kunde tala så vackert och lägga ut den Heliga Skrift för dem.

Blinde Olson blev en ständig gäst i Strand efter Marias död, ty han kände hennes ödmjukhet bättre än någon annan. Han var ju en gammal onkel, som Maria ofta hade anförtrott sig åt i de brytningstider, då hon började lyssna till kallelens röst.

Ja, och så blev det till slut missionsauktion på allt det, som systrarna hade stickat, virkat och sytt. Den första auktionen hölls på bönhuset. Då fick männen se, vad kvinnorna frambringat.

— Å visst var det storartat . . .

— Ja, men ni ska köpa också, för pengarna ska gå till Kongo, sa Olava. Hon hade redan börjat få den säkerhet, som hon eljest saknat.

— Det var värre det, ska vi betala också?

Eljas rev sig i huvudet och grunnade, om det eller det blev dyrt. Slutet blev, att han stod på predikstolen och sålde ut allt, vad kvinnorna hade sytt.

Det blev ett hundra kronor. De första hundra kronorna skulle sändas till Kongo. Nu var det kvinnorna, som hade börjat vakna, och den som hade väckt dem med sitt exempel, hon låg långt ute i havet bland hajarna vid Sierra Leone.

Det såg ut, som om Olava skulle få svårt för att komma från de mörka tankarna. Hon hade önskat, att hennes flicka legat i jordbacken nere i kyrkogården, så hon vetat, var hon haft henne, ty det var rätt, vad Nord sade, då han anförde Bibelns ord att människan skall bli till jord igen.

”Av jord är du kommen, jord skall du åter varda, Jesus Kristus, vår Frälsare, skall dig uppväcka på den yttersta dagen . . .”

Då kom hon att fråga dem hon kände, dessa som gingo till kyrkogården med blommor varje lördag:

— Vilket tycker du är bäst, att ha de döda i havet eller i kyrkogården?

— Det är nog bäst att ha dem i jordbacken, för då vet en, var de finns, fick hon till svar.

Alltid samma svar, och ändå är ju själen i himmelriket, vare sig man drunknar i havet eller begravs i jorden. Varför kom denna ständiga tanke över henne, detta mörker, som hon fått i sin själ?

Då var det en kväll det kändes så tungt i hennes sinne, att hon måste fråga någon, hon riktigt satte sin lit till. Den kvällen gick hon till kolportör Johannes i Rörviken. Det var en lång väg bara för att få svar på en fråga, men hon måste bli fri från denna skugga, som tryckte henne ned till jorden. Hennes eget barn bland hajarna ute i havet . . .

Och så kom hon då till kolportören.

— Du ser inte riktigt glad ut, Olava, sa han.

— Nej, jag hade hellre önskat, att Maria legat här i kyrkogården, för då hade jag vetat, var jag haft henne, sa hon.

— Det vet du ändå, sa Johannes och såg den betryckta djupt in i ögonen.

— Men hur skall det gå vid den stora uppståndelsen? Jag har hört, att vi alla är skapade av jord och skall uppstå och förvandlas av jorden.

— Vet du då inte, att havet skall ge igen sina döda?

— Skall havet ge igen sina döda? frågade Olava, och hennes ögon blevo så stora och förundrade.

— Ja, det står i Johannes uppenbarelse: "Och havet gav igen sina döda, som voro däri, och döden och dödsriket gåvo igen de döda, som voro i dem." Därför kan du vara trygg för Maria. Gud har henne i sitt förvar, sa kolportör Johannes.



---

*Det blommande livets träd*

Året därpå går Nord kring i stugorna och bjuder till bröllop för Julius och Greta. Han har blivit ombedd att vara värd och sköta om allt, så det går i gamla hederliga spår.

Det är bara en vecka sedan han fick uppdraget. Julius skulle ha gift sig i fjol, men sorgen efter Maria Nilsson, missionären, var så stor i hela socknen, att han inte ville fira den glada festen det året.

Och nu stå ängarna i blom, jasminerna vid gärdesgården och rönnarna i backslutningarna likaledes. Rågarna hålla på att mogna, ty det är i början av juli.

När nu Nord klätt sig fin i svartblå doffelkläder, så att han ser ut som en bröllopsbjudare, tittar han sig i spegeln, varpå han säger till Böret och Ola Gråtull:

— Det är väl bäst jag börjar med att bjuda er två välkomna till bröllopet på söndag, men ni får hålla benen i styr och inte dansa, för det är religiöst folk, vi kommer till.

Han hötter med handen åt Böret och Ola.

Böret drar på mun.

— Du är nu alltid så galen, säger hon.

Men Ola Gråtull, som sitter där i kubbstolen och inte orkar någon vart, måste skratta. Sedan han blev helbrägdagjord från sin stumhet och kan både tala och sjunga, kan han också försvara sig.

Nu går Nord. Han svänger nedom berget och ställer färden

till Eljas i Nolby, som redan har börjat med höslåttern. Han är alltid den förste i bygden, när slåttern är inne.

— God dagen, hälsar Nord, jag kommer och bjuder till bröllop. Det blir nästa söndag, det är Julius och Greta, som ska sammanvigas.

— Å, är det så dags nu? säger Marja.

— Ja, nu är det så dags, inte en dag för tidigt, så som Greta har suttit borta i kvarnstugan och väntat, den stackarn.

— Inte är det för sent heller, säger Eljas. Först nu har Julius blivit vuxen karl, och det höves en sådan på Sämsson.

Och Nord går vidare till Olle Glader och Britta på Noret.

— Varför är du så fin mitt i söcknen, klädd i doffeltyg och halsskjorta? frågar Olle.

— Jag är bröllopsbjudare till Julius och Greta, välkomna bägge två till bröllopet, men tag ingen förning, ty källaren är full med mat på Sämsson.

— Ska vi inte ta med någonting?

— Jo, du skall ta din gamla fejol.

— Min gamla fejol? Jag har inte spelat på femton år, och dans spelar jag inte längre.

— Du skall spela bröllopsmarsch och ingen dans, det är religiöst folk du kommer till, och nu tar du fejolen, säger Nord strängt och går vidare.

— Tycker du jag bör göra det? frågar Olle sin hustru.

— Ja, du bör spela, för det finns intet ont i fejolen, fast den har varit dansinstrument, det beror på vad som spelas.

Då går Olle upp på vinden, tar fram dansinstrumentet och skruvar upp de nedstämda strängarna. Det har blivit dammgömmor i skrovet och spindelväv mellan strängarna, men ännu är fiolen hel. Olle prövar fingrarna på greppbrädet. Han är rädd för att danstakten skall komma, men han behöver inte vara rädd, ty en bröllopslåt är inte en dans, och den gamla takten har gått ur en själ, som i femton år varit fylld med Sarons sånger och Lammets visor. Och han tycker Britta har rätt. Det är ingen synd, som vidlåder ett instrument. Till och med en kyrkorgel kan bli vanhelgad, om man spelar det som inte passar i kyrkan.

Och Julius bör ha musik på sitt bröllop.

Överallt vart kyrkväktare Nord kom och bjöd till bröllop, kommo tankarna på gammalt, på Dårdi och Sämsson, på allt som hänt under dessa femton år. Julius hade växt upp som en väckelsens omhuldade planta i Sarons dal, han hade sett allt och hört alla. Han hade känt ångesten, men också glädjen över att se sin mor helbrägdagjord av sin lamhet.

Det hade blivit många nya människor i socknen, men även de hade hört berättelsen om de stora händelser, som timat. Många av dem hade blivit förvandlade i sina hjärtan, och fastän Julius varit med alltifrån begynnelsen var han ändå den siste som kämpat sig till en levande tro, om än många hade stämts till besinning efter undret på Bottnemo tun, då Ola Gråtull återfick sina talegåvor.

Alla hade dock känt den heliga elden. Den brann till och med i själva fnösket. Man kunde bara fråga Ola, hur han mådde, så svarade han:

— Gud är god.

Greta hade dock emellanåt lidit av ångestkänslor, för att Julius möjligen skulle få återfall och till sist bli en sådan, som gamle Sämsson var i yngre dagar. Hon hade hört, att många anlag gå i arv till barnen, och ibland var hon rädd för att hennes egen ångest skulle vara ett arv från fadern.

Men nu där hon satt och sömmade sin egen brudklänning, kände hon på sig, att hon kunde tro på Julius.

\*

Medan Nord är ute och bjuder till bröllop, får han för sig, att han måste in även i kvarnstugan. Han har inte varit där, sedan mjölnaren Samuel levde, och det är längesedan. Eftersom han är bröllopsbjudare har han ärende även till Greta.

Han kommer in, tar försiktigt av sig hatten och hälsar:

— God dagen härinne.

Det lyser skälmskt i hans ögon.

— Å god dagen. Änkan reser sig upp och rätar den krokiga ryggen.

— Jaså du är ute och går.

Greta sitter vid symaskinen, men ler i mjugg, då hon ser Nord.

— Jo, det är så, att jag kommer för att bjuda till bröllop, säger Nord.

— Nej, men . . . Vem är det då, som skall gifta sig? frågar Greta.

— Jo, det är Julius Sämsson, men vem han har valt till brud, vet jag intet om. Kanske du vet det, Greta?

— Å, jag skulle väl veta det, och du måste också veta det, du med, efter alla de gånger du stått och kikat på oss genom gluggen därborta i vapenhuset, säger Greta.

— Ja, du Greta, du Greta . . . Men jag har aldrig sett på er med annat än goda ögon; jag har alltid velat dig väl, Greta.

— Det vet jag alltifrån den gången, då du ringde min far till himmelen, fast han hörde hemma på norra sidan av kyrkan.

Greta blir allvarlig, och Nord likaså.

— Det blir brölloppspelman med, säger Nord, Olle Glader håller på att öva in en bröllopsmarsch.

— Ja, du Nord är så omtänksam och hjälpsam, att visste jag inte du tillhör kyrkan, skulle jag tro, att du var en av Guds vänners samfund.

— Det finns Guds vänner inom kyrkan med, och även jag har väl en gång trampat i de goda fotspåren, fast jag inte bär ut det för världen, säger Nord.

\*

På bröllopsdagen är det Böret, som står för rusthållet i bröllopsgården, och Julius har lämnat allt till henne. Pengarna, som han tjänat vid flottningen, ha börjat röra på sig, och källaren på Sämsson är full av håvor.

Nord är värd på Sämsson. Han har varit bjudare till bröllopet, och nu är det han, som ser till, att gästerna få vad de behöva och som de äro vana att få på ett bröllop.

Till bröllopsdagen har Greta satt nya blomväxter på sin fars grav, där den ligger i skuggan på norra sidan kyrkan.

Under årens lopp har hon planterat många blomväxter där på kullen, men alla ha vissnat eller också aldrig slagit ut i blom, ty där råder skuggan, och blomkrukor med rosor i knopp, som ha blivit ditsatta, slå aldrig ut.

Hon har nu på själva bröllopsdagen varit därefter, talat med honom, som hon brukar, och satt krukväxter med utslagna Christi bloddroppar.

— Stackars dig, far, som alltid skall ligga i skuggan, sa hon.

Så har hon ofta talat, och då tycker hon det viskar ur mullen:

— Tack, kära Greta, jag har ju sol hela sommaren, så länge du går här och pysslar.

Och nu har Nord lämnat bestyret på Sämmon i Börets händer. Han måste ringa till högmässa, och efter högmässan blir det bröllopsringning. Hela bygden är bjuden, stora och små ha samlats kring kyrkan.

När klockan blir ett, gå Nord och Jymmerdal upp i tornet för att ringa bröllopsringning. Det larmar i tornstegens trappor, ty Nord har bråttom, han är bröllopets värd och skall sitta längst framme i kyrkan under vigseln.

Men nu dånar det uppunder torngallren, och det långa bröllopståget sätter sig i rörelse. Det skriker långsamt fram mot kyrkporten, och bruden bär släktens gamla brudkrona av silver. Det glittrar i det gråvita silvret och i saffransfärgade stenar. Tåget går förbi Samuels grav, och alla måste se, hur vacker Greta gjort den till hennes bröllopsdag.

Eljas böjer sig ned, ruskar kring i blomsteruppsättning och säger:

— Hör du, vem det ringer för, Samuel?

När det långa tåget nått in i kyrkan börjar orgeln dåna med sådan kraft att den hotar spränga kyrkvalvet, och psalmen tages upp:

Nu tackar Gud allt folk  
med hjertans fröjd och gamman,  
för stora ting dem han  
gör med oss allesamman.  
Den från vårt moderlif  
av nåd och stort miskund  
så mycket godt oss gjort  
och än gör hvarje stund.

Eftersom Böret Nord i dag är värdinna på Sämsson har hon inte gått med i bröllopståget. Hon går där och sysslar och ser efter att ingenting saknas. Man har dukat tio långbord ute i en stor lövsal, ty stugan kan inte rymma alla gästerna på en gång.

Böret har pigor till hjälp. De springa i vita förkläden och bära fram matkorgar, ty många ha tagit förning med sig, som brukligt var den tiden både vid bröllop och begravningar.

Böret är inte det minsta rädd för att gästerna komma överraskande, hon kommer att få höra både bröllopssalut, skallmejor, näverlurar och bockhorn ljuda, där tåget drar fram. Det är ett gammalt, uråldrigt skick att föra oljud, men det är välmenat, ty ingen blåser skallmeja vid en oväns bröllop.

Nu brakar det första skottet löst uppe i Sämbsfjällen. Det höres ännu ett från Solumsberget, det är Renström som är bergsprängare. Han har laddat halvalnsdjupa borrhål och skjuter med svart bergkrut, som när han sprängde berg vid missionshusbygget. Rökken driver över bergåsarna och föres av vinden mot bröllopståget, där nedfarten äger rum. Hästarna stegra sig och gnägga.

Här måste avstigning ske, ty resten av vägen kan inte köras, varför kördrängarna måste vända om med dragarna.

När bröllopsfolket stiger ur och brudparet får syn på bröllopsgården, upptäcker Greta, att den stora oxeln på tunet har slagit ut i blom. Hon är så lycklig, ty det är livets träd, som blommar, och man har sagt henne, att om vårdträdet slår ut till denna dag, skall det betyda lycka.

Nu höras de första skallmejorna, näverlurarna och bockhornen överrösta dem. Kvinnorna, som äro med i tåget, gråta av rörelse, ty detta med Greta och Julius är som en saga.

Solskimret sällas över fjällen, som tona i blått, och därnere i dalen lyser Sämssons stuga röd, ty det röda är Gretas färg, både i kärleken och lidandet. För henne betyder detta nya liv allt. Hon har ämnat ge allt av både hängivenhet, arbete, möda och trohet i de dagar, som komma.

Nere på vägen samlas åter skaran, ty Olle Glader griper om stråken. Han har strukit den i kåda så länge, att det blir en hård påfrestning för strängarna, och nu ljuder bröllopsmarschen, medan skaran tågar uppför backen mot Sämssons stuga.

Och här komma de alla, först spelmannen, därefter brudparet, de gamla först och de yngre efter. De gå två och två. Bark Tore-sons högresta gestalt vaggar vid sidan av Kerstin, han är glad och frigjord, ty hans missgärningar äro strukna, men han har lovat sig själv, att han skall driva inkomsterna från tjärbrännan och lappskomakeriet så pass, att Eljas inte skall behöva förlora en skilling av sitt tillgodohavande.

Bark vill inte ha någonting för intet.

Uppe vid backkrönet står Böret Nord och skiner som en prostinna. Hon väntar på att mannen skall övertaga hennes andel i värdskapet, det är tillräckligt mycket att tänka på ändå. Hon har fyra pigor att befalla över, och när gästerna samlats på tunet, har också Nord övertagit ansvaret av sin andel, ty han säger:

— Gode gäster, jag får hälsa er alla välkomna. Det blir till att äta ute i en lövsal, för i stugan är det så trångt, att det blir för lite rum, när vi blir mätta. Men innan vi sätter oss till bordet, så kan ni som vill, gå nordom stugan och pröva edra krafter. Där finns det bord för dem, som vill bryta arm, där finns det plats för dem, som vill ta ryggtag eller dra fingerkrok, och om ni tittar efter på stugväggen, så ska ni se, att där hänger det hästskor för dem, som har krafter att räta dem. För jag tror, att fast ni likasåsom har fått religionen i kroppen, så har ni inte mist varken styrkan eller glädjen för det.

Ögonblicket därpå är tunet utrymt av bröllopskaran, det är endast två som dröjt kvar. Det är Julius och Greta, de stå under oxelträdet, och det är bara Nord's ögon, som ser dem inifrån det öppna fönstret i stugan.

Greta står och ser ned i marken. Hon har varit tystlåten under hela färden från kyrkan, och Julius undrar, om hon har kvar något av den gamla ångestkänslan.

— Nej, säger hon.

— Känner du dig *riktigt* lycklig då? frågar han och stryker henne valhänt över kinden.

Då ser hon på Julius med ögonen i tårar, slår armarna kring hans hals och ropar, så högt, att rösten tränger in till Nord, där han står i fönstret:

— Ja, Julius, ja, för nu blommar livets träd!

## INNEHÅLL

Nord är sannspådd . . . . .	5
Himmelriket är lyckt . . . . .	7
De stora händerna . . . . .	13
Se människan . . . . .	18
Blinde Olson . . . . .	29
Vårens tid . . . . .	34
Den nye sångaren . . . . .	37
På auktion . . . . .	41
Gordon döparen . . . . .	48
Den tredje rättfärdige . . . . .	59
Väckelsens barn . . . . .	68
Olavas Maria . . . . .	75
Den stora stormen . . . . .	77
En gammal trädrot . . . . .	89
De goda fotspåren . . . . .	92
Vandrarefolket . . . . .	98
Futten brinner . . . . .	110
Falska profeter . . . . .	115
Julius Sämmons syn . . . . .	127
Himmelriket är öppet . . . . .	134
Undret på Bottnemo tun . . . . .	138
Olavas Maria blir missionär . . . . .	147
Bark Toresons väckelse . . . . .	150
Olavas Maria utger sig själv . . . . .	160
"Havet skall giva igen sina döda" . . . . .	167
Det blommande livets träd . . . . .	172





”..Kvinnorna faller in i sången, den växer till ett dovt brus, och Lax tycker att både tid och rum ha försvunnit. Han bäres av vännernas röster högt ovan skyarna. Då tycker han, att det ringer vid himmelrikets portar, det ringer på gamle Lax, att han skall lämna Udden.

Han lyfter ögonen och tycker, att synen har återkommit. Han ser himmelens portar öppna sig, men det är inte de portarna han såg, då han blev solblind, och där står Gud Fader och välkomnar den ensamme vandringsmannen från Udden.

De som sitta runt kring hans läger kunna inte fatta hur det är med gamle Lax, han sitter stödd av Böret och ser mot taket, tills de höra hans röst, som från en annan värld långt, långt bortom både Udden, Fjällsjön och Storskogen: - Nu ser jag.. Guds... ansikte.

Därefter sjunker han tillbaka på sitt läger med stelnade ögon. Det blir stilla på Udden. En och annan snyftning hörs, en fluga slår mot psalmodikonsträngen, och den ger ett ljud.. Men Eljas reser sig upp för att öppna bägge fönstren i den klara soldagen.- Lax på Uddens själ skall ha fri väg mot det himmelska paradiset, säger Eljas, han har så ofta gått den smala och steniga vägen, att han förtjänar en stor och fri väg till fadershuset”.

-----  
Viktor Myréns skildringar från Gränstrakten Nössemark av ”vanliga” människors vardag och av original som Lax på Udden, Nils på Stampen osv från en svunnen tid, är en ovärderlig skatt, som vi nu här på nytt får ta del av.

*Några recensioner från tidigare utgivning.*

*”Detta verk har sagans glans och verklighetens påtaglighet.. Kommer att bli en folkrörelsernas klassiska tillgång.”* Svenska Morgonbladet.

*”Fullmogna skapelser av en konstnärligt ansvarskännande diktare.. en västsvensk motsvarighet till ’Jerusalem.”* Göteborgs Handelstidning.

*”..visar att vi här har att göra med en mogen diktare av icke vanliga mått, en författare som kommer med en frisk vind och betecknar en förnyelse inom den religiösa berättarkonsten i vårt land.”* Stockholmstidningen.

*”Dessa folkrörelsens karoliner har härmed levandegjorts på ett sätt som saknar motsvarighet i religiös svensk litteratur”.* Social-Demokraten.

*från Norge.*

*”.. er av rystende virkning. Dette verk er ekte o levande, fordi det er skrevet med den inspirerende kraft som kjærligheten til emnet gir”.* Aftenposten.

-----  
Ansvarig utgivare. Dals-Eds Missionsförsamling. Tryckeri. AI-Tryck, Bengtsfors.  
Boken kan beställas på tel. 0534-108 05.

Vill du veta mer om Nössemark och väckelsen i gränstrakterna kan du besöka Församlingens Hemsida: [www.missionskyrka.com](http://www.missionskyrka.com)